

Brussel, 4 september 2025
(OR. en)

12460/25
ADD 3

Interinstitutioneel dossier:
2025/0809 (NLE)

COLAC 137
POLCOM 221
SERVICES 53
FDI 48

VOORSTEL

van:	de secretaris-generaal van de Europese Commissie, ondertekend door mevrouw Martine DEPREZ, directeur
ingekomen:	3 september 2025
aan:	mevrouw Thérèse BLANCHET, secretaris-generaal van de Raad van de Europese Unie
Betreft:	BIJLAGE bij Voorstel voor een BESLUIT VAN DE RAAD betreffende de ondertekening, namens de Europese Unie, en de voorlopige toepassing van de Overeenkomst inzake een strategisch politiek, economisch en samenwerkingspartnerschap tussen de Europese Unie en haar lidstaten, enerzijds, en de Verenigde Mexicaanse Staten, anderzijds

De delegaties vinden hierbij document COM(2025) 809 annex.

Bijlage: COM(2025) 809 annex

Brussel, 3.9.2025
COM(2025) 809 final

ANNEX 1 – PART 3/4

BIJLAGE

bij

Voorstel voor een BESLUIT VAN DE RAAD

**betreffende de ondertekening, namens de Europese Unie, en de voorlopige toepassing
van de Overeenkomst inzake een strategisch politiek, economisch en
samenwerkingspartnerschap tussen de Europese Unie en haar lidstaten, enerzijds, en de
Verenigde Mexicaanse Staten, anderzijds**

HOOFDSTUK 16

TELECOMMUNICATIEDIENSTEN

ARTIKEL 16.1

Definities

Voor de toepassing van dit hoofdstuk wordt verstaan onder:

- a) “bijbehorende faciliteiten”: diensten, fysieke infrastructuren en andere faciliteiten in verband met een telecommunicatienetwerk of -dienst die de verlening van diensten via dat netwerk of die dienst mogelijk maken of ondersteunen of daartoe het potentieel hebben;
- b) “eindgebruiker”: een eindgebruiker of abonnee van een openbare telecommunicatiedienst, andere dienstverleners dan aanbieders van openbare telecommunicatiediensten daaronder begrepen;
- c) “essentiële faciliteiten”: faciliteiten van een openbaar telecommunicatienetwerk of een openbare telecommunicatiedienst die:
 - i) uitsluitend of voornamelijk ter beschikking worden gesteld door een enkele of een beperkt aantal aanbieders; en
 - ii) bij het verlenen van een dienst niet op haalbare wijze economisch of technisch kunnen worden vervangen;

- d) “interconnectie”: de koppeling met de openbare telecommunicatienetwerken van aanbieders die openbare telecommunicatiediensten verlenen zodat de gebruikers van de ene aanbieder kunnen communiceren met gebruikers van een andere aanbieder en toegang krijgen tot diensten die worden verleend door eender welke aanbieder die betrokken is bij dan wel toegang heeft tot het netwerk;
- e) “interne bedrijfscommunicatie”: telecommunicatie waardoor een onderneming intern of met haar dochterondernemingen, filialen en, afhankelijk van het interne recht van de betrokken Partij, gelieerde ondernemingen kan communiceren, en deze laatste onderling kunnen communiceren, met uitzondering van al dan niet op commerciële basis verleende diensten aan ondernemingen die geen dochteronderneming, filiaal of gelieerde onderneming zijn, of aangeboden aan klanten of potentiële klanten¹;
- f) “huurlijnen”: telecommunicatiediensten of -faciliteiten, met inbegrip van die met een virtueel of niet-fysiek karakter, tussen twee of meer bepaalde aansluitpunten die zijn gereserveerd voor het specifieke gebruik door of de beschikbaarheid voor een gebruiker;
- g) “vergunning”: een toestemming die een Partij van een natuurlijke persoon of een onderneming kan verkrijgen, overeenkomstig haar recht, om een telecommunicatiedienst aan te bieden, met inbegrip van, maar niet beperkt tot concessies, registraties of aanmeldingen;

¹ Voor de toepassing van deze definitie hebben de termen “dochterondernemingen”, “filialen” en, in voorkomend geval, “gelieerde ondernemingen” voor een Partij de betekenis zoals gedefinieerd in haar recht.

- h) “grote aanbieder”: een aanbieder van telecommunicatienetwerken of -diensten die, wat prijs en aanbod betreft, de voorwaarden voor deelneming op de relevante markt voor openbare telecommunicatienetwerken of -diensten wezenlijk kan beïnvloeden ten gevolge van zeggenschap over essentiële faciliteiten of de wijze waarop hij van zijn positie op die markt gebruikmaakt;
- i) “netwerkelement”: een voorziening of uitrusting die wordt gebruikt voor het verlenen van een telecommunicatiedienst, met inbegrip van kenmerken, functies en mogelijkheden die door middel van die faciliteit of uitrusting worden geleverd;
- j) “niet-discriminerend”: voldoen aan de meestbegunstigingsbehandeling zoals gedefinieerd in artikel 10.8 (Meestbegunstigingsbehandeling) en artikel 11.7 (Meestbegunstigingsbehandeling) en de nationale behandeling zoals gedefinieerd in artikel 10.7 (Nationale behandeling) en artikel 11.6 (Nationale behandeling), alsook het toekennen van een behandeling die niet minder gunstig is dan die welke wordt toegekend aan elke andere gebruiker van soortgelijke openbare telecommunicatiediensten in soortgelijke situaties, onder meer met betrekking tot tijdigheid;
- k) “nummerportabiliteit”: de mogelijkheid voor eindgebruikers van openbare telecommunicatiediensten om, indien zij daarom verzoeken, op dezelfde locatie in geval van een vaste verbinding dezelfde telefoonnummers te houden wanneer binnen dezelfde categorie aanbieders van telecommunicatiediensten van aanbieder wordt veranderd;
- l) “openbaar telecommunicatienetwerk”: een telecommunicatienetwerk dat wordt gebruikt voor het verlenen van openbare telecommunicatiediensten tussen eindpunten van een netwerk;

- m) “openbare telecommunicatiedienst”: een telecommunicatiedienst die in het algemeen aan het publiek wordt aangeboden;
- n) “referentie-interconnectieaanbieding”: een interconnectieaanbieding van een grote aanbieder die openbaar beschikbaar wordt gesteld, zodat elke aanbieder van openbare telecommunicatiediensten die bereid is de aanbieding te aanvaarden op basis daarvan interconnectie met de grote aanbieder kan verkrijgen;
- o) “telecommunicatie”: de transmissie en ontvangst van signalen via draad, radiogolven, optische of andere elektromagnetische middelen;
- p) “telecommunicatienetwerk”: de transmissiesystemen en in voorkomend geval de schakel- of routeringsapparatuur en andere middelen, met inbegrip van inactieve netwerkelementen, die telecommunicatie mogelijk maken;
- q) “regelgevende autoriteit voor telecommunicatie”: de instantie(s) die verantwoordelijk is/zijn voor de regulering van onder dit hoofdstuk vallende telecommunicatienetwerken en -diensten;
- r) “telecommunicatiedienst”: een dienst die geheel of hoofdzakelijk bestaat in de transmissie en ontvangst van signalen via telecommunicatienetwerken, met inbegrip van netwerken die voor omroep worden gebruikt, maar geen diensten omvat waarbij met behulp van telecommunicatienetwerken en -diensten overgebrachte inhoud wordt geleverd of redactioneel wordt gecontroleerd;

- s) “universele dienst”: het minimale pakket aan diensten dat op het grondgebied van een Partij beschikbaar moet worden gesteld voor alle gebruikers, waarvan de omvang door die Partij wordt bepaald; en
- t) “gebruiker”: een consument of dienstverlener die gebruik maakt van een openbaar telecommunicatienetwerk of een openbare telecommunicatiedienst.

ARTIKEL 16.2

Toepassingsgebied en beginselen van het regelgevingskader

1. Dit hoofdstuk bevat de beginselen van het regelgevingskader voor de verstrekking van telecommunicatienetwerken en -diensten die op grond van hoofdstuk 10 (Investerings) en hoofdstuk 11 (Grensoverschrijdende handel in diensten) zijn geliberaliseerd, en is van toepassing op door een Partij vastgestelde of gehandhaafde maatregelen die van invloed zijn op de handel in openbare telecommunicatiediensten.
2. Voor alle duidelijkheid: dit hoofdstuk is niet van toepassing op door een Partij vastgestelde of gehandhaafde maatregelen die gevolgen hebben voor diensten waarbij met behulp van telecommunicatienetwerken of -diensten overgebrachte inhoud wordt geleverd of redactioneel wordt gecontroleerd.

ARTIKEL 16.3

Regelgevende autoriteit voor telecommunicatie

1. Elke Partij ziet erop toe dat haar regelgevende autoriteit voor telecommunicatie juridisch gescheiden en functioneel onafhankelijk is van een aanbieder van openbare telecommunicatienetwerken of -diensten of telecommunicatieapparatuur. Om te waarborgen dat regelgevende autoriteiten voor telecommunicatie onafhankelijk en onpartijdig zijn, zorgt elke Partij ervoor dat haar regelgevende autoriteit voor telecommunicatie geen financieel belang heeft in, noch een bestuursfunctie of leidinggevende functie bekleedt bij een aanbieder van openbare telecommunicatienetwerken of -diensten of telecommunicatieapparatuur. Een Partij die de eigendom van of de zeggenschap over aanbieders van telecommunicatienetwerken of -diensten behoudt, zorgt voor een daadwerkelijke structurele scheiding tussen de regelgevende taken en de met eigendom of zeggenschap verband houdende activiteiten.
2. Elke Partij ziet erop toe dat de regelgevingsbesluiten en -procedures van haar regelgevende autoriteit voor telecommunicatie, in verband met dit hoofdstuk, voor alle marktdeelnemers onpartijdig zijn.
3. Elke Partij ziet erop toe dat haar regelgevende autoriteit voor telecommunicatie onafhankelijk handelt en geen instructies vraagt of aanvaardt van andere instanties met betrekking tot de uitoefening van de taken die haar bij het recht van een Partij zijn opgedragen om de verplichtingen van de artikelen 16.5, 16.6, 16.7, 16.9 en 16.10 te handhaven.

4. Elke Partij ziet erop toe dat haar regelgevende autoriteit voor telecommunicatie over de regelgevende bevoegdheid en over voldoende financiële en personele middelen beschikt om de haar opgedragen taken uit te voeren, teneinde de verplichtingen van dit hoofdstuk te handhaven. Die bevoegdheid wordt op transparante wijze en tijdig uitgeoefend. De taken van de regelgevende autoriteit voor telecommunicatie worden duidelijk en in een gemakkelijk toegankelijke vorm bekendgemaakt, in het bijzonder wanneer meer dan één instantie met die taken belast is.
5. Elke Partij verleent haar regelgevende autoriteit voor telecommunicatie de bevoegdheid om ervoor te zorgen dat aanbieders van telecommunicatienetwerken of -diensten haar op verzoek onverwijld alle informatie, met inbegrip van financiële informatie, verstrekken die de regelgevende autoriteit voor telecommunicatie nodig heeft om haar taken overeenkomstig dit hoofdstuk uit te oefenen. De ontvangen informatie wordt behandeld in overeenstemming met de toepasselijke vertrouwelijkheidsvereisten van de Partijen.
6. Elke Partij ziet erop toe dat een gebruiker of aanbieder van telecommunicatienetwerken of -diensten die gevolgen ondervindt van een besluit van de regelgevende autoriteit voor telecommunicatie het recht heeft tegen dat besluit beroep in te stellen bij een instantie die onafhankelijk is van de regelgevende autoriteit voor telecommunicatie en van de partijen die de gevolgen van het besluit ondervinden². In afwachting van de uitkomst van deze procedure wordt de beslissing van de regelgevende autoriteit voor telecommunicatie gehandhaafd, behalve wanneer overeenkomstig het recht van de betrokken Partij voorlopige maatregelen worden toegestaan.

² Voor Mexico geldt dat de algemene voorschriften, handelingen of nalatigheden van de Comisión Reguladora de Telecomunicaciones (CRT) (Reguleringscommissie voor telecommunicatie) alleen mogen worden aangevochten door middel van een indirecte amparo-rechtszaak voor federale rechters die zijn gespecialiseerd in mededinging, omroep en telecommunicatie, en niet aan een schorsingsbevel worden onderworpen.

ARTIKEL 16.4

Vergunningsprocedures

1. Indien een Partij voor een aanbieder van openbare telecommunicatienetwerken of -diensten een vergunning vereist, zorgt zij ervoor dat de volgende informatie openbaar beschikbaar is:
 - a) de soorten telecommunicatiediensten waarvoor een vergunning is vereist;
 - b) alle door haar gehanteerde criteria en procedures voor de vergunning;
 - c) de termijn die normaliter nodig is om een besluit over een vergunningsaanvraag te nemen indien een besluit is vereist; en
 - d) de voorwaarden die in het algemeen op een vergunning van toepassing zijn.
2. Een Partij die van een aanbieder van openbare telecommunicatienetwerken of -diensten verlangt over een vergunning te beschikken, neemt binnen een redelijke termijn een besluit over het al dan niet verlenen van de vergunning, zodat de aanbieder onverwijld kan beginnen met het verlenen van zijn telecommunicatienetwerken of -diensten.
3. Alle criteria voor het verlenen van de vergunning, toepasselijke procedures en, indien deze worden opgelegd, verplichtingen of voorwaarden, houden verband met de verstrekte telecommunicatiediensten, en zijn objectief, evenredig, transparant en niet-discriminerend.

4. Elke Partij ziet erop toe dat een aanvrager of een vergunninghouder, als procedurele vereiste of op verzoek, de schriftelijke redenen ontvangt voor:

- a) afwijzing van een vergunning;
- b) oplegging van voor de aanbieder specifieke voorwaarden of verplichtingen in verband met een vergunning;
- c) intrekking van de vergunning; of
- d) weigering een vergunning te verlengen.

5. Eventuele aan aanbieders opgelegde administratieve vergoedingen moeten objectief, transparant en niet-discriminerend zijn en evenredig zijn met de administratieve kosten die redelijkerwijs worden gemaakt bij het beheer, de controle en de handhaving van de in dit hoofdstuk vastgestelde verplichtingen³.

ARTIKEL 16.5

Interconnectie

Elke Partij ziet erop toe dat een aanbieder van openbare telecommunicatienetwerken of -diensten het recht en, op verzoek van een andere aanbieder van openbare telecommunicatienetwerken of -diensten, de verplichting heeft om te onderhandelen over interconnectie met het oog op het aanbieden van openbare telecommunicatienetwerken of -diensten.

³ De administratieve vergoedingen omvatten geen betalingen voor het gebruik van schaarse middelen en verplichte bijdragen voor de verlening van universele diensten.

ARTIKEL 16.6

Toegang tot en gebruik van openbare telecommunicatienetwerken en -diensten

1. Elke Partij ziet erop toe dat alle dienstverleners uit de andere Partij onder redelijke en niet-discriminerende voorwaarden toegang hebben tot en gebruik kunnen maken van de openbare telecommunicatienetwerken of -diensten, met inbegrip van huurlijnen, die op haar grondgebied of over haar grenzen heen worden aangeboden, voor de verlening van een dienst die op grond van hoofdstuk 10 (Investerings) en hoofdstuk 11 (Grensoverschrijdende handel in diensten) is geliberaliseerd. Deze verplichting wordt, onder meer, door naleving van de leden 2 tot en met 6 uitgevoerd.
2. Elke Partij ziet erop toe dat een dienstverlener uit de andere Partij:
 - a) eind- of andere apparatuur die is verbonden met een openbaar telecommunicatienetwerk kan kopen of huren en daaraan kan koppelen;
 - b) over eigen of gehuurde lijnen diensten kan verstrekken aan individuele of meerdere eindgebruikers;
 - c) particuliere huurlijnen of lijnen in particuliere eigendom kan verbinden met openbare telecommunicatienetwerken en -diensten of met lijnen die worden gehuurd door of in eigendom zijn van een andere dienstverlener; en
 - d) exploitatieprotocollen van zijn keuze kan gebruiken voor de verlening van alle diensten, andere dan die welke noodzakelijk zijn om ervoor te zorgen dat telecommunicatiediensten voor het algemene publiek beschikbaar zijn.

3. Elke Partij ziet erop toe dat dienstverleners uit de andere Partij openbare telecommunicatienetwerken en -diensten kunnen gebruiken voor het verkeer van informatie op haar grondgebied en over haar grenzen heen, daarbij inbegrepen de interne bedrijfscommunicatie van deze dienstverleners, en voor toegang tot informatie in databanken of tot informatie die op andere wijze in machineleesbare vorm is opgeslagen op het grondgebied van een der Partijen.
4. Niettegenstaande het bepaalde in lid 3 kan een Partij maatregelen nemen of handhaven die noodzakelijk zijn met het oog op de veiligheid en vertrouwelijkheid van communicatie, mits deze maatregelen niet op zodanige wijze worden toegepast dat zij een arbitraire of ongerechtvaardigde discriminatie dan wel een verkapte beperking van de handel in diensten vormen.
5. Elke Partij ziet erop toe dat voor de toegang tot en het gebruik van openbare telecommunicatienetwerken en -diensten uitsluitend voorwaarden worden gesteld die noodzakelijk zijn:
- a) ter vrijwaring van de verantwoordelijkheid als openbare instantie van aanbieders van openbare telecommunicatienetwerken of -diensten en met name hun bevoegdheid hun openbare telecommunicatiediensten aan het algemene publiek ter beschikking te stellen; of
 - b) ter bescherming van de technische integriteit van openbare telecommunicatienetwerken of -diensten.

6. Mits de voorwaarden voor toegang tot en het gebruik van openbare telecommunicatienetwerken en -diensten aan de in lid 5 genoemde criteria voldoen, mogen zij het volgende omvatten:

- a) beperkingen ter zake van wederverkoop en medegebruik van die diensten;
- b) de eis gespecificeerde technische interfaces te gebruiken, daarbij inbegrepen interfaceprotocollen, voor interconnectie met die netwerken en diensten;
- c) indien nodig, eisen voor de interoperabiliteit van die diensten en om aan te sporen tot het bereiken van de doelstellingen van artikel 16.18;
- d) type-goedkeuring van eind- of andere apparatuur die is verbonden met het netwerk, en technische eisen voor de koppeling van die apparatuur aan die netwerken;
- e) beperkingen ter zake van de koppeling van lijnen, in particuliere huur of eigendom, aan die netwerken, diensten of lijnen, gehuurd door of in eigendom van een andere dienstverlener; of
- f) eisen inzake aanmelding, registratie en verlening van vergunningen.

ARTIKEL 16.7

Beslechting van telecommunicatiegeschillen

1. Elke Partij ziet erop toe dat in een geschil tussen aanbieders van telecommunicatienetwerken of -diensten in verband met de rechten en verplichtingen van dit hoofdstuk, haar regelgevende autoriteit voor telecommunicatie op verzoek van een van de bij het geschil betrokken partijen een bindend besluit neemt om het geschil binnen de in het recht van die Partij bepaalde termijn te beslechten.
2. Elke Partij ziet erop toe dat het besluit van de regelgevende autoriteit voor telecommunicatie openbaar wordt gemaakt, met inachtneming van de vereisten inzake vertrouwelijke bedrijfsgegevens. Elke Partij ziet erop toe dat de bij het geschil betrokken partijen een volledige verklaring ontvangen van de redenen waarop het besluit is gebaseerd en het recht hebben tegen dat besluit beroep in te stellen overeenkomstig artikel 16.3.6.
3. De leden 1 en 2 laten het recht van elk van de bij het geschil betrokken partijen om bij de rechterlijke instanties een procedure in te leiden, onverlet⁴.

⁴ Voor Mexico geldt dat de algemene voorschriften, handelingen of nalatigheden van de Comisión Reguladora de Telecomunicaciones (CRT) (Reguleringscommissie voor telecommunicatie) alleen mogen worden aangevochten door middel van een indirecte amparo-rechtszaak voor federale rechters die zijn gespecialiseerd in mededinging, omroep en telecommunicatie, en niet aan een schorsingsbevel worden onderworpen.

ARTIKEL 16.8

Concurrentiewaarborgen ten aanzien van grote aanbieders

1. Elke Partij neemt of handhaaft passende maatregelen om te voorkomen dat aanbieders van openbare telecommunicatienetwerken of -diensten die, alleen of samen met anderen, grote aanbieders zijn, overgaan tot concurrentiebeperkende praktijken of deze voortzetten.
2. De in lid 1 bedoelde concurrentiebeperkende praktijken omvatten met name:
 - a) het op concurrentiebeperkende wijze toepassen van kruissubsidiëring;
 - b) het op concurrentiebeperkende wijze gebruiken van informatie van concurrenten; en
 - c) het niet tijdig aan andere dienstverleners beschikbaar stellen van technische informatie over essentiële faciliteiten en van commercieel relevante informatie die deze dienstverleners voor het leveren van hun diensten nodig hebben.

ARTIKEL 16.9

Interconnectie met grote aanbieders

1. Elke Partij ziet erop toe dat een grote aanbieder van openbare telecommunicatienetwerken en -diensten op haar grondgebied interconnectie met de aanbieders van openbare telecommunicatiediensten uit de andere Partij aanbiedt:
 - a) op elk technisch haalbaar punt in het netwerk van die grote aanbieder;
 - b) onder niet-discriminerende voorwaarden, onder meer wat betreft tarieven, technische normen, specificaties, kwaliteit en onderhoud;
 - c) van een kwaliteit die niet lager is dan die welke wordt geboden voor de eigen soortgelijke diensten, of voor de soortgelijke diensten van haar dochterondernemingen of andere gelieerde ondernemingen;
 - d) binnen een redelijke termijn, en op voorwaarden, onder meer tarieven⁵, technische normen en specificaties, die transparant, economisch redelijk en voldoende gescheiden zijn, zodat de aanbieders van openbare telecommunicatiediensten niet hoeven te betalen voor netwerkonderdelen of -faciliteiten die zij voor de levering van hun diensten niet nodig hebben; en

⁵ Niets in dit lid belet een Partij te vereisen dat een grote aanbieder tegen op de kosten gebaseerde tarieven interconnectie aanbiedt. Onder “op de kosten gebaseerde tarieven” worden tarieven verstaan die zijn gebaseerd op de kosten, waarbij een redelijke winstmarge kan zijn inbegrepen, en er voor verschillende faciliteiten of diensten verschillende kostenberekeningsmethoden kunnen worden gehanteerd.

- e) op verzoek via extra aansluitpunten, in aanvulling op de aan de meeste gebruikers aangeboden netwerkaansluitpunten, tegen een vergoeding die gebaseerd is op de kosten voor het aanleggen van de noodzakelijke aanvullende faciliteiten.

2. Elke Partij ziet erop toe dat grote aanbieders op haar grondgebied, naargelang van het geval, het volgende bekendmaken:

- a) een referentie-interconnectieaanbieding of een andere standaardinterconnectieaanbieding met de voorwaarden en tarieven die de grote aanbieder in het algemeen aanbiedt aan aanbieders van openbare telecommunicatiediensten; of
- b) de voorwaarden van een van kracht zijnde interconnectieovereenkomst.

3. Elke Partij maakt de toepasselijke procedures voor onderhandelingen over interconnectie met een grote aanbieder op haar grondgebied bekend.

ARTIKEL 16.10

Toegang tot essentiële faciliteiten

1. Elke Partij ziet erop toe dat een grote aanbieder op haar grondgebied tegen redelijke, transparante en niet-discriminerende voorwaarden op basis van een algemeen beschikbare aanbidding toegang tot zijn essentiële faciliteiten verleent aan aanbieders van openbare telecommunicatienetwerken of -diensten met het oog op het aanbieden van openbare telecommunicatiediensten, tenzij dat niet noodzakelijk is om daadwerkelijke mededinging tot stand te brengen op basis van de verzamelde feiten en de beoordeling van de marktvoorwaarden door de regelgevende autoriteit voor telecommunicatie. De essentiële faciliteiten van een grote aanbieder kunnen netwerkelementen, huurlijnen en bijbehorende faciliteiten omvatten.
2. Elke Partij verleent haar regelgevende autoriteit voor telecommunicatie de bevoegdheid om de essentiële faciliteiten vast te stellen die op haar grondgebied door een grote aanbieder beschikbaar moeten worden gesteld, en om te bepalen in hoeverre die essentiële faciliteiten moeten worden gescheiden. Een dergelijke vaststelling wordt onder meer gebaseerd op de doelstelling daadwerkelijke mededinging tot stand te brengen en op het voordeel van het langetermijnbelang van eindgebruikers.
3. Indien een Partij van een grote aanbieder verlangt dat hij zijn openbare telecommunicatiediensten voor wederverkoop aanbiedt, ziet zij erop toe dat de grote aanbieder geen onredelijke of discriminerende voorwaarden betreffende de wederverkoop van zijn openbare telecommunicatiediensten oplegt.

ARTIKEL 16.11

Schaarse middelen

1. Elke Partij ziet erop toe dat de toewijzing en verlening van gebruiksrechten voor schaarse middelen, met inbegrip van radiospectrum, nummers en doorgangsrechten, geschiedt op een open, objectieve, tijdige, transparante, niet-discriminerende en evenredige wijze, waarbij doelstellingen van algemeen belang, zoals de bevordering van de mededinging, worden nagestreefd. De procedures en de aan gebruiksrechten verbonden voorwaarden en verplichtingen zijn gebaseerd op objectieve, transparante, niet-discriminerende en evenredige criteria.
2. Elke Partij ziet erop toe dat het huidige gebruik van toegewezen frequentiebanden algemeen wordt bekendgemaakt, maar een gedetailleerde vermelding van radiospectra die voor specifieke doeleinden door de overheid zijn toegewezen, is niet vereist.
3. Elke Partij kan gebruikmaken van marktgebaseerde benaderingen, zoals biedprocedures, om radiospectrum toe te wijzen voor commercieel gebruik.

4. Maatregelen van een Partij voor de toewijzing en toekenning van radiospectra en voor het beheer van de frequenties zijn niet per definitie in strijd met artikel 10.6 (Markttoegang) en artikel 11.4 (Markttoegang). Elke Partij behoudt het recht maatregelen voor het beheer van spectra en frequenties vast te stellen en te handhaven die tot gevolg kunnen hebben dat het aantal aanbieders van communicatiediensten wordt beperkt, op voorwaarde dat die maatregelen in overeenstemming zijn met andere bepalingen van deze overeenkomst. Dit recht omvat de mogelijkheid om frequentiebanden toe te wijzen, rekening houdend met bestaande en toekomstige behoeften en beschikbaarheid van radiospectrum.

ARTIKEL 16.12

Nummerportabiliteit

Elke Partij ziet er op haar grondgebied op toe dat aanbieders van openbare telecommunicatiediensten tijdig en onder redelijke en niet-discriminerende voorwaarden nummerportabiliteit aanbieden, zonder dat de kwaliteit, de betrouwbaarheid of het gemak er onder lijden.

ARTIKEL 16.13

Universele dienst

1. Elke Partij heeft het recht vast te stellen welke universeledienstverplichtingen zij in stand wenst te houden.

2. Elke Partij wijst alle door haar gehandhaafde universeledienstverplichtingen toe op een transparante en niet-discriminerende wijze die neutraal is ten aanzien van de mededinging. Elke Partij ziet erop toe dat de universeledienstverplichtingen die zij oplegt, niet belastender zijn dan voor de door haar vastgestelde soort universele dienst noodzakelijk is. De overeenkomstig deze beginselen vastgestelde universeledienstverplichtingen worden niet per definitie als concurrentiebeperkend beschouwd.
3. Elke Partij ziet erop toe dat de procedures voor de aanwijzing van universeledienstverleners openstaan voor alle aanbieders van openbare telecommunicatienetwerken of -diensten. De aanwijzing geschiedt door middel van een efficiënt, transparant en niet-discriminerend mechanisme.
4. Indien een Partij besluit de universeledienstverleners te compenseren, ziet zij erop toe dat die compensatie niet hoger is dan de behoeften die rechtstreeks zijn toe te schrijven aan de universeledienstverplichting, zoals bepaald door middel van een concurrerende procedure of een vaststelling van de nettokosten.

ARTIKEL 16.14

Vertrouwelijke informatie

1. Elke Partij ziet erop toe dat aanbieders van openbare telecommunicatienetwerken of -diensten die bij onderhandelingen over regelingen op grond van de artikelen 16.5, 16.9 of 16.10 informatie van een andere aanbieder van openbare telecommunicatienetwerken of -diensten ontvangen, die informatie uitsluitend gebruiken voor het doel waarvoor die is verstrekt en de vertrouwelijkheid van die informatie te allen tijde eerbiedigen.

2. Elke Partij waarborgt de vertrouwelijkheid van de telecommunicatie en daarmee verband houdende verkeersgegevens die bij het gebruik van openbare telecommunicatienetwerken of -diensten worden doorgegeven, met dien verstande dat de daartoe genomen maatregelen geen middel tot willekeurige of ongerechtvaardigde discriminatie of een verkapte beperking van de handel in diensten vormen.

ARTIKEL 16.15

Technologische neutraliteit

De Partijen erkennen de voordelen van technologische neutraliteit, vooral wat betreft het toestaan aan aanbieders van openbare telecommunicatiediensten om de technologieën te kiezen die zij voor hun dienstverlening willen gebruiken. Een Partij kan die keuze beperken door vereisten vast te stellen of te handhaven die nodig zijn om aan legitieme doelstellingen van het overheidsbeleid te beantwoorden, op voorwaarde dat die vereisten geen onnodige handelsbelemmeringen opwerpen.

ARTIKEL 16.16

Behandeling door grote aanbieders

Elke Partij verleent haar regelgevende autoriteit voor telecommunicatie de bevoegdheid om, in voorkomend geval, te verlangen dat een grote aanbieder op haar grondgebied aan aanbieders van openbare telecommunicatienetwerken of -diensten uit de andere Partij een behandeling toekent die niet minder gunstig is dan die welke door de grote aanbieder in soortgelijke situaties wordt toegekend aan haar dochterondernemingen of gelieerde ondernemingen, met betrekking tot:

- a) de beschikbaarheid, verstrekking, tarieven of kwaliteit van soortgelijke telecommunicatiediensten; en
- b) de beschikbaarheid van technische interfaces voor interconnectie.

ARTIKEL 16.17

Internationale mobiele roaming

1. De Partijen spannen zich in om samen te werken aan de bevordering van transparante en redelijke tarieven voor internationale mobiele roamingdiensten teneinde de groei van de handel tussen de Partijen te bevorderen en het welzijn van de consumenten te vergroten.

2. Een Partij kan de transparantie en de mededinging op het gebied van internationale mobiele roamingkosten en technologische alternatieven voor roamingdiensten verbeteren, met name door:

- a) te waarborgen dat informatie over retailtarieven gemakkelijk toegankelijk is voor de consumenten; en
- b) de belemmeringen voor het gebruik van technologische alternatieven voor roaming te verminderen, waarbij consumenten die haar grondgebied bezoeken toegang hebben tot telecommunicatiediensten met gebruikmaking van het apparaat van hun keuze.

ARTIKEL 16.18

Internationale normen en organisaties

De Partijen erkennen het belang van internationale normen voor de wereldwijde compatibiliteit en interoperabiliteit van telecommunicatienetwerken of -diensten, en bevorderen deze normen via de werkzaamheden van de betrokken internationale organen, daarbij inbegrepen de Internationale Telecommunicatie-unie en de Internationale Organisatie voor normalisatie.

HOOFDSTUK 17

INTERNATIONALE ZEEVERVOERDIENSTEN

ARTIKEL 17.1

Definities

1. Voor de toepassing van dit hoofdstuk, afdeling B van hoofdstuk 10 (Liberalisering van investeringen), en hoofdstuk 11 (Grensoverschrijdende handel in diensten), hoofdstuk 12 (Tijdelijke aanwezigheid van natuurlijke personen voor zakelijke doeleinden) en hoofdstuk 18 (Financiële diensten) wordt verstaan onder:
 - a) “diensten in verband met de opslag van containers”: de opslag van containers op haventerreinen of verder landinwaarts, om deze te laden of te lossen, te repareren en gereed te maken voor verzending;
 - b) “in- en uitklaring”: de afhandeling van douaneformaliteiten namens een derde met betrekking tot de in-, uit- of doorvoer van vracht, ongeacht of deze dienst de hoofdactiviteit van de dienstverlener is of een gebruikelijke aanvulling op diens hoofdactiviteit;

- c) “vervoer van deur tot deur of multimodaal vervoer”: het vervoer van vracht met een enkel vervoersdocument, waarbij gebruik wordt gemaakt van meer dan één wijze van vervoer en dat een internationaal traject over zee omvat;
- d) “expediteursdiensten”: de activiteit waarbij namens een verzender de verzending wordt georganiseerd en gemonitord, door vervoersdiensten en aanverwante diensten te contracteren, documenten op te stellen en bedrijfsinformatie te verschaffen;
- e) “internationale vracht”: vracht die wordt vervoerd tussen een haven van de ene Partij en een haven van de andere Partij of van een derde land, of tussen een haven van een lidstaat van de Europese Unie en een haven van een andere lidstaat van de Europese Unie;
- f) “internationale zeevervoerdiensten”: het vervoer van passagiers of van vracht door zeeschepen tussen een haven van de ene Partij en een haven van de andere Partij of van een derde land, of tussen een haven van een lidstaat van de Europese Unie en een haven van een andere lidstaat van de Europese Unie, evenals het rechtstreeks contracten sluiten met aanbieders van andere vervoerdiensten ter waarborging van vervoer van deur tot deur of van multimodaal vervoer met een enkel vervoersdocument, maar niet het recht om dergelijke andere vervoerdiensten te verlenen;
- g) “ondersteunende diensten voor zeevervoer”: behandeling van zeevracht, in- en uitklaring, diensten in verband met de opslag van containers, diensten van scheepsagenten en maritieme expediteursdiensten;

- h) “diensten van scheepsagenten”: de behartiging van de zakelijke belangen van een of meer scheepvaartlijnen of scheepvaartmaatschappijen binnen een bepaald geografisch gebied door een agent, voor de volgende doeleinden:
 - i) marketing en verkoop van zeevervoer- en aanverwante diensten, van de prijsopgave tot de facturering, alsmede het afgeven van vrachtbrieven namens de maatschappijen, het kopen en weer verkopen van de nodige aanverwante diensten, het opstellen van documenten en het verschaffen van bedrijfsinformatie; of
 - ii) organisatorische werkzaamheden namens de maatschappijen betreffende het aanlopen van schepen of het overnemen van vracht in voorkomend geval; en
- i) “behandeling van zeevracht”: activiteiten van stuwadoorsbedrijven en terminalexploitanten, met uitzondering van de directe werkzaamheden van dokwerkers wanneer deze onafhankelijk van de stuwadoorsbedrijven of terminalexploitanten zijn tewerkgesteld; daarbij inbegrepen de organisatie van en het toezicht op:
 - i) het laden of lossen van schepen;
 - ii) het sjoeren of losmaken van vracht; of
 - iii) het in ontvangst nemen of afleveren en bewaken van vracht vóór verscheping of na lossing.

ARTIKEL 17.2

Doelstelling

Dit hoofdstuk bevat de beginselen inzake de liberalisering van de internationale zeevervoerdiensten overeenkomstig afdeling B van hoofdstuk 10 (Liberalisering van investeringen), en hoofdstuk 11 (Grensoverschrijdende handel in diensten), hoofdstuk 12 (Tijdelijke aanwezigheid van natuurlijke personen voor zakelijke doeleinden) en hoofdstuk 18 (Financiële diensten).

ARTIKEL 17.3

Beginselen

1. Met inachtneming van alle maatregelen die een Partij vaststelt of handhaaft met betrekking tot sectoren, subsectoren of activiteiten, overeenkomstig de bijlagen I (Bestaande maatregelen), II (Toekomstige maatregelen), III (Verbintenissen inzake markttoegang) en VI (Financiële diensten):
 - a) past elke Partij het beginsel van onbeperkte toegang tot de internationale markten voor zeevervoer op commerciële en niet-discriminatoire grondslag daadwerkelijk toe; en

- b) kent elke Partij aan vaartuigen die de vlag voeren van de andere Partij of die worden geëxploiteerd door dienstverleners uit de andere Partij, een behandeling toe die niet minder gunstig is dan die welke aan haar eigen vaartuigen wordt toegekend met betrekking tot onder meer de toegang tot havens, het gebruik van infrastructuur en havendiensten, het gebruik van ondersteunende diensten voor zeevervoer, evenals de daarmee verband houdende vergoedingen en heffingen, toegang tot douanefaciliteiten en de toewijzing van aanlegplaatsen en laad- en losinstallaties.

2. Bij het toepassen van de in lid 1, punten a) en b) beschreven beginselen:

- a) nemen de Partijen in toekomstige overeenkomsten met derde landen geen vrachtverdelingsregelingen op met betrekking tot zeevervoerdiensten, met inbegrip van het vervoer van droge en vloeibare bulkloadingen en het lijnverkeer, en zullen zij dergelijke vrachtverdelingsregelingen, wanneer zij in eerdere overeenkomsten voorkomen, binnen een redelijke termijn beëindigen; en
- b) heffen de Partijen bij de inwerkingtreding van deze overeenkomst alle unilaterale maatregelen of administratieve, technische of andere belemmeringen op die een verkapte beperking kunnen zijn van of een discriminatoir effect kunnen hebben op het vrij verrichten van diensten in het internationale zeevervoer, en zien zij af van invoering ervan.

3. Elke Partij staat toe dat aanbieders van internationale zeevervoerdiensten uit de andere Partij op haar grondgebied een onderneming hebben die gevestigd is en activiteiten verricht overeenkomstig de bijlagen I (Bestaande maatregelen), II (Toekomstige maatregelen), III (Verbintenissen inzake markttoegang) en VI (Financiële diensten).

4. De Partijen geven aanbieders van internationale zeevervoerdiensten uit de andere Partij op redelijke en niet-discriminerende voorwaarden toegang tot de volgende havendiensten: loodsen, hulp van duw- en sleepboten, bevoorrading, brandstof- en waterlevering, ophaling en verwerking van afval, kapiteinsdiensten, navigatiehulp, faciliteiten voor noodreparaties, verankering en aan- en afmeren, alsmede diensten vanaf de wal die essentieel zijn voor het functioneren van een schip, waaronder communicatie, water- en elektriciteitsvoorzieningen.

HOOFDSTUK 18

FINANCIËLE DIENSTEN

ARTIKEL 18.1

Definities

Voor de toepassing van dit hoofdstuk wordt verstaan onder:

- a) “verlener van grensoverschrijdende financiële diensten uit een Partij”: een persoon uit een Partij die op het grondgebied van de Partij actief is in de financiële dienstverlening en die een financiële dienst wil verlenen of verleent door grensoverschrijdende verlening van die dienst;
- b) “grensoverschrijdende handel in financiële diensten” of “grensoverschrijdende verlening van financiële diensten”: het verlenen van een financiële dienst:
 - i) vanaf het grondgebied van een Partij naar het grondgebied van de andere Partij; of
 - ii) op het grondgebied van een Partij ten behoeve van een gebruiker van de dienst uit de andere Partij; waarbij het verlenen van een financiële dienst op het grondgebied van een Partij door een investering in dat grondgebied niet onder deze definitie valt;

- c) “financiële instelling”: een verlener van financiële diensten die een financiële dienst verricht indien die dienstverlener een vergunning heeft om zaken te doen en hij naar het interne recht van de Partij op het grondgebied waarvan hij is gevestigd, als financiële instelling onder regelgeving of toezicht valt, met inbegrip van filialen op het grondgebied van de Partij van die verlener van financiële diensten waarvan het hoofdkantoor zich op het grondgebied van de andere Partij bevindt;
- d) “financiële instelling uit de andere Partij”: een financiële instelling die zich op het grondgebied van een Partij bevindt en waarover een persoon uit de andere Partij zeggenschap heeft;
- e) “financiële dienst”: een dienst van financiële aard, met inbegrip van verzekeringen en aanverwante diensten, bankdiensten en andere financiële diensten (met uitzondering van verzekeringen); Financiële diensten omvatten de volgende activiteiten:
 - i) verzekeringen en aanverwante diensten:
 - A) directe verzekering met inbegrip van medeverzekering:
 - 1) levensverzekering;
 - 2) schadeverzekering;
 - B) herverzekering en retrocessie;

- C) verzekeringsbemiddeling, zoals diensten van makelaars en agenten; en
 - D) ondersteunende diensten in de verzekeringssector, zoals adviesverstrekking, actuariaat, risicobeoordeling en regeling van schade-eisen; en
- ii) bankdiensten en andere financiële diensten (met uitzondering van verzekeringen):
- A) aanvaarding van deposito's en andere terugbetaalbare fondsen van het publiek;
 - B) alle soorten leningen, waaronder consumentenkrediet en hypotheekleningen, factoring en financiering van commerciële transacties;
 - C) financiële leasing;
 - D) alle diensten in verband met het betalingsverkeer en de overmaking van geld, waaronder krediet-, betaal- en debetkaarten, reischeques en bankwissels;
 - E) verlenen van garanties en stellen van borgtochten;

- F) transacties voor eigen rekening of voor rekening van cliënten, op de beurs, de onderhandse markt of anderszins, ten aanzien van:
- 1) geldmarktinstrumenten (met inbegrip van cheques, effecten en depositocertificaten);
 - 2) deviezen;
 - 3) derivaten, met inbegrip van termijninstrumenten en opties;
 - 4) wisselkoers- en rentetariefinstrumenten, waaronder producten als swaps en rentetermijncontracten;
 - 5) verhandelbare effecten; en
 - 6) andere verhandelbare stukken en financiële activa, met inbegrip van ongemunt goud en zilver;
- G) deelneming in de uitgifte van alle soorten effecten, met inbegrip van garantieverlening en plaatsing in de hoedanigheid van agent (openbaar dan wel particulier) en verlening van daarmee verband houdende diensten;
- H) financiële bemiddeling;

- I) beheer van activa, zoals beheer van contanten of portefeuillebeheer, alle vormen van beheer van collectieve investeringen, beheer van pensioenfondsen, diensten aangaande bewaarneming, depositodiensten en fiduciaire diensten;
 - J) vereffenings- en verrekeningsdiensten in verband met financiële activa, met inbegrip van effecten, derivaten en andere verhandelbare instrumenten;
 - K) verstrekking en doorgifte van financiële informatie, verwerking van financiële gegevens en daarop betrekking hebbende software door verleners van andere financiële diensten; en
 - L) advies- en bemiddelingsdiensten en andere ondersteunende financiële diensten voor alle onder de bovenstaande punten A) tot en met K) vermelde activiteiten, met inbegrip van kredietonderzoek en -analyse, onderzoek en advies aangaande investeringen en beleggingen, advies over overnames, bedrijfsreorganisaties en -strategieën;
- f) “verlener van financiële diensten”: een persoon uit een Partij die op het grondgebied van die Partij een financiële dienst wil verlenen of verleent, met uitzondering van overheidsinstanties;

g) “investering”: een investering zoals gedefinieerd in artikel 10.1 (Definities), lid 2, met dien verstande dat voor de toepassing van dit hoofdstuk met betrekking tot leningen en andere schuldbewijzen zoals bedoeld in dat artikel het volgende geldt:

- i) een lening aan of een schuldbewijs uitgegeven door een financiële instelling is alleen dan een investering indien die lening of dat schuldbewijs door de Partij op het grondgebied waarvan de financiële instelling is gevestigd, als eigen vermogen wordt behandeld, ongeacht de looptijd ervan; en
- ii) een lening verstrekt door of een schuldbewijs in eigendom van een financiële instelling, anders dan een lening aan of een schuldbewijs van een financiële instelling zoals bedoeld onder i), is geen investering;

voor alle duidelijkheid: een lening verstrekt door of een schuldbewijs in eigendom van een verlener van grensoverschrijdende financiële diensten, anders dan een lening aan of een schuldbewijs uitgegeven door een financiële instelling, is een investering wat de toepassing van hoofdstuk 10 (Investerings) betreft, indien die lening of dat schuldinstrument de criteria voor investeringen van artikel 10.1 (Definities) vervult;

- h) “investeerder uit een Partij”: een investeerder uit een Partij zoals gedefinieerd in artikel 10.1 (Definities).
- i) “nieuwe financiële dienst”: een niet op het grondgebied van een Partij maar wel op het grondgebied van de andere Partij verleende financiële dienst omvattend alle nieuwe vormen van financiële dienstverlening of de verkoop van een financieel product dat niet op het grondgebied van de Partij wordt verkocht;

- j) “overheidsinstantie”:
- i) een overheid, centrale bank of monetaire autoriteit van een Partij, of een entiteit die eigendom is of onder zeggenschap staat van een Partij en die zich in hoofdzaak bezighoudt met het uitvoeren van overheidstaken of activiteiten voor overheidsdoeleinden, met uitzondering van instanties die zich in hoofdzaak bezighouden met het verlenen van financiële diensten op commerciële basis; of
 - ii) een particuliere entiteit die taken vervult welke normaliter door een centrale bank of monetaire autoriteit worden vervuld; en
- k) “zelfregulerende organisatie”: een niet-gouvernementeel orgaan, met inbegrip van effecten- of termijnbeurzen of -markten, verrekenkantoren of andere organisaties of verenigingen, dat ten aanzien van verleners van financiële diensten zijn eigen of door een Partij gedelegeerde regelgevings- of toezichtsbevoegdheden uitoefent.

ARTIKEL 18.2

Toepassingsgebied

1. Dit hoofdstuk is van toepassing op door een Partij vastgestelde of gehandhaafde maatregelen inzake:
- a) de financiële instellingen uit de andere Partij;

- b) de investeerders uit de andere Partij, en de investeringen van die investeerders, in financiële instellingen op het grondgebied van de Partij; en
- c) de grensoverschrijdende handel in financiële diensten.

2. Voor alle duidelijkheid: hoofdstuk 10 (Investeringsen) is van toepassing op de maatregelen die door een Partij worden vastgesteld of gehandhaafd:

- a) ten aanzien van de investeerders uit een Partij en de investeringen van die investeerders in verleners van financiële diensten die geen financiële instelling zijn; en
- b) andere maatregelen dan maatregelen inzake het verlenen van financiële diensten, ten aanzien van investeerders uit een Partij of investeringen van die investeerders in financiële instellingen.

3. Dit hoofdstuk is niet van toepassing op door een Partij vastgestelde of gehandhaafde maatregelen inzake:

- a) activiteiten of diensten die onderdeel vormen van een pensioenregeling van de overheid of een wettelijk stelsel van sociale zekerheid; of

- b) activiteiten of diensten verricht voor rekening van een Partij, met garantiestelling door of gebruikmaking van de financiële middelen van de Partij, haar overheidsinstanties daaronder begrepen,

met dien verstande dat dit hoofdstuk wel van toepassing is voor zover een Partij toestaat dat de in punt a) of b) bedoelde activiteiten of diensten door haar financiële instellingen in mededinging met een overheidsinstantie of een financiële instelling worden verricht.

4. Dit hoofdstuk is niet van toepassing op overheidsopdrachten inzake financiële diensten.

5. Geen enkele bepaling in deze overeenkomst is van toepassing op de activiteiten van een centrale bank of een monetaire autoriteit of van enige andere overheidsinstantie die bevoegd is voor het monetaire beleid of het wisselkoersbeleid.

6. De bepalingen van hoofdstuk 10 (Investerings) en hoofdstuk 11 (Grensoverschrijdende handel in diensten) zijn slechts van toepassing op maatregelen die binnen het toepassingsgebied van dit hoofdstuk vallen voor zover die bepalingen in dit hoofdstuk zijn opgenomen en er integrerend deel van uitmaken.

7. De volgende bepalingen worden hierbij opgenomen in en maken integrerend deel uit van dit hoofdstuk en zijn van overeenkomstige toepassing op maatregelen die door een Partij worden vastgesteld of gehandhaafd met betrekking tot financiële instellingen uit de andere Partij, investeerders uit de andere Partij en de investeringen van die investeerders in financiële instellingen op het grondgebied van de Partij:

- a) de artikelen 10.11 (Formele vereisten), 10.14 (Investeringsmaatregelen en -doelstellingen), 10.15 (Behandeling van investeerders en van onder de overeenkomst vallende investeringen), 10.16 (Overmakingen), 10.17 (Compensatie voor verliezen), 10.18 (Onteigening en compensatie), 10.19 (Subrogatie), 10.52 (Weigering van toekenning van voordelen) en 11.9 (Weigering van toekenning van voordelen); en
- b) afdeling D van hoofdstuk 10 (Beslechting van investeringsgeschillen), uitsluitend wat betreft verzoeken wegens niet-nakoming door een Partij van artikel 18.3 of 18.4 met betrekking tot de exploitatie van een financiële instelling of een investering in een financiële instelling, of van artikel 10.11 (Formele vereisten), 10.15 (Behandeling van investeerders en van onder de overeenkomst vallende investeringen), 10.16 (Overmakingen), 10.17 (Compensatie voor verliezen), 10.18 (Onteigening en compensatie), 10.52 (Weigering van toekenning van voordelen) of 11.9 (Weigering van toekenning van voordelen).

8. In geval van strijdigheid tussen het bepaalde in dit hoofdstuk en een ander hoofdstuk van de overeenkomst, heeft het bepaalde in dit hoofdstuk voorrang voor zover het de strijdige bepalingen betreft.

ARTIKEL 18.3

Nationale behandeling

1. Artikel 10.7 (Nationale behandeling) wordt hierbij opgenomen in en maakt deel uit van dit hoofdstuk en is van toepassing op investeerders en financiële instellingen uit de andere Partij en hun investeringen in financiële instellingen.
2. Onder de behandeling die door een Partij aan haar eigen investeerders en hun investeringen wordt toegekend overeenkomstig artikel 10.7 (Nationale behandeling) wordt hier verstaan de behandeling die wordt toegekend aan haar eigen financiële instellingen en investeringen van haar eigen investeerders in financiële instellingen.

ARTIKEL 18.4

Meestbegunstigingsbehandeling

1. Artikel 10.8 (Meestbegunstigingsbehandeling) wordt hierbij opgenomen in en maakt deel uit van dit hoofdstuk en is van toepassing op de maatregelen die door een Partij worden vastgesteld of gehandhaafd met betrekking tot investeerders en financiële instellingen uit de andere Partij en hun investeringen in financiële instellingen.

2. Onder de behandeling die door een Partij aan investeerders uit een derde land en investeringen van investeerders uit een derde land wordt toegekend overeenkomstig artikel 10.8 (Meestbegunstigingsbehandeling), wordt hier verstaan de behandeling die wordt toegekend aan financiële instellingen uit een derde land en aan investeringen van investeerders uit een derde land in financiële instellingen.

ARTIKEL 18.5

Markttoegang

1. Een Partij mag met betrekking tot een financiële instelling uit de andere Partij of met betrekking tot markttoegang door vestiging van een financiële instelling door een investeerder uit de andere Partij geen maatregelen vaststellen of handhaven die voor haar gehele grondgebied of het grondgebied van een territoriale overheid:

a) beperkingen opleggen ten aanzien van:

- i) het aantal financiële instellingen, al dan niet in de vorm van numerieke quota, monopolies, exclusieve dienstverleners of de eis van een onderzoek naar de economische behoefte;
- ii) de totale waarde van de met de financiële diensten verband houdende transacties of activa in de vorm van numerieke quota of de eis van een onderzoek naar de economische behoefte;

- iii) het totale aantal met de financiële diensten verband houdende transacties of het totale volume van de output aan financiële diensten, uitgedrukt in bepaalde numerieke eenheden, in de vorm van quota of de eis van een onderzoek naar de economische behoefte; of
 - iv) het totale aantal natuurlijke personen die kunnen worden tewerkgesteld in een bepaalde financiële dienstensector of die een financiële instelling in dienst mag hebben en die nodig zijn voor en zich rechtstreeks bezighouden met het verlenen van een specifieke financiële dienst, door middel van numerieke quota of de eis van een onderzoek naar de economische behoefte; of
- b) specifieke soorten juridische entiteiten of joint ventures via welke een financiële instelling een economische activiteit kan uitoefenen, vereisen of ten aanzien van die juridische entiteiten of joint ventures beperkingen opleggen.

2. Voor alle duidelijkheid: dit artikel mag niet aldus worden uitgelegd dat het een Partij belet van een financiële instelling te verlangen dat zij bepaalde financiële diensten door middel van afzonderlijke juridische entiteiten verleent indien volgens het recht van die Partij het scala van de door de financiële instelling verleende diensten niet door een enkele entiteit kan worden verleend.

ARTIKEL 18.6

Hoger management en raad van bestuur

Artikel 10.10 (Hoger management en raad van bestuur) wordt hierbij opgenomen in en maakt deel uit van dit hoofdstuk en is van toepassing op maatregelen die door een Partij worden vastgesteld of gehandhaafd met betrekking tot financiële instellingen.

ARTIKEL 18.7

Grensoverschrijdende handel in financiële diensten

1. Artikel 11.4 (Markttoegang) en artikel 11.6 (Nationale behandeling) worden hierbij opgenomen in en maken deel uit van dit hoofdstuk en zijn van toepassing op maatregelen die door een Partij worden vastgesteld en gehandhaafd met betrekking tot verleners van grensoverschrijdende financiële diensten uit de andere Partij die de in bijlage 18-A (Grensoverschrijdende handel in financiële diensten) bedoelde financiële diensten verlenen.
2. Onder de door een Partij aan haar eigen diensten en dienstverleners overeenkomstig artikel 11.6 (Nationale behandeling) toegekende behandeling wordt hier verstaan de behandeling die wordt toegekend aan haar eigen financiële diensten en verleners van financiële diensten.

3. Onder de maatregelen die een Partij niet vaststelt of handhaaft met betrekking tot diensten en dienstverleners uit de andere Partij overeenkomstig artikel 11.4 (Markttoegang) worden hier verstaan maatregelen met betrekking tot verleners van grensoverschrijdende financiële diensten uit de andere Partij wanneer deze financiële diensten verlenen.
4. Artikel 11.7 (Meestbegunstigingsbehandeling) wordt hierbij opgenomen in en maakt deel uit van dit hoofdstuk en is van toepassing op de maatregelen die door een Partij worden vastgesteld of gehandhaafd met betrekking tot verleners van grensoverschrijdende financiële diensten uit de andere Partij.
5. Onder de behandeling die door een Partij wordt toegekend aan diensten en dienstverleners uit een derde land overeenkomstig artikel 11.7 (Meestbegunstigingsbehandeling) wordt hier verstaan de behandeling die wordt toegekend aan financiële diensten uit een derde land en aan verleners van financiële diensten uit een derde land.
6. Artikel 11.5 (Lokale aanwezigheid) wordt hierbij opgenomen in en maakt deel uit van dit hoofdstuk en is van toepassing op verleners van grensoverschrijdende financiële diensten uit de andere Partij die de in bijlage 18-A (Grensoverschrijdende handel in financiële diensten) bedoelde financiële diensten verlenen.
7. Elke Partij staat op haar grondgebied gevestigde personen en haar onderdanen, ongeacht waar zij zijn gevestigd, toe financiële diensten te kopen van verleners van grensoverschrijdende financiële diensten uit de andere Partij die op het grondgebied van die andere Partij zijn gevestigd. Deze verbintenis houdt voor een Partij geen verplichting in om dergelijke dienstverleners toe te staan zaken te doen of klanten te werven op haar grondgebied. Elke Partij kan de begrippen “zaken doen” en “klanten werven” voor de toepassing van deze verplichting definiëren, op voorwaarde dat die definities niet strijdig zijn met lid 1.

8. Dit artikel mag niet aldus worden uitgelegd dat het een Partij belet een maatregel vast te stellen of te handhaven waarmee zij formele vereisten voorschrijft in verband met de levering van een grensoverschrijdende financiële dienst, zoals registratie of machtiging van verleners van grensoverschrijdende financiële diensten en van financiële instrumenten, op voorwaarde dat die vereisten niet op discriminerende wijze worden toegepast.

ARTIKEL 18.8

Prestatievereisten

1. Met betrekking tot investeringen in financiële instellingen bepalen de Partijen samen regels inzake prestatievereisten zoals die welke zijn vervat in artikel 10.9 (Prestatievereisten).
2. Binnen honderdtachtig dagen na de gezamenlijke bepaling van de regels inzake prestatievereisten overeenkomstig lid 1, wijzigt de Gezamenlijke Raad bij besluit lid 1, teneinde die regels in dit artikel op te nemen, en kan hij, in voorkomend geval, de voorbehouden en niet-conforme maatregelen van elke Partij in bijlage VI (Financiële diensten) wijzigen.
3. Artikel 18.12 is van toepassing op maatregelen met betrekking tot de in lid 1 bedoelde regels inzake prestatievereisten.

ARTIKEL 18.9

Financiële diensten die nieuw zijn op het grondgebied van een Partij

1. Een Partij staat een financiële instelling uit de andere Partij toe een nieuwe financiële dienst te verlenen waarvoor de eerstgenoemde Partij zou toestaan dat die overeenkomstig haar interne recht in vergelijkbare situaties door haar eigen financiële instellingen wordt verleend, zonder een wet aan te nemen of een bestaande wet te wijzigen.
2. Niettegenstaande het bepaalde in artikel 18.8, lid 1), in samenhang met artikel 11.4 (Markttoegang), kan een Partij de institutionele en rechtsvorm vaststellen waarin de nieuwe financiële dienst kan worden verleend en kan zij de verlening daarvan aan een vergunningsplicht onderwerpen. Indien een vergunning vereist is, wordt hierover binnen een redelijke termijn een besluit genomen en kan de vergunning uitsluitend worden geweigerd om prudentiële redenen.

ARTIKEL 18.10

Herzieningsclausule inzake gegevensstromen

De Partijen beoordelen binnen drie jaar na de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst of het noodzakelijk is om bepalingen op te nemen over het vrije verkeer van gegevens voor het verrichten van de activiteiten die binnen het toepassingsgebied van dit hoofdstuk vallen.

ARTIKEL 18.11

Behandeling van informatie

Geen enkele bepaling van deze overeenkomst wordt op zodanige wijze geïnterpreteerd dat zij een Partij ertoe verplicht informatie betreffende de zaken en de boekhouding van individuele klanten dan wel vertrouwelijke of gepatenteerde informatie te verstrekken die in het bezit is van overheidsinstanties.

ARTIKEL 18.12

Voorbehouden en niet-conforme maatregelen

1. De artikelen 18.3 tot en met 18.7 zijn niet van toepassing op:
 - a) bestaande niet-conforme maatregelen die door een Partij worden gehandhaafd op het niveau van:
 - i) de Europese Unie, als opgenomen in aanhangsel VI-A (Lijst van de EU) van bijlage VI (Financiële diensten);
 - ii) een centrale overheid, als opgenomen door die Partij in afdeling A van haar lijst in het aanhangsel van bijlage VI (Financiële diensten);

- iii) een regionale overheid, als opgenomen door die Partij in afdeling A van haar lijst in het aanhangsel van bijlage VI (Financiële diensten), of
 - iv) een lokale overheid;
- b) de handhaving of onverwijld verlenging van niet-conforme maatregelen als bedoeld in punt a); of
- c) een wijziging van een niet-conforme maatregel als bedoeld in punt a), voor zover de wijziging de maatregel zoals deze:
- i) onmiddellijk vóór de wijziging bestond, niet minder conform maakt met de artikelen 18.3, 18.4, 18.5, of 18.6; of
 - ii) op de datum van inwerkingtreding van de overeenkomst bestond, niet minder conform maakt met artikel 18.7.

2. De artikelen 18.3 tot en met 18.7 zijn niet van toepassing op maatregelen die een Partij vaststelt of handhaaft met betrekking tot sectoren, subsectoren of activiteiten, zoals door die Partij zijn opgenomen in afdeling B van haar lijst van het aanhangsel van bijlage VI (Financiële diensten).

3. Indien een Partij een voorbehoud heeft geformuleerd bij de artikelen 10.6 (Markttoegang), 10.7 (Nationale behandeling), 10.8 (Meestbegunstigingsbehandeling), 10.10 (Hoger management en raad van bestuur), 11.4 (Markttoegang), 11.5 (Lokale aanwezigheid), 11.6 (Nationale behandeling) of 11.7 (Meestbegunstigingsbehandeling) in haar lijst in het aanhangsel van de bijlagen I of II vormt dit ook een voorbehoud bij de artikelen 18.3, 18.4, 18.5, 18.6 of 18.7, al naargelang het geval, voor zover de in het voorbehoud bedoelde maatregel, sector, subsector of activiteit binnen het toepassingsgebied van dit hoofdstuk valt.

4. Een Partij stelt geen maatregel vast die valt onder een voorbehoud dat is opgenomen in het respectieve aanhangsel van bijlage II (Toekomstige maatregelen) en die direct of indirect van een investeerder uit de andere Partij verlangt dat hij, op grond van zijn nationaliteit, een investering die bestaat op het moment waarop de maatregel van kracht wordt, verkoopt of anderszins vervreemdt.

ARTIKEL 18.13

Prudentiële uitzonderingsbepaling

1. Niets in deze overeenkomst mag zodanig worden uitgelegd dat een Partij wordt belet maatregelen vast te stellen of te handhaven om prudentiële redenen⁶, zoals:

- a) het beschermen van investeerders, spaarders, polishouders of personen jegens wie een verlener van financiële diensten een fiduciaire verplichting heeft; of

⁶ De Partijen erkennen dat de term “prudentiële redenen” de instandhouding van de veiligheid, degelijkheid, integriteit of financiële verantwoordelijkheid van individuele verlener van financiële diensten omvat.

b) het verzekeren van de integriteit en stabiliteit van het financiële stelsel van die Partij.

2. Wanneer dergelijke maatregelen strijdig zijn met de andere bepalingen van de overeenkomst mogen zij niet worden gebruikt als middel om de uit de overeenkomst voortvloeiende verbintenissen of verplichtingen van een Partij te ontduiken.

ARTIKEL 18.14

Erkenning

1. Een Partij kan prudentiële maatregelen van de andere Partij of een derde land erkennen bij het bepalen hoe de maatregelen van de eerstgenoemde Partij met betrekking tot financiële diensten moeten worden toegepast. Een dergelijke erkenning kan autonoom, door harmonisatie of op basis van een overeenkomst of een andere regeling worden verwezenlijkt.

2. Indien een Partij een prudentiële maatregel van een derde land erkent overeenkomstig lid 1, biedt die Partij de andere Partij adequate gelegenheid om aan te tonen dat de omstandigheden waarin de Partij de prudentiële maatregel van het derde land heeft erkend in de andere Partij bestaan en dat er onder die omstandigheden in de andere Partij gelijkwaardige regelgeving, gelijkwaardig toezicht en gelijkwaardige uitvoering voorhanden zijn of zullen zijn alsook, waar passend, procedures voor de uitwisseling van informatie tussen de Partijen.

3. Geen enkele bepaling in deze overeenkomst mag zodanig worden uitgelegd dat van een Partij wordt verlangd een prudentiële maatregel van de andere Partij te erkennen.

ARTIKEL 18.15

Internationale normen

Elke Partij streeft ernaar dat internationaal overeengekomen normen voor de regelgeving en het toezicht in de financiële dienstensector en voor de strijd tegen belastingontwijking en -ontduiking op haar grondgebied worden geïmplementeerd en toegepast. Die internationaal overeengekomen normen omvatten onder andere de normen die zijn goedgekeurd door de G20, de Raad voor financiële stabiliteit (FSB), het Bazels Comité voor banktoezicht (BCBS), de Internationale vereniging van verzekeringstoezichthouders (IAIS), de Internationale organisatie van effectentoezichthouders (Iosco), de Financiële-actiegroep (FATF) en het Mondiaal Forum inzake transparantie en uitwisseling van inlichtingen voor belastingdoeleinden van de OESO.

ARTIKEL 18.16

Zelfregulerende organisaties

Indien een Partij verlangt dat een financiële instelling of een verlener van grensoverschrijdende financiële diensten uit de andere Partij lid is van, participeert in of toegang heeft tot een zelfregulerende organisatie om een financiële dienst te mogen verlenen op of naar het grondgebied van die Partij, dan draagt die Partij er zorg voor dat de zelfregulerende organisatie de verplichtingen die voortvloeien uit de artikelen 18.3, 18.4 en 18.7 nakomt.

ARTIKEL 18.17

Betalings- en clearingsystemen

Onder de voorwaarden van nationale behandeling verschaft elke Partij aan op haar grondgebied gevestigde financiële instellingen uit de andere Partij toegang tot betalings- en clearingsystemen van overheidsinstanties, alsmede tot voor de normale bedrijfsvoering beschikbare officiële financierings- en herfinancieringsfaciliteiten. Dit artikel verleent geen toegang tot de kredietfaciliteiten in laatste instantie van de Partij.

ARTIKEL 18.18

Interne regelgeving en transparantie

1. Hoofdstuk 13 (Interne regelgeving) en hoofdstuk 28 (Goede regelgevingspraktijken) zijn niet van toepassing op maatregelen die door een Partij worden vastgesteld of gehandhaafd met betrekking tot het toepassingsgebied van dit hoofdstuk.
2. Elke Partij ziet erop toe dat alle algemeen toepasselijke maatregelen waarop dit hoofdstuk van toepassing is, op een redelijke, objectieve en onpartijdige wijze worden toegepast.
3. Voor de toepassing van lid 2 en voor zover praktisch haalbaar en op een wijze die strookt met haar recht:
 - a) publiceert elke Partij vooraf haar voorgestelde wetten en regelgeving in verband met aangelegenheden die binnen het toepassingsgebied van dit hoofdstuk vallen, of publiceert zij vooraf documenten die voldoende bijzonderheden over dergelijke potentiële nieuwe wetten en regelgeving bevatten zodat belanghebbenden en de andere Partij kunnen beoordelen of en hoe hun belangen aanmerkelijk geraakt zouden kunnen worden;
 - b) biedt elke Partij belanghebbenden en de andere Partij een redelijke gelegenheid om opmerkingen te maken over de voorgestelde maatregelen of documenten als bedoeld in punt a); en
 - c) neemt elke Partij de overeenkomstig punt b) ontvangen opmerkingen in overweging.

4. Indien een Partij een vergunning nodig heeft voor het verlenen van een financiële dienst, moeten de bevoegde autoriteiten van die Partij:

- a) een aanvrager, voor zover praktisch haalbaar, toestaan te allen tijde een aanvraag in te dienen;
- b) een redelijke termijn toestaan voor het indienen van een aanvraag indien specifieke termijnen voor aanvragen bestaan;
- c) dienstverleners en personen die een dienst willen verlenen de informatie verschaffen die zij nodig hebben om te voldoen aan de eisen en procedures voor het verkrijgen, handhaven, wijzigen en verlengen van een dergelijke vergunning;
- d) voor zover praktisch haalbaar, een indicatief tijdschema voor de behandeling van een aanvraag verstrekken;
- e) ernaar streven aanvragen in elektronisch formaat te aanvaarden;
- f) in plaats van originele documenten kopieën aanvaarden van documenten die overeenkomstig het recht van de Partij zijn gewaarmerkt, tenzij originele documenten moeten worden overgelegd om de integriteit van het vergunningsproces te beschermen;
- g) op verzoek van de aanvrager zonder onnodige vertraging informatie over de status van de aanvraag verstrekken;

- h) indien een aanvraag als volledig wordt beschouwd voor verwerkingsdoeleinden krachtens het recht van de Partij, erop toezien dat de verwerking van een aanvraag wordt afgerond, en dat de aanvrager binnen een redelijke termijn na de indiening van de aanvraag van de beslissing in kennis wordt gesteld, voor zover mogelijk schriftelijk⁷;
- i) indien een aanvraag als onvolledig wordt beschouwd voor verwerkingsdoeleinden krachtens het recht van de Partij, binnen een redelijke termijn en voor zover praktisch haalbaar:
 - i) de aanvrager ervan in kennis stellen dat de aanvraag onvolledig is;
 - ii) op verzoek van de aanvrager aangeven waarom de aanvraag als onvolledig wordt beschouwd;
 - iii) de aanvrager de mogelijkheid bieden⁸ de aanvullende informatie in te dienen die nodig is om de aanvraag te vervolledigen; en

⁷ De bevoegde autoriteiten kunnen aan dit vereiste voldoen door een aanvrager van tevoren schriftelijk, onder meer door middel van een bekendgemaakte maatregel, ervan in kennis te stellen dat het uitblijven van een antwoord na een bepaalde termijn vanaf de datum van indiening van de aanvraag betekent dat de aanvraag ofwel is aanvaard of afgewezen. Voor alle duidelijkheid: schriftelijke kennisgeving kan ook betrekking hebben op in elektronische vorm verstrekte informatie.

⁸ Voor alle duidelijkheid: die mogelijkheid vereist niet dat een bevoegde autoriteit verlenging van termijnen toestaat.

- iv) indien geen van de bovenstaande mogelijkheden haalbaar is en de aanvraag wegens onvolledigheid wordt afgewezen, ervoor zorgen dat de aanvrager binnen een redelijke termijn in kennis wordt gesteld;
- j) indien een aanvraag wordt afgewezen, voor zover praktisch haalbaar, hetzij op eigen initiatief, hetzij op verzoek van de aanvrager, de aanvrager in kennis stellen van de redenen voor de afwijzing en, in voorkomend geval, van de procedures voor het opnieuw indienen van een aanvraag;
- k) erop toezien dat de door de bevoegde autoriteit aangerekende vergunningsvergoedingen⁹ redelijk en transparant zijn en op zichzelf de verlening van de betrokken dienst of de uitoefening van enige andere economische activiteit niet beperken; en
- l) erop toezien dat de vergunning, zodra zij is verleend, zonder onnodige vertraging in werking treedt, met inachtneming van de toepasselijke voorwaarden.

⁹ Vergunningsvergoedingen omvatten vergoedingen voor het verlenen van vergunningen en vergoedingen in verband met erkenningsprocedures. Zij omvatten geen vergoedingen voor het gebruik van natuurlijke hulpbronnen, betalingen in verband met veiling, aanbesteding of andere niet-discriminerende middelen om concessies te verlenen, noch verplichte bijdragen voor het verlenen van een universele dienst.

ARTIKEL 18.19

Subcomité Financiële Diensten

1. Het Subcomité Financiële Diensten dat is opgericht bij artikel 1.10 (Subcomités en andere organen van deel III van deze overeenkomst), lid 1, punt i), komt, tenzij anders overeengekomen, jaarlijks bijeen om:
 - a) toezicht te houden op de toepassing en werking van dit hoofdstuk;
 - b) problemen in verband met financiële diensten in overweging te nemen die haar door een Partij worden voorgelegd;
 - c) te voorzien in een forum voor dialoog tussen de Partijen over de regulering van de financiële dienstensector teneinde wederzijdse kennis van hun respectieve regelgevingssystemen te verbeteren en samen te werken aan de ontwikkeling van internationale normen;
 - d) deel te nemen aan geschillenbeslechtsprocedures overeenkomstig artikel 18.22 (Investeringsgeschillen op het gebied van financiële diensten); en
 - e) de werking van deze overeenkomst te beoordelen voor zover deze van toepassing is op financiële diensten.

2. Ingevolge artikel 1.10 (Subcomités en andere organen van deel III van deze overeenkomst), lid 1, omvat de samenstelling van het Subcomité Financiële Diensten deskundigen voor financiële diensten en vertegenwoordigers van autoriteiten die belast zijn met het beleid inzake financiële diensten. Voor Mexico is de autoriteit die verantwoordelijk is voor het beleid inzake financiële diensten het Ministerie van Financiën en Overheidskrediet (*Secretaría de Hacienda y Crédito Público*), of de opvolger daarvan.

3. Op verzoek van een van de Partijen bespreekt het Subcomité Financiële Diensten de ontwikkeling van passende richtsnoeren voor de interpretatie van dit hoofdstuk. De Gezamenlijke Raad kan dergelijke richtsnoeren goedkeuren door middel van een aanbeveling.

ARTIKEL 18.20

Overleg

1. Een Partij kan schriftelijk verzoeken om overleg met de andere Partij over elke uit deze overeenkomst voortvloeiende aangelegenheid die van invloed is op financiële diensten. De andere Partij neemt dat verzoek welwillend in overweging. De overleg plegende Partijen stellen het Subcomité Financiële Diensten in kennis van de resultaten van dit overleg.

2. Elke Partij ziet erop toe dat haar delegatie in het overleg ambtenaren bevat met relevante kennis op het gebied van de financiële diensten of financiële instellingen waarop dit hoofdstuk van toepassing is. Voor Mexico voldoen de ambtenaren van het Ministerie van Financiën en Overheidskrediet (*Secretaría de Hacienda y Crédito Público*), of de opvolger daarvan, aan dit vereiste.
3. Geen enkele bepaling in dit artikel mag op zodanige wijze worden uitgelegd dat een Partij verplicht is van haar recht af te wijken met betrekking tot het delen van informatie tussen financiële autoriteiten of de vereisten van een overeenkomst of regeling tussen financiële autoriteiten van de Partijen, of van financiële autoriteiten te verlangen dat zij maatregelen nemen die een belemmering vormen of lijken te vormen voor specifieke kwesties in verband met regelgeving, toezicht, administratie of handhaving.
4. Geen enkele bepaling in dit artikel mag op zodanige wijze worden uitgelegd dat een Partij ervan wordt weerhouden informatie te verlangen voor toezichtdoeleinden met betrekking tot een financiële instelling, of een verlener van grensoverschrijdende financiële diensten, die op het grondgebied van de andere Partij is gevestigd. Die Partij mag de financiële autoriteit van de andere Partij benaderen om de informatie in te winnen.

ARTIKEL 18.21

Geschillenbeslechting

1. Hoofdstuk 31 (Geschillenbeslechting), met inbegrip van bijlage 31-A (Reglement van orde) en bijlage 31-B (Gedragscode), is als gewijzigd bij dit artikel van toepassing op de geschillenbeslechting met betrekking tot de toepassing en interpretatie van de bepalingen van dit hoofdstuk.
2. Naast de vereisten van artikel 31.9 (Vereisten voor panelleden) moeten panelleden beschikken over expertise op het gebied van of ervaring met wetgeving inzake financiële diensten of de praktijk op dat gebied, waaronder bijvoorbeeld de regelgeving van financiële instellingen, tenzij de Partijen anders overeenkomen.
3. Het Gemengd Comité stelt uiterlijk zes maanden na de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst een lijst vast van ten minste 15 personen die aan de vereisten van lid 2 voldoen en bereid en in staat zijn om als panellid op te treden. Die lijst bestaat uit drie deellijsten:
 - a) een deellijst van personen van de Europese Unie;
 - b) een deellijst van personen van Mexico; en
 - c) een deellijst van personen die als voorzitter van het panel zullen optreden.

4. Voor de toepassing van dit hoofdstuk komen de in lid 3 bedoelde deellijsten na vaststelling in de plaats van de deellijsten als bedoeld in artikel 31.8 (Lijsten van panelleden), lid 1.

5. In elk geschil waarin een panel oordeelt dat een maatregel niet in overeenstemming is met de verplichtingen van deze overeenkomst en de maatregel:

- a) van invloed is op de financiële dienstensector en enige andere sector, mag de klagende Partij overgaan tot opschorting van voordelen in de financiële dienstensector waarvan het effect gelijkwaardig is aan het effect van de maatregel op de financiële dienstensector van de andere Partij; of
- b) uitsluitend van invloed is op een andere sector dan de financiële dienstensector, mag de klagende Partij geen voordelen in de financiële dienstensector opschorten.

ARTIKEL 18.22

Investeringsgeschillen op het gebied van financiële diensten

1. Afdeling D (Beslechting van investeringsgeschillen) van hoofdstuk 10 (Investeringen) zoals bij artikel 18.2.8 opgenomen in en deel uitmakend van dit hoofdstuk is, zoals gewijzigd bij dit artikel, van toepassing op:
 - a) investeringsgeschillen met betrekking tot maatregelen waarop dit hoofdstuk van toepassing is en waarin een investeerder beweert dat een Partij inbreuk heeft gemaakt op artikel 10.7 (Nationale behandeling), lid 2, artikel 10.8 (Meestbegunstigingsbehandeling), lid 2, artikel 10.15 (Behandeling van investeerders en van onder de overeenkomst vallende investeringen), artikel 10.16 (Overmakingen), artikel 10.17 (Compensatie voor verliezen), artikel 10.18 (Onteigening en compensatie) of artikel 10.52 (Weigering van toekenning van voordelen); of
 - b) investeringsgeschillen die zijn ontstaan overeenkomstig afdeling D (Beslechting van investeringsgeschillen) van hoofdstuk 10 (Investeringen) en waarin artikel 18.13 (Prudentiële uitzonderingsbepaling) is ingeroepen.

2. In geval van een investeringsgeschil overeenkomstig punt 1, a), of indien de verweerder overeenkomstig punt 1, b) artikel 18.13 (Prudentiële uitzonderingsbepaling) inroept binnen zestig dagen na de indiening van een verzoek bij het Gerecht overeenkomstig artikel 10.26 (Indiening van verzoek bij Gerecht), wijst de formatie van het Gerecht die de zaak behandelt, na overleg met de partijen bij het geschil en overeenkomstig artikel 10.44 (Deskundigenverslagen), een of meer deskundigen aan van de lijst van deskundigen die is vastgesteld door de Gemengde Commissie om aan haar verslag uit te brengen over alle feitelijke kwesties betreffende financiële diensten die een partij bij het geschil in de procedure aan de orde heeft gesteld. De lijst van deskundigen wordt uiterlijk zes maanden na de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst vastgesteld door de Gezamenlijke Raad en bestaat uit zes deskundigen die hebben aangetoond te beschikken over expertise op het gebied van of ervaring met wetgeving inzake financiële diensten of de praktijk op dat gebied, waaronder bijvoorbeeld de regelgeving van financiële instellingen. Indien de lijst niet is vastgesteld op de dag dat het verzoek overeenkomstig artikel 10.26 (Indiening van verzoek bij Gerecht) wordt ingediend, worden de deskundigen aangesteld uit de personen die voor de vaststelling van die lijst door een Partij of beide Partijen zijn aangewezen en aan de andere Partij zijn meegedeeld.

3. De verweerder kan de zaak schriftelijk verwijzen naar het Subcomité Financiële Diensten voor een besluit inzake de vraag of, en zo ja in welke mate, de uitzondering krachtens artikel 18.13 (Prudentiële uitzonderingsbepaling) een geldig verweer vormt tegen het verzoek. Deze verwijzing geschiedt uiterlijk op de datum die het Gerecht vaststelt voor de verweerder wat betreft diens indiening. Indien de verweerder de zaak verwijst naar het Subcomité Financiële Diensten overeenkomstig dit lid, worden de in afdeling D (Beslechting van investeringsgeschillen) van hoofdstuk 10 (Investerings) bedoelde termijnen of procedures geschorst.

4. Het Subcomité Financiële diensten mag in een verwijzing overeenkomstig lid 3 een gezamenlijke vaststelling doen over de vraag of en in welke mate een prudentiële uitzonderingsbepaling overeenkomstig artikel 18.13 een geldig verweer vormt tegen het verzoek, en een kopie daarvan versturen naar de investeerder en het Gerecht. Indien in de gezamenlijke vaststelling wordt geconcludeerd dat artikel 18.13 een geldig verweer vormt tegen alle onderdelen van het verzoek in hun geheel, dan wordt de investeerder geacht zijn verzoek te hebben ingetrokken en wordt de procedure beëindigd zoals bedoeld in artikel 10.40 (Afstand van instantie). Indien in de gezamenlijke vaststelling wordt geconcludeerd dat artikel 18.13 enkel een geldig verweer vormt tegen onderdelen van het verzoek, dan is de gezamenlijke vaststelling bindend voor het Gerecht met betrekking tot die onderdelen van het verzoek. In dat geval is de schorsing van de termijnen of van de procedures zoals omschreven in lid 3 niet van toepassing en kan de investeerder zijn verzoek wat de overige onderdelen ervan betreft, voortzetten.

5. Indien het Subcomité Financiële Diensten binnen drie maanden na de verwijzing van de aangelegenheid door de verweerder geen gezamenlijke vaststelling heeft gedaan, dan is de in lid 3 bedoelde schorsing van de termijnen of procedures niet van toepassing en kan de investeerder zijn verzoek voortzetten.

6. Op verzoek van de verweerder en indien het Subcomité Financiële Diensten niet binnen de in lid 5 bedoelde termijn van drie maanden een gezamenlijke vaststelling heeft gedaan, besluit het Gerecht preliminair of en in hoeverre artikel 18.13 een geldig verweer vormt. Laat de verweerder na dit verzoek in te dienen, dan doet dit niet af aan zijn recht om bij wijze van verweer artikel 18.13 in een latere fase van de procedure in te roepen. Het Gerecht verbindt geen negatieve gevolgtrekkingen aan het feit dat het Subcomité Financiële Diensten geen overeenstemming heeft bereikt over een gezamenlijke vaststelling.

7. De procedure op grond van artikel 6 wordt uitgevoerd door de formatie van het Gerecht die is ingesteld voor de behandeling van het verzoek, en zorgt er in het bijzonder voor dat de partijen bij het geschil de mogelijkheid hebben ten minste eenmaal schriftelijke stukken in te dienen. De formatie van het Gerecht neemt binnen 120 dagen na ontvangst van de recentste indiening een voorlopig besluit. Indien het Gerecht meer tijd nodig heeft om zijn voorlopige besluit te nemen, geeft het de redenen voor de vertraging op. Indien de formatie van het Gerecht concludeert dat artikel 18.13 een geldig verweer vormt dat van toepassing is op het volledige verzoek, dan wordt de investeerder geacht zijn verzoek te hebben ingetrokken en wordt de procedure beëindigd zoals bedoeld in artikel 10.40 (Afstand van instantie). Indien de formatie van het Gerecht concludeert dat artikel 18.13 een geldig verweer vormt dat slechts op delen van het verzoek van toepassing is, wordt de procedure met de resterende onderdelen van het verzoek voortgezet.

HOOFDSTUK 19

DIGITALE HANDEL

ARTIKEL 19.1

Definities

Voor de toepassing van dit hoofdstuk wordt verstaan onder:

- a) “consument”: elke natuurlijke persoon, of onderneming indien vastgelegd in het recht van de betrokken Partij, die een openbaar beschikbare telecommunicatiedienst gebruikt of aanvraagt voor doeleinden buiten zijn of haar handels-, bedrijfs-, ambachts- of beroepsactiviteit;
- b) “databericht”: informatie die is voortgebracht, verzonden, ontvangen of opgeslagen via elektronische, optische of soortgelijke middelen;
- c) “elektronische authenticatiedienst”: een dienst die het mogelijk maakt het volgende te bevestigen:
 - i) de identiteit van een natuurlijke persoon of een onderneming; of

- ii) de herkomst en integriteit van een databericht vanaf het moment dat het voor het eerst werd voortgebracht in zijn definitieve vorm;
- d) “elektronische handtekening”: gegevens in elektronische vorm die gehecht zijn aan of logisch verbonden zijn met een databericht, die kunnen worden gebruikt om de ondertekenaar van dat databericht te identificeren en om zijn goedkeuring van de in dat databericht vervatte informatie aan te geven, teneinde de herkomst en integriteit ervan op zodanige wijze te waarborgen dat eventuele latere wijziging van de gegevens kan worden ontdekt;
- e) “elektronische vertrouwensdienst”: een elektronische dienst bestaande uit het aanmaken, verifiëren en valideren van elektronische handtekeningen, elektronische tijdstempels, diensten voor elektronisch aangetekende bezorging, gecertificeerde digitaliseringsdiensten, authenticatie van websites en op die diensten betrekking hebbende certificaten;
- f) “eindgebruiker”: elke natuurlijke persoon, of onderneming indien vastgelegd in het recht van de betrokken Partij, die een openbaar beschikbare telecommunicatiedienst gebruikt of aanvraagt, als consument of voor handels-, bedrijfs-, ambachts- of beroepsdoeleinden;
- g) “verlener van vertrouwensdiensten”: een natuurlijke persoon of onderneming die elektronische vertrouwensdiensten verleent; en

- h) “ongevraagd commercieel elektronisch bericht”: een elektronisch bericht, daarbij inbegrepen ten minste e-mail, berichten via short messaging systems (SMS) en multimedia messaging systems (MMS), dat voor commerciële doeleinden, zonder toestemming van de ontvanger of ondanks de uitdrukkelijke afwijzing door de ontvanger, rechtstreeks naar eindgebruikers wordt verstuurd via een telecommunicatienetwerk en, voor zover bepaald in het recht van een Partij, andere telecommunicatiediensten.

ARTIKEL 19.2

Toepassingsgebied

1. Dit hoofdstuk is van toepassing op maatregelen van een Partij die de handel langs elektronische weg beïnvloeden.
2. Dit hoofdstuk is niet van toepassing op:
 - a) kansspelen;
 - b) omroepdiensten;
 - c) audiovisuele diensten;

- d) diensten van notarissen of vergelijkbare beroepen;
- e) juridische vertegenwoordiging; en
- f) overheidsopdrachten met uitzondering van de artikelen 19.7, 19.8 en 19.11.

ARTIKEL 19.3

Algemene beginselen

De Partijen erkennen dat digitale handel leidt tot economische groei en mogelijkheden en dat het belangrijk is kaders vast te stellen waarmee het consumentenvertrouwen in digitale handel wordt bevorderd, en onnodige belemmeringen voor het gebruik en de ontwikkeling van digitale handel te voorkomen.

ARTIKEL 19.4

Recht om regelgeving vast te stellen

De Partijen bevestigen het recht op hun respectieve grondgebied regelgeving vast te stellen om legitieme beleidsdoelstellingen te verwezenlijken, zoals die met betrekking tot de volksgezondheid, de sociale diensten, het openbaar onderwijs, de veiligheid, het milieu, de openbare zeden, sociale of consumentenbescherming, eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer en gegevensbescherming, de bevordering en bescherming van de culturele verscheidenheid, of de mededinging.

ARTIKEL 19.5

Douanerechten op elektronische transmissies

1. Een Partij heft geen douanerechten op elektronische transmissies tussen een persoon uit een Partij en een persoon uit de andere Partij.
2. Voor alle duidelijkheid: lid 1 belet niet dat een Partij interne belastingen, heffingen of andere vergoedingen heft op elektronische transmissies, op voorwaarde dat die belastingen, heffingen of vergoedingen in overeenstemming met deze overeenkomst worden geheven.

ARTIKEL 19.6

Geen voorafgaande toestemming

1. Elke Partij ziet erop toe dat voor het verlenen van diensten langs elektronische weg geen voorafgaande toestemming is vereist.
2. Lid 1 doet geen afbreuk aan vergunningsvereisten die niet specifiek en uitsluitend betrekking hebben op langs elektronische weg verleende diensten, of die van toepassing zijn op telecommunicatiediensten.

ARTIKEL 19.7

Elektronische contracten

Elke Partij ziet erop toe dat haar rechtsstelsel toestaat contracten langs elektronische weg te sluiten en dat die contracten niet hun rechtskracht, geldigheid of uitvoerbaarheid verliezen louter op grond van het feit dat zij langs elektronische weg zijn gesloten¹⁰.

ARTIKEL 19.8

Elektronische vertrouwens- en authenticatiediensten

1. Een Partij ontzegt niet de wettelijke geldigheid van een elektronische vertrouwensdienst of een elektronische authenticatiedienst louter op grond van het feit dat de dienst langs elektronische weg wordt verleend.

¹⁰ Deze bepaling geldt niet voor:

- a) contracten waarbij rechten op onroerend goed worden gevestigd of overgedragen;
- b) contracten waarvoor de wet de tussenkomst voorschrijft van de rechtbank, de autoriteit of de beroepsgroep die een publieke taak uitoefent;
- c) contracten voor persoonlijke zekerheden en contracten voor zakelijke zekerheden welke gesteld worden door personen die handelen voor doeleinden buiten hun handels-, bedrijfs-, ambachts- of beroepsactiviteit, zoals vereist volgens het recht; en
- d) contracten die onder het familierecht of het erfrecht vallen.

2. Een Partij stelt geen maatregelen vast en handhaaft geen maatregelen ter regeling van elektronische vertrouwens- en authenticatiediensten die:

- a) partijen bij een elektronische transactie zouden verbieden om onderling de meest geschikte elektronische methode voor hun transactie te bepalen; of
- b) partijen bij een elektronische transactie de mogelijkheid ontzeggen om door gerechtelijke of administratieve autoriteiten te laten vaststellen dat hun elektronische transactie voldoet aan eventuele wettelijke vereisten met betrekking tot elektronische vertrouwens- en authenticatiediensten.

3. Niettegenstaande het bepaalde in lid 2 kan een Partij vereisen dat voor een bepaalde categorie elektronische transacties de wijze van elektronische authenticatie voldoet aan bepaalde prestatienormen of is gecertificeerd door een instantie die overeenkomstig haar recht is geaccrediteerd. Deze eisen moeten objectief, transparant en niet-discriminerend zijn en mogen slechts op de specifieke kenmerken van de betrokken categorie elektronische transacties betrekking hebben.

4. De Partijen moedigen het gebruik van interoperabele elektronische vertrouwens- en authenticatiediensten aan, alsook de wederzijdse erkenning van elektronische vertrouwens- en authenticatiediensten die door erkende verleners van vertrouwensdiensten worden verstrekt.

ARTIKEL 19.9

Bescherming van consumenten online

1. De Partijen erkennen dat het belangrijk is transparante en doeltreffende maatregelen vast te stellen en te handhaven die bijdragen tot het consumentenvertrouwen, met inbegrip van maar niet beperkt tot maatregelen die consumenten beschermen tegen frauduleuze en bedrieglijke handelspraktijken wanneer zij betrokken zijn bij elektronische handelstransacties.
2. Elke Partij stelt maatregelen vast of handhaaft maatregelen die bijdragen tot het consumentenvertrouwen, met inbegrip van maatregelen die frauduleuze en bedrieglijke handelspraktijken verbieden die schade berokkenen of zouden kunnen berokkenen aan consumenten.
3. De Partijen erkennen het belang van samenwerking tussen hun respectieve instanties voor consumentenbescherming of andere relevante organen voor activiteiten in verband met elektronische handel tussen de Partijen, teneinde het consumentenvertrouwen te verbeteren en derhalve het welzijn van de consumenten te vergroten.

ARTIKEL 19.10

Ongevraagde commerciële elektronische berichten

1. Elke Partij stelt maatregelen vast dan wel handhaaft maatregelen die:
 - a) afzenders van ongevraagde commerciële elektronische berichten verplichten de eindgebruikers in staat te stellen verdere ontvangst van deze berichten stop te zetten; of
 - b) van ontvangers toestemming vereisen, zoals bepaald in de wet- en regelgeving van elke Partij, voor het ontvangen van commerciële elektronische berichten.
2. Elke Partij ziet erop toe dat ongevraagde commerciële elektronische berichten als zodanig duidelijk herkenbaar zijn, duidelijk vermelden namens wie zij worden verstuurd, en de nodige informatie bevatten aan de hand waarvan de eindgebruiker op elk moment gratis kan vragen om beëindiging.
3. Elke Partij voorziet in rechtsmiddelen tegen afzenders van ongevraagde commerciële elektronische berichten die niet voldoen aan de maatregelen die uit hoofde van de leden 1 en 2 zijn vastgesteld of worden gehandhaafd.
4. De Partijen streven ernaar in voorkomende gevallen van wederzijds belang samen te werken met betrekking tot de regulering van ongevraagde commerciële elektronische berichten.

ARTIKEL 19.11

Broncode

1. Een Partij mag geen overdracht van of toegang tot de broncode van software eisen, die eigendom is van een natuurlijke persoon of een onderneming uit de andere Partij.
2. Voor alle duidelijkheid: lid 1:
 - a) belet een Partij niet maatregelen vast te stellen of te handhaven om een legitieme doelstelling van het overheidsbeleid te verwezenlijken, onder andere om de veiligheid en beveiliging te garanderen, bijvoorbeeld in het kader van een certificeringsprocedure, overeenkomstig artikel 18.13 (Prudentiële uitzonderingsbepaling), artikel 32.1 (Algemene uitzonderingen) en artikel 2.8 (Uitzonderingen met betrekking tot de staatsveiligheid) van deel IV van de overeenkomst; en
 - b) is niet van toepassing op de vrijwillige overdracht van of het verlenen van toegang tot een broncode op commerciële basis door een persoon uit de andere Partij, bijvoorbeeld in het kader van een overheidsopdracht of een contract waarover vrij onderhandeld is.
3. Geen enkele bepaling in dit artikel kan afbreuk doen aan:
 - a) uitspraken van een gerechtelijke instantie, een administratief gerecht of een mededingingsautoriteit om een einde te maken aan een inbreuk op het mededingingsrecht;

- b) intellectuele-eigendomsrechten en de handhaving ervan; en
- c) het recht van een Partij om maatregelen te nemen of informatie niet te verstrekken indien zij dit noodzakelijk acht ter bescherming van haar wezenlijke veiligheidsbelangen met betrekking tot de aanschaf van wapens, munitie of oorlogsmateriaal of met betrekking tot aanschaffingen die onmisbaar zijn voor de nationale veiligheid of voor nationale defensiedoeleinden.

ARTIKEL 19.12

Open internettoegang

Elke Partij tracht ervoor te zorgen dat, met inachtneming van de toepasselijke beleidsmaatregelen en wet- en regelgeving, eindgebruikers op haar grondgebied:

- a) toegang hebben tot via het internet beschikbare diensten en toepassingen van hun keuze en deze kunnen verspreiden en gebruiken, op redelijke en niet-discriminerende wijze van netwerkbeheer;
- b) apparaten van hun keuze kunnen verbinden met het internet, op voorwaarde dat die apparaten geen schade toebrengen aan het netwerk; en
- c) toegang hebben tot informatie over de methoden voor het netwerkbeheer van hun aanbieder van internettoegangsdiensten.

ARTIKEL 19.13

Samenwerking

1. De Partijen erkennen het mondiale karakter van digitale handel en werken samen op het gebied van regelgevingskwesties en beste praktijken via de bestaande sectorale dialogen waarin onder meer het volgende aan bod komt:
 - a) de erkenning en facilitering van interoperabele grensoverschrijdende elektronische vertrouwens- en authenticatiediensten;
 - b) de behandeling van directmarketingberichten;
 - c) de uitdagingen voor kleine en middelgrote ondernemingen in digitale handel;
 - d) de consumentenbescherming en het opbouwen van consumentenvertrouwen op het gebied van elektronische handel;
 - e) gemeenschappelijke cyberbeveiligingskwesties; en
 - f) alle andere aangelegenheden die relevant zijn voor de ontwikkeling van de digitale handel.

2. De in lid 1 bedoelde samenwerking op het gebied van regelgevingskwesties en beste praktijken is gericht op de uitwisseling van informatie en standpunten ten aanzien van de respectieve wetgeving van de Partijen dienaangaande alsook inzake de uitvoering van die wetgeving.

3. De Partijen bevestigen het belang van actieve deelname aan multilaterale fora om de ontwikkeling van de digitale handel te bevorderen.

ARTIKEL 19.14

Herzieningsclausule inzake gegevensstromen

De Partijen beoordelen binnen drie jaar na de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst of het noodzakelijk is om bepalingen over het vrije verkeer van gegevens in deze overeenkomst op te nemen.

HOOFDSTUK 20

KAPITAALVERKEER, BETALINGEN EN OVERMAKINGEN EN TIJDELIJKE VRIJWARINGSMAATREGELEN

ARTIKEL 20.1

Lopende rekening

Onverminderd andere bepalingen van deze overeenkomst staat elke Partij, in voorkomend geval, alle overmakingen of betalingen toe met betrekking tot transacties op de lopende rekening van de betalingsbalans tussen de Partijen die binnen het toepassingsgebied van deze overeenkomst vallen, in vrij converteerbare valuta, overeenkomstig de Statuten van het Internationale Monetaire Fonds die op 22 juli 1944 in Bretton Woods, New Hampshire, zijn aangenomen.

ARTIKEL 20.2

Kapitaalverkeer

Onverminderd andere bepalingen van deze overeenkomst stemt elke Partij met betrekking tot de verrichtingen op de kapitaalrekening en de financiële rekening van de betalingsbalans in met het vrije verkeer van kapitaal met het oog op de liberalisering van investeringen en andere transacties als bedoeld in afdeling B (Liberalisering van investeringen) van hoofdstuk 10 (Investerings), hoofdstuk 11 (Grensoverschrijdende handel in diensten), hoofdstuk 12 (Tijdelijke aanwezigheid van natuurlijke personen voor zakelijke doeleinden) en hoofdstuk 18 (Financiële diensten).

ARTIKEL 20.3

Toepassing van wet- en regelgeving met betrekking tot kapitaalverkeer, betalingen of overmakingen

1. Artikel 10.16 (Overmakingen) en artikel 18.2 (Toepassingsgebied), punt 6, a), alsook de artikelen 20.1 en 20.2 beletten een Partij niet toepassing te geven aan haar wet- en regelgeving betreffende:

a) faillissement, insolventie en crediteurenbescherming;

- b) de uitgifte van, de handel in of de verhandeling van financiële instrumenten;
- c) de financiële verslaglegging of registratie van kapitaalverkeer, betalingen of overmakingen waar dat nodig is ter ondersteuning van de met de rechtshandhaving of financiële regelgeving belaste autoriteiten;
- d) overtredingen of misdrijven, of misleidende of frauduleuze praktijken;
- e) het waarborgen dat wordt voldaan aan beschikkingen of uitspraken van rechterlijke of soortgelijke instanties; of
- f) socialezekerheidsregelingen, wettelijke pensioenregelingen of verplichte spaarregelingen.

2. Die wet- en regelgeving mag niet willekeurig of discriminerend worden toegepast, noch anderszins een verkapte beperking van kapitaalverkeer, betalingen of overmakingen vormen.

ARTIKEL 20.4

Tijdelijke vrijwaringsmaatregelen

1. In uitzonderlijke omstandigheden bij ernstige moeilijkheden, of dreigende ernstige moeilijkheden, voor de werking van haar economische en monetaire unie, kan de Europese Unie vrijwaringsmaatregelen vaststellen of handhaven met betrekking tot kapitaalverkeer, betalingen of overmakingen. Die maatregelen worden beperkt tot hetgeen strikt noodzakelijk is om die moeilijkheden aan te pakken en mogen niet langer dan zes maanden geldig zijn.
2. Door de Europese Unie overeenkomstig lid 1 opgelegde maatregelen vormen geen middel tot willekeurige of ongerechtvaardigde discriminatie ten aanzien van Mexico in vergelijking met een derde land. De Europese Unie stelt Mexico onverwijld in kennis en legt zo spoedig mogelijk een tijdschema voor de opheffing van de desbetreffende maatregelen voor.

ARTIKEL 20.5

Beperkingen in geval van moeilijkheden met betrekking tot de betalingsbalans, externe financiering en macro-economische problemen

1. Een Partij kan beperkende maatregelen vaststellen of handhaven met betrekking tot kapitaalverkeer, betalingen of overmakingen¹¹:
 - a) in gevallen van ernstige moeilijkheden met betrekking tot de betalingsbalans of de buitenlandse financiële positie, of een dreiging daarvan¹²; of
 - b) in gevallen van uitzonderlijke omstandigheden waarin betalingen of overmakingen in verband met het kapitaalverkeer ernstige macro-economische moeilijkheden in verband met het monetair en het wisselkoersbeleid in Mexico of een lidstaat van de Europese Unie veroorzaken of dreigen te veroorzaken.
2. De in lid 1 bedoelde maatregelen:
 - a) zijn in overeenstemming met de Statuten van het Internationaal Monetair Fonds, in voorkomend geval;

¹¹ Wat de Europese Unie betreft, kunnen die maatregelen door een lidstaat van de Europese Unie worden genomen in andere gevallen dan die bedoeld in artikel 20.4, indien zij van invloed zijn op de economie van die lidstaat.

¹² Voor alle duidelijkheid: ernstige moeilijkheden met betrekking tot de betalingsbalans of de buitenlandse financiële positie, of een dreiging daarvan, zoals bedoeld in punt 1, a), kunnen onder andere worden veroorzaakt door ernstige macro-economische problemen in verband met het monetair en het wisselkoersbeleid, of een dreiging daarvan, als bedoeld in punt 1, b).

- b) gaan niet verder dan noodzakelijk is om de in lid 1 beschreven situatie aan te pakken;
- c) zijn tijdelijk en worden geleidelijk opgeheven naarmate de in lid 1 omschreven situatie verbetert;
- d) brengen geen onnodig nadeel toe aan de commerciële, economische en financiële belangen van de andere Partij;
- e) zijn in soortgelijke situaties niet minder gunstig voor de andere Partij dan voor een derde land; en
- f) worden niet gebruikt ter vervanging van macro-economisch beleid dat nodig is voor de gewenste aanpassing van de buitenlandse financiële positie.

3. Ten aanzien van de handel in goederen kan een Partij beperkende maatregelen nemen of handhaven ter bescherming van haar buitenlandse financiële positie of haar betalingsbalans. Die maatregelen moeten in overeenstemming zijn met artikel XII van de Algemene Overeenkomst betreffende tarieven en handel 1994 (GATT 1994) en het Memorandum van Overeenstemming betreffende de betalingsbalansbepalingen van de GATT 1994.

4. Ten aanzien van de handel in diensten kan een Partij beperkende maatregelen vaststellen of handhaven ter bescherming van haar buitenlandse financiële positie of haar betalingsbalans. Die maatregelen moeten in overeenstemming zijn met artikel XII van de GATS.

5. Een Partij streeft ernaar geen maatregelen vast te stellen of te handhaven die de vorm aannemen van tariefverhogingen, contingenten, vergunningen of soortgelijke maatregelen. De Partij geeft toelichting bij de redenen voor het gebruik van deze beperkende maatregelen wanneer zij de andere Partij in kennis stelt van de maatregelen.
6. Een Partij die de in lid 1 bedoelde maatregelen vaststelt of handhaaft, stelt de andere Partij daarvan onverwijld in kennis.
7. Indien beperkende maatregelen worden vastgesteld of gehandhaafd overeenkomstig artikel 20.4 of dit artikel, plegen de Partijen onverwijld overleg in het Subcomité Diensten en Investerings, tenzij overleg wordt gepleegd in andere internationale fora waarvan beide Partijen lid zijn. Tijdens het overleg worden de moeilijkheden met betrekking tot de betalingsbalans of de buitenlandse financiële positie die tot de respectieve maatregelen hebben geleid, beoordeeld, waarbij onder meer rekening wordt gehouden met factoren als:
- a) de aard en de omvang van de moeilijkheden;
 - b) de economische positie en de handelssituatie ten opzichte van het buitenland; en
 - c) de beschikbaarheid van alternatieve corrigerende maatregelen.

8. Het overleg als bedoeld in lid 7 omvat de verenigbaarheid van de beperkende maatregelen met artikel 20.4 of de leden 1 en 2 van dit artikel. De Partijen aanvaarden, indien beschikbaar, alle relevante bevindingen van statistische of feitelijke aard van het Internationaal Monetair Fonds (“IMF”), en bij hun conclusies wordt rekening gehouden met het oordeel van het IMF over de betalingsbalans en de buitenlandse financiële positie van de desbetreffende Partij.

HOOFDSTUK 21

OVERHEIDSOPDRACHTEN

ARTIKEL 21.1

Definities

Voor de toepassing van dit hoofdstuk wordt verstaan onder:

- a) “handelsgoederen of -diensten”: goederen of diensten die in de regel in de handel worden verkocht of te koop worden aangeboden aan, en in de regel worden aangekocht door niet-overheidskopers voor niet-overheidsdoeleinden;
- b) “dienst in verband met de bouw”: een dienst die gericht is op de uitvoering, ongeacht op welke wijze, van bouwwerkzaamheden of civieltechnische werken in de zin van afdeling 51 van de voorlopige centrale productenclassificatie van de Verenigde Naties (“CPC”);

- c) “onder dit hoofdstuk vallende opdracht”: opdracht betreffende de aanschaf voor overheidsdoeleinden:
- i) van goederen, diensten of een combinatie daarvan:
 - A) zoals voor elke Partij gespecificeerd in respectievelijk bijlage 21-A (Onder deze overeenkomst vallende overheidsopdrachten van de Europese Unie) of bijlage 21-B (Onder de overeenkomst vallende overheidsopdrachten van Mexico); en
 - B) die niet worden aangeschaft met het oog op commerciële verkoop of wederverkoop of voor gebruik bij de productie of levering van goederen of diensten voor commerciële verkoop of wederverkoop;
 - ii) met welke contractuele middelen dan ook, waaronder:
 - A) aankoop;
 - B) leasing; en
 - C) huur of huurkoop, met of zonder koopoptie;
 - iii) waarvan de waarde, zoals geraamd overeenkomstig artikel 21.2, ten tijde van de publicatie van een bericht van aanbesteding overeenkomstig artikel 21.6, gelijk is aan of meer bedraagt dan de desbetreffende drempelwaarde die voor elke Partij vermeld is in bijlage 21-A (Onder deze overeenkomst vallende overheidsopdrachten van de Europese Unie) respectievelijk bijlage 21-B (Onder de overeenkomst vallende overheidsopdrachten van Mexico);

- iv) door een aanbestedende entiteit; en
- v) die niet anderszins van het toepassingsgebied van artikel 21.2, lid 2, of van bijlage 21-A (Onder deze overeenkomst vallende overheidsopdrachten van de Europese Unie) of bijlage 21-B (Onder de overeenkomst vallende overheidsopdrachten van Mexico) is uitgesloten;
- d) “elektronische veiling”: een zich herhalend proces waarbij aanbieders langs elektronische weg nieuwe prijzen en/of nieuwe waarden voor kwantificeerbare, niet op de prijs betrekking hebbende en met de beoordelingscriteria samenhangende onderdelen van de inschrijving opgeven, waardoor een rangorde van de inschrijvingen tot stand komt of de rangorde wordt gewijzigd;
- e) “schriftelijk”: elke formulering in woorden of cijfers die gelezen, gereproduceerd en later meegedeeld kan worden, met inbegrip van elektronisch doorgegeven en opgeslagen informatie;
- f) “onderhandse aanbesteding”: een aanbestedingsprocedure waarbij de aanbestedende entiteit contact zoekt met een aanbieder of aanbieders van haar keuze;
- g) “lijst voor veelvuldig gebruik”: een lijst van aanbieders die volgens een aanbestedende entiteit voldoen aan de voorwaarden om op die lijst te worden geplaatst en van wie de aanbestedende entiteit meer dan eens gebruik denkt te maken;

- h) “bericht van aanbesteding”: een bekendmaking van een aanbestedende entiteit waarbij belangstellende aanbieders worden uitgenodigd een verzoek om deelname in te dienen, in te schrijven of beide;
- i) “compensatie”: een voorwaarde of verbintenis die de lokale ontwikkeling aanmoedigt of de betalingsbalans van een Partij verbetert, bijvoorbeeld betreffende het gebruik van interne producten, het in licentie geven van technologie, investeringen, compenserende handel en vergelijkbare maatregelen of vereisten;
- j) “openbare aanbesteding”: een aanbestedingsprocedure waarbij alle belangstellende aanbieders kunnen inschrijven;
- k) “aangebestede entiteit”: een entiteit die valt onder de afdelingen A, B en C van bijlage 21-A (Onder deze overeenkomst vallende overheidsopdrachten van de Europese Unie) en bijlage 21-B (Onder de overeenkomst vallende overheidsopdrachten van Mexico);
- l) “erkende aanbieder”: een aanbieder die door een aanbestedende entiteit is erkend als aanbieder die aan de voorwaarden voor deelname voldoet;
- m) “aangebesteding met voorafgaande selectie”: een aanbestedingsprocedure waarbij de aanbestedende entiteit uitsluitend erkende aanbieders tot inschrijven uitnodigt;
- n) “diensten”: ook diensten in verband met de bouw, tenzij anders bepaald;

- o) “norm”: een door een erkende instantie goedgekeurd document dat voor algemeen en herhaald gebruik bestemde regels, richtsnoeren of kenmerken voor goederen of diensten of daarmee verband houdende processen en productiemethoden bevat, waarvan de naleving niet verplicht is. Zij kan ook geheel of ten dele betrekking hebben op terminologische elementen, symbolen en voorschriften betreffende verpakking, markering of etikettering die van toepassing zijn op een goed, dienst, proces of productiemethode;
- p) “aanbieder”: een persoon of groep personen die goederen of diensten levert of kan leveren; en
- q) “technische specificatie”: een vereiste in een aanbestedingsprocedure waarin:
 - i) de kenmerken van de aan te schaffen goederen of diensten worden omschreven, zoals kwaliteit, prestaties en veiligheid en afmetingen, dan wel de processen of methoden voor productie of levering; of
 - ii) terminologische elementen, symbolen en voorschriften betreffende verpakking, markering of etikettering die van toepassing zijn op een goed of dienst, worden omschreven.

ARTIKEL 21.2

Toepassingsgebied en reikwijdte

Toepassing van het hoofdstuk

1. Dit hoofdstuk is van toepassing op alle maatregelen inzake onder dit hoofdstuk vallende opdrachten, ongeacht of deze geheel of gedeeltelijk elektronisch worden aanbesteed.
2. Tenzij in bijlage 21-A (Onder deze overeenkomst vallende overheidsopdrachten van de Europese Unie) en bijlage 21-B (Onder de overeenkomst vallende overheidsopdrachten van Mexico) anders is bepaald, is dit hoofdstuk niet van toepassing op:
 - a) de verwerving of huur van grond, bestaande gebouwen of andere onroerende goederen of de rechten daarop;
 - b) niet-contractuele overeenkomsten of enige vorm van bijstand die een Partij verleent, met inbegrip van samenwerkingsovereenkomsten, subsidies, leningen, kapitaalinjecties, garanties en fiscale stimuleringsmaatregelen;
 - c) de aanschaf of verwerving van diensten van belastingadviseurs of depositarissen, vereffenings- en managementdiensten voor geregementeerde financiële instellingen of diensten in verband met de verkoop, aflossing en distributie van de overheidsschuld, met inbegrip van leningen, staatsobligaties, promessen en andere effecten;

- d) arbeidsovereenkomsten voor werk bij de overheid;
- e) opdrachten die worden aanbesteed:
 - i) met het specifieke doel internationale bijstand, met inbegrip van ontwikkelingshulp, te verlenen;
 - ii) in het kader van een bijzondere procedure of krachtens een bijzondere voorwaarde van een internationale overeenkomst betreffende de legering van strijdkrachten of betreffende de gezamenlijke uitvoering van een project door de ondertekenende landen; of
 - iii) in het kader van een bijzondere procedure of krachtens een bijzondere voorwaarde van een internationale organisatie, of gefinancierd door een internationale subsidie, lening of andere vorm van steun, wanneer die procedure of voorwaarde niet in overeenstemming is met dit hoofdstuk.

3. De verbintenissen van elke Partij ten aanzien van onder dit hoofdstuk vallende opdrachten worden in bijlage 21-A (Onder deze overeenkomst vallende overheidsopdrachten van de Europese Unie) en bijlage 21-B (Onder de overeenkomst vallende overheidsopdrachten van Mexico) als volgt uiteengezet:

- a) in afdeling A: de centrale overheidsentiteiten waarvan de aanbestedingen onder dit hoofdstuk vallen;
- b) in afdeling B, de niet-centrale overheidsentiteiten waarvan de aanbestedingen onder dit hoofdstuk vallen, met inbegrip van, met betrekking tot Mexico, andere diensten op niet-centraal niveau;

- c) in afdeling C: alle overige entiteiten waarvan de aanbestedingen onder dit hoofdstuk vallen;
- d) in afdeling D: de goederen die onder dit hoofdstuk vallen;
- e) in afdeling E: de diensten, andere dan diensten in verband met de bouw, die onder dit hoofdstuk vallen;
- f) in afdeling F: de diensten in verband met de bouw die onder dit hoofdstuk vallen;
- g) in afdeling G, de publiek-private partnerschappen of concessies voor werken die onder dit hoofdstuk vallen;
- h) in afdeling H: algemene aantekeningen en afwijkingen; en
- i) in afdeling I: de media waarin de Partij haar berichten van aanbesteding, gunningsberichten en andere informatie met betrekking tot haar systeem voor overheidsopdrachten bekendmaakt.

4. Indien het recht van een Partij toestaat dat een onder dit hoofdstuk vallende opdracht namens de aanbestedende entiteit wordt uitgevoerd door andere diensten of personen waarvan de opdrachten niet onder dit hoofdstuk vallen wat de betrokken goederen en diensten betreft, is dit hoofdstuk eveneens van toepassing.

Waardebepaling

5. Bij het ramen van de waarde van een opdracht om te bepalen of deze onder dit hoofdstuk valt:
- a) mag een aanbestedende entiteit de opdracht niet in afzonderlijke opdrachten verdelen noch een bijzondere methode voor het ramen van de waarde van de opdracht kiezen of gebruiken om deze geheel of gedeeltelijk buiten de toepassing van dit hoofdstuk te doen vallen; en
 - b) moet een aanbestedende entiteit uitgaan van de geraamde maximale totale waarde van de opdracht over de gehele looptijd daarvan, ongeacht of de opdracht aan een of meer aanbieders wordt gegund, waarbij rekening wordt gehouden met alle vormen van vergoeding, met inbegrip van:
 - i) premies, honoraria, commissielonen en rente; en
 - ii) indien de aanbesteding de mogelijkheid van opties biedt, de totale waarde van deze opties.

6. Indien een bepaald vereiste met betrekking tot een aanbesteding aanleiding geeft tot het plaatsen van meer dan één opdracht of tot het plaatsen van de opdracht in afzonderlijke percelen (hierna “herhalingsopdrachten” genoemd), moet de berekening van de geschatte maximale totale waarde gebaseerd zijn op:

- a) de waarde van herhalingsopdrachten voor soortgelijke goederen of diensten die gedurende de voorafgaande twaalf maanden of het voorafgaande begrotingsjaar van de aanbestedende entiteit zijn gegund, zo mogelijk gecorrigeerd op grond van verwachte wijzigingen in de hoeveelheid of waarde van de desbetreffende goederen of diensten in de volgende periode van twaalf maanden; of
- b) de geraamde waarde van herhalingsopdrachten voor soortgelijke goederen of diensten die gedurende de twaalf maanden na de gunning van de eerste opdracht of gedurende het begrotingsjaar van de aanbestedende entiteit zullen worden gegund.

7. In geval van een aanbesteding door middel van leasing, huur of huurkoop van goederen of diensten of van een aanbesteding waarvoor geen totale prijs is opgegeven, wordt de waarde op de volgende grondslag bepaald:

- a) bij opdrachten met een vastgestelde looptijd:
 - i) de totale geraamde maximale waarde voor de looptijd van de opdracht indien de looptijd daarvan ten hoogste twaalf maanden bedraagt; of
 - ii) indien de looptijd meer dan twaalf maanden bedraagt, de totale geraamde maximale waarde, met inbegrip van de geraamde restwaarde;

- b) bij opdrachten voor onbepaalde duur, het geraamde maandelijks te betalen bedrag vermenigvuldigd met 48; en
- c) wanneer het onduidelijk is of de opdracht een vaste looptijd heeft dan wel voor onbepaalde tijd is, wordt het bepaalde in punt b) toegepast.

ARTIKEL 21.3

Veiligheid en algemene uitzonderingen

1. Geen enkele bepaling in dit hoofdstuk mag worden uitgelegd als een beletsel voor een Partij om maatregelen te nemen of informatie niet te verstrekken indien zij dit noodzakelijk acht ter bescherming van haar wezenlijke veiligheidsbelangen met betrekking tot de aanschaf van wapens, munitie of oorlogsmateriaal of met betrekking tot aanschaffingen die onmisbaar zijn voor de nationale veiligheid of aanschaffingen voor nationale defensiedoeleinden.
2. Mits de hieronder bedoelde maatregelen niet zodanig worden toegepast dat zij in gelijke omstandigheden een middel tot willekeurige of ongerechtvaardigde discriminatie tussen Partijen dan wel een verkapte beperking van het internationale handelsverkeer vormen, wordt geen enkele bepaling in dit hoofdstuk uitgelegd als beletsel voor het vaststellen of handhaven door een Partij van maatregelen die:
 - a) noodzakelijk zijn ter bescherming van de openbare zeden, orde of veiligheid;

- b) noodzakelijk zijn ter bescherming van het leven of de gezondheid van mens, dier of plant;
- c) noodzakelijk zijn ter bescherming van de intellectuele eigendom; of
- d) betrekking hebben op goederen of diensten van mensen met een handicap, liefdadigheidsinstellingen of gevangenisarbeid.

ARTIKEL 21.4

Algemene beginselen

Non-discriminatie

1. Niettegenstaande het toepassingsgebied van artikel 21.2 mag een onderneming uit een Partij die door middel van de oprichting, verwerving of instandhouding van een commerciële aanwezigheid overeenkomstig de wet op het grondgebied van de andere Partij is gevestigd, aan aanbestedingen van die andere Partij deelnemen onder dezelfde voorwaarden als de ondernemingen uit die andere Partij, zoals bepaald in het recht van die andere Partij.

2. Ten aanzien van alle maatregelen betreffende de onder dit hoofdstuk vallende opdrachten behandelt een Partij, met inbegrip van haar aanbestedende entiteiten, goederen en diensten uit de andere Partij en aanbieders uit de andere Partij die die goederen of diensten aanbieden, onmiddellijk en onvoorwaardelijk niet minder gunstig dan zij, met inbegrip van haar aanbestedende entiteiten, interne goederen, diensten en aanbieders behandelt.

3. Ten aanzien van alle maatregelen betreffende de onder dit hoofdstuk vallende opdrachten ziet een Partij, met inbegrip van haar aanbestedende entiteiten, erop toe:

- a) dat een lokaal gevestigde aanbieder niet minder gunstig wordt behandeld dan een andere lokaal gevestigde aanbieder op grond van de mate waarin het kapitaal ervan of de zeggenschap erover in buitenlandse handen is; of
- b) dat een lokaal gevestigde aanbieder niet wordt gediscrimineerd op grond van het feit dat door die aanbieder voor een bepaalde opdracht aangeboden goederen of diensten afkomstig zijn uit de andere Partij.

Gebruik van elektronische middelen

4. Wanneer een onder dit hoofdstuk vallende overheidsopdracht wordt aanbesteed met elektronische middelen:

- a) ziet de aanbestedende entiteit erop toe dat voor de aanbesteding informatietechnologiesystemen en software, die betreffende de authenticatie en encryptie van informatie daaronder begrepen, worden gebruikt die algemeen beschikbaar zijn en interoperabel met andere algemeen beschikbare informatietechnologiesystemen en software;

- b) hanteert de aanbestedende entiteit mechanismen die de integriteit van verzoeken om deelname en van inschrijvingen waarborgen, onder meer door het tijdstip van ontvangst te registreren en ongeoorloofde toegang te voorkomen; en
- c) gebruikt de aanbestedende entiteit elektronische informatie- en communicatiemiddelen voor de bekendmaking van berichten en aanbestedingsdossiers in aanbestedingsprocedures en, voor zover mogelijk, voor de indiening van inschrijvingen.

Verloop van de aanbesteding

5. Een aanbestedende entiteit ziet erop toe dat onder dit hoofdstuk vallende opdrachten worden aanbesteed op een transparante en onpartijdige wijze:
- a) die in overeenstemming is met dit hoofdstuk, waarbij gebruik wordt gemaakt van een van de volgende methoden: openbare aanbesteding, aanbesteding met voorafgaande selectie of onderhandse aanbesteding;
 - b) waarbij belangenconflicten worden vermeden en corruptie wordt voorkomen, overeenkomstig het recht van de betrokken Partij.

Maatregelen ter bestrijding van corruptie

6. Elke Partij ziet erop toe dat zij over passende maatregelen beschikt om corruptie bij haar overheidsopdrachten te voorkomen. Deze maatregelen omvatten procedures om aanbieders die door de rechterlijke instanties van een Partij in laatste aanleg werden vastgesteld betrokken te zijn bij frauduleuze of andere onwettige handelingen met betrekking tot overheidsopdrachten op het grondgebied van die Partij, voor onbepaalde tijd of voor een bepaalde periode niet in aanmerking te laten komen voor deelname aan aanbestedingen van die Partij. Elke Partij zorgt er ook voor dat zij beschikt over beleid en procedures om mogelijke belangenconflicten namens personen die betrokken zijn bij of invloed hebben op aanbestedingen, zoveel mogelijk uit te sluiten of te beheersen.

Oorsprongsregels

7. Met betrekking tot onder dit hoofdstuk vallende overheidsopdrachten mag een Partij op uit de andere Partij ingevoerde goederen of uit de andere Partij verleende diensten geen oorsprongsregels toepassen die afwijken van de oorsprongsregels die zij in het normale handelsverkeer toepast op de invoer van dezelfde goederen of de verlening van dezelfde diensten.

Weigering toekenning voordelen

8. Een Partij kan de voordelen van dit hoofdstuk weigeren aan een dienstverlener uit de andere Partij, met voorafgaande kennisgeving en overleg, wanneer de Partij vaststelt dat de dienst wordt verleend door een onderneming die geen wezenlijke zakelijke activiteiten heeft op het grondgebied van een der Partijen.

Compensatie

9. Met betrekking tot onder dit hoofdstuk vallende opdrachten mogen de Partijen en hun aanbestedende entiteiten geen compensatie vragen, in aanmerking nemen, opleggen of afdwingen.

Maatregelen die niet specifiek betrekking hebben op overheidsopdrachten

10. De leden 2 en 3 zijn niet van toepassing op:
- a) douanerechten en heffingen van ongeacht welke aard die bij invoer of in verband met invoer worden geïnd;
 - b) de wijze van inning van deze rechten en heffingen; en
 - c) andere invoerregelingen of -formaliteiten, en maatregelen die gevolgen hebben voor de handel in diensten, andere dan maatregelen betreffende onder dit hoofdstuk vallende opdrachten.

ARTIKEL 21.5

Informatie over het systeem voor overheidsopdrachten

1. Elke Partij:
 - a) publiceert onverwijld alle wetgeving, regelgeving, gerechtelijke uitspraken, algemene administratieve beschikkingen en standaardclausules die bij wet- of regelgeving verplicht zijn gesteld en door verwijzing zijn opgenomen in berichten van aanbesteding, aanbestedingsdossiers en procedures inzake onder dit hoofdstuk vallende overheidsopdrachten, alsmede alle wijzigingen daarvan, in officieel daartoe aangewezen elektronische of gedrukte media die op ruime schaal worden verspreid en gemakkelijk toegankelijk blijven voor het publiek; en
 - b) verstrekt desgevraagd een uitleg daarvan aan de andere Partij.
2. Elke Partij vermeldt in afdeling I van bijlage 21-A (Onder deze overeenkomst vallende overheidsopdrachten van de Europese Unie) respectievelijk bijlage 21-B (Onder de overeenkomst vallende overheidsopdrachten van Mexico):
 - a) de elektronische of gedrukte media waarin de Partij de in lid 1, punt a), omschreven informatie publiceert;
 - b) de elektronische of gedrukte media waarin de Partij de berichten overeenkomstig artikel 21.6, artikel 21.8, lid 9, en artikel 21.15, lid 2, publiceert; en

c) het internetadres of de internetadressen waarop de Partij de volgende informatie publiceert:

i) haar statistische gegevens inzake overheidsopdrachten als bedoeld in artikel 21.15, lid 4; of

ii) haar berichten betreffende gegunde contracten conform artikel 21.15, lid 6.

3. Elke Partij stelt het Subcomité Overheidsopdrachten onverwijld in kennis van alle wijzigingen van haar informatie in afdeling I van bijlage 21-A (Onder deze overeenkomst vallende overheidsopdrachten van de Europese Unie) of bijlage 21-B (Onder de overeenkomst vallende overheidsopdrachten van Mexico).

ARTIKEL 21.6

Berichten

Bericht van aanbesteding

1. Voor elke onder dit hoofdstuk vallende overheidsopdracht publiceert de aanbestedende entiteit, behalve in de omstandigheden beschreven in artikel 21.12, een bericht van aanbesteding.

2. Tenzij anders bepaald in dit hoofdstuk, worden in alle berichten van aanbesteding de volgende gegevens opgenomen:

- a) de naam en het adres van de aanbestedende entiteit en andere informatie die nodig is om contact met de aanbestedende entiteit op te nemen en alle relevante documentatie in verband met de aanbesteding te verkrijgen, alsmede de eventuele kosten en betalingsvoorwaarden;
- b) een omschrijving van de opdracht, met inbegrip van de aard en de hoeveelheid van de goederen of diensten die worden aanbesteed, ofwel een raming van de hoeveelheid, indien deze niet exact bekend is;
- c) voor herhalingsopdrachten zo mogelijk een raming van de timing voor de volgende berichten van aanbesteding;
- d) een beschrijving van eventuele facultatieve onderdelen;
- e) de termijnen voor de levering van goederen of diensten of de looptijd van de opdracht;
- f) de te gebruiken aanbestedingsprocedure, met vermelding of daarbij gebruik zal worden gemaakt van onderhandelingen of elektronische veilingen;
- g) in voorkomend geval, het adres en de eventuele termijn voor de indiening van verzoeken om deelname aan de aanbesteding;

- h) het adres en de uiterste datum voor de indiening van inschrijvingen;
- i) de taal of talen waarin inschrijvingen of verzoeken om deelname mogen worden ingediend, indien zij mogen worden ingediend in een andere taal dan een officiële taal van de Partij waartoe de aanbestedende entiteit behoort;
- j) een lijst en korte omschrijving van de voorwaarden voor de deelname van aanbidders, waaronder de eventuele verplichte verstrekking van specifieke documenten in verband met die deelname, tenzij deze vereisten zijn opgenomen in het aanbestedingsdossier dat aan alle belangstellende aanbidders ter beschikking wordt gesteld op hetzelfde tijdstip als het bericht van aanbesteding;
- k) indien de aanbestedende entiteit voornemens is overeenkomstig artikel 21.8 een beperkt aantal erkende aanbidders uit te nodigen in te schrijven: de criteria aan de hand waarvan zij zullen worden gekozen en eventuele beperkingen van het aantal aanbidders dat mag inschrijven; en
- l) een vermelding dat de opdracht onder dit hoofdstuk valt.

Samenvatting

3. Voor iedere voorgenomen aanbesteding publiceert de aanbestedende entiteit in een van de talen van de WTO, op hetzelfde tijdstip als het bericht van aanbesteding, een gemakkelijk toegankelijke samenvatting.

Dit samenvattend bericht van aanbesteding bevat ten minste de volgende informatie:

- a) de inhoud van de opdracht;
- b) de termijn voor de indiening van inschrijvingen en in voorkomend geval de termijn voor de indiening van verzoeken om deelname aan de aanbesteding of aanvragen tot plaatsing op de lijst voor veelvuldig gebruik; en
- c) het adres waar documenten met betrekking tot de opdracht kunnen worden opgevraagd.

Aankondiging van geplande aanbestedingen

4. De aanbestedende entiteiten worden aangemoedigd hun aanbestedingsplannen zo vroeg mogelijk in elk begrotingsjaar aan te kondigen (hierna “aankondiging van geplande aanbestedingen” genoemd). De aankondiging van geplande aanbestedingen moet de inhoud van de opdrachten en bij benadering de datum van de publicatie van het bericht van aanbesteding of bij benadering de periode binnen welke de aanbesteding kan worden gehouden, bevatten.

5. Een aanbestedende entiteit die vermeld is in afdeling B of C van bijlage 21-A (Onder deze overeenkomst vallende overheidsopdrachten van de Europese Unie) of bijlage 21-B (Onder de overeenkomst vallende overheidsopdrachten van Mexico) kan de aankondiging van geplande aanbestedingen als bericht van aanbesteding gebruiken, mits de aankondiging zoveel mogelijk van de in lid 2 bedoelde informatie bevat waarover de aanbestedende entiteit beschikt, alsmede een verklaring dat aanbieders hun belangstelling voor de opdracht bij de aanbestedende entiteit bekend kunnen maken.

Algemene regels voor berichten

6. Alle berichten van aanbesteding, samenvattende berichten en aankondigingen van geplande aanbestedingen zijn kosteloos rechtstreeks en langs elektronische weg toegankelijk via één enkel online toegangspunt. Voorts kunnen de kennisgevingen ook worden gepubliceerd in een geschikte gedrukte vorm die op ruime schaal wordt verspreid en gemakkelijk toegankelijk blijven voor het publiek, ten minste totdat de in het bericht aangegeven termijn is verstreken.

ARTIKEL 21.7

Voorwaarden voor deelname

1. Aanbestedende entiteiten beperken de voorwaarden voor deelname aan een aanbesteding tot wat noodzakelijk is om te waarborgen dat een aanbieder over de juridische en financiële capaciteit en de commerciële en technische vaardigheden beschikt om de desbetreffende opdracht uit te voeren.

2. Bij de vaststelling van de voorwaarden voor deelname mag een aanbestedende entiteit:
 - a) de deelname van een aanbieder aan een aanbesteding niet afhankelijk stellen van de voorwaarde dat aan de betrokken aanbieder reeds eerder een of meer opdrachten zijn gegund door een aanbestedende entiteit van een Partij;
 - b) desbetreffende eerdere werkervaring verlangen indien deze van wezenlijk belang is om aan de eisen van de opdracht te kunnen voldoen; en
 - c) als voorwaarde bij de aanbesteding niet stellen dat er sprake is van eerdere werkervaring op het grondgebied van de Partij.
3. Bij de beoordeling of een aanbieder aan de voorwaarden voor deelname voldoet:
 - a) evalueert de aanbestedende entiteit de financiële capaciteit en de commerciële en technische vaardigheden van de aanbieder aan de hand van diens zakelijke activiteiten op en buiten het grondgebied van de Partij waartoe de aanbestedende entiteit behoort; en
 - b) baseert de aanbestedende entiteit zich bij deze beoordeling op de voorwaarden die hij vooraf in berichten betreffende de aanbesteding of in het aanbestedingsdossier heeft gespecificeerd.

4. Een Partij en haar aanbestedende entiteiten kunnen, indien zij over bewijs beschikken, een aanbieder uitsluiten op gronden zoals:

- a) faillissement;
- b) valsheid in geschrifte;
- c) aanzienlijke of voortdurende tekortkomingen bij de uitvoering van een wezenlijke eis of verplichting in het kader van een eerdere opdracht;
- d) definitieve veroordelingen wegens een ernstig misdrijf of een ander strafbaar feit krachtens het recht van die Partij;
- e) fouten bij de beroepsuitoefening of handelingen of nalatigheden die de commerciële integriteit van de aanbieder aantasten; of
- f) het verzuimen om belastingen te betalen.

ARTIKEL 21.8

Erkenning van aanbieders

Registratiesystemen en erkenningsprocedures

1. Een Partij en haar aanbestedende entiteiten kunnen een systeem aanhouden voor de registratie van aanbieders in het kader waarvan belangstellende aanbieders zich moeten laten registreren en bepaalde informatie moeten verstrekken. In dat geval ziet de Partij erop toe dat belangstellende aanbieders langs elektronische weg volledige toegang hebben tot informatie over het registratiesysteem en dat zij gedurende de geldigheidsduur ervan te allen tijde om registratie kunnen verzoeken. De bevoegde autoriteit stelt hen binnen een redelijke termijn in kennis van het besluit om dit verzoek in te willigen of af te wijzen. Indien het verzoek wordt afgewezen, wordt het besluit naar behoren met redenen omkleed.
2. Elke Partij ziet erop toe dat:
 - a) haar aanbestedende entiteiten zich inspannen om verschillen in hun erkenningsprocedures tot een minimum te beperken; en
 - b) indien haar aanbestedende entiteiten registratiesystemen aanhouden, zij zich inspannen om verschillen in hun registratiesystemen tot een minimum te beperken.
3. Een Partij en haar aanbestedende entiteiten mogen geen registratiesysteem of erkenningsprocedure vaststellen of toepassen met als doel of gevolg dat onnodige belemmeringen voor de deelname van aanbieders uit de andere Partij aan de aanbesteding ontstaan.

Aanbesteding met voorafgaande selectie

4. Indien een aanbestedende entiteit een opdracht wil aanbesteden met voorafgaande selectie:
 - a) neemt zij in het bericht van aanbesteding ten minste de in artikel 21.6, lid 2, punten a), b), f), g), j), k) en l), vermelde informatie op en nodigt zij aanbieders uit een verzoek om deelname in te dienen; en
 - b) verstrekt zij erkende aanbieders bij aanvang van de inschrijvingstermijn in het in artikel 21.10, lid 3, punt b), bedoelde bericht ten minste de in artikel 21.6, lid 2, punten c), d), e), h) en i), gespecificeerde informatie.
5. De aanbestedende entiteit staat alle erkende aanbieders toe om aan een bepaalde aanbesteding deel te nemen, tenzij de aanbestedende entiteit in het bericht van aanbesteding vermeldt dat het aantal aanbieders dat tot de aanbesteding wordt toegelaten, beperkt is en daarbij de criteria voor de selectie van dit beperkte aantal aanbieders opgeeft. Een uitnodiging tot het indienen van inschrijvingen wordt gericht tot het aantal aanbieders dat nodig is om een daadwerkelijke mededinging te waarborgen.
6. Indien het aanbestedingsdossier niet vanaf de datum van publicatie van het in lid 4 bedoelde bericht openbaar toegankelijk is, ziet de aanbestedende entiteit erop toe dat het dossier voor alle overeenkomstig lid 5 geselecteerde erkende aanbieders op hetzelfde tijdstip beschikbaar komt.

Lijsten voor veelvuldig gebruik

7. Aanbestedende entiteiten mogen een lijst voor veelvuldig gebruik aanhouden op voorwaarde dat een bericht waarbij belangstellende aanbieders worden uitgenodigd een aanvraag tot plaatsing op de lijst in te dienen jaarlijks wordt gepubliceerd in het daartoe bestemde medium als vermeld in afdeling I van de bijlagen 21-A (Onder deze overeenkomst vallende overheidsopdrachten van de Europese Unie) en 21-B (Onder de overeenkomst vallende overheidsopdrachten van Mexico) en in geval van elektronische publicatie permanent beschikbaar wordt gesteld.

8. In het in lid 7 bedoelde bericht worden de volgende gegevens opgenomen:

- a) een omschrijving van de goederen of diensten, of de categorieën goederen of diensten, waarvoor de lijst kan worden gebruikt;
- b) de voorwaarden voor deelname waaraan aanbieders moeten voldoen om op de lijst te worden geplaatst en de methoden die de aanbestedende entiteit zal gebruiken om te controleren of een aanbieder aan de voorwaarden voldoet;
- c) de naam en het adres van de aanbestedende entiteit en andere informatie die nodig is om contact met de aanbestedende entiteit op te nemen en alle relevante documentatie in verband met de lijst te verkrijgen;
- d) de geldigheidsduur van de lijst en de wijze waarop deze wordt vernieuwd of beëindigd, of wanneer er geen geldigheidsduur is voorzien, een aanwijzing over de wijze waarop de beëindiging van het gebruik van de lijst wordt meegedeeld; en
- e) een vermelding dat de lijst kan worden gebruikt voor opdrachten die onder dit hoofdstuk vallen.

9. In afwijking van lid 7 is het toegestaan dat een aanbestedende entiteit, indien zij een lijst voor veelvuldig gebruik met een geldigheidsduur van drie jaar of minder bijhoudt, het in lid 7 bedoelde bericht slechts eenmaal, bij aanvang van de geldigheidsduur van de lijst, publiceert, mits:
- a) in het bericht wordt vermeld wat de geldigheidsduur is en dat tijdens die periode geen verdere berichten zullen worden gepubliceerd; en
 - b) het bericht elektronisch wordt gepubliceerd en gedurende de geldigheidsduur ervan permanent beschikbaar wordt gesteld.
10. Aanbestedende entiteiten staan aanbieders toe te allen tijde een aanvraag tot plaatsing op een lijst voor veelvuldig gebruik in te dienen en plaatsen alle erkende aanbieders binnen redelijk korte tijd op die lijst.
11. Indien een aanbieder die niet is opgenomen op een lijst voor veelvuldig gebruik, een verzoek indient tot deelname aan een aanbestedingsprocedure waarbij een dergelijke lijst wordt gehanteerd en alle vereiste documenten indient binnen de in artikel 21.10, lid 2, bedoelde termijn, wordt dit verzoek door de aanbestedende entiteit onderzocht. De aanbestedende entiteit sluit de aanbieder niet uit van beoordeling in het kader van de aanbesteding op grond dat zij onvoldoende tijd heeft om het verzoek te onderzoeken, tenzij zij, in uitzonderlijke gevallen, wegens de complexiteit van de aanbesteding, het onderzoek van het verzoek niet kan afronden binnen de voor de indiening van inschrijvingen gestelde termijn.

Andere entiteiten van de afdelingen B en C van de bijlagen 21-A (Onder deze overeenkomst vallende overheidsopdrachten van de Europese Unie) en 21-B (Onder de overeenkomst vallende overheidsopdrachten van Mexico).

12. Een in afdeling B of C van de bijlagen 21-A (Onder deze overeenkomst vallende overheidsopdrachten van de Europese Unie) of 21-B (Onder de overeenkomst vallende overheidsopdrachten van Mexico) genoemde aanbestedende entiteit van een Partij kan een bericht waarbij aanbieders worden uitgenodigd een aanvraag tot plaatsing op een lijst voor veelvuldig gebruik in te dienen, gebruiken als bericht van aanbesteding, mits:

- a) het bericht wordt gepubliceerd overeenkomstig lid 7 en de in lid 8 vermelde informatie en de in artikel 21.6.2 voorgeschreven informatie die beschikbaar is, bevat, alsmede een verklaring dat het bericht als bericht van aanbesteding geldt of dat alleen de aanbieders op de lijst voor veelvuldig gebruik verdere berichten van aanbesteding waarop de lijst voor veelvuldig gebruik betrekking heeft, zullen ontvangen; en
- b) de aanbestedende entiteit aan aanbieders die belangstelling hebben geuit voor een bepaalde opdracht, onverwijld voldoende informatie verstrekt aan de hand waarvan de aanbieder kan beoordelen in hoeverre de opdracht voor hem relevant is, alsmede alle overige in artikel 21.6, lid 2, voorgeschreven informatie, voor zover beschikbaar.

13. Aanbestedende entiteiten die onder afdeling B of C van de bijlagen 21-A (Onder deze overeenkomst vallende overheidsopdrachten van de Europese Unie) of 21-B (Onder de overeenkomst vallende overheidsopdrachten van Mexico) vallen, mogen aanbieders die overeenkomstig lid 10 een aanvraag tot plaatsing op een lijst voor veelvuldig gebruik hebben ingediend toestaan in te schrijven op een bepaalde opdracht, indien de aanbestedende entiteit voldoende tijd heeft om te onderzoeken of de aanbieder aan de voorwaarden voor deelname voldoet.

Informatie inzake besluiten van aanbestedende entiteiten

14. Een aanbestedende entiteit stelt aanbieders die een verzoek tot deelname aan een aanbesteding of een aanvraag tot plaatsing op een lijst voor veelvuldig gebruik hebben ingediend, onverwijld in kennis van haar besluit inzake dat verzoek of die aanvraag.

15. Indien een aanbestedende entiteit een verzoek van een aanbieder om deelname of opname op een lijst voor veelvuldig gebruik afwijst, de erkenning van een aanbieder intrekt of een aanbieder van een lijst voor veelvuldig gebruik schrappt, stelt de entiteit de aanbieder daarvan onverwijld in kennis en verstrekt zij de aanbieder desgevraagd onverwijld een schriftelijke motivering van haar besluit.

ARTIKEL 21.9

Technische specificaties en aanbestedingsdossier

Technische specificaties

1. Een aanbestedende entiteit mag geen technische specificaties op- of vaststellen of toepassen of conformiteitsbeoordelingsprocedures voorschrijven met als doel of gevolg dat onnodige belemmeringen voor de handel tussen de Partijen ontstaan.

2. Bij het voorschrijven van de technische specificaties van de goederen of diensten die het voorwerp van de aanbesteding zijn, zal de aanbestedende entiteit in voorkomend geval:
- a) de technische specificaties specificeren aan de hand van prestatie-eisen of functionele eisen en niet aan de hand van descriptieve of ontwerpkenmerken; en
 - b) de technische specificaties baseren op internationale normen, indien deze bestaan, en anders op nationale technische voorschriften, erkende nationale normen of bouwvoorschriften.
3. Indien in de technische specificaties descriptieve of ontwerpkenmerken worden genoemd, geeft de aanbestedende entiteit in voorkomend geval aan dat inschrijvingen voor gelijkwaardige goederen of diensten die aantoonbaar aan de voorwaarden van de opdracht voldoen eveneens in aanmerking komen, door in het aanbestedingsdossier woorden als “of gelijkwaardig” op te nemen.
4. Een aanbestedende entiteit schrijft geen technische specificaties voor waarin vereisten inzake of verwijzingen naar bepaalde merken of handelsnamen, octrooien, auteursrechten, ontwerpen, typen, of naar een bepaalde oorsprong, producent of aanbieder zijn opgenomen, tenzij er geen andere voldoende nauwkeurige of begrijpelijke manier is om de voorwaarden van de opdracht te beschrijven, en op voorwaarde dat termen zoals “of gelijkwaardig” in het aanbestedingsdossier zijn opgenomen.

5. Een aanbestedende entiteit vraagt of aanvaardt van personen die een commercieel belang bij een specifieke aanbesteding kunnen hebben, geen advies dat kan worden gebruikt bij het opstellen of vaststellen van een technische specificatie voor die aanbesteding wanneer dat advies tot gevolg kan hebben dat mededinging wordt uitgesloten.
6. Een Partij mag haar aanbestedende entiteiten toestaan rekening te houden met milieu- en sociale overwegingen, mits deze niet-discriminerend zijn en verband houden met het voorwerp van de opdracht.
7. Voor alle duidelijkheid: een Partij, met inbegrip van haar aanbestedende entiteiten, mag overeenkomstig dit artikel technische specificaties opstellen, vaststellen of toepassen met als doel het behoud van natuurlijke hulpbronnen of de bescherming van het milieu te bevorderen.

Aanbestedingsdossier

8. De aanbestedende entiteit stelt aanbieders een aanbestedingsdossier ter beschikking met alle informatie die zij nodig hebben om geldige inschrijvingen op te stellen en in te dienen. Tenzij deze informatie reeds in het bericht van aanbesteding is opgenomen, bevat het aanbestedingsdossier alle onderstaande gegevens:
 - a) een omschrijving van de opdracht, met inbegrip van de aard en de hoeveelheid van de goederen of diensten die worden aanbesteed, ofwel een raming van de hoeveelheid, indien deze niet exact bekend is, alsmede alle eventuele vereisten waaraan moet zijn voldaan, met inbegrip van eventuele technische specificaties, certificering met betrekking tot de conformiteitsbeoordeling, plannen, tekeningen of instructiemateriaal;

- b) alle eventuele voorwaarden voor de deelname van aanbidders, met inbegrip van een lijst met informatie en documenten die de aanbidders in verband met de voorwaarden voor deelname moeten verstrekken;
- c) alle beoordelingscriteria die de aanbestedende entiteit bij de gunning van de opdracht zal toepassen, alsmede, tenzij de prijs het enige criterium is, het relatieve gewicht van deze criteria;
- d) wanneer de aanbestedende entiteit een opdracht aanbesteedt langs elektronische weg: alle authenticatie- en encryptievereisten of andere vereisten inzake de indiening van informatie langs elektronische weg;
- e) wanneer de aanbestedende entiteit een elektronische veiling organiseert: de regels, met inbegrip van de vaststelling van met de beoordelingscriteria samenhangende onderdelen van de inschrijving, die voor de elektronische veiling zullen gelden;
- f) indien de inschrijvingen in het openbaar worden geopend: de datum en het tijdstip waarop en de plaats waar de inschrijvingen zullen worden geopend en de personen die daarbij in voorkomend geval aanwezig mogen zijn;
- g) alle andere voorwaarden, zoals betalingsvoorwaarden of eventuele beperkingen op de wijze waarop inschrijvingen kunnen worden ingediend, bijvoorbeeld op papier of op elektronische wijze; en
- h) de data voor de levering van de goederen of diensten.

9. Bij de vaststelling van een datum voor de levering van de goederen of diensten die het voorwerp van de aanbesteding zijn, houdt de aanbestedende entiteit rekening met factoren zoals de complexiteit van de opdracht, de omvang van de verwachte onderaanneming en de tijd die realistisch gesproken nodig is voor de productie, het uit voorraad halen en het vervoer van goederen uit de plaats vanuit welke zij worden geleverd of voor het verlenen van diensten.
10. De in het bericht van aanbesteding of in het aanbestedingsdossier vermelde beoordelingscriteria kunnen onder meer de prijs en andere kostenfactoren, de kwaliteit, de technische waarde, de milieukeurmerken en de leveringsvoorwaarden omvatten.
11. De aanbestedende entiteit:
- a) stelt onverwijld het aanbestedingsdossier ter beschikking om ervoor te zorgen dat belangstellende aanbidders voldoende tijd hebben om een geldige inschrijving in te dienen;
 - b) verstrekt desgevraagd onverwijld het aanbestedingsdossier aan alle belangstellende aanbidders; en
 - c) beantwoordt onverwijld elk redelijk verzoek om relevante informatie van een belangstellende of deelnemende aanbieder, mits dergelijke informatie die aanbieder niet bevoordeelt ten opzichte van andere aanbidders.

Wijzigingen

12. Indien een aanbestedende entiteit voorafgaand aan de gunning van een opdracht de criteria of vereisten wijzigt die in het bericht van aanbesteding of in het aanbestedingsdossier dat aan de deelnemende aanbieders is verstrekt, zijn vermeld, of een bericht van aanbesteding of aanbestedingsdossier wijzigt of opnieuw publiceert, geeft zij schriftelijk kennis van alle wijzigingen of verstrekt zij een gewijzigd of nieuw bericht van aanbesteding of aanbestedingsdossier:

- a) aan alle aanbieders die op het tijdstip dat de informatie gewijzigd of opnieuw gepubliceerd wordt, aan de procedure deelnemen, indien deze bekend zijn bij de aanbestedende entiteit, en in alle andere gevallen, op dezelfde wijze als de oorspronkelijke informatie; en
- b) op een zodanig tijdstip dat deze aanbieders voldoende tijd hebben om, indien nodig, hun inschrijving te wijzigen en opnieuw in te dienen.

ARTIKEL 21.10

Termijnen

1. Aanbestedende entiteiten geven, overeenkomstig hun eigen redelijke behoeften, de aanbieders voldoende tijd om verzoeken om deelname en geldige inschrijvingen op te stellen en in te dienen, waarbij rekening wordt gehouden met factoren zoals:

- a) de aard en de complexiteit van de opdracht;

- b) de omvang van de verwachte onderaanneming; en
- c) de tijd die nodig is voor de verzending van inschrijvingen vanaf punten in de andere Partij of op het grondgebied van de aanbestedende entiteit, indien geen gebruik wordt gemaakt van elektronische middelen.

De termijnen en eventuele verlengingen ervan moeten voor alle belangstellende of deelnemende aanbieders gelijk zijn.

2. Wanneer een aanbestedende entiteit gebruik maakt van voorafgaande selectie, mag de termijn voor de indiening van verzoeken tot deelname in beginsel niet minder dan 25 dagen vanaf de datum van publicatie van het bericht van aanbesteding bedragen. Indien als gevolg van een door de aanbestedende entiteit naar behoren gemotiveerde urgente situatie een dergelijke termijn onhaalbaar is, mag deze worden verkort tot ten minste tien dagen.

3. Tenzij de leden 4, 5, 7 en 8 van toepassing zijn, bepalen aanbestedende entiteiten dat de termijn voor de indiening van inschrijvingen niet minder bedraagt dan veertig dagen vanaf de datum waarop:

- a) in het geval van openbare aanbesteding, het bericht van aanbesteding is gepubliceerd; of
- b) in het geval van aanbesteding met voorafgaande selectie, de aanbestedende entiteit de aanbieders heeft meegedeeld dat zij worden uitgenodigd in te schrijven, ongeacht of op een lijst voor veelvuldig gebruik beroep wordt gedaan.

4. Een aanbestedende entiteit mag de in lid 3 bedoelde termijn voor de indiening van inschrijvingen verkorten tot ten minste tien dagen, indien:

- a) de aanbestedende entiteit in overeenstemming met artikel 21.6, lid 4, ten minste veertig dagen, maar niet meer dan twaalf maanden vóór de publicatie van het bericht van aanbesteding, een aankondiging van geplande aanbestedingen heeft gepubliceerd, waarin de volgende gegevens zijn opgenomen:
 - i) een omschrijving van de opdracht;
 - ii) bij benadering de uiterste data voor de indiening van inschrijvingen of verzoeken om deelname;
 - iii) een verklaring dat de belangstellende aanbieders hun belangstelling voor de opdracht aan de aanbestedende entiteit kenbaar moeten maken;
 - iv) het adres waar documenten met betrekking tot de opdracht kunnen worden opgevraagd; en
 - v) zoveel mogelijk van de in artikel 21.6, lid 2, gespecificeerde informatie die vereist is voor het bericht van aanbesteding, voor zover beschikbaar;
- b) de aanbestedende entiteit, in het geval van herhalingsopdrachten, in een eerste bericht van aanbesteding aangeeft dat in volgende berichten termijnen voor inschrijving zullen worden gehanteerd; of

c) de in lid 3 genoemde termijn wegens een door de aanbestedende entiteit naar behoren gemotiveerde urgente situatie onhaalbaar is.

5. Een aanbestedende entiteit mag de in lid 3 genoemde termijn voor de inschrijving met vijf dagen verkorten in elk van de volgende situaties:

a) het bericht van aanbesteding wordt elektronisch gepubliceerd;

b) het gehele aanbestedingsdossier is elektronisch beschikbaar vanaf de datum van publicatie van het bericht van aanbesteding; en

c) de aanbestedende entiteit aanvaardt elektronische inschrijvingen.

6. De toepassing van lid 5, in combinatie met lid 4, mag in geen geval leiden tot een verkorting van de in lid 3 bepaalde termijn voor het indienen van een inschrijving tot minder dan tien dagen vanaf de datum van publicatie van het bericht van aanbesteding.

7. In afwijking van andere bepalingen van dit artikel mag een aanbestedende entiteit, indien zij handelsgoederen of -diensten of een combinatie daarvan aanschaft, de in lid 3 bedoelde termijn voor de indiening van inschrijvingen verkorten tot ten minste 13 dagen, op voorwaarde dat deze aanbestedende entiteit op hetzelfde tijdstip elektronisch zowel het bericht van aanbesteding als het aanbestedingsdossier publiceert. Wanneer de aanbestedende entiteit bovendien elektronische inschrijvingen voor handelsgoederen of -diensten aanvaardt, mag zij de in lid 3 bedoelde termijn verkorten tot ten minste tien dagen.

8. Indien een onder afdeling B of C van de bijlagen 21-A (Onder deze overeenkomst vallende overheidsopdrachten van de Europese Unie) of 21-B (Onder de overeenkomst vallende overheidsopdrachten van Mexico) vallende aanbestedende entiteit alle of een beperkt aantal erkende aanbieders heeft geselecteerd, kan de termijn voor de indiening van inschrijvingen in onderling overleg tussen de aanbestedende entiteit en de geselecteerde aanbieders worden vastgesteld. Indien geen overeenstemming wordt bereikt, dient de termijn ten minste tien dagen te bedragen.

ARTIKEL 21.11

Onderhandelingen

1. Een Partij kan bepalen dat haar aanbestedende entiteiten onderhandelingen met aanbieders kunnen voeren indien:
 - a) de aanbestedende entiteit het voornemen daartoe heeft vermeld in het overeenkomstig artikel 21.6, lid 2, vereiste bericht van aanbesteding; of
 - b) bij de beoordeling blijkt dat geen van de inschrijvingen duidelijk de gunstigste is volgens de specifieke beoordelingscriteria die in het bericht van aanbesteding of in het aanbestedingsdossier zijn vermeld.

2. Een aanbestedende entiteit:

- a) ziet erop toe dat iedere uitsluiting van aanbieders tijdens onderhandelingen plaatsvindt in overeenstemming met de in het bericht van aanbesteding of het aanbestedingsdossier vermelde evaluatiecriteria; en
- b) stelt, wanneer de onderhandelingen zijn afgesloten, voor de resterende deelnemers een voor iedereen gelijke termijn vast om een nieuwe of herziene inschrijving in te dienen.

ARTIKEL 21.12

Onderhandse aanbesteding

1. Mits onderhandse aanbesteding niet wordt toegepast met het oogmerk de mededinging tussen aanbieders te verhinderen of op een wijze waardoor aanbieders van de andere Partij worden gediscrimineerd of interne aanbieders worden beschermd, kunnen aanbestedende entiteiten gebruikmaken van onderhandse aanbesteding en besluiten de artikelen 21.6 tot en met 21.8, artikel 21.9, leden 8 tot en met 12, en de artikelen 21.10, 21.11, 21.13 en 21.14 niet toe te passen, in een van de volgende omstandigheden:

- a) op voorwaarde dat de vereisten van het aanbestedingsdossier niet wezenlijk worden gewijzigd in het geval dat:
 - i) geen inschrijvingen zijn ingediend of geen aanbieders om deelname hebben verzocht;

- ii) geen inschrijvingen zijn ingediend die aan de essentiële eisen van het aanbestedingsdossier voldoen;
 - iii) geen aanbieders aan de voorwaarden voor deelname voldoen; of
 - iv) de ingediende inschrijvingen onderling zijn afgestemd;
- b) indien de goederen of diensten slechts door een bepaalde aanbieder kunnen worden geleverd en er geen redelijk alternatief of substituut bestaat om een van de volgende redenen:
- i) de opdracht betreft een kunstwerk;
 - ii) de bescherming van octrooien, auteursrechten of andere exclusieve rechten; of
 - iii) concurrentie ontbreekt om technische redenen;
- c) voor aanvullende leveringen, door de oorspronkelijke aanbieder, van goederen of diensten die niet in de oorspronkelijke opdracht waren opgenomen, indien verandering van aanbieder voor de aanvullende goederen of diensten:
- i) niet mogelijk is om economische of technische redenen, zoals wanneer de aanvullende goederen of diensten uitwisselbaar of interoperabel moeten zijn met bestaande uitrusting, software, diensten of installaties die in het kader van de oorspronkelijke opdracht zijn geleverd; en

- ii) tot aanzienlijk ongemak of aanzienlijke kostenstijgingen zou leiden voor de aanbestedende entiteit;
- d) in strikt noodzakelijke gevallen, indien de goederen of diensten om uiterst dringende redenen, wegens gebeurtenissen die door de aanbestedende entiteit niet konden worden voorzien, niet tijdig kunnen worden verkregen door middel van openbare aanbesteding of aanbesteding met voorafgaande selectie;
- e) voor goederen die op een grondstoffenmarkt worden aangekocht;
- f) indien een aanbestedende entiteit een prototype of een nieuw goed of een nieuwe dienst aanschaft die op haar verzoek tijdens de uitvoering van een specifieke opdracht inzake onderzoek, proefneming, studie of oorspronkelijke ontwikkeling ten behoeve van die opdracht is ontwikkeld;

de originele ontwikkeling van een nieuw goed of een nieuwe dienst kan een beperkte productie of levering omvatten om de resultaten van veldproeven te incorporeren en aan te tonen dat het goed of de dienst geschikt is voor productie of levering in grotere hoeveelheden volgens aanvaardbare kwaliteitsnormen, maar omvat geen serieproductie of levering om commerciële levensvatbaarheid te bereiken of onderzoeks- en ontwikkelingskosten te recupereren;

- g) voor aankopen onder uitzonderlijk voordelige voorwaarden die alleen op zeer korte termijn ontstaan in het geval van ongebruikelijke verkopen, zoals bij liquidatie, curatele of faillissement, maar niet bij normale aankopen bij normale aanbieders; of
- h) indien opdrachten worden gegund aan de winnaar van een ontwerpwedstrijd, mits:
 - i) de wedstrijd is georganiseerd op een wijze die verenigbaar is met de beginselen van dit hoofdstuk, met name met betrekking tot de publicatie van een bericht van aanbesteding; en
 - ii) de deelnemers worden beoordeeld door een onafhankelijke jury met het oog op de gunning van een ontwerpopdracht aan de winnaar.

2. Aanbestedende entiteiten stellen een schriftelijk verslag op over elke opdracht die in het kader van lid 1 wordt gegund. Dit verslag vermeldt de naam van de aanbestedende entiteit, de waarde en het soort aangeschafte goederen of diensten, en bevat tevens een verklaring met daarin een vermelding van de in lid 1 beschreven omstandigheden en voorwaarden die deze procedure rechtvaardigen.

ARTIKEL 21.13

Elektronische veilingen

Indien een aanbestedende entiteit een onder dit hoofdstuk vallende opdracht wil aanbesteden met een elektronische veiling, stelt zij, alvorens de elektronische veiling te openen, ieder deelnemer in kennis van:

- a) de methode voor automatische beoordeling, met inbegrip van de wiskundige formule, gebaseerd op de in het aanbestedingsdossier opgenomen beoordelingscriteria, die gebruikt wordt om automatisch de rangorde vast te stellen of te wijzigen tijdens de veiling;
- b) de resultaten van een eventuele eerste beoordeling van de onderdelen van zijn inschrijving, indien de opdracht wordt gegund aan de indiener van de voordeligste inschrijving; en
- c) alle andere relevante informatie over de uitvoering van de veiling.

ARTIKEL 21.14

Behandeling van inschrijvingen en gunning van opdrachten

Behandeling van inschrijvingen

1. De aanbestedende entiteit neemt bij het ontvangen, openen en behandelen van inschrijvingen procedures in acht die garanderen dat het aanbestedingsproces eerlijk en onpartijdig verloopt en de inschrijvingen vertrouwelijk worden behandeld.
2. Indien de aanbestedende entiteit een aanbieder de gelegenheid biedt om tussen de opening van de inschrijvingen en de gunning van de opdracht onbedoelde vormfouten te corrigeren, biedt de aanbestedende entiteit alle deelnemende aanbieders daartoe de gelegenheid.

Gunning van opdrachten

3. Om voor gunning in aanmerking te komen, moet een inschrijving schriftelijk worden ingediend, bij de opening voldoen aan de essentiële vereisten die in de berichten betreffende de aanbesteding en het aanbestedingsdossier zijn opgenomen, en afkomstig zijn van een aanbieder die aan de voorwaarden voor deelname voldoet.

4. Tenzij de aanbestedende entiteit besluit dat het niet in het algemeen belang is de opdracht te gunnen, wordt deze gegund aan de aanbieder die volgens de bevindingen van de aanbestedende entiteit de voorwaarden van de opdracht kan vervullen en van wie de inschrijving, uitsluitend beoordeeld aan de hand van de beoordelingscriteria in de berichten en het aanbestedingsdossier:

a) de voordeligste is; of

b) indien de prijs het enige criterium is, de laagste prijs biedt.

5. Indien de aanbestedende entiteit een inschrijving ontvangt met een prijs die in verhouding tot de andere inschrijvingen abnormaal laag is, kan zij inlichtingen inwinnen bij de aanbieder om zich ervan te vergewissen dat de aanbieder aan de voorwaarden voor deelname voldoet en de opdracht volgens de gestelde voorwaarden kan uitvoeren.

6. De aanbestedende entiteit mag geen gebruik maken van opties, geen aanbesteding annuleren en geen gegunde opdrachten wijzigen op een wijze die in strijd is met haar verplichtingen uit hoofde van dit hoofdstuk.

7. Elke Partij mag in de regel voorzien in een status-quoperiode tussen de gunning en de sluiting van een overeenkomst, zodat afgewezen inschrijvers voldoende tijd krijgen om het gunningsbesluit te herzien en aan te vechten.

ARTIKEL 21.15

Transparantie van informatie over overheidsopdrachten

Aan aanbieders verstrekte informatie

1. Aanbestedende entiteiten stellen de deelnemende aanbieders onverwijld in kennis van besluiten aangaande de gunning van een opdracht en doen dat op verzoek van een aanbieder schriftelijk. Met inachtneming van artikel 21.16, leden 2 en 3, stelt de aanbestedende entiteit een afgewezen aanbieder op diens verzoek in kennis van de redenen voor de afwijzing van zijn inschrijving en van de relatieve voordelen van de inschrijving van de gekozen aanbieder.

Publicatie van informatie over de gunning

2. Aanbestedende entiteiten publiceren uiterlijk 72 dagen na de gunning van elke onder dit hoofdstuk vallende opdracht een bericht in de daartoe bestemde gedrukte of elektronische media als vermeld in afdeling I van bijlage 21-A (Onder deze overeenkomst vallende overheidsopdrachten van de Europese Unie) of bijlage 21-B (Onder de overeenkomst vallende overheidsopdrachten van Mexico). Wanneer alleen gebruik wordt gemaakt van een elektronisch medium, dient de informatie gedurende een redelijke termijn gemakkelijk toegankelijk te blijven. Het bericht bevat ten minste de volgende gegevens:

a) een beschrijving van de aangeschafte goederen of diensten;

- b) de naam en het adres van de aanbestedende entiteit;
- c) de naam en het adres van de aanbieder aan wie de opdracht is gegund;
- d) de waarde van de geselecteerde inschrijving of de hoogste en de laagste inschrijving die bij de gunning van de opdracht in aanmerking zijn genomen;
- e) de datum waarop de opdracht is gegund; en
- f) de gebruikte aanbestedingsmethode, en in geval van onderhandse aanbesteding overeenkomstig artikel 21.12, een beschrijving van de omstandigheden die deze procedure rechtvaardigden.

Bewaren van documentatie, verslagen en elektronische traceerbaarheid

3. Een aanbestedende entiteit bewaart gedurende ten minste drie jaar vanaf de datum waarop zij een opdracht gunt:
- a) de documentatie en verslagen betreffende aanbestedingsprocedures en gunningen in verband met onder dit hoofdstuk vallende opdrachten, met inbegrip van de op grond van artikel 21.12 vereiste verslagen; en
 - b) gegevens die waarborgen dat het verloop van onder dit hoofdstuk vallende opdrachten elektronisch naar behoren traceerbaar is.

Uitwisseling van statistieken

4. Elke Partij verzamelt statistische gegevens over haar onder dit hoofdstuk vallende overheidsopdrachten en wisselt deze jaarlijks uit¹³. Die statistische verslagen bevatten, met betrekking tot door alle aanbestedende entiteiten van de betrokken Partij gegunde opdrachten die onder dit hoofdstuk vallen, statistieken over de geraamde waarde van de gegunde contracten voor onder dit hoofdstuk vallende opdrachten, in totaal en opgesplitst per categorie aanbestedende entiteiten.

5. Voor zover dergelijke informatie beschikbaar is, verstrekt elke Partij statistische gegevens betreffende het land van oorsprong van de door haar aanbestedende entiteiten aangekochte producten en diensten. Om ervoor te zorgen dat dergelijke statistieken vergelijkbaar zijn, verstrekt het overeenkomstig artikel 21.19 opgerichte Subcomité Overheidsopdrachten richtsnoeren voor de te gebruiken methoden. Om ervoor te zorgen dat de onder dit hoofdstuk vallende opdrachten op doeltreffende wijze worden gemonitord, kan de Gezamenlijke Raad besluiten de vereisten van lid 4 te wijzigen.

6. Indien een Partij verlangt dat kennisgevingen over gegunde opdrachten langs elektronische weg worden gepubliceerd, overeenkomstig lid 2, en indien deze kennisgevingen voor het publiek toegankelijk zijn via één enkele databank in een vorm die een analyse van de gegunde opdrachten mogelijk maakt, kan de Partij in plaats van verslag aan het Subcomité Overheidsopdrachten uit te brengen, het adres van de website meedelen, samen met alle noodzakelijke instructies met betrekking tot de toegang tot en het gebruik van de gegevens.

¹³ De eerste uitwisseling van informatie vindt één jaar na de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst plaats.

ARTIKEL 21.16

Bekendmaking van informatie

Verstreking van informatie aan Partijen

1. Indien de andere Partij daarom verzoekt, verstrekt een Partij onverwijld alle informatie die nodig is om te bepalen of de onder dit hoofdstuk vallende opdracht eerlijk, onpartijdig en overeenkomstig dit hoofdstuk is verlopen, met inbegrip van informatie over de kenmerken en relatieve voordelen van de inschrijving van de gekozen aanbieder. De Partij die de informatie ontvangt maakt die informatie niet bekend aan aanbidders indien die informatie de mededinging bij toekomstige aanbestedingen zou kunnen schaden, behalve nadat zij de toestemming heeft verkregen van de Partij die de informatie heeft verstrekt.

Niet-bekendmaking van informatie

2. Niettegenstaande de overige bepalingen van dit hoofdstuk verstrekken een Partij en haar aanbestedende entiteiten geen informatie aan een bepaalde aanbieder die de eerlijke mededinging tussen aanbidders kan verstoren.

3. Geen van de bepalingen in dit hoofdstuk mag zodanig worden uitgelegd dat zij verlangt dat een Partij en haar aanbestedende entiteiten, autoriteiten en toetsingsinstanties vertrouwelijke informatie openbaar maken indien die openbaarmaking:

a) de rechtshandhaving zou belemmeren;

- b) de eerlijke mededinging tussen aanbieders kan verstoren;
- c) de legitieme handelsbelangen van bepaalde personen, met inbegrip van de bescherming van de intellectuele eigendom, zou schaden; of
- d) anderszins in strijd zou zijn met het algemeen belang.

ARTIKEL 21.17

Interne toetsingsprocedures

1. Elke Partij voorziet in een passende, effectieve, transparante en niet-discriminerende procedure voor administratieve of rechterlijke toetsing, waarmee een aanbieder die belang heeft of heeft gehad bij een onder dit hoofdstuk vallende opdracht bezwaar of beroep kan aantekenen:

- a) tegen een inbreuk op dit hoofdstuk; of
- b) indien de aanbieder volgens het recht van een Partij niet rechtstreeks een beroep kan instellen tegen een inbreuk op dit hoofdstuk, tegen de niet-naleving van de maatregelen die een Partij ter uitvoering van dit hoofdstuk heeft ingesteld.

De procedurele regels voor alle bezwaar- en beroepsprocedures worden op schrift gesteld en openbaar gemaakt.

2. Indien een aanbieder in het kader van een onder dit hoofdstuk vallende opdracht waarbij hij een belang heeft of heeft gehad, een klacht indient wegens inbreuk of niet-naleving als bedoeld in lid 1, moedigt de Partij waartoe de aanbestedende entiteit behoort, de aanbestedende entiteit en de aanbieder aan het geschil door overleg te beslechten. De aanbestedende entiteit neemt dergelijke klachten onpartijdig en tijdig in beraad op een wijze die geen afbreuk doet aan de deelname van de aanbieder aan lopende of toekomstige aanbestedingen of aan diens recht om door middel van de procedure voor administratieve of rechterlijke toetsing corrigerende maatregelen te vragen.
3. Elke aanbieder krijgt voldoende tijd om een bezwaar of beroep voor te bereiden en in te stellen; deze termijn bedraagt ten minste tien dagen vanaf het tijdstip waarop de grond voor het bezwaar of beroep voor de aanbieder bekend is geworden of redelijkerwijs bekend had moeten worden.
4. Door elke Partij wordt ten minste één onpartijdige en van de aanbestedende entiteiten onafhankelijke administratieve of rechterlijke instantie ingesteld of aangewezen om een bezwaar of beroep door een aanbieder in verband met een onder dit hoofdstuk vallende opdracht te ontvangen en te beoordelen.
5. Indien een beroep in eerste aanleg wordt beoordeeld door een andere dan een van de in lid 4 bedoelde instanties, ziet de Partij erop toe dat de aanbieder tegen de oorspronkelijke beslissing beroep kan instellen bij een onpartijdige bestuurlijke of rechterlijke instantie die onafhankelijk is van de aanbestedende entiteit die de aanbesteding heeft uitgeschreven waarop het beroep betrekking heeft.

6. Elke Partij ziet erop toe dat, indien het een beslissing van een niet-rechterlijke beroepsinstantie betreft, rechterlijke toetsing mogelijk is of dat de regels inzake procesvoering bepalen dat:

- a) de aanbestedende entiteit schriftelijk op het beroep reageert en alle relevante documenten aan de beroepsinstantie ter beschikking stelt;
- b) de partijen bij de procedure het recht hebben te worden gehoord alvorens de beroepsinstantie een beslissing neemt over het beroep;
- c) de partijen bij de procedure het recht hebben zich te laten vertegenwoordigen en vergezellen;
- d) de partijen bij de procedure toegang hebben tot alle zittingen in het kader van de procedure;
- e) de partijen het recht hebben te verzoeken dat de zittingen in het openbaar plaatsvinden en dat getuigen deze mogen bijwonen; en
- f) de beroepsinstantie haar beslissingen of aanbevelingen tijdig schriftelijk vaststelt en de grondslag van elke beslissing of aanbeveling daarbij toelicht.

7. Elke Partij stelt procedures in, of handhaaft deze, die voorzien in snelle voorlopige maatregelen die de mogelijkheid van de aanbieder om aan de aanbesteding deel te nemen in stand houden. Dergelijke voorlopige maatregelen kunnen aanleiding geven tot schorsing van de aanbestedingsprocedure. Er kan worden bepaald dat bij het nemen van de beslissing over het al dan niet toepassen van dergelijke maatregelen rekening mag worden gehouden met doorslaggevende negatieve gevolgen voor de belangen die op het spel staan, waaronder het algemeen belang. Een rechtvaardiging om niet op te treden wordt schriftelijk verstrekt.

8. Elke Partij stelt procedures vast, of handhaaft deze, die voorzien in corrigerende maatregelen of compensatie voor het geleden verlies of de geleden schade indien een beroepsinstantie heeft vastgesteld dat er sprake is van een inbreuk of een verzuim als bedoeld in lid 1. De vergoeding voor het geleden verlies of de geleden schade kan worden beperkt tot hetzij de kosten voor het opstellen van de inschrijving, hetzij de kosten in verband met de betwisting, hetzij beide.

ARTIKEL 21.18

Wijziging en rectificatie van het toepassingsgebied

1. De Europese Unie kan bijlage 21-A (Onder deze overeenkomst vallende overheidsopdrachten van de Europese Unie) wijzigen of rectificeren en Mexico kan bijlage 21-B (Onder de overeenkomst vallende overheidsopdrachten van Mexico) wijzigen of rectificeren.

Wijzigingen

2. Indien een Partij voornemens is respectievelijk bijlage 21-A (Onder deze overeenkomst vallende overheidsopdrachten van de Europese Unie) of bijlage 21-B (Onder de overeenkomst vallende overheidsopdrachten van Mexico) te wijzigen, moet die Partij:

- a) de andere Partij daarvan schriftelijk in kennis stellen; en
- b) in die kennisgeving een voorstel voor passende compenserende aanpassingen voor de andere Partij doen om het toepassingsgebied op een niveau te houden dat vergelijkbaar is met dat van vóór de wijziging.

3. Niettegenstaande punt 2, b), hoeft een Partij geen compenserende aanpassingen aan te bieden indien de wijziging betrekking heeft op een aanbestedende entiteit ten aanzien waarvan de Partij haar zeggenschap of invloed daadwerkelijk heeft beëindigd. De overheidscontrole over of de overheidsinvloed op de onder dit hoofdstuk vallende opdrachten van aanbestedende entiteiten die onder afdeling C van de bijlagen 21-A (Onder deze overeenkomst vallende overheidsopdrachten van de Europese Unie) of onder deellijst 2 van elke staat van afdeling B of afdeling C van bijlage 21-B (Onder de overeenkomst vallende overheidsopdrachten van Mexico) vallen, wordt geacht daadwerkelijk te zijn beëindigd als de aanbestedende entiteit blootstaat aan mededinging op markten waartoe de toegang niet beperkt is.

4. De andere Partij kan bezwaar maken tegen de voorgestelde wijziging, waarvan overeenkomstig lid 2 kennis is gegeven, indien zij betwist dat:

- a) een overeenkomstig punt 2, b), voorgestelde aanpassing voldoende is om het bestaande toepassingsgebied van dit hoofdstuk op een vergelijkbaar niveau te houden;

- b) de wijziging betrekking heeft op een aanbestedende entiteit ten aanzien waarvan de Partij haar zeggenschap of invloed daadwerkelijk heeft beëindigd overeenkomstig lid 3.

Het bezwaar moet binnen 45 dagen na ontvangst van de in punt 2, a), bedoelde kennisgeving schriftelijk worden gemaakt, zo niet wordt de Partij geacht, ook voor de toepassing van hoofdstuk 31 (Geschillenbeslechting), met de aanpassing of wijziging te hebben ingestemd.

Rectificaties

5. De volgende wijzigingen van bijlage 21-A (Onder deze overeenkomst vallende overheidsopdrachten van de Europese Unie) of bijlage 21-B (Onder de overeenkomst vallende overheidsopdrachten van Mexico) worden beschouwd als een rectificatie van louter formele aard, mits zij geen invloed hebben op het bestaande toepassingsgebied waarin dit hoofdstuk voorziet:

- a) een wijziging in de naam van een aanbestedende entiteit;
- b) een fusie van twee of meer entiteiten die vallen onder de afdelingen A tot en met C van bijlage 21-A (Onder deze overeenkomst vallende overheidsopdrachten van de Europese Unie) of bijlage 21-B (Onder de overeenkomst vallende overheidsopdrachten van Mexico); en
- c) de splitsing van een onder de afdelingen A tot en met C van bijlage 21-A (Onder deze overeenkomst vallende overheidsopdrachten van de Europese Unie) of bijlage 21-B (Onder de overeenkomst vallende overheidsopdrachten van Mexico) vallende entiteit in twee of meer entiteiten die allemaal worden toegevoegd aan de onder dezelfde afdeling van bijlage 21-A (Onder deze overeenkomst vallende overheidsopdrachten van de Europese Unie) of bijlage 21-B (Onder de overeenkomst vallende overheidsopdrachten van Mexico) vallende aanbestedende entiteiten.

6. Elke Partij stelt de andere Partij om de drie jaar na de inwerkingtreding van deze overeenkomst in kennis van voorgestelde rectificaties van bijlage 21-A (Onder deze overeenkomst vallende overheidsopdrachten van de Europese Unie) of bijlage 21-B (Onder de overeenkomst vallende overheidsopdrachten van Mexico).

7. Een Partij kan de andere Partij binnen 45 dagen na ontvangst van de kennisgeving in kennis stellen van een bezwaar tegen een voorgestelde rectificatie. Indien een Partij een bezwaar indient, legt zij uit waarom zij van mening is dat de voorgestelde rectificatie geen wijziging als bedoeld in lid 5 is, en beschrijft zij het effect van de voorgestelde rectificatie op het toepassingsgebied waarin dit hoofdstuk voorziet. Als binnen 45 dagen na de datum van ontvangst van de kennisgeving geen schriftelijk bezwaar is ingediend, wordt de andere Partij geacht de voorgestelde rectificatie te hebben aanvaard.

Overleg en geschillenbeslechting

8. Indien de andere Partij bezwaar maakt tegen de voorgestelde wijziging of rectificatie, trachten de Partijen de kwestie door middel van overleg op te lossen. Indien binnen zestig dagen na de datum van ontvangst van het bezwaar geen overeenstemming wordt bereikt, kan de Partij die bijlage 21-A (Onder deze overeenkomst vallende overheidsopdrachten van de Europese Unie) of bijlage 21-B (Onder de overeenkomst vallende overheidsopdrachten van Mexico) wenst te wijzigen of te rectificeren, de zaak naar de geschillenbeslechtingsprocedure van hoofdstuk 31 (Geschillenbeslechting) verwijzen. De voorgestelde wijziging of rectificatie wordt alleen van kracht indien beide Partijen overeenstemming hebben bereikt of indien de uitspraak van een panel in een eindverslag overeenkomstig artikel 31.13 (Eindverslag) hierin voorziet.

ARTIKEL 21.19

Subcomité Overheidsopdrachten

De overeenkomstig artikel 1.10 (Subcomités en andere organen van deel III) opgerichte Subcomité Overheidsopdrachten behandelt aangelegenheden in verband met de uitvoering en werking van dit hoofdstuk, zoals:

- a) de wijziging van de bijlagen 21-A (Onder deze overeenkomst vallende overheidsopdrachten van de Europese Unie) en 21-B (Onder de overeenkomst vallende overheidsopdrachten van Mexico);
- b) de voorbereiding voor de Gezamenlijke Raad van de besluiten tot wijziging van de bijlagen 21-A (Onder deze overeenkomst vallende overheidsopdrachten van de Europese Unie) en 21-B (Onder de overeenkomst vallende overheidsopdrachten van Mexico);
- c) aangelegenheden met betrekking tot overheidsopdrachten in verband met dit hoofdstuk die haar door een Partij worden voorgelegd; en
- d) alle andere aangelegenheden met betrekking tot de werking van dit hoofdstuk.

HOOFDSTUK 22

OVERHEIDSONDERNEMINGEN, ONDERNEMINGEN WAARAAN BIJZONDERE RECHTEN OF VOORRECHTEN ZIJN TOEGEKEND EN AANGEWEZEN MONOPOLIES

ARTIKEL 22.1

Definities

Voor de toepassing van dit hoofdstuk wordt verstaan onder:

- a) “Regeling”: de Regeling inzake door de overheid gesteunde exportkredieten, die is ontwikkeld in het kader van de OESO, of een opvolger daarvan, ongeacht of die is ontwikkeld in het kader van de OESO, die is aanvaard door ten minste twaalf oorspronkelijke leden van de WTO die op 1 januari 1979 deelnamen aan de Regeling;
- b) “commerciële activiteiten”: activiteiten die resulteren in de productie van goederen of de verlening van diensten die op de relevante markt zullen worden verkocht in hoeveelheden en tegen prijzen die door een onderneming op basis van de omstandigheden van vraag en aanbod worden bepaald, en die met een winstoogmerk worden verricht¹⁴;

¹⁴ Voor alle duidelijkheid: hiermee worden activiteiten uitgesloten van een onderneming: a) die werkt zonder winstoogmerk; of b) die werkt op basis van het principe van kostendeckking.

- c) “commerciële overwegingen”: overwegingen inzake prijs, kwaliteit, beschikbaarheid, verhandelbaarheid, vervoer en andere voorwaarden van aankoop of verkoop; of andere factoren waarmee normaal rekening zou worden gehouden bij commerciële beslissingen van een particuliere onderneming die in de relevante sector of industrie werkt volgens de beginselen van de markteconomie;
- d) “aanwijzen”: een monopolie instellen of toestaan, of de werkingssfeer van een monopolie uitbreiden teneinde een nieuw goed of een nieuwe dienst daaronder te laten vallen;
- e) “aangewezen monopolie”: een publieke of particuliere entiteit, met inbegrip van een consortium of een overheidsorgaan, die op elke relevante markt op het grondgebied van een Partij is aangewezen als enige aanbieder of enige koper van een goed of dienst; een entiteit waaraan exclusieve intellectuele-eigendomsrechten zijn verleend, valt echter niet onder die term om de enkele reden dat haar dergelijke rechten zijn verleend¹⁵;
- f) “onderneming waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend”: een publieke of particuliere onderneming, met inbegrip van een dochteronderneming, waaraan een Partij in rechte of in feite bijzondere rechten of voorrechten heeft toegekend; er is sprake van bijzondere rechten of voorrechten indien een Partij de onderneming die een goed mag leveren of een dienst mag verlenen, aanwijst, of het aantal van dergelijke ondernemingen beperkt aan de hand van criteria die niet objectief, evenredig en niet-discriminerend zijn, waardoor de mogelijkheid van een andere onderneming om in hetzelfde geografische gebied en onder substantieel dezelfde voorwaarden hetzelfde goed te leveren of dezelfde dienst te verlenen, ernstig wordt beperkt;

¹⁵ Voor alle duidelijkheid: dit hoofdstuk is niet van toepassing op natuurlijke monopolies, tenzij zij worden aangewezen in de zin van punt 1 d).

- g) “financiële instelling” en “financiële dienst” hebben dezelfde betekenis als in artikel 18.1 (Definities);
- h) “dienst die wordt verleend in het kader van de uitoefening van overheidsgezag”: een dienst die wordt verleend in het kader van de uitoefening van overheidsgezag zoals gedefinieerd in de GATS en, in voorkomend geval, in de bijlage betreffende financiële diensten bij de GATS¹⁶;
- i) “overheidsonderneming”: onderneming die eigendom is van of onder zeggenschap staat van een Partij¹⁷.

ARTIKEL 22.2

Gedelegeerde instantie

Tenzij anderszins bepaald in deze overeenkomst, draagt elke Partij er zorg voor dat om het even welke persoon, inclusief een overheidsonderneming, een bedrijf waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend, of een aangewezen monopolie, waaraan door haar regelgevende, administratieve dan wel andere overheidsbevoegdheid is gedelegeerd, bij de uitoefening van die bevoegdheid handelt in overeenstemming met haar verplichtingen uit hoofde van deze overeenkomst.

¹⁶ Voor alle duidelijkheid: diensten die worden verleend in het kader van de uitoefening van overheidsgezag omvatten diensten die worden verleend door een centrale bank, een monetaire autoriteit, een regelgevende financiële instantie of een afwikkelingsautoriteit uit een Partij.

¹⁷ Voor de vaststelling van de eigendom of zeggenschap worden per geval alle relevante juridische en feitelijke elementen onderzocht.

ARTIKEL 22.3

Toepassingsgebied

1. Dit hoofdstuk is van toepassing op overheidsondernemingen, ondernemingen waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend en aangewezen monopolies die commerciële activiteiten verrichten. Indien een overheidsonderneming, een onderneming waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend of een aangewezen monopolie commerciële en niet-commerciële activiteiten combineert¹⁸, is dit hoofdstuk alleen op de commerciële activiteiten van toepassing.
2. Dit hoofdstuk is niet van toepassing op:
 - a) overheidsondernemingen, ondernemingen waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend en aangewezen monopolies die handelen als aanbestedende entiteiten die onder hoofdstuk 21 vallende opdrachten aanbesteden als bedoeld in artikel 21.1 (Definities), punt c);
 - b) diensten die worden verleend in het kader van de uitoefening van overheidsgezag;

¹⁸ Dit omvat de uitvoering van een legitieme openbaredienstopdracht.

- c) activiteiten die worden uitgevoerd door:
- i) een financiële instelling of een andere rechtspersoon, die eigendom is van of onder zeggenschap staat van een Partij, die tijdelijk en uitsluitend voor afwikkelingsdoeleinden wordt opgericht of geëxploiteerd¹⁹;
 - ii) een overheidsinstantie, daarbij inbegrepen een openbare trust, die uitsluitend op grond van een openbaredienstopdracht die bestemd is om bij te dragen tot de evenwichtige en stabiele ontwikkeling van de betrokken Partij, financiële diensten verleent voor rekening van of met garantiestelling door of gebruikmaking van de financiële middelen van die Partij; en
 - iii) een overheidsinstantie op grond van een openbaredienstopdracht met betrekking tot een wettelijk stelsel van sociale zekerheid of een wettelijke pensioenregeling; en
- d) overheidsondernemingen, ondernemingen waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend en aangewezen monopolies indien, op het moment dat het bedrag van de drempel wordt vastgesteld, de jaarlijkse inkomsten uit hun commerciële activiteiten in een van de vorige drie opeenvolgende jaren minder bedroegen dan 200 miljoen bijzondere trekkingsrechten.

¹⁹ Voor alle duidelijkheid: a) de term “afwikkeling” wordt geïnterpreteerd overeenkomstig het recht van de Partij waarin de financiële instelling of andere rechtspersoon is gevestigd, b) de financiële instelling of andere rechtspersoon oefent geen commerciële activiteiten uit die niet rechtstreeks verband houden met de afwikkelingsdoeleinden ervan.

3. Artikel 22.6 is niet van toepassing op de financiële diensten die een overheidsonderneming, een onderneming waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend of een aangewezen monopolie verleent in opdracht van de overheid, indien die verlening van financiële diensten:

- a) de uitvoer of invoer ondersteunt, mits die diensten:
 - i) niet beogen commerciële financiering te vervangen; of
 - ii) worden aangeboden tegen voorwaarden die niet gunstiger zijn dan die welke voor vergelijkbare financiële diensten kunnen worden verkregen op de commerciële markt²⁰;
- b) particuliere investeringen buiten het grondgebied van de Partij ondersteunt, mits die diensten:
 - i) niet beogen commerciële financiering te vervangen; of
 - ii) worden aangeboden tegen voorwaarden die niet gunstiger zijn dan die welke voor vergelijkbare financiële diensten kunnen worden verkregen op de commerciële markt; of

²⁰ Indien geen vergelijkbare financiële diensten worden verleend op de commerciële markt: a) voor de toepassing van de punten a), ii), en b), ii), kan de overheidsonderneming, voor zover dit noodzakelijk is, zich op het beschikbare bewijs baseren om een benchmark vast te stellen voor de voorwaarden waaronder dergelijke diensten op de commerciële markt zouden worden aangeboden; en b) voor de toepassing van de punten a), i), en b), i), wordt de verlening van financiële diensten geacht niet te beogen commerciële financiering te vervangen.

c) wordt aangeboden tegen voorwaarden die stroken met de Regeling, mits zij valt binnen het toepassingsgebied van de Regeling.

4. Artikel 22.6 is niet van toepassing op de sectoren die zijn vermeld in artikel 10.5 (Toepassingsgebied), punt 2, c) tot en met e).

5. Artikel 22.6 is niet van toepassing voor zover overheidsondernemingen, ondernemingen waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend en aangewezen monopolies van een Partij goederen of diensten kopen en verkopen op grond van:

- a) bestaande niet-conforme maatregelen die de Partij handhaaft, voortzet, verlengt of wijzigt overeenkomstig artikel 10.12 (Niet-conforme maatregelen en uitzonderingen), artikel 11.8 (Niet-conforme maatregelen en uitzonderingen) of artikel 18.12 (Voorbehouden en niet-conforme maatregelen) zoals uiteengezet in bijlage I (Bestaande maatregelen), en afdeling B van bijlage VI (Financiële diensten); of
- b) niet-conforme maatregelen die de Partij vaststelt of handhaaft met betrekking tot sectoren, subsectoren of activiteiten overeenkomstig artikel 10.12 (Niet-conforme maatregelen en uitzonderingen), artikel 11.8 (Niet-conforme maatregelen en uitzonderingen) of artikel 18.12 (Voorbehouden en niet-conforme maatregelen) zoals uiteengezet in bijlage II (Toekomstige maatregelen), en afdeling B (Toekomstige maatregelen) van bijlage VI (Financiële diensten).

6. De Partijen zijn het erover eens dat een maatregel die wordt vastgesteld of gehandhaafd op grond van bijlage 22-A (Niet-conforme activiteiten van Mexico), of wordt uitgesloten van het toepassingsgebied van dit hoofdstuk, kan worden gehandhaafd, op voorwaarde dat die maatregel, voor zover deze binnen de werkingssfeer van de WTO-Overeenkomst valt, wordt toegepast in overeenstemming met de rechten en verplichtingen van de Partij die de betrokken maatregel neemt in het kader van de WTO-Overeenkomst²¹.

ARTIKEL 22.4

Niet-conforme activiteiten

Artikel 22.6 is niet van toepassing met betrekking tot de niet-conforme activiteiten van overheidsondernemingen of aangewezen monopolies die zijn vermeld in bijlage 22-A (Niet-conforme activiteiten van Mexico) in overeenstemming met de voorwaarden van die bijlage.

²¹ Voor alle duidelijkheid: het enige forum dat kan bepalen of een maatregel van een Partij wordt toegepast overeenkomstig de rechten en verplichtingen van die Partij in het kader van de WTO-Overeenkomst, is het mechanisme voor geschillenbeslechting in het kader van het DSU.

ARTIKEL 22.5

Algemene bepalingen

1. Onverminderd de rechten en verplichtingen van elke Partij uit hoofde van dit hoofdstuk, mag geen enkele bepaling in dit hoofdstuk op zodanige wijze worden uitgelegd dat een Partij wordt belet een overheidsonderneming op te richten of in stand te houden, een onderneming bijzondere rechten of voorrechten toe te kennen of een monopolie aan te wijzen of te handhaven.
2. Een Partij verplicht of spoort een overheidsonderneming, een onderneming waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend of een aangewezen monopolie niet aan te handelen op een wijze die niet strookt met dit hoofdstuk.

ARTIKEL 22.6

Niet-discriminerende behandeling en commerciële overwegingen

1. Elke Partij zorgt ervoor dat haar overheidsondernemingen, ondernemingen waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend en aangewezen monopolies bij het verrichten van commerciële activiteiten:
 - a) handelen overeenkomstig commerciële overwegingen wanneer zij goederen of diensten aankopen of verkopen, behalve wanneer zij moeten voldoen aan de voorwaarden van een openbaredienstopdracht die niet strijdig is met het bepaalde onder b) of c);

b) bij het aankopen van goederen of diensten:

- i) aan goederen of diensten die door een onderneming uit de andere Partij worden aangeboden, een niet minder gunstige behandeling toekennen dan aan soortgelijke goederen of diensten die door ondernemingen uit de Partij worden aangeboden; en
- ii) aan goederen of diensten die door een onderneming die een onder de overeenkomst vallende investering in de zin van artikel 10.1.1 (Definities), punt c), is, op het grondgebied van de Partij worden aangeboden, een niet minder gunstige behandeling toekennen dan aan soortgelijke goederen of diensten die door ondernemingen van de Partij op de desbetreffende markt op het grondgebied van de Partij worden aangeboden; en

c) bij het verkopen van goederen of diensten:

- i) aan een onderneming van de andere Partij een niet minder gunstige behandeling toekennen dan aan ondernemingen van de Partij; en
- ii) aan een onderneming die een onder de overeenkomst vallende investering is in de zin van artikel 10.1 (Definities), lid 1, punt c), op het grondgebied van de Partij een niet minder gunstige behandeling toekennen dan aan ondernemingen van de Partij op de desbetreffende markt op het grondgebied van de Partij²².

²² Voor alle duidelijkheid: dit artikel is niet van toepassing op de aankoop of de verkoop van aandelen of andere deelnemingen door een overheidsonderneming, een onderneming waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend of een aangewezen monopolie als middel voor haar deelneming in het aandelenkapitaal van een andere onderneming.

2. Op voorwaarde dat die verschillende voorwaarden of die weigering in overeenstemming zijn met commerciële overwegingen, belet lid 1 een overheidsonderneming, een onderneming waaraan bijzondere rechten of privileges zijn toegekend of een aangewezen monopolie niet om:

- a) goederen of diensten te kopen of aan te bieden op verschillende voorwaarden, ook wat betreft prijs; of
- b) te weigeren goederen of diensten te kopen of te verkopen.

ARTIKEL 22.7

Regelgevingskader

1. De Partijen streven ernaar de relevante internationale normen, waaronder de richtsnoeren van de OESO betreffende corporate governance in overheidsondernemingen, te eerbiedigen en daar optimaal gebruik van te maken.

2. Elke Partij ziet erop toe dat elk regelgevend orgaan dat of elke bevoegde autoriteit met een regelgevende functie die de Partij opricht of in stand houdt:

- a) onafhankelijk is van de bedrijven die dat regelgevend orgaan of die bevoegde autoriteit reguleert en er geen rekenschap aan verschuldigd is om te waarborgen dat de regelgevende functies doeltreffend worden verricht; en
- b) in soortgelijke omstandigheden onpartijdig handelt²³ ten aanzien van alle ondernemingen die dat regelgevend orgaan of die bevoegde autoriteit reguleert, met inbegrip van overheidsondernemingen, ondernemingen waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend, en aangewezen monopolies²⁴.

3. Elke Partij handhaaft haar wet- en regelgeving op een samenhangende en niet-discriminerende wijze, ook ten aanzien van overheidsondernemingen, ondernemingen waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend en aangewezen monopolies.

²³ Voor alle duidelijkheid: de onpartijdigheid waarvan het regelgevend orgaan of de bevoegde autoriteit bij zijn of haar regelgevende werkzaamheden blijk geeft, wordt geëvalueerd aan de hand van een algemeen model of een algemene praktijk van dat regelgevend orgaan of die bevoegde autoriteit.

²⁴ Voor alle duidelijkheid: voor de sectoren waarvoor de Partijen in andere hoofdstukken specifieke verplichtingen in verband met het regelgevend orgaan of de bevoegde autoriteit zijn overeengekomen, gelden de relevante bepalingen van die andere hoofdstukken.

ARTIKEL 22.8

Transparantie

1. Een Partij verstrekt, op schriftelijk verzoek van de andere Partij, onverwijld de volgende informatie met betrekking tot een overheidsonderneming, een onderneming waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend of een aangewezen monopolie, op voorwaarde dat in het verzoek wordt uitgelegd hoe de activiteiten van die overheidsonderneming, die onderneming waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend of dat aangewezen monopolie gevolgen kunnen hebben voor de belangen van de verzoekende Partij in het kader van dit hoofdstuk:
 - a) het percentage van de aandelen dat de aangezochte Partij, haar overheidsondernemingen, ondernemingen waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend of aangewezen monopolies samen bezitten, en het percentage van de stemrechten dat zij van die overheidsonderneming, onderneming waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend of dat aangewezen monopolie samen in handen hebben;
 - b) een beschrijving van de eventuele bijzondere aandelen of bijzondere stemrechten of andere rechten waarover de aangezochte Partij, haar overheidsondernemingen, ondernemingen waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend, of aangewezen monopolies beschikken, voor zover die rechten verschillen van de rechten die verbonden zijn aan de gewone aandelen van die overheidsonderneming, onderneming waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend of dat aangewezen monopolie;

- c) de organisatiestructuur van de overheidsonderneming, onderneming waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend of het aangewezen monopolie, de samenstelling van de raad van bestuur of van een equivalent orgaan ervan, de officiële titels van elke ambtenaar die optreedt als functionaris of lid van de raad van bestuur of van dat equivalente orgaan;
- d) een beschrijving van de overheidsdiensten of -instanties die belast zijn met de reglementering van of het toezicht op de overheidsondernemingen, ondernemingen waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend, of aangewezen monopolies, een beschrijving van de rapportagevereisten die hen door die overheidsdiensten of -instanties worden opgelegd, indien praktisch haalbaar, en de rechten en praktijken²⁵ van de overheidsdiensten of -instanties met betrekking tot de benoeming, het ontslag of de bezoldiging van het hoger leidinggevend personeel en de leden van de raad van bestuur of een ander gelijkwaardig orgaan;
- e) de jaarlijkse inkomsten en de totale activa van de overheidsonderneming, onderneming waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend of het aangewezen monopolie gedurende de recentste periode van drie jaar waarvoor informatie beschikbaar is;
- f) eventuele vrijstellingen en immuniteiten waarvoor de overheidsonderneming, onderneming waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend of het aangewezen monopolie uit hoofde van het recht van de aangezochte Partij in aanmerking komt; en

²⁵ Voor alle duidelijkheid: de term “praktijken” omvat niet de redenen voor een benoeming, ontslag of bezoldiging van het hoger leidinggevend personeel en de leden van de raad van bestuur of een ander gelijkwaardig orgaan.

g) eventuele aanvullende informatie met betrekking tot de overheidsonderneming, onderneming waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend of het aangewezen monopolie die openbaar beschikbaar is, met inbegrip van de jaarlijkse financiële verslagen en audits door derden.

2. Indien de gevraagde informatie niet beschikbaar is, deelt de aangezochte Partij de verzoekende Partij de redenen daarvoor schriftelijk mee.

3. Indien een Partij schriftelijke informatie verstrekt naar aanleiding van een verzoek overeenkomstig dit artikel en zij de verzoekende Partij meedeelt dat zij die informatie als vertrouwelijk beschouwt, maakt de verzoekende Partij die informatie niet openbaar zonder voorafgaande toestemming van de Partij die de informatie verstrekt.

HOOFDSTUK 23

MEDEDINGINGSBELEID

ARTIKEL 23.1

Algemene beginselen

De Partijen erkennen het belang van vrije en onvervalste mededinging voor hun handels- en investeringsbetrekkingen. De Partijen erkennen dat concurrentiebeperkende zakelijke activiteiten en overheidsmaatregelen de goede werking van de markten kunnen verstoren en de voordelen van de liberalisering van de handel en investeringen kunnen ondergraven. De Partijen zijn het erover eens dat het verbieden van dergelijk gedrag, het uitvoeren van mededingingsbeleid, het bevorderen van acties ter verdediging van de mededinging en het samenwerken aan onder dit hoofdstuk vallende aangelegenheden ertoe zullen bijdragen dat de voordelen van deze overeenkomst worden verwezenlijkt.

ARTIKEL 23.2

Mededingingsrecht en concurrentiebeperkende zakelijke praktijken

1. Elke Partij stelt op haar grondgebied uitgebreid mededingingsrecht op dat van toepassing is op alle sectoren van de economie²⁶, of handhaaft dit, en pakt de volgende zakelijke praktijken op doeltreffende wijze aan:
 - a) overeenkomsten tussen ondernemingen, besluiten van ondernemersverenigingen en onderling afgestemde feitelijke gedragingen van ondernemingen die ertoe strekken of die ten gevolge hebben dat de mededinging wordt verhinderd, beperkt of vervalst;
 - b) misbruik door een of meer ondernemingen, die individueel of gezamenlijk aanzienlijke macht hebben op de betrokken markt, dat ertoe strekt of ten gevolge heeft dat de mededinging op die relevante markt of elke verbonden markt wordt verhinderd, beperkt of vervalst; en

²⁶ Voor alle duidelijkheid: het mededingingsrecht van de EU is van toepassing op de landbouwsector overeenkomstig Verordening (EU) nr. 1308/2013 van het Europees Parlement en de Raad tot vaststelling van een gemeenschappelijke ordening van de markten voor landbouwproducten en tot intrekking van de Verordeningen (EEG) nr. 922/72, (EEG) nr. 234/79, (EG) nr. 1037/2001 en (EG) nr. 1234/2007 van de Raad (PB L 347 van 20.12.2013, blz. 671). Voor alle duidelijkheid: de *Ley Federal de Competencia Económica* (Federale Wet inzake economische mededinging), in het *Diario Oficial de la Federación* (Staatsblad van de Federatie) bekendgemaakt op 23 mei 2014, is van toepassing op alle sectoren in Mexico waarvoor de mededingingsautoriteiten hun eigen voorschriften, criteria of richtsnoeren vaststellen overeenkomstig de grondwetwijzigingen van 2013, die op 11 juni 2013 in het *Diario Oficial de la Federación* (Staatsblad van de Federatie) bekendgemaakt.

- c) concentraties van ondernemingen die een substantiële afname van de mededinging tot gevolg hebben of kunnen hebben of die aanzienlijke hinder veroorzaken of kunnen veroorzaken voor een doeltreffende mededinging, in het bijzonder als gevolg van de totstandbrenging of versterking van een machtspositie.
2. Alle ondernemingen, openbare of particuliere, zijn onderworpen aan het mededingingsrecht als bedoeld in dit artikel.
3. Elke Partij neemt passende maatregelen met betrekking tot concurrentiebeperkende zakelijke praktijken, met als doel het mededingingsbeleid te bevorderen.
4. Voor zover dit is bepaald in het recht van een Partij, belemmert de toepassing van het mededingingsrecht niet de wettelijke of feitelijke uitvoering van de eventueel aan de ondernemingen opgedragen bijzondere taken van algemeen belang. Uitzonderingen op het mededingingsrecht van een Partij moeten beperkt blijven tot taken van algemeen belang, en zijn evenredig met de nagestreefde doelstelling van het overheidsbeleid en transparant.

ARTIKEL 23.3

Uitvoering

1. Elke Partij behoudt haar autonomie bij de wijziging en de handhaving van haar mededingingsrecht.

2. Elke Partij richt een functioneel onafhankelijke autoriteit of autoriteiten op of houdt deze in stand, die verantwoordelijk is of zijn voor en naar behoren is of zijn uitgerust met de nodige bevoegdheden en middelen voor de volledige toepassing en effectieve handhaving van hun respectieve mededingingsrecht.
3. Elke Partij past haar mededingingsrecht op transparante en niet-discriminerende wijze toe, met inachtneming van de beginselen van een billijke rechtsgang en van het recht van verweer van de betrokken ondernemingen, met inbegrip van het recht om vóór een definitieve beslissing of resolutie te worden gehoord.
4. De mededingingsautoriteit of -autoriteiten van een Partij discrimineert of discrimineren in zijn of hun handhavingsbeleid niet op grond van de nationaliteit van de verweerder in een handhavingsprocedure²⁷ of van de derde personen aan wie het recht wordt verleend aan een dergelijke handhavingsprocedure deel te nemen.
5. Elke Partij ziet erop toe dat een verweerder in een handhavingsprocedure, die wordt uitgevoerd om te bepalen of de gedragingen van die verweerder inbreuk maken op het mededingingsrecht, of welke administratieve sancties of corrigerende maatregelen moeten worden opgelegd voor de schending van dat recht, de mogelijkheid krijgt te worden gehoord en bewijs voor zijn verdediging aan te leveren. Elke Partij ziet er in het bijzonder op toe dat de verweerder een redelijke mogelijkheid krijgt het bewijs waarop de vaststelling kan worden gebaseerd te toetsen en te betwisten.

²⁷ Voor de toepassing van dit artikel wordt onder een handhavingsprocedure verstaan: een gerechtelijke of administratieve procedure naar aanleiding van een onderzoek naar de vermeende schending van het mededingingsrecht.

6. Elke Partij garandeert dat de geadresseerde van een beslissing of resolutie waarmee een administratieve sanctie of een corrigerende maatregel wordt opgelegd voor schending van haar mededingingsrecht de mogelijkheid krijgt rechterlijke toetsing van die beslissing of resolutie te verkrijgen.

ARTIKEL 23.4

Transparantie

1. De Partijen erkennen de waarde van transparantie in hun beleidsmaatregelen voor de handhaving van het mededingingsrecht.
2. Elke Partij maakt haar in rechtshandelingen vervatte administratieve of procedurele regels bekend op grond waarvan haar onderzoeken in het kader van het mededingingsrecht en haar handhavingsprocedures worden uitgevoerd. Die administratieve of procedurele regels kunnen, voor zover het mededingingsrecht van elke Partij hierin voorziet, procedures met redelijke termijnen voor het aanleveren van bewijs in die procedures omvatten.
3. Elke Partij ziet erop toe dat een niet-vertrouwelijke versie van elke definitieve beslissing of resolutie tot vaststelling van een schending van haar mededingingsrecht en, al naargelang het geval, elk besluit ter uitvoering van een resolutie, wordt bekendgemaakt om belanghebbenden in staat te stellen daarvan kennis te nemen.
4. Elke Partij ziet erop toe dat alle definitieve beslissingen of resoluties tot vaststelling van een schending van haar mededingingsrecht schriftelijk zijn opgesteld en de bevindingen van de feiten en redenering bevatten, met inbegrip van de juridische en, in voorkomend geval, economische analyse, waarop de beslissing of resolutie wordt gebaseerd.

ARTIKEL 23.5

Samenwerking en coördinatie

1. De Partijen erkennen het belang van samenwerking en coördinatie tussen hun respectieve mededingingsautoriteiten betreffende aangelegenheden in verband met hun mededingingsrecht en -beleid in de vrijhandelszone. Dienovereenkomstig streven de mededingingsautoriteiten van de Partijen ernaar samen te werken voor aangelegenheden in verband met hun respectieve mededingingsrecht, onder andere door middel van bijstand, kennisgeving, overleg en uitwisseling van informatie.
2. De Partijen gaan nauwer samenwerken bij de handhaving van hun mededingingsrecht voor zover dit verenigbaar is met hun respectieve wetten en belangrijke belangen, en binnen de grenzen van hun redelijkerwijs beschikbare middelen. Daartoe streven de mededingingsautoriteiten van de Partijen ernaar niet-vertrouwelijke informatie, ervaringen en standpunten uit te wisselen met betrekking tot:
 - a) hun respectieve mededingingsrecht, -beleid en -praktijken, met inbegrip van informatie over uitzonderingen die uit hoofde van hun mededingingsrecht worden toegekend;
 - b) de handhaving van hun respectieve mededingingsrecht; en
 - c) hun respectieve maatregelen inzake verdediging van de mededinging.

3. De Partijen streven ernaar de coördinatie tussen hun respectieve mededingingsautoriteiten te versterken op gebieden van wederzijds belang en voor zover dit verenigbaar is met hun respectieve wetten en gewichtige belangen, en binnen de grenzen van hun redelijkerwijs beschikbare middelen. Hiertoe streven de Partijen ernaar om, voor zover mogelijk, hun handhavingsactiviteiten met betrekking tot dezelfde of verwante zaken te coördineren.
4. De Partijen bevestigen dat hun mededingingsautoriteiten het gebruik van opheffing van de geheimhoudingsplicht op hun gebieden van handhaving erkennen, en erkennen dat het besluit van een onderneming om afstand te doen van haar recht op bescherming van vertrouwelijke informatie vrijwillig is.
5. Geen enkele bepaling in dit artikel beperkt de discretionaire bevoegdheid van de mededingingsautoriteiten van een Partij om te beslissen of er gevolg moet worden gegeven aan bepaalde verzoeken van de mededingingsautoriteiten van de andere Partij.
6. Geen enkele bepaling in dit artikel belet de mededingingsautoriteiten van elk van de Partijen om met betrekking tot bepaalde zaken maatregelen te treffen.
7. De mededingingsautoriteiten van de Partijen kunnen overwegen een afzonderlijke samenwerkingsovereenkomst te sluiten waarin gezamenlijk overeengekomen voorwaarden voor de uitvoering van de samenwerking worden vastgesteld.

ARTIKEL 23.6

Technische samenwerking

De Partijen erkennen dat het in hun gemeenschappelijk belang is de doelstellingen van deze overeenkomst te ondersteunen met technische samenwerking met als doel ervaringen met het ontwikkelen en uitvoeren van mededingingsbeleid en met de handhaving van hun respectieve mededingingsrecht te delen, al naargelang de middelen die elke Partij redelijkerwijs te beschikking staan.

ARTIKEL 23.7

Overleg

1. Om het wederzijdse begrip tussen de Partijen te bevorderen, of om specifieke problemen met de interpretatie of toepassing van dit hoofdstuk te behandelen, gaat een Partij op verzoek van de andere Partij in overleg over kwesties die door de andere Partij aan de orde zijn gesteld. De Partij die om overleg verzoekt, geeft in voorkomend geval in haar verzoek aan in welk opzicht de aangelegenheid het handelsverkeer of investeringen tussen de Partijen ongunstig beïnvloedt.
2. De Partijen bespreken onverwijld alle vragen die voortvloeien uit de interpretatie of toepassing van dit hoofdstuk.

3. Om de bespreking van de aangelegenheid die het onderwerp van het overleg is, te vergemakkelijken, streeft elke Partij ernaar de andere Partij van relevante niet-vertrouwelijke informatie te voorzien.

ARTIKEL 23.8

Vertrouwelijke informatie

1. Niettegenstaande enige andere bepaling van dit hoofdstuk is een Partij niet verplicht informatie te verstrekken indien de openbaarmaking van die informatie verboden is op grond van het recht van de Partij die de informatie bezit.
2. Indien een Partij informatie verstrekt in het kader van dit hoofdstuk, respecteert de andere Partij de vertrouwelijke aard van die informatie.
3. Indien de mededingingsautoriteiten van een Partij van de mededingingsautoriteiten van de andere Partij vertrouwelijke informatie ontvangen waarvoor opheffing van de geheimhoudingsplicht geldt, gebruiken de mededingingsautoriteiten van de Partij de ontvangen informatie in overeenstemming met de voorwaarden van die opheffing.

ARTIKEL 23.9

Mededingingsautoriteiten

Voor de toepassing van dit hoofdstuk zijn de mededingingsautoriteiten de volgende autoriteiten, of de opvolgers daarvan:

a) voor de Europese Unie:

de Europese Commissie; en

b) voor Mexico:

i) de Nationale Antitrustcommissie (Comisión Nacional Antimonopolio), en

ii) De Reguleringscommissie voor telecommunicatie (Comisión Reguladora de Telecomunicaciones (CRT)).

ARTIKEL 23.10

Niet-toepassing van geschillenbeslechting

Een Partij kan met betrekking tot de interpretatie of toepassing van dit hoofdstuk geen beroep doen op geschillenbeslechting uit hoofde van hoofdstuk 31 (Geschillenbeslechting).

HOOFDSTUK 24

SUBSIDIES

ARTIKEL 24.1

Definities

Voor de toepassing van dit hoofdstuk wordt verstaan onder:

- a) “subsidie voor goederen”: een maatregel die voldoet aan de voorwaarden van artikel 1.1 van de SCM-Overeenkomst en die specifiek is in overeenstemming met en in de zin van artikel 2 van de SCM-Overeenkomst.
- b) “subsidie voor diensten”: een maatregel die een financiële bijdrage van een overheid of overheidsinstantie impliceert, een voordeel oplevert en specifiek is voor een onderneming of bedrijfstak of een groep ondernemingen of bedrijfstakken in overeenstemming met en in de zin van artikel 2 van de SCM-Overeenkomst²⁸.

²⁸ Deze definitie doet geen afbreuk aan het resultaat van toekomstige besprekingen in de WTO over de definitie van subsidies voor diensten. Afhankelijk van de voortgang van dergelijke discussies kan de Gezamenlijke Raad een besluit vaststellen om deze overeenkomst op dit punt aan te passen.

ARTIKEL 24.2

Algemene beginselen

De Partijen erkennen dat er subsidies kunnen worden verleend indien dat nodig is om een doelstelling van het overheidsbeleid te bereiken. De Partijen erkennen echter dat bepaalde subsidies de goede werking van de markten kunnen verstoren en de voordelen van de liberalisering van de handel en investeringen kunnen ondergraven. In beginsel verleent een Partij geen subsidies aan ondernemingen die goederen of diensten aanbieden, indien dergelijke subsidies een negatief effect hebben op het handelsverkeer of investeringen, of dat kunnen hebben.

ARTIKEL 24.3

Toepassingsgebied

1. Dit hoofdstuk is van toepassing op alle ondernemingen die een economische activiteit uitoefenen. Indien een onderneming economische en niet-economische activiteiten combineert, is dit hoofdstuk alleen van toepassing op de economische activiteiten van die onderneming.

2. Dit hoofdstuk is niet van toepassing op subsidies die worden verleend aan ondernemingen die zijn belast met het verlenen van diensten van algemeen belang, met inbegrip van diensten die worden opgedragen door middel van speciale rechten of voorrechten, voor zover die subsidies niet hoger zijn dan nodig is om de kosten van de desbetreffende dienst te dekken.
3. Dit hoofdstuk is niet van toepassing op subsidies die worden verleend voor landbouwproducten en subsidies die worden verleend voor vis en visserijproducten.
4. Met uitzondering van artikel 24.5, is dit hoofdstuk niet van toepassing op subsidies die worden verleend in de audiovisuele sector.
5. Artikel 24.7 is niet van toepassing op subsidies die worden verleend voor diensten.

ARTIKEL 24.4

Verhouding tot de WTO

De Partijen bevestigen hun rechten en verplichtingen ingevolge artikel XV van de GATS, artikel XVI van de GATT 1994, en in het kader van de SCM-Overeenkomst.

ARTIKEL 24.5

Transparantie

1. Elke Partij maakt met betrekking tot een op haar grondgebied verleende of in stand gehouden subsidie de volgende informatie openbaar:

- a) de rechtsgrondslag voor de subsidie;
- b) de vorm van de subsidie;
- c) het bedrag van de subsidie of het bedrag dat voor de subsidie is begroot; en
- d) indien mogelijk, de naam van de ontvanger²⁹.

2. Een Partij wordt geacht aan lid 1 te voldoen indien:

- a) een kennisgeving wordt gedaan aan de WTO overeenkomstig artikel 25.1 van de SCM-Overeenkomst en, indien mogelijk, de naam van de ontvanger bekend is gemaakt; of

²⁹ Punt 1, d), is van toepassing op subsidies van 500 000 bijzondere trekkingsrechten en hoger.

- b) de in lid 1 vereiste informatie uiterlijk op 31 december van het kalenderjaar dat volgt op het jaar waarin een subsidie werd gehandhaafd of verleend door die Partij of namens haar op een voor het publiek toegankelijke website wordt gepubliceerd³⁰.

3. Met betrekking tot subsidies die voor diensten worden verleend, is dit artikel alleen van toepassing indien:

- a) het bedrag van de subsidie per begunstigde gedurende een periode van drie opeenvolgende jaren hoger is dan 400 000 bijzondere trekkingsrechten; en
- b) de subsidie wordt verleend voor dienstverlening in de volgende sectoren: de audiovisuele sector, telecommunicatie, financiële diensten, vervoer (met inbegrip van zeevervoer), energie (met inbegrip van distributie van elektriciteit), milieu, computers, diensten van architecten en ingenieurs, bouw, en post- en koeriersdiensten.

³⁰ Voor alle duidelijkheid: de bekendmaking van een subsidie of een subsidieprogramma op de website laat de rechtsvorm ervan of de aard van het programma zelf onverlet.

ARTIKEL 24.6

Overleg

1. Indien een Partij van mening is dat een door de andere Partij verleende subsidie haar handelsverkeer of investeringen schaadt of waarschijnlijk zal schaden, kan de eerstgenoemde Partij haar bezorgdheid jegens de andere Partij uiten en verzoeken om overleg over de kwestie. De aangezochte Partij neemt dit in zorgvuldige en welwillende overweging.
2. Tijdens het overleg kan de verzoekende Partij de andere Partij om aanvullende informatie over de subsidie verzoeken, zoals:
 - a) de rechtsgrondslag en de beleidsdoelstelling of het oogmerk van de subsidie;
 - b) de vorm van de subsidie;
 - c) het tijdstip en de duur van de subsidie en alle andere daarvoor geldende termijnen;
 - d) de subsidiabiliteitsvoorwaarden;
 - e) het totale bedrag of het jaarlijkse bedrag dat voor de subsidie is begroot;

- f) de naam van de begunstigde van de subsidie, indien mogelijk; en
- g) enige andere informatie aan de hand waarvan de negatieve gevolgen van de subsidie voor de handel of de investeringen kunnen worden beoordeeld.

3. De aangezochte Partij verstrekt uiterlijk zestig dagen na ontvangst van het in lid 2 bedoelde verzoek relevante informatie over de betrokken subsidie. Indien de overeenkomstig lid 2 verzochte relevante informatie niet in het schriftelijke antwoord wordt verstrekt, geeft de aangezochte Partij in haar schriftelijk antwoord een verklaring voor het ontbreken daarvan.

4. Indien de verzoekende Partij, na de overeenkomstig de leden 2 en 3 verstrekte informatie te hebben ontvangen, de aangezochte Partij mededeelt dat zij van oordeel is dat de betrokken subsidie een aanzienlijk negatief effect op haar handelsverkeer of investeringen heeft of kan hebben, doet de aangezochte Partij al het nodige om die aanzienlijk negatieve effecten binnen een jaar na die mededeling weg te nemen of tot een minimum te beperken.

ARTIKEL 24.7

Subsidies onder voorwaarden

1. Elke Partij stelt de volgende subsidies afhankelijk van voorwaarden, voor zover zij een negatief effect hebben op het handelsverkeer of de investeringen van de andere Partij, of het waarschijnlijk is dat zij dat zullen hebben:
 - a) subsidies of wettelijke regelingen waarbij een overheid verantwoordelijk is voor schulden of verplichtingen van bepaalde ondernemingen, zijn toegestaan, op voorwaarde dat de verantwoordelijkheid voor die schulden en verplichtingen geldt voor een beperkt bedrag van die schulden en verplichtingen of voor een beperkte duur;
 - b) subsidies voor noodlijdende of insolvente ondernemingen of ondernemingen die op de rand van een faillissement staan, zijn toegestaan, mits aan de volgende voorwaarden wordt voldaan:
 - i) er is een geloofwaardig herstructureringsplan opgesteld; dat plan is gebaseerd op realistische veronderstellingen, met als doel ervoor te zorgen dat de onderneming binnen redelijke tijd weer op lange termijn levensvatbaar wordt; en
 - ii) andere ondernemingen dan kleine en middelgrote ondernemingen dragen zelf bij aan de herstructureringskosten.

2. Punt 1, b), mag niet aldus worden uitgelegd dat het een Partij belet tijdelijke liquiditeitssteun te bieden in de vorm van leninggaranties of leningen voor de tijd die redelijkerwijs nodig is om een herstructureringsplan voor te bereiden. Dergelijke tijdelijke liquiditeitssteun is beperkt tot het bedrag dat nodig is om de onderneming in bedrijf te houden.

ARTIKEL 24.8

Gebruik van subsidies

Elke Partij ziet erop toe dat ondernemingen de door haar verleende subsidies alleen gebruiken voor de beleidsdoelstelling of het specifieke doel waarvoor zij werden verleend³¹.

ARTIKEL 24.9

Niet-toepassing van geschillenbeslechting

Een Partij kan met betrekking tot de interpretatie of toepassing van artikel 24.5, voor zover het voor diensten verleende subsidies betreft, en van artikel 24.6, lid 4, geen beroep doen op geschillenbeslechting uit hoofde van hoofdstuk 31 (Geschillenbeslechting).

³¹ Voor alle duidelijkheid: een Partij wordt geacht deze verplichting na te komen indien zij het passende wetgevingskader en de daarvoor benodigde administratieve procedures heeft opgezet.

HOOFDSTUK 25

INTELLECTUELE EIGENDOM

AFDELING A

Algemene bepalingen

ARTIKEL 25.1

Doelstellingen en beginselen

1. Dit hoofdstuk heeft tot doel een adequaat en doeltreffend beschermings- en handhavingsniveau voor intellectuele-eigendomsrechten te bereiken om:
 - a) bij te dragen tot de bevordering van technologische vernieuwing en de overdracht en verspreiding van technologie, tot wederzijds voordeel van producenten en gebruikers van technologische kennis en op een wijze die bevorderlijk is voor het sociaal en economisch welzijn, en tot een evenwicht tussen rechten en verplichtingen; en
 - b) de handel tussen de Partijen te bevorderen en te regelen en verstoringen van en belemmeringen voor de handel te verminderen.

2. Een Partij kan, bij het opstellen of wijzigen van haar wet- en regelgeving, de maatregelen aannemen die nodig zijn ter bescherming van de volksgezondheid en de voeding en ter bevordering van het algemeen belang in sectoren die van vitaal belang zijn voor hun sociaal-economische en technologische ontwikkeling, mits dergelijke maatregelen in overeenstemming zijn met dit hoofdstuk.

3. Een Partij kan passende maatregelen nemen, mits in overeenstemming met de bepalingen van dit hoofdstuk, ter voorkoming van misbruik van rechten uit hoofde van de intellectuele eigendom door bezitters van die rechten of van het toevlucht nemen tot gedragingen die het handelsverkeer op onredelijke wijze beperken of de internationale overdracht van technologie nadelig beïnvloeden.

4. Rekening houdend met de aan de interne stelsels ten grondslag liggende doelstellingen van het overheidsbeleid, erkennen de Partijen de noodzaak om:

- a) innovatie en creativiteit te bevorderen;
- b) de verspreiding van informatie, kennis, technologie, kunst en cultuur te vergemakkelijken; en
- c) de mededinging en open en goed functionerende markten te bevorderen,

door hun respectieve systemen voor intellectuele eigendom, met inachtneming van het beginsel van transparantie, en rekening houdend met de belangen van alle belanghebbenden, waaronder houders van rechten, gebruikers en het publiek.

ARTIKEL 25.2

Aard en toepassingsgebied van verplichtingen

1. De Partijen verbinden zich ertoe een adequate en doeltreffende uitvoering te waarborgen van de internationale verdragen op het gebied van intellectuele eigendom waarbij zij partij zijn, waaronder de Trips-overeenkomst. Dit hoofdstuk vormt een aanvulling op en specificatie van de rechten en verplichtingen van de Partijen uit hoofde van de Trips-overeenkomst en andere internationale verdragen op het gebied van intellectuele eigendom waarbij zij partij zijn.
2. Voor de toepassing van dit hoofdstuk worden onder “intellectuele-eigendomsrechten” verstaan alle categorieën intellectuele-eigendomsrechten die vallen onder deel II, afdelingen 1 tot en met 7, van de Trips-Overeenkomst, alsook kwekersrechten. De bescherming van intellectuele eigendom omvat ook de bescherming tegen oneerlijke mededinging zoals bedoeld in artikel 10 bis van het Verdrag van Parijs tot bescherming van de industriële eigendom van 20 maart 1883, laatstelijk herzien te Stockholm op 14 juli 1967 (hierna “het Verdrag van Parijs” genoemd).

3. Elke Partij geeft uitvoering aan de bepalingen van dit hoofdstuk. Een Partij kan in haar recht voorzien in een verdergaande bescherming of handhaving van intellectuele-eigendomsrechten dan dit hoofdstuk vereist, mits die bescherming of handhaving niet indruist tegen dit hoofdstuk; zij is daartoe echter niet verplicht. Elke Partij mag binnen haar eigen rechtsstelsel en -praktijk zelf de passende methode voor de uitvoering van dit hoofdstuk bepalen.

ARTIKEL 25.3

Uitputting

Dit hoofdstuk doet geen afbreuk aan de vrijheid van de Partijen om te bepalen of en onder welke voorwaarden het beginsel van uitputting van intellectuele-eigendomsrechten van toepassing is.

ARTIKEL 25.4

Nationale behandeling

1. Elke Partij behandelt de onderdanen³² van de andere Partij niet minder gunstig dan haar eigen onderdanen wat betreft de bescherming³³ van onder dit hoofdstuk vallende intellectuele-eigendomsrechten, met inachtneming van de uitzonderingen waarin is voorzien in respectievelijk het Verdrag van Parijs, de Berner Conventie voor de bescherming van werken van letterkunde en kunst van 9 september 1886, laatstelijk herzien te Parijs op 24 juli 1971 (hierna “de Berner Conventie” genoemd), het te Rome op 26 oktober 1961 tot stand gekomen Internationaal Verdrag inzake de bescherming van uitvoerende kunstenaars, producenten van fonogrammen en omroeporganisaties (hierna “het Verdrag van Rome” genoemd), of het te Washington D.C. op 26 mei 1989 tot stand gekomen Verdrag betreffende de intellectuele eigendom op het gebied van de geïntegreerde schakeling. Wat betreft uitvoerende kunstenaars, producenten van fonogrammen en omroeporganisaties geldt deze verplichting slechts met betrekking tot de in deze overeenkomst bepaalde rechten.

³² Voor de toepassing van dit hoofdstuk geldt de definitie van onderdanen in de Trips-overeenkomst.

³³ Voor de toepassing van deze bepaling omvat “bescherming” alle aangelegenheden die van invloed zijn op het bestaan, de verwerving, de reikwijdte, de instandhouding en de handhaving van intellectuele-eigendomsrechten, alsmede de specifiek in dit hoofdstuk behandelde aangelegenheden die van invloed zijn op het gebruik van deze rechten.

2. Een Partij mag houders van rechten, als voorwaarde voor het toekennen van nationale behandeling overeenkomstig dit artikel, niet verplichten om formaliteiten in acht te nemen of aan voorwaarden te voldoen om rechten te verwerven met betrekking tot auteursrechten en naburige rechten³⁴.

3. Een Partij kan gebruikmaken van de op grond van lid 1 toegestane uitzonderingen met betrekking tot gerechtelijke en administratieve procedures, waaronder het kiezen van domicilie of het benoemen van een gemachtigde binnen haar jurisdictie, indien die uitzonderingen:

- a) noodzakelijk zijn om de naleving te waarborgen van wetten of voorschriften die niet strijdig zijn met dit hoofdstuk; en
- b) niet worden toegepast op een wijze die een verkapte beperking van de handel zou vormen.

4. Een Partij heeft geen verplichtingen overeenkomstig dit artikel met betrekking tot procedures waarin wordt voorzien in multilaterale overeenkomsten die onder auspiciën van de Wereldorganisatie voor de intellectuele eigendom (hierna “WIPO” genoemd) zijn gesloten met betrekking tot de verwerving of instandhouding van intellectuele-eigendomsrechten.

³⁴ Dit laat artikel 11 van het Verdrag van Rome onverlet.

AFDELING B

Normen betreffende intellectuele-eigendomsrechten

ONDERAFDELING B.1

Auteursrecht en naburige rechten

ARTIKEL 25.5

Internationale verdragen

1. De Partijen bevestigen hun verbintenis om de verplichtingen na te komen uit hoofde van de volgende internationale overeenkomsten:
 - a) de Berner Conventie;
 - b) het Verdrag van Rome;
 - c) het WIPO-verdrag inzake auteursrecht, aangenomen te Genève op 20 december 1996; en
 - d) het WIPO-verdrag inzake uitvoeringen en fonogrammen, aangenomen te Genève op 20 december 1996.

2. De Partijen stellen alles in het werk wat redelijkerwijs in hun vermogen ligt om te voldoen aan de bepalingen van het Verdrag van Peking inzake audiovisuele uitvoeringen, aangenomen te Peking op 24 juni 2012, en het Verdrag van Marrakesh tot bevordering van de toegang tot gepubliceerde werken voor personen die blind zijn, visueel gehandicapt of anderszins een leeshandicap hebben, aangenomen te Marrakesh op 27 juni 2013.

ARTIKEL 25.6

Auteurs

Elke Partij verleent auteurs het exclusieve recht het volgende toe te staan of te verbieden:

- a) de directe of indirecte, tijdelijke of permanente reproductie, geheel of gedeeltelijk, met welk middel en in welke vorm dan ook, van hun werken;
- b) elke vorm van distributie onder het publiek van het origineel van hun werken of van kopieën daarvan, door verkoop of anderszins;
- c) het al dan niet draadloos mededelen van hun werken aan het publiek, met inbegrip van de beschikbaarstelling van hun werken aan het publiek, op zodanige wijze dat deze voor leden van het publiek op een door hen individueel gekozen plaats en tijd toegankelijk zijn; en
- d) de commerciële verhuur aan het publiek van originelen of kopieën van hun werken.

ARTIKEL 25.7

Uitvoerend kunstenaars

Elke Partij verleent uitvoerende kunstenaars het exclusieve recht het volgende toe te staan of te verbieden:

- a) de vastlegging³⁵ van hun uitvoeringen;
- b) de directe of indirecte, tijdelijke of permanente reproductie van vastleggingen van hun uitvoeringen, geheel of gedeeltelijk, met welk middel en in welke vorm dan ook;
- c) de distributie onder het publiek van vastleggingen van hun uitvoeringen, door verkoop of anderszins;
- d) het al dan niet draadloos beschikbaar stellen van vastleggingen van hun uitvoeringen aan het publiek, op zodanige wijze dat deze voor leden van het publiek op een door hen individueel gekozen plaats en tijd toegankelijk zijn;
- e) de draadloze uitzending en de mededeling van hun uitvoeringen aan het publiek, behalve wanneer de uitvoering zelf al een uitgezonden uitvoering is of op basis van een vastlegging is gemaakt; en

³⁵ Onder “vastlegging” wordt verstaan de opname van geluiden of bewegende beelden, of van de weergave daarvan, door middel waarvan deze kunnen worden waargenomen, gereproduceerd of meegedeeld met behulp van een toestel.

- f) de commerciële verhuur aan het publiek van de vastlegging van hun uitvoeringen.

ARTIKEL 25.8

Producenten van fonogrammen

Elke Partij verleent producenten het exclusieve recht het volgende toe te staan of te verbieden:

- a) de directe of indirecte, tijdelijke of permanente reproductie van hun fonogrammen, geheel of gedeeltelijk, met welk middel en in welke vorm dan ook;
- b) de distributie onder het publiek van hun fonogrammen, met inbegrip van kopieën daarvan, door verkoop of anderszins;
- c) het al dan niet draadloos beschikbaar stellen van hun fonogrammen aan het publiek, op zodanige wijze dat deze voor leden van het publiek op een door hen individueel gekozen plaats en tijd toegankelijk zijn; en
- d) de commerciële verhuur van hun fonogrammen aan het publiek.

ARTIKEL 25.9

Omroeporganisaties

Elke Partij verleent omroeporganisaties het exclusieve recht het volgende toe te staan of te verbieden³⁶:

- a) de vastlegging van hun uitzendingen, ongeacht of die uitzendingen via de ether plaatsvinden, uitzendingen per kabel of satelliet daaronder begrepen;
- b) de directe of indirecte, tijdelijke of permanente reproductie van vastleggingen van hun uitzendingen, geheel of gedeeltelijk, met welk middel en in welke vorm dan ook, ongeacht of die uitzendingen via de ether plaatsvinden, uitzendingen per kabel of satelliet daaronder begrepen;
- c) het al dan niet draadloos beschikbaar stellen van vastleggingen van hun uitzendingen aan het publiek, ongeacht of deze uitzendingen via de ether plaatsvinden, uitzendingen per kabel of satelliet daaronder begrepen, op zodanige wijze dat deze voor leden van het publiek op een door hen individueel gekozen plaats en tijd toegankelijk zijn;

³⁶ Voor Mexico laat deze bepaling de eis om zijn verplichtingen na te komen uit hoofde van de Federale Wet inzake telecommunicatie en uitzending (Ley en Materia de Telecomunicaciones y Radiodifusión), zoals bekendgemaakt in het Staatsblad op 16 juli 2025, onverlet.

- d) de distributie onder het publiek van vastleggingen van hun uitzendingen, met inbegrip van kopieën daarvan, door verkoop of anderszins, ongeacht of die uitzendingen via de ether plaatsvinden, uitzendingen per kabel of satelliet daaronder begrepen; en
- e) de draadloze heruitzending van hun uitzendingen, alsmede de mededeling aan het publiek van hun uitzendingen indien die mededeling geschiedt op plaatsen die tegen betaling van een entreprijs voor het publiek toegankelijk zijn.

ARTIKEL 25.10

Uitzending en mededeling aan het publiek van voor commerciële doeleinden gepubliceerde fonogrammen³⁷

1. Elk van beide Partijen verleent uitvoerende kunstenaars en producenten van fonogrammen recht op een door de gebruiker betaalde enkele billijke vergoeding voor het gebruik van voor commerciële doeleinden gepubliceerde fonogrammen of reproducties daarvan ten behoeve van draadloze uitzending of enigerlei mededeling aan het publiek³⁸.

³⁷ Elke Partij kan uitvoerend kunstenaars en producenten van fonogrammen uitgebreidere rechten verlenen met betrekking de uitzending en mededeling aan het publiek van voor commerciële doeleinden gepubliceerde fonogrammen.

³⁸ Voor de toepassing van dit artikel omvat “mededeling aan het publiek” niet het al dan niet draadloos beschikbaar stellen van een fonogram aan het publiek, op zodanige wijze dat dit voor leden van het publiek op een door hen individueel gekozen plaats en tijd toegankelijk is.

2. De Partijen erkennen dat de enkele billijke vergoeding moet worden verdeeld tussen de uitvoerend kunstenaars en de producenten van de overeenkomstige fonogrammen. Elke Partij kan in haar wetgeving de voorwaarden bepalen volgens welke uitvoerende kunstenaars en producenten van fonogrammen de enkele billijke vergoeding moeten verdelen wanneer hierover tussen de uitvoerend kunstenaar en de producent van een fonogram geen overeenstemming is bereikt.

ARTIKEL 25.11

Beschermingstermijn

1. De rechten van de auteur van een werk gelden gedurende het leven van de respectieve auteurs en voor ten minste zeventig jaar na hun overlijden, ongeacht de datum waarop het werk op geoorloofde wijze voor het publiek toegankelijk is gemaakt.
2. De beschermingstermijn voor een muziekwerk met tekst bedraagt niet minder dan zeventig jaar na het overlijden van de langstlevende van de volgende personen, ongeacht of zij al dan niet als coauteur zijn aangewezen: de tekstschrijver en de componist van het muziekwerk³⁹.

³⁹ Een Partij kan besluiten dat de toepassing van dit lid vereist dat beide bijdragen specifiek voor het muziekwerk met tekst worden ingesteld.

3. Voor anonieme of pseudonieme werken verstrijkt de beschermingstermijn ten minste zeventig jaar na het tijdstip waarop het werk op geoorloofde wijze voor het publiek toegankelijk is gemaakt. Indien evenwel het door de auteur aangenomen pseudoniem geen enkele twijfel aan de identiteit van de auteur laat of de auteur zijn of haar identiteit tijdens de in de eerste zin aangegeven termijn openbaart, is de in lid 1 vastgestelde beschermingstermijn van toepassing.
4. De beschermingstermijn van een cinematografisch of audiovisueel werk bedraagt ten minste zeventig jaar na de dood van ten minste de langstlevende van de volgende personen, ongeacht of zij al dan niet als coauteur zijn aangewezen: de hoofdregisseur, de scenarioschrijver, de auteur van de dialogen en de componist van de muziek⁴⁰.
5. De rechten van omroeporganisaties vervallen niet eerder dan vijftig jaar na de eerste uitzending van een programma, ongeacht of die uitzendingen al dan niet via de ether plaatsvinden, uitzendingen per kabel of satelliet daaronder begrepen.

⁴⁰ Een Partij kan besluiten dat de muziek specifiek voor het gebruik in het cinematografische of audiovisuele werk moet worden gemaakt.

6. Elke Partij voorziet erin⁴¹ dat:

- a) de beschermingstermijn van de rechten van uitvoerend kunstenaars 75 jaar na de eerste vastlegging van de interpretatie of uitvoering in een fonogram, of de eerste interpretatie of uitvoering van niet in fonogrammen vastgelegde werken, of de transmissie voor de eerste keer, met welk middel dan ook, verstrijkt; en
- b) de beschermingstermijn van de rechten van producenten van fonogrammen 75 jaar na de eerste vastlegging van de geluid in het fonogram verstrijkt.

Een Partij kan er anderzijds ook in voorzien dat:

- c) de rechten van uitvoerend kunstenaars op hun anders dan in fonogrammen vastgelegde uitvoeringen niet eerder vervallen dan vijftig jaar na de vastlegging van de uitvoering en, indien de uitvoering binnen deze termijn op geoorloofde wijze is gepubliceerd, niet eerder dan vijftig jaar na de datum van die eerste publicatie; en
- d) de rechten van uitvoerend kunstenaars op hun anders dan in fonogrammen vastgelegde uitvoeringen en die van producenten van fonogrammen niet eerder vervallen dan vijftig jaar na de vastlegging van de uitvoering of de fonogram en, indien de uitvoering binnen deze termijn op geoorloofde wijze is gepubliceerd, niet eerder dan zeventig jaar na de datum van die eerste publicatie. De Partij neemt doeltreffende maatregelen om ervoor te zorgen dat de winst die wordt gegenereerd in de twintig jaar van bescherming volgend op de vijftig jaar na de eerste geoorloofde publicatie, eerlijk wordt verdeeld tussen de uitvoerend kunstenaars en de producenten van fonogrammen.

⁴¹ Voor alle duidelijkheid: elke Partij kan kiezen uit de in de punten a) en b), genoemde optie en het in de punten c) en d), genoemde alternatief, op basis van haar interne wetgeving.

7. De in dit artikel vastgestelde beschermingstermijnen worden berekend vanaf 1 januari van het jaar dat volgt op het feit dat de termijn doet ingaan.

ARTIKEL 25.12

Volgrecht

1. Elke Partij stelt ten behoeve van de auteur van werken van grafische of beeldende kunst, behalve voor werken van toegepaste kunst, een volgrecht in, dat wordt omschreven als een onvervreemdbaar recht waarvan geen afstand kan worden gedaan, zelfs niet op voorhand, om een aandeel⁴² in de prijs te ontvangen, telkens wanneer dat werk na de eerste overdracht door de auteur wordt doorverkocht⁴³.

2. Het in lid 1 bedoelde recht is van toepassing op elke doorverkoop waarbij actoren uit de professionele kunsthandel, zoals veilinghuizen, kunstgalerieën of andere kunsthandelaren, betrokken zijn als verkoper, koper, of tussenpersoon.

⁴² Een Partij kan dit aandeel uitdrukken als een percentage van de doorverkoopprijs.

⁴³ Een Partij kan minimumvoorwaarden stellen aan de toepassing van het volgrecht.

ARTIKEL 25.13

Samenwerking bij het collectieve beheer van rechten

1. De Partijen streven ernaar de samenwerking tussen hun respectieve organisaties voor collectief beheer te bevorderen teneinde de beschikbaarheid van werken en ander beschermd materiaal op het grondgebied van de Partijen en de overdracht van inkomsten uit de rechten voor het gebruik van dergelijke werken of ander beschermd materiaal te bevorderen.
2. De Partijen komen overeen transparantie en niet-discriminatie tussen gemachtigde leden van organisaties voor collectief beheer te bevorderen, met name wat betreft de door hen geïnde inkomsten uit rechten, de inhoudingen die zij toepassen op die inkomsten uit rechten, het gebruik van de geïnde inkomsten uit rechten, het distributiebeleid en hun repertoire.

ARTIKEL 25.14

Uitzonderingen en beperkingen

Elke Partij beperkt de uitzonderingen op en de beperkingen van de in deze onderafdeling bedoelde rechten tot bepaalde bijzondere gevallen die niet in strijd zijn met een normale exploitatie van het werk, de uitvoering, het fonogram of de uitzending en die de rechtmatige belangen van de houder van het recht niet op onredelijke wijze schaden.

ARTIKEL 25.15

Bescherming van technische voorzieningen

1. Elke Partij voorziet in een passende rechtsbescherming tegen het omzeilen van doeltreffende technische voorzieningen door een persoon die weet of redelijkerwijs behoort te weten dat hij/zij de doelstelling van omzeilen aldus nastreeft.
2. Elke Partij voorziet in een passende rechtsbescherming tegen de vervaardiging, invoer, distributie, verkoop, verhuur, reclame voor verkoop of verhuur, of het bezit voor commerciële doeleinden van inrichtingen, producten of onderdelen, of het verrichten van diensten die:
 - a) gestimuleerd, aangeprezen of in de handel gebracht worden om doeltreffende technische voorzieningen te omzeilen;
 - b) slechts een commercieel beperkt doel of nut hebben, naast de omzeiling van de bescherming van; of
 - c) in het bijzonder ontworpen, geproduceerd of aangepast zijn dan wel verricht worden met het doel de omzeiling van doeltreffende technische voorzieningen mogelijk of gemakkelijker te maken.

3. Voor de toepassing van dit artikel wordt onder “technische voorzieningen” verstaan: technologie, toestellen of onderdelen die in het kader van hun normale werking dienen voor het voorkomen of beperken van handelingen ten aanzien van werken of ander beschermd materiaal, die niet zijn toegestaan door de houders van een auteursrecht of naburig recht overeenkomstig het recht van de betrokken Partij. Technische voorzieningen worden geacht doeltreffend te zijn indien het gebruik van een beschermd werk of van ander beschermd materiaal door de houder van het recht wordt gecontroleerd door toepassing van een controle op de toegang of een beschermingsprocedé zoals encryptie, versluiering of een andere transformatie van het werk of ander materiaal, of een kopieerbeveiliging die de beoogde bescherming bereikt.

4. Niettegenstaande de in lid 1 bedoelde rechtsbescherming en bij gebreke aan vrijwillige maatregelen door de houders van het recht kan elke Partij waar nodig passende maatregelen nemen om ervoor te zorgen dat de passende rechtsbescherming tegen het omzeilen van doeltreffende technische voorzieningen waarin dit artikel voorziet, niet belet dat begunstigden van overeenkomstig artikel 25.14 vastgestelde uitzonderingen en beperkingen gebruik kunnen maken.

ARTIKEL 25.16

Verplichtingen betreffende informatie over het beheer van rechten

1. Elke Partij voorziet in passende rechtsbescherming tegen eenieder die bewust zonder toestemming een van de volgende handelingen verricht, indien die persoon weet of redelijkerwijs behoort te weten dat hij zodoende aanzet tot een inbreuk op een auteursrecht of naburig recht, dan wel een dergelijke inbreuk mogelijk maakt, vergemakkelijkt of verbergt:
 - a) de verwijdering of wijziging van elektronische informatie betreffende het beheer van rechten; of
 - b) de verspreiding, de invoer ter verspreiding, de uitzending, de mededeling of beschikbaarstelling aan het publiek van werken of ander krachtens deze onderafdeling beschermd materiaal, waaruit op ongeoorloofde wijze elektronische informatie betreffende het beheer van rechten is verwijderd of waarin op ongeoorloofde wijze dergelijke informatie is gewijzigd.
2. Voor de toepassing van deze onderafdeling wordt onder “informatie over het beheer van rechten” verstaan alle door de houders van een recht verstrekte informatie die dient ter identificatie van het werk of het andere materiaal bedoeld in deze onderafdeling, de auteur of een andere houder van het recht, alle informatie betreffende de voorwaarden voor het gebruik van het werk of het andere materiaal, of de cijfers of codes waarin die informatie is vervat.

3. Lid 2 is van toepassing wanneer de in dat lid bedoelde bestanddelen zijn verbonden met een kopie, of kenbaar worden bij de mededeling aan het publiek, van een werk of ander materiaal bedoeld in deze onderafdeling.

ONDERAFDELING B.2

Merken

ARTIKEL 25.17

Internationale overeenkomsten

Elke Partij:

- a) stelt alles wat redelijkerwijs in haar vermogen ligt in het werk om het Verdrag inzake het merkenrecht, aangenomen te Genève op 27 oktober 1994, en het Verdrag van Singapore inzake het merkenrecht, aangenomen te Singapore op 27 maart 2006, in acht te nemen;

- b) neemt het Protocol bij de Schikking van Madrid betreffende de internationale inschrijving van merken, aangenomen te Madrid op 27 juni 1989, zoals laatstelijk gewijzigd op 12 november 2007, en de Overeenkomst van Nice betreffende de internationale classificatie van de waren en diensten ten behoeve van de inschrijving van merken, aangenomen te Nice op 15 juni 1957, zoals gewijzigd op 28 september 1979 (hierna “de classificatie van Nice” genoemd), in acht.

ARTIKEL 25.18

Inschrijvingsprocedure

1. Elke Partij stelt een systeem in voor de inschrijving van merken waarbij elke definitieve negatieve beslissing, met inbegrip van de gedeeltelijke weigering van inschrijving door het betrokken merkenbureau, schriftelijk wordt meegedeeld, naar behoren wordt gemotiveerd en vatbaar is voor beroep.
2. Elke Partij zorgt voor de mogelijkheid om tegen aanvragen om inschrijving van een merk of, in voorkomend geval, inschrijvingen van merken, verzet aan te tekenen, en voor de aanvrager van inschrijving van een merk om daarop te antwoorden⁴⁴.

⁴⁴ Elke Partij stelt alles in het werk wat redelijkerwijs in haar vermogen ligt om een procedure op tegenspraak voor het verzet vast te stellen.

3. Elke Partij voorziet in een openbaar toegankelijke elektronische databank voor aanvragen voor en de registratie van merken.

ARTIKEL 25.19

Aan een merk verbonden rechten

1. Een ingeschreven merk geeft de houder een uitsluitend recht. Dit recht staat de houder toe iedere derde die niet zijn toestemming hiertoe heeft verkregen, het gebruik van een teken in het economisch verkeer te verbieden:
 - a) wanneer dat teken gelijk is aan het merk en gebruikt wordt voor dezelfde goederen of diensten als die waarvoor het merk is geregistreerd; en
 - b) wanneer dat teken gelijk is aan of overeenstemt met het merk en gebruikt wordt voor dezelfde of soortgelijke goederen of diensten, indien daardoor bij het publiek verwarring kan ontstaan, inhoudende het gevaar van associatie met het merk.

2. De houder van een ingeschreven merk heeft het recht derden te beletten om in het handelsverkeer goederen binnen te brengen op het grondgebied van de Partij waar het merk is ingeschreven zonder dat deze daar in de vrije handel worden gebracht, indien deze goederen, met inbegrip van de verpakking, uit derde landen afkomstig zijn en zonder toestemming een merk dragen dat identiek is met het voor deze goederen ingeschreven merk of in zijn belangrijkste onderdelen niet van dat merk kan worden onderscheiden⁴⁵.

ARTIKEL 25.20

Algemeen bekende merken

Om uitvoering te geven aan de bescherming van algemeen bekende handelsmerken als bedoeld in artikel 6 bis van het Verdrag van Parijs en artikel 16, leden 2 en 3, van de Trips-Overeenkomst, past elke Partij de gezamenlijke aanbeveling betreffende bepalingen inzake de bescherming van algemeen bekende handelsmerken van de vergadering van de Unie van Parijs tot bescherming van de industriële eigendom en de algemene vergadering van de WIPO tijdens de 34e reeks bijeenkomsten van de vergaderingen van de WIPO-lidstaten van 20 tot en met 29 september 1999 toe.

⁴⁵ Een Partij kan bepalen dat het recht van de houder van een merk vervalt indien door de aangever of de houder van de goederen tijdens de procedure om te bepalen of inbreuk is gemaakt op het ingeschreven merk, het bewijs wordt geleverd dat de houder van het ingeschreven merk niet gerechtigd is om het op de markt brengen van de goederen in het land van de eindbestemming te verbieden.

ARTIKEL 25.21

Aanvragen te kwader trouw

Elke Partij kan bepalen dat een merk niet wordt ingeschreven indien de aanvraag om inschrijving van het merk te kwader trouw door de aanvrager is ingediend. Elke Partij voorziet erin dat een dergelijk merk ongeldig wordt verklaard indien het is ingeschreven.

ARTIKEL 25.22

Annulering

1. Elke Partij zorgt ervoor dat een handelsmerk kan worden geannuleerd⁴⁶ wanneer het handelsmerk binnen een in haar recht vastgestelde periode niet op het desbetreffende grondgebied is gebruikt⁴⁷ voor de goederen of diensten waarvoor het is ingeschreven, en er geen geldige reden is voor niet-gebruik ervan.

⁴⁶ Voor alle duidelijkheid: een Partij kan annulering definiëren als intrekking, verloop of nietigheid.

⁴⁷ Een Partij kan vereisen dat het merk daadwerkelijk wordt gebruikt of wordt gebruikt in hoeveelheden of op een wijze die overeenkomen met commercieel gebruik. Een Partij kan voorts besluiten geen rekening te houden met begin van gebruik of hernieuwd gebruik net voordat het verzoek om annulering wordt ingediend.

2. Een merk kan ook worden geannuleerd indien het, na de datum waarop het is ingeschreven, door toedoen of nalaten van de merkhouders tot de in de handel gebruikelijke benaming is geworden van een product of dienst waarvoor het is ingeschreven.

3. Een merk kan ook worden geannuleerd indien het werd ingeschreven ondanks het feit dat het merk het publiek zou kunnen misleiden met betrekking tot de aard, kwaliteit of geografische herkomst van de goederen of diensten waarvoor het was ingeschreven⁴⁸.

ARTIKEL 25.23

Uitzonderingen op de rechten die aan een merk zijn verbonden

Elke Partij:

- a) zorgt voor een eerlijk gebruik van beschrijvende termen⁴⁹ als beperkte uitzondering op de rechten die aan een handelsmerk zijn verbonden; en

⁴⁸ Voor alle duidelijkheid: een Partij kan een merk ook annuleren indien het, als gevolg van het gebruik ervan door de merkhouders of met zijn toestemming met betrekking tot de goederen of diensten waarvoor het is ingeschreven, het publiek zou kunnen misleiden.

⁴⁹ Eerlijk gebruik van beschrijvende termen omvat het gebruik van een teken om de geografische oorsprong van goederen of diensten aan te duiden, wanneer dit gebruik in overeenstemming is met de eerlijke gebruiken in nijverheid en handel.

b) kan in andere beperkte uitzonderingen voorzien,

mits bij die uitzonderingen rekening wordt gehouden met de legitieme belangen van de houders van de handelsmerken en van derden.

ONDERAFDELING B.3

Tekeningen of modellen van nijverheid

ARTIKEL 25.24

Internationale overeenkomsten

Elke Partij stelt alles in het werk wat redelijkerwijs in haar vermogen ligt om toe te treden tot de Akte van Genève bij de Overeenkomst van 's-Gravenhage betreffende de internationale inschrijving van tekeningen of modellen van nijverheid, aangenomen te Genève op 2 juli 1999.

ARTIKEL 25.25

Bescherming van ingeschreven tekeningen of modellen van nijverheid

1. Elke Partij voorziet in de bescherming van onafhankelijk gecreëerde tekeningen of modellen van nijverheid die nieuw of oorspronkelijk zijn⁵⁰. In deze bescherming wordt voorzien door inschrijving, die de houder van het recht een uitsluitend recht overeenkomstig het bepaalde in deze onderafdeling verleent.
2. De houder van een ingeschreven tekening of model van nijverheid heeft het recht derden die geen toestemming van de houder hebben ten minste te verbieden producten te gebruiken en met name te vervaardigen, te koop aan te bieden, te verkopen, op de markt te brengen of in te voeren, of artikelen te gebruiken die hetzelfde uiterlijk vertonen als de beschermde tekening of het beschermde model van nijverheid of waarin een beschermde tekening of model van nijverheid is belichaamd, indien dergelijke handelingen voor commerciële doeleinden worden verricht, de normale exploitatie van de tekening of het model van nijverheid onnodig benadelen, of niet in overeenstemming zijn met een eerlijke handelspraktijk.
3. Een tekening of model van nijverheid die of dat is toegepast op of verwerkt in een voortbrengsel dat een onderdeel van een samengesteld voortbrengsel vormt, wordt slechts geacht nieuw of oorspronkelijk te zijn:
 - a) voor zover het onderdeel, wanneer het in het samengestelde voortbrengsel is verwerkt, bij normaal gebruik van dit laatste zichtbaar blijft; en
 - b) voor zover die zichtbare kenmerken van het onderdeel als zodanig aan de voorwaarden inzake nieuwheid of oorspronkelijkheid voldoen.

⁵⁰ Indien het recht van een Partij dit bepaalt, kan ook worden geëist dat de tekeningen of modellen van nijverheid een individueel karakter hebben.

4. Onder “normaal gebruik” in de zin van punt 3, a), wordt verstaan het gebruik door de eindgebruiker, met uitzondering van handelingen in verband met onderhoud, service of reparatie.

ARTIKEL 25.26

Beschermingstermijn

De beschermingstermijn wordt door elke Partij bepaald en kan met een of meer perioden van vijf jaar worden verlengd tot een totale beschermingstermijn van 25 jaar vanaf de datum van indiening van de aanvraag.

ARTIKEL 25.27

Uitzonderingen en uitsluitingen

1. Elke Partij kan beperkte uitzonderingen op de bescherming van tekeningen of modellen van nijverheid vaststellen, mits deze uitzonderingen niet op onredelijke wijze strijdig zijn met de normale exploitatie van beschermde tekeningen of modellen van nijverheid en niet op onredelijke wijze de legitieme belangen van de eigenaar van de beschermde tekening of het model van nijverheid schaden, rekening houdend met de legitieme belangen van derden.

2. De bescherming van tekeningen of modellen van nijverheid strekt zich niet uit tot tekeningen of modellen waarvoor hoofdzakelijk technische of functionele overwegingen bepalend zijn. Een tekening of model van nijverheid wordt in het bijzonder niet beschermd indien die tekening of dat model de uiterlijke kenmerken van een voortbrengsel heeft die noodzakelijkerwijs in precies dezelfde vorm en afmetingen gereproduceerd moeten worden om het voortbrengsel waarin de tekening of het model van nijverheid verwerkt is of waarop zij of het toegepast is, mechanisch met een ander voortbrengsel te kunnen verbinden of om haar of het in, rond of in contact met een ander voortbrengsel te kunnen plaatsen, zodat elk van beide voortbrengselen zijn functie kan vervullen.
3. In afwijking van lid 2 kan een recht op een tekening of model van nijverheid bestaan op een tekening of model van nijverheid die of dat tot doel heeft binnen een modulair systeem de meervoudige samenvoeging of verbinding van onderling verwisselbare voortbrengselen mogelijk te maken.

ARTIKEL 25.28

Verhouding tot auteursrechten

Een tekening of model van nijverheid kan vanaf de datum waarop zij of het is gecreëerd of in een vorm is vastgelegd, tevens beschermd worden krachtens het auteursrecht van een Partij. De mate waarin en de voorwaarden waaronder een dergelijke auteursrechtelijke bescherming wordt verleend, met inbegrip van het vereiste oorspronkelijkheidsgehalte, worden door elke Partij vastgesteld.

ONDERAFDELING B.4

Geografische aanduidingen

ARTIKEL 25.29

Definities

Voor de toepassing van deze onderafdeling betekent:

- a) “geografische aanduiding”: een aanduiding die aangeeft dat een goed zijn oorsprong op het grondgebied van een Partij of in een regio of plaats op dat grondgebied heeft, voor zover een bepaalde kwaliteit, reputatie of ander kenmerk van het goed hoofdzakelijk aan zijn geografische oorsprong is toe te schrijven; en
- b) “productcategorie”: de lijst van categorieën rekening houdend met de classificatie van Nice.

ARTIKEL 25.30

Internationale overeenkomsten

De Partijen bevestigen hun verbintenis om geografische aanduidingen op hun grondgebied te beschermen overeenkomstig de artikelen 22, 23 en 24 van de Trips-Overeenkomst.

Elke Partij stelt alles in het werk wat redelijkerwijs in haar vermogen ligt om toe te treden tot de Akte van Genève bij de Overeenkomst van Lissabon betreffende de bescherming van herkomstbenamingen en hun internationale inschrijving, aangenomen te Genève op 20 mei 2015.

ARTIKEL 25.31

Toepassingsgebied

1. Deze onderafdeling is van toepassing op de erkenning en bescherming van geografische aanduidingen die aangeven dat goederen onder de desbetreffende productcategorie vallen en zijn opgenomen in bijlage 25-B (Lijst van geografische aanduidingen).

2. De Partijen overwegen het toepassingsgebied van de onder deze onderafdeling vallende geografische aanduidingen uit te breiden naar geografische aanduidingen in andere productcategorieën dan levensmiddelen en landbouwproducten. Om die reden hebben de Partijen in bijlage 25-C (Geografische aanduidingen van Mexico zoals bedoeld in artikel 25.31, lid 2) benamingen die aangeven dat goederen van oorsprong uit hun grondgebied zijn en op hun grondgebied beschermd worden, opgenomen die, mits de reikwijdte van bescherming van deze overeenkomst wordt uitgebreid, zullen worden geacht in de reikwijdte van bescherming van deze overeenkomst te zijn opgenomen onder voorbehoud van de voltooiing van de in deze onderafdeling uiteengezette procedures⁵¹.

ARTIKEL 25.32

Opgenomen geografische aanduidingen

Voor de toepassing van deze onderafdeling zijn de geografische aanduidingen die zijn opgenomen in:

- a) afdeling A van bijlage 25-B (Lijst van geografische aanduidingen), geografische aanduidingen die aangeven dat een goed van oorsprong is uit het grondgebied van de Europese Unie of uit een regio of een plaats op dat grondgebied; en

⁵¹ De Partijen erkennen dat, voor de beoordeling van aanvragen voor merken, voor zover dit relevant is krachtens het recht van een Partij, die benamingen worden beschermd in het land van oorsprong.

- b) afdeling B van bijlage 25-B (Lijst van geografische aanduidingen), geografische aanduidingen die aangeven dat een goed van oorsprong is uit het grondgebied van Mexico of uit een regio of een plaats op dat grondgebied.

ARTIKEL 25.33

Gevestigde geografische aanduidingen

Na de benamingen in bijlage 25-B (Lijst van geografische aanduidingen) in overweging te hebben genomen en een bezwaarprocedure te hebben afgerond overeenkomstig bijlage 25-A (Belangrijkste onderdelen van de bezwaarprocedure), beschermt elke Partij die geografische aanduidingen volgens het in deze onderafdeling neergelegde beschermingsniveau.

ARTIKEL 25.34

Bescherming van in bijlage 25-B (Lijst van geografische aanduidingen) opgenomen geografische aanduidingen

1. Elke Partij voorziet in de wettelijke middelen ter voorkoming door de belanghebbenden van:
 - a) het gebruik van een geografische aanduiding van de andere Partij die is opgenomen in bijlage 25-B (Lijst van geografische aanduidingen)⁵² voor een goed dat valt onder de productcategorie voor die geografische aanduiding, en dat:
 - i) niet van oorsprong is uit de in bijlage 25-B (Lijst van geografische aanduidingen) voor die geografische aanduiding vermelde plaats van oorsprong; of
 - ii) van oorsprong is uit de in bijlage 25-B (Lijst van geografische aanduidingen) voor die geografische aanduiding vermelde plaats van oorsprong, maar niet is geproduceerd of vervaardigd in overeenstemming met de wet- en regelgeving van de andere Partij die zou gelden wanneer het goed zou zijn bestemd voor consumptie in de andere Partij;

⁵² Met betrekking tot de lijsten van geografische aanduidingen in bijlage 25-B (Lijst van geografische aanduidingen) heeft de overeenkomstig dit artikel geboden bescherming geen betrekking op afzonderlijke termen die deel uitmaken van een samengestelde geografische aanduiding zoals uiteengezet in aanhangsel 25-B-1 (Afzonderlijke termen als onderdeel van een samengestelde geografische aanduiding).

- b) het gebruik van middelen in de benaming of voorstelling van goederen waarmee wordt aangeduid of gesuggereerd dat de goederen in kwestie hun oorsprong hebben in een ander geografisch gebied dan de werkelijke plaats van oorsprong op een wijze die het publiek misleidt ten aanzien van de geografische oorsprong van de goederen; en
- c) elk ander gebruik dat een daad van oneerlijke mededinging vormt in de zin van artikel 10 bis van het Verdrag van Parijs.

2. Elke Partij verleent de bescherming als bedoeld in punt 1, a), zelfs wanneer de werkelijke oorsprong van het goed is aangegeven, een vertaling van de geografische aanduiding wordt gebruikt of de geografische aanduiding vergezeld gaat van uitdrukkingen als “genre”, “type”, “stijl”, “imitatie” en dergelijke.

3. Elke Partij voorziet in handhaving, door middel van administratieve maatregelen en in de vorm waarin haar recht voorziet, tegen:

- a) direct of indirect commercieel gebruik van een beschermde benaming;
- b) imitatie, variatie en misleidend gebruik van een beschermde benaming;
- c) valse of misleidende aanduiding van een beschermde benaming; of
- d) praktijken die de consument kunnen misleiden wat de echte oorsprong, herkomst of aard van het goed betreft.

4. De in het kader van deze onderafdeling beschermde geografische aanduidingen worden geen soortnamen op de respectieve grondgebieden van de Partijen.

5. Geen enkele bepaling in deze onderafdeling verplicht een Partij ertoe een geografische aanduiding van de andere Partij te beschermen die op het grondgebied van de Partij van oorsprong niet of niet langer is beschermd. Elke Partij stelt de andere Partij ervan in kennis indien een geografische aanduiding op haar grondgebied niet langer wordt beschermd. Die kennisgeving vindt plaats binnen drie maanden nadat de bevoegde autoriteit haar definitieve vaststelling doet dat de geografische aanduiding niet langer wordt beschermd.

6. De bepalingen van dit artikel zijn *mutatis mutandis* van toepassing op de lijst van benamingen in de bijlagen I en II bij de Overeenkomst tussen de Europese Gemeenschap en de Verenigde Mexicaanse Staten betreffende de wederzijdse erkenning en bescherming van de benamingen van gedistilleerde dranken, gedaan te Brussels op 27 mei 1997, hierna de “Overeenkomst gedistilleerde dranken” genoemd.

ARTIKEL 25.35

Wijziging van de lijst van geografische aanduidingen

1. De Gezamenlijke Raad kan overeenkomstig artikel 25.42 besluiten bijlage 25-B (Lijst van geografische aanduidingen) te wijzigen door geografische aanduidingen toe te voegen of te corrigeren, of door geografische aanduidingen te schrappen die niet langer worden beschermd of op hun plaats van oorsprong niet langer worden gebruikt. Het Subcomité Intellectuele Eigendom stelt dergelijke besluiten op.

2. Nieuwe geografische aanduidingen worden toegevoegd bij een besluit van de Gezamenlijke Raad nadat de voorgestelde benamingen in overweging zijn genomen en een bezwaarprocedure als bedoeld in artikel 25.33 is afgerond.

3. In geval van nieuwe geografische aanduidingen kan de Gezamenlijke Raad de bijlagen I en II bij de Overeenkomst gedistilleerde dranken wijzigen volgens de in artikel 25.33 genoemde procedure.

ARTIKEL 25.36

Gebruiksrecht van geografische aanduidingen

1. Een uit hoofde van deze onderafdeling beschermde geografische aanduiding kan worden gebruikt door elke marktdeelnemer die een goed in de handel brengt dat aan de desbetreffende technische specificatie voldoet.

2. Zodra een geografische aanduiding in het kader van deze onderafdeling is beschermd, mag het gebruik van die beschermde geografische aanduiding niet afhankelijk worden gesteld van registratie van de gebruikers of andere eisen.

3. Aanduidingen, afkortingen en symbolen die betrekking hebben op een geografische aanduiding kunnen alleen worden gebruikt in verband met het goed dat op het respectieve grondgebied wordt beschermd of is geregistreerd en dat conform de overeenkomstige technische specificatie wordt geproduceerd.

ARTIKEL 25.37

Verband tussen merken en geografische aanduidingen

1. Deze onderafdeling doet niets af aan de rechten die worden verleend door een ouder merk dat te goeder trouw is aangevraagd of geregistreerd, of die te goeder trouw worden verworven door middel van gebruik, in een Partij. Als beperkte uitzondering op de aan een merk verbonden rechten kan de houder van een ouder merk in bepaalde situaties niet voorkomen dat een geregistreerde geografische aanduiding bescherming krijgt of wordt gebruikt in de Partij waarin het merk is aangevraagd, geregistreerd of gebruikt. De bescherming van de geregistreerde geografische aanduiding beperkt op geen enkele manier de aan dat merk verbonden rechten, met inbegrip van de mogelijkheid om verlengingen of variaties van een onderscheidend teken aan te vragen, mits de variatie geen daad van oneerlijke mededinging vormt.
2. Van een Partij wordt niet verlangd dat zij overeenkomstig artikel 25.34 een benaming beschermt als geografische aanduiding indien deze benaming, gezien de reputatie en bekendheid van een handelsmerk en de duur van de periode waarin dat handelsmerk reeds in gebruik is, de consument waarschijnlijk zou misleiden met betrekking tot de werkelijke identiteit van het goed.
3. Overeenkomstig artikel 25.39 en voortbouwend op artikel 22, lid 3, van de Trips-Overeenkomst weigert een Partij, indien dit is toegestaan op grond van haar recht of op verzoek van een belanghebbende, met betrekking tot geografische aanduidingen die zijn opgenomen in bijlage 25-B (Lijst van geografische aanduidingen) en die als geografische aanduidingen beschermd blijven door de Partij van oorsprong, ambtshalve de inschrijving van een handelsmerk of verklaart zij deze nietig, op voorwaarde dat:
 - a) de inschrijving van het handelsmerk voor goederen niet in overeenstemming zou zijn met artikel 25.34;

- b) het merk betrekking heeft op hetzelfde of een soortgelijk goed;
- c) het merk betrekking heeft op goederen die niet de oorsprong van de betrokken geografische aanduiding hebben; en
- d) de aanvraag tot inschrijving van het merk wordt ingediend na de datum van indiening van de aanvraag tot bescherming van de geografische aanduiding op het grondgebied van de betrokken Partij.

4. Voor de in artikel 25.32 bedoelde geografische aanduidingen is de datum van indiening van de aanvraag tot bescherming als bedoeld in punt 3, d), de datum van ondertekening van deze overeenkomst.

5. Voor de in artikel 25.35 bedoelde geografische aanduidingen is de datum van indiening van de aanvraag tot bescherming de datum van bekendmaking van de geografische aanduiding in de bezwaarprocedure.

6. De bescherming die wordt verleend aan de in bijlage 25-B (Lijst van geografische aanduidingen) opgenomen geografische aanduidingen gaat niet eerder in dan op de datum waarop deze overeenkomst in werking treedt.

ARTIKEL 25.38

Handhaving van bescherming

Elke Partij zorgt voor de handhaving van de bescherming waarin wordt voorzien in de artikelen 25.34 tot en met 25.37 door middel van passende administratieve of gerechtelijke procedures, overeenkomstig haar recht en praktijk. De bevoegde autoriteiten handhaven die bescherming op een van de of op beide volgende manieren:

- a) op eigen initiatief; of
- b) op verzoek van een belanghebbende.

ARTIKEL 25.39

Algemene bepalingen

1. Van een Partij wordt niet verlangd dat zij uit hoofde van deze onderafdeling een benaming beschermt als geografische aanduiding indien deze benaming conflicteert met de benaming van een planten- of dierenras en de consument daardoor zou kunnen worden misleid met betrekking tot de werkelijke oorsprong van het goed.

2. Een gelijkkluidende benaming die bij de consument ten onrechte de indruk kan wekken dat een goed van oorsprong is uit een ander grondgebied, wordt niet geregistreerd als een geografische aanduiding, ook al is de benaming juist wat het grondgebied, de regio of de plaats betreft waaruit het goed feitelijk van oorsprong is. Onverminderd artikel 23 van de Trips-Overeenkomst bepalen de Partijen gezamenlijk de praktische voorwaarden om geheel of gedeeltelijk gelijkkluidende geografische aanduidingen van elkaar te onderscheiden, er rekening mee houdend dat de betrokken producenten een billijke behandeling moeten krijgen en de consument niet mag worden misleid.
3. Indien een Partij in het kader van bilaterale onderhandelingen met een derde land voorstelt om een geografische aanduiding van dat derde land te beschermen die geheel of gedeeltelijk gelijkkluidend is met een geografische aanduiding van de andere Partij, stelt zij de andere Partij in kennis, die de gelegenheid krijgt opmerkingen te maken voordat de bescherming van de benaming van kracht wordt.
4. Een technische specificatie als bedoeld in deze onderafdeling wordt, met inbegrip van eventuele wijzigingen, goedgekeurd door de autoriteiten van de Partij vanuit wiens grondgebied het goed van oorsprong is.

ARTIKEL 25.40

Uitzonderingen

1. Geen enkele bepaling in deze onderafdeling vereist dat een Partij de bepalingen hiervan toepast met betrekking tot een geografische aanduiding, of een in een samengestelde geografische aanduiding vervatte afzonderlijke benaming, van de andere Partij, voor goederen of diensten waarvan de desbetreffende aanduiding identiek is met de in de omgangstaal gebruikelijke term als soortnaam voor deze goederen of diensten op het grondgebied van die Partij.
2. Indien een vertaling van een geografische aanduiding identiek is met een in de omgangstaal gebruikelijke benaming als soortnaam voor een goed op het grondgebied van een Partij of die omvat, of indien een geografische aanduiding niet identiek is met een dergelijke benaming maar die omvat, doet deze onderafdeling geen afbreuk aan het recht van een persoon om die benaming in samenhang met dat goed op het grondgebied van die Partij te gebruiken.
3. Bij de beoordeling van de vraag of een benaming de in de omgangstaal gebruikelijke benaming als soortnaam voor een goed op het grondgebied van een Partij is, hebben de autoriteiten van die Partij de bevoegdheid rekening te houden met de manier waarop consumenten die benaming op haar grondgebied opvatten. Factoren die relevant zijn voor die opvatting door de consument kunnen onder meer zijn:
 - a) of de benaming wordt gebruikt om te verwijzen naar het soort goed in kwestie, zoals aangegeven door competente bronnen zoals woordenboeken, kranten en relevante websites;
en

b) hoe het goed waarnaar met de benaming wordt verwezen op het grondgebied van die Partij op de markt en in de handel wordt gebracht⁵³.

4. Geen enkele bepaling in deze onderafdeling belet dat op het grondgebied van een Partij met betrekking tot een goed gebruik wordt gemaakt van een gebruikelijke benaming van een planten- of dierenras dat op de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst op het grondgebied van die Partij voorkomt.

5. Deze overeenkomst doet op generlei wijze afbreuk aan het recht van een persoon om in het handelsverkeer zijn naam of de naam van zijn voorganger in zaken te gebruiken, behalve wanneer deze naam op zodanige wijze wordt gebruikt dat het publiek daardoor wordt misleid.

ARTIKEL 25.41

Opneming van de bestaande overeenkomst

1. De Overeenkomst gedistilleerde dranken wordt opgenomen in en maakt deel uit van deze overeenkomst en is *mutatis mutandis* van toepassing⁵⁴.

⁵³ Voor de toepassing van dit punt kunnen de autoriteiten van een Partij, in voorkomend geval, rekening houden met de vraag of de benaming wordt gebruikt in relevante internationale normen die door de Partij worden erkend om op het grondgebied van de Partij naar een soort of klasse goederen te verwijzen.

⁵⁴ Voor alle duidelijkheid: dit omvat alle eerdere en toekomstige wijzigingen van de Overeenkomst gedistilleerde dranken.

2. Het bij artikel 1.10 (Subcomités en andere organen van deel III van deze overeenkomst) opgerichte Subcomité Intellectuele Eigendom vervangt het bij artikel 17 van de Overeenkomst gedistilleerde dranken opgerichte Gemengd Comité en vervult de in dat artikel vastgestelde functies.

ARTIKEL 25.42

Samenwerking

1. Het bij artikel 1.10 (Subcomités en andere organen van deel III van deze overeenkomst) opgerichte Subcomité Intellectuele Eigendom is het passende forum voor het toezicht op de uitvoering en het beheer van deze onderafdeling.

2. De Partijen stellen elkaar in kennis indien een in bijlage 25-B (Lijst van geografische aanduidingen) opgenomen geografische aanduiding niet langer wordt beschermd op het grondgebied van de betrokken Partij. Na een dergelijke kennisgeving stelt het Subcomité Intellectuele Eigendom voor de Gezamenlijke Raad het besluit op om bijlage 25-B (Lijst van geografische aanduidingen) te wijzigen in overeenstemming met de procedures van deze overeenkomst.

3. Een Partij kan, rechtstreeks of via het Subcomité Intellectuele Eigendom, de andere Partij verzoeken informatie te verstrekken met betrekking tot technische specificaties en de wijzigingen daarvan.

4. Elke Partij mag de technische specificaties met betrekking tot de geografische aanduidingen van de andere Partij die op grond van deze onderafdeling worden beschermd in het Spaans of het Engels bekendmaken⁵⁵.

5. Vragen die rijzen met betrekking tot de technische specificaties van geregistreerde geografische aanduidingen worden door het Subcomité Intellectuele Eigendom behandeld.

ARTIKEL 25.43

Bescherming uit hoofde van het recht van een Partij

Deze onderafdeling doet niets af aan het recht van een houder van een geografische aanduiding in één Partij om erkenning en bescherming van een geografische aanduiding in de andere Partij te vragen op grond van het recht van die Partij.

⁵⁵ Mexico mag die technische specificaties in het Spaans of het Engels bekendmaken.

ONDERAFDELING B.5

Octrooien

ARTIKEL 25.44

Internationale overeenkomsten

Elke Partij neemt het Verdrag tot samenwerking inzake octrooien, aangenomen te Washington op 19 juni 1970, zoals gewijzigd op 28 september 1979 en laatstelijk gewijzigd op 3 oktober 2001, in acht en erkent de noodzaak procedurele normen vast te stellen of te handhaven die in overeenstemming zijn met het Verdrag inzake octrooirecht, aangenomen te Genève op 1 juni 2000.

ARTIKEL 25.45

Octrooien en volksgezondheid

1. De in deze onderafdeling vastgestelde rechten en verplichtingen beletten een Partij in geen geval maatregelen te nemen om de volksgezondheid te beschermen. De Partijen erkennen het belang van en bevestigen hun verbintenis tot de Verklaring inzake de Trips-overeenkomst en de volksgezondheid, aangenomen te Doha op 14 november 2001 (hierna de “Verklaring van Doha” genoemd). Bij de interpretatie en uitvoering van de rechten en verplichtingen uit hoofde van deze onderafdeling waarborgen de Partijen de consistentie met de Verklaring van Doha.

2. De Partijen dragen bij aan de uitvoering en inachtneming van het Besluit van de Algemene Raad van de WTO van 30 augustus 2003 over de uitvoering van punt 6 van de Verklaring van Doha alsmede van het Protocol tot wijziging van de Trips-Overeenkomst van 6 december 2005.

ARTIKEL 25.46

Aanvullende bescherming bij vertraging bij het verkrijgen van goedkeuring tot het in de handel brengen van farmaceutische producten, met inbegrip van biologische producten⁵⁶

1. De Partijen erkennen dat farmaceutische producten, met inbegrip van biologische producten⁵⁷, die op hun respectieve grondgebied door een octrooi worden beschermd, aan een administratieve goedkeuringsprocedure⁵⁸ kunnen worden onderworpen voordat zij in de handel mogen worden gebracht. Zij erkennen dat de termijn tussen de indiening van de octrooiaanvraag en de goedkeuring om het product op hun respectieve grondgebied in de handel te brengen, zoals voor dat doel door het desbetreffende recht van een Partij omschreven, de termijn van daadwerkelijke bescherming uit hoofde van het octrooi kan bekorten.

⁵⁶ Mexico voert de verplichtingen van dit artikel uiterlijk twee jaar na de inwerkingtreding van de overeenkomst uit.

⁵⁷ Elke Partij bepaalt welke producten onder de termen “farmaceutische producten” en “biologische producten” vallen overeenkomstig haar recht dat van kracht is op 21 april 2018.

⁵⁸ Voor alle duidelijkheid: de term “goedkeuring tot het in de handel brengen” is gelijkwaardig aan de term “vergunning voor het in de handel brengen”.

2. Elke Partij voorziet in een passend en doeltreffend mechanisme om de octrooihouder te compenseren voor de verkorting van de effectieve duur van het octrooi als gevolg van onredelijke vertraging⁵⁹ bij de verlening van de eerste goedkeuring tot het in de handel brengen op haar grondgebied. Die compensatie neemt de vorm aan van aanvullende bescherming *sui generis*, gelijk aan de tijd waarmee de in de voetnoot genoemde termijn van twee jaar wordt overschreden. De maximale duur van deze aanvullende bescherming bedraagt niet meer dan vijf jaar⁶⁰.

3. Als alternatief voor lid 2 kan een Partij de mogelijkheid bieden om de duur van de door de octrooibescherming verleende rechten met niet meer dan vijf jaar te verlengen⁶¹ om de octrooihouder te compenseren voor de verkorting van de effectieve duur van het octrooi als gevolg van de procedure voor het verkrijgen van goedkeuring tot het in de handel brengen. Deze verlenging gaat in vanaf het verstrijken van de wettelijke duur van het octrooi, voor een duur die gelijk is aan de periode die is verstreken tussen de datum van de aanvraag voor het octrooi en de datum van de eerste goedkeuring tot het in de handel brengen op de markt van die Partij, verminderd met een periode van vijf jaar.

⁵⁹ Voor de toepassing van dit artikel omvat een onredelijke vertraging ten minste een vertraging van meer dan twee jaar voor het eerste antwoord aan de aanvrager na de datum van de indiening van de aanvraag voor goedkeuring tot het in de handel brengen. Vertraging bij de verlening van goedkeuring tot het in de handel brengen die het gevolg is van tijdvakken die aan de aanvrager kunnen worden toegerekend of van enig tijdvak waarop de met de verlening van de goedkeuring tot het in de handel brengen belaste autoriteit geen vat heeft, hoeft bij de vaststelling van die vertraging niet in aanmerking te worden genomen.

⁶⁰ Indien een Partij dit lid in acht neemt, is die Partij niet verplicht zich aan het alternatief van lid 3 te houden.

⁶¹ Deze periode kan met zes maanden worden verlengd voor farmaceutische producten indien kindergeneeskundige studies zijn verricht en mits de resultaten van deze studies in de productinformatie worden weerspiegeld.

4. Elke Partij kan bij de uitvoering van de verplichtingen van dit artikel voorwaarden en beperkingen vaststellen, op voorwaarde dat de Partij zich aan dit artikel blijft houden.

5. Elke Partij stelt alles in het werk om aanvragen voor goedkeuring tot het in de handel brengen van farmaceutische producten tijdig en op doeltreffende wijze te verwerken, teneinde onredelijke of onnodige vertragingen te vermijden. Om onredelijke vertragingen te vermijden, kan een Partij procedures vaststellen of handhaven die de verwerking van aanvragen voor goedkeuring tot het in de handel brengen, bespoedigen.

ONDERAFDELING B.6

Kwekersrechten

ARTIKEL 25.47

Internationale overeenkomsten

Elke Partij beschermt kwekersrechten overeenkomstig het Internationaal Verdrag tot bescherming van kweekproducten, aangenomen te Parijs op 2 december 1961, zoals laatstelijk herzien te Genève op 19 maart 1991, met inbegrip van de uitzondering op het kwekersrecht als bedoeld in artikel 15 van dat verdrag, en werkt samen om die rechten te bevorderen en te handhaven⁶².

⁶² Mexico voert deze bepaling uiterlijk vier jaar na de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst uit.

ONDERAFDELING B.7

Bescherming van niet openbaar gemaakte informatie

ARTIKEL 25.48

Reikwijdte van de bescherming van bedrijfsgeheimen

1. Bij het waarborgen van doeltreffende bescherming tegen oneerlijke mededinging zoals bepaald in artikel 10 bis van het Verdrag van Parijs, voorziet elke Partij in de rechtsmiddelen, met inbegrip van administratieve of civielrechtelijke procedures⁶³, voor elke persoon om te voorkomen dat bedrijfsgeheimen zonder de toestemming van de persoon die rechtmatig over de informatie beschikt openbaar worden gemaakt aan, worden verkregen door of worden gebruikt door anderen op een wijze die in strijd is met eerlijke handelsgebruiken⁶⁴. Voor de toepassing van deze onderafdeling omvatten bedrijfsgeheimen niet openbaar gemaakte informatie als bedoeld in artikel 39, lid 2, van de Trips-Overeenkomst.

⁶³ Voor alle duidelijkheid: een Partij mag die rechtsmiddelen verstrekken door middel van strafrechtelijke procedures overeenkomstig haar recht.

⁶⁴ Elke Partij kan overwegen deze procedures niet toe te passen indien de activiteit in strijd met eerlijke handelsgebruiken geschiedt, overeenkomstig haar recht, teneinde een fout, wangedrag of illegale activiteiten te onthullen, of om een rechtmatig belang te beschermen dat door haar recht is erkend.

2. Voor de toepassing van deze onderafdeling beschouwt een Partij ten minste de volgende activiteiten als in strijd met eerlijke handelsgebruiken:

- a) het verkrijgen van een bedrijfsgeheim zonder de instemming van de houder van een bedrijfsgeheim, wanneer dit geschiedt door ongeoorloofde toegang tot, toe-eigening van, of vermenigvuldiging van documenten, voorwerpen, materialen of elektronische bestanden waarover de houder van het bedrijfsgeheim rechtmatig beschikt en die het bedrijfsgeheim bevatten of waaruit het bedrijfsgeheim kan worden afgeleid; of
- b) het gebruiken of openbaar maken van een bedrijfsgeheim zonder toestemming van de houder van een bedrijfsgeheim, wanneer dit wordt gedaan door een persoon die het bedrijfsgeheim onrechtmatig heeft verworven of door inbreuk te plegen op een geheimhoudingsovereenkomst of een andere verplichting tot het niet openbaar maken van het bedrijfsgeheim^{65,66}.

⁶⁵ Voor alle duidelijkheid: de in de wet- en regelgeving van elke Partij vastgestelde criteria omvatten de schending van een recht om het gebruik van een bedrijfsgeheim te beperken.

⁶⁶ Voor alle duidelijkheid: de Europese Unie is van oordeel dat de volgende situaties niet onder lid 2 vallen:

- a) het ontdekken of creëren op onafhankelijke wijze van de relevante informatie door een persoon;
- b) het nabouwen van een product door een persoon die er rechtmatig in het bezit van is en die niet gebonden is aan een rechtsgeldige verplichting de verkrijging van de relevante informatie te beperken;
- c) het verkrijgen, gebruiken of openbaar maken van informatie die is vereist of toegestaan door het recht van een Partij;
- d) het gebruiken door werknemers van ervaringen en vaardigheden die zij op eerlijke wijze tijdens de normale uitoefening van hun functie hebben opgedaan; of
- e) het openbaar maken van informatie bij de uitoefening van het recht op vrijheid van meningsuiting en informatie.

ARTIKEL 25.49

Administratieve of civielrechtelijke procedures met betrekking tot bedrijfsgeheimen

1. Elke Partij ziet erop toe dat eenieder die deelneemt aan de procedures als bedoeld in artikel 25.48, lid 1, of toegang heeft tot documenten die deel uitmaken van die procedures, een bedrijfsgeheim of vermeend bedrijfsgeheim niet mag gebruiken of openbaar maken, voor zover de bevoegde instanties dat bedrijfsgeheim als reactie op een voldoende verantwoorde aanvraag van een belanghebbende hebben aangemerkt als vertrouwelijk en waarop zij zijn geattendeerd door dergelijke deelname of toegang.
2. In de in artikel 25.48, lid 1, bedoelde procedures zorgt elke Partij ervoor dat haar bevoegde autoriteiten ten minste de bevoegdheid hebben om specifieke maatregelen te treffen om de vertrouwelijkheid te garanderen van elk bedrijfsgeheim of vermeend bedrijfsgeheim dat in de procedures wordt overgelegd. Dergelijke specifieke maatregelen kunnen, overeenkomstig het recht van elke Partij, de mogelijkheid omvatten om de toegang tot bepaalde documenten geheel of gedeeltelijk te beperken, de toegang te beperken tot terechtzittingen en de opnamen of transcripties daarvan, en een niet-vertrouwelijke versie ter beschikking te stellen van een rechterlijke uitspraak waarin de passages die bedrijfsgeheimen bevatten zijn verwijderd of aangepast.

ARTIKEL 25.50

Bescherming van niet openbaar gemaakte gegevens met betrekking tot farmaceutische producten met inbegrip van biologische producten⁶⁷

1. Een Partij die als voorwaarde voor een goedkeuring tot het in de handel brengen van nieuwe⁶⁸ farmaceutische producten, met inbegrip van biologische producten⁶⁹, de overlegging vereist van niet openbaar gemaakte test- of andere gegevens van preklinische of klinische proeven die nodig zijn om te bepalen of het gebruik van die producten veilig en doeltreffend is, beschermt die gegevens tegen openbaarmaking aan derden, indien de opstelling van die gegevens een aanmerkelijke inspanning vergt, behalve wanneer openbaarmaking nodig is om een hoger openbaar belang te dienen of tenzij maatregelen worden getroffen om te verzekeren dat de gegevens worden beschermd tegen oneerlijk commercieel gebruik.

⁶⁷ Mexico voert deze verplichting uiterlijk twee jaar na de inwerkingtreding van deze overeenkomst uit.

⁶⁸ Voor de toepassing van dit artikel houdt de term “nieuw” in dat het producten een nieuwe chemische eenheid bevatten die niet eerder op het grondgebied van de Partij is goedgekeurd, of verwijst de term naar een nieuw biologisch of biotechnologisch product dat niet eerder op het grondgebied van de Partij is goedgekeurd.

⁶⁹ Elke Partij bepaalt welke producten onder de termen “farmaceutische producten” en “biologische producten” vallen overeenkomstig haar recht dat van kracht is op 21 april 2018.

2. Voor farmaceutische producten, met inbegrip van biologische producten, verleent een Partij derden geen goedkeuring tot het in de handel brengen op grond waarvan zij, zonder toestemming van de persoon die de in lid 1 bedoelde gegevens eerder indiende, het product⁷⁰ in de handel kunnen brengen op basis van die gegevens of de goedkeuring tot het in de handel brengen die is verleend aan de persoon die die gegevens heeft ingediend⁷¹, gedurende ten minste zes jaar na de datum⁷² van de goedkeuring tot het in de handel brengen van het nieuwe product op het grondgebied van die Partij⁷³.

3. Geen van de Partijen wordt belet op basis van onderzoeken naar biologische equivalentie en biologische beschikbaarheid verkorte vergunningsprocedures voor dergelijke producten toe te passen.

⁷⁰ Voor de toepassing van dit lid kan een Partij bepalen dat de term “product” betrekking heeft op hetzelfde of een soortgelijk product.

⁷¹ Voor alle duidelijkheid: dit omvat gegevens die zijn ingediend voor vergunningen die zijn verleend aan de persoon die dergelijke informatie heeft ingediend op de grondgebieden van de Partijen en van derde landen.

⁷² Voor alle duidelijkheid: een Partij kan de beschermingsduur krachtens dit lid beperken tot zes jaar.

⁷³ Een Partij kan bepalen dat de bescherming van de in dit artikel bedoelde niet openbaar gemaakte gegevens voor biologische producten alleen van toepassing is op de eerste goedkeuring tot het in de handel brengen van het nieuwe biologische product.

ARTIKEL 25.51

Bescherming van niet openbaar gemaakte gegevens met betrekking tot gewasbeschermingsmiddelen⁷⁴

1. Een Partij die als voorwaarde voor een goedkeuring tot het in de handel brengen ⁷⁵ van een nieuw gewasbeschermingsmiddel⁷⁶ de overlegging vereist van niet openbaar gemaakte test- of andere gegevens betreffende de veiligheid of werkzaamheid van het product⁷⁷, beschermt die gegevens tegen openbaarmaking aan derden, behalve wanneer openbaarmaking nodig is om een hoger openbaar belang te dienen of tenzij maatregelen worden getroffen om te verzekeren dat de gegevens worden beschermd tegen oneerlijk commercieel gebruik.

⁷⁴ Mexico voert deze verplichting uiterlijk twee jaar na de inwerkingtreding van deze overeenkomst uit.

⁷⁵ Voor de toepassing van dit artikel is de term “goedkeuring tot het in de handel brengen” synoniem met “sanitaire goedkeuring” krachtens het recht van een Partij.

⁷⁶ Voor de toepassing van dit artikel houdt de term “nieuw” in dat het product een nieuwe chemische eenheid bevat die niet eerder op het grondgebied van de Partij is goedgekeurd.

⁷⁷ Voor alle duidelijkheid: dit artikel is van toepassing op gevallen waarin de Partij de overlegging vereist van niet openbaar gemaakte test- of andere gegevens die betrekking hebben op enkel de veiligheid van het product, enkel de werkzaamheid van het product, of beide.

2. Voor gewasbeschermingsmiddelen verleent een Partij derden geen goedkeuring tot het in de handel brengen op grond waarvan zij, zonder toestemming van de persoon die de in lid 1 bedoelde gegevens eerder indiende, het product in de handel kunnen brengen op basis van die gegevens of de goedkeuring tot het in de handel brengen die is verleend aan de persoon die die gegevens heeft ingediend, gedurende ten minste tien jaar⁷⁸ na de datum van de goedkeuring tot het in de handel brengen van het nieuwe product op het grondgebied van die Partij.
3. Elke Partij stelt voorschriften vast om herhaling van proeven op gewervelde dieren te voorkomen.
4. Geen van de Partijen wordt belet op basis van onderzoeken naar equivalentie verkorte vergunningsprocedures voor dergelijke producten toe te passen.

⁷⁸ Voor alle duidelijkheid: een Partij kan de beschermingsduur overeenkomstig dit artikel beperken tot tien jaar.

AFDELING C

Handhaving van intellectuele-eigendomsrechten

ONDERAFDELING C.1

Algemene bepalingen

ARTIKEL 25.52

Algemene verplichtingen

1. De Partijen bevestigen hun verbintenissen in het kader van de Trips-overeenkomst, in het bijzonder deel III daarvan. Elke Partij voorziet in de in deze afdeling uiteengezette aanvullende maatregelen, procedures en rechtsmiddelen, die nodig zijn om te zorgen voor de handhaving van intellectuele-eigendomsrechten. Deze maatregelen, procedures en rechtsmiddelen dienen eerlijk en billijk te zijn, mogen niet onnodig ingewikkeld of duur zijn en mogen geen onredelijke termijnen of nodeloze vertragingen inhouden.

2. De in lid 1 bedoelde maatregelen, procedures en rechtsmiddelen zijn tevens doeltreffend, evenredig en afschrikkend; zij worden zodanig toegepast dat het scheppen van belemmeringen voor legitiem handelsverkeer wordt vermeden en dat wordt voorzien in waarborgen tegen misbruik ervan.

3. Deze afdeling schept geen verplichting voor een Partij om een rechtsstelsel in te voeren voor de handhaving van intellectuele-eigendomsrechten naast dat voor de rechtshandhaving in het algemeen, en is evenmin van invloed op het vermogen van een Partij om haar recht in het algemeen te handhaven. Uit deze onderafdeling vloeien geen verplichtingen voort met betrekking tot de wijze waarop een Partij middelen verdeelt tussen de handhaving van intellectuele-eigendomsrechten en de rechtshandhaving in het algemeen.

ARTIKEL 25.53

Personen bevoegd tot het verzoeken om toepassing van maatregelen, procedures en rechtsmiddelen

Elke Partij erkent dat de volgende personen gerechtigd zijn te verzoeken om toepassing van de in deze afdeling en in deel III van de Trips-overeenkomst bedoelde maatregelen, procedures en rechtsmiddelen:

- a) houders van intellectuele-eigendomsrechten in overeenstemming met haar recht;
- b) alle andere personen die gemachtigd zijn die intellectuele-eigendomsrechten te gebruiken, in het bijzonder licentiehouders, voor zover toegestaan door en overeenkomstig haar recht;

- c) instanties voor het collectieve beheer van intellectuele-eigendomsrechten die officieel erkend zijn als gerechtigd tot het vertegenwoordigen van houders van intellectuele-eigendomsrechten, voor zover toegestaan door en in overeenstemming met haar recht; en
- d) beroepsorganisaties die officieel erkend zijn als gerechtigd tot het vertegenwoordigen van houders van intellectuele-eigendomsrechten, voor zover toegestaan door en in overeenstemming met haar recht.

ONDERAFDELING C.2

Civielrechtelijke en administratieve handhaving

ARTIKEL 25.54

Bewijsmateriaal

1. Elke Partij zorgt ervoor dat de bevoegde rechterlijke instanties, al voordat een bodemprocedure is begonnen, op verzoek van een Partij die redelijkerwijs beschikbaar bewijsmateriaal heeft overgelegd tot staving van de stelling dat er inbreuk op haar intellectuele-eigendomsrecht is gemaakt of zal worden gemaakt, de bevoegdheid hebben om onmiddellijk afdoende voorlopige maatregelen te gelasten om het relevante bewijsmateriaal in verband met de vermeende inbreuk te beschermen, mits de bescherming van vertrouwelijke informatie wordt gewaarborgd.

2. De in lid 1 bedoelde voorlopige maatregelen kunnen de gedetailleerde beschrijving, met of zonder monsterneming, dan wel de fysieke inbeslagname van de vermeende inbreuk makende goederen en, in voorkomend geval, de bij de productie of distributie daarvan gebruikte materialen en werktuigen en de desbetreffende documenten omvatten.

3. Elke Partij neemt de maatregelen die nodig zijn om haar bevoegde rechterlijke instanties de bevoegdheid te verlenen om, wanneer op commerciële schaal inbreuk wordt gemaakt op een intellectuele-eigendomsrecht, in voorkomend geval en op verzoek van een Partij in de procedure, de mededeling van bancaire, financiële of commerciële documenten die zich in de macht van de tegenpartij bevinden te gelasten, mits de bescherming van vertrouwelijke informatie wordt gewaarborgd⁷⁹.

⁷⁹ Mexico kan die bevoegdheid beperken tot strafrechtelijke procedures, overeenkomstig zijn recht.

ARTIKEL 25.55

Recht op informatie

1. Elke Partij ziet erop toe dat de bevoegde rechterlijke instanties in het kader van procedures wegens inbreuk op een intellectuele-eigendomsrecht naar aanleiding van een met redenen omkleed en proportioneel verzoek van de eiser de bevoegdheid hebben om te gelasten dat de inbreukmaker of iedere andere persoon die Partij of getuige bij de procedure is, informatie verstrekt over de oorsprong en het distributienetwerk van de goederen of diensten die een inbreuk op het intellectuele-eigendomsrecht vormen⁸⁰.

⁸⁰ De Europese Unie kan besluiten dat:

- a) “iedere andere persoon” een persoon is die:
 - i) de inbreuk makende goederen op commerciële schaal in zijn bezit bleek te hebben;
 - ii) de inbreuk makende diensten op commerciële schaal bleek te gebruiken;
 - iii) op commerciële schaal diensten bleek te verlenen die bij inbreukmakende activiteiten worden gebruikt; of
 - iv) door een in de punten i) tot en met iii) bedoelde persoon was aangewezen als zijnde betrokken bij de productie, de vervaardiging of de distributie van inbreukmakende goederen of bij het verlenen van inbreukmakende diensten;
- b) “informatie” naargelang van het geval het volgende omvat:
 - i) de naam en het adres van de producenten, fabrikanten, distributeurs, aanbidders en andere eerdere houders van de goederen of diensten, alsmede van de beoogde groot- en detailhandelaren; of
 - ii) informatie over de geproduceerde, vervaardigde, geleverde, ontvangen of bestelde hoeveelheden, en over de voor de desbetreffende goederen of diensten verkregen prijs.

2. Dit artikel is van toepassing onverminderd andere bepalingen in het recht van een Partij waarin:

- a) de houder van het recht rechten op verdere informatie worden toegekend;
- b) het gebruik van de krachtens dit artikel meegedeelde informatie in civiele procedures of strafzaken wordt geregeld;
- c) de aansprakelijkheid wegens misbruik van het recht op informatie wordt geregeld;
- d) de mogelijkheid wordt geboden te weigeren gegevens te verstrekken die de in lid 1 bedoelde persoon zouden dwingen deelname door hemzelf of door naaste verwanten aan een inbreuk op een intellectuele-eigendomsrecht toe te geven; of
- e) de bescherming van de vertrouwelijkheid van informatiebronnen of de verwerking van persoonsgegevens wordt geregeld.

ARTIKEL 25.56

Voorlopige en conservatoire maatregelen

1. Elke Partij ziet erop toe dat haar rechterlijke instanties, op verzoek van de eiser, de bevoegdheid hebben om tegen de vermeende inbreukmaker een voorlopig bevel uit te vaardigen dat bedoeld is om een dreigende inbreuk op een intellectuele-eigendomsrecht te voorkomen of om, in voorkomend geval en indien haar recht hierin voorziet op straffe van een dwangsom, voorlopig voortzetting van de vermeende inbreuk op dat recht te verbieden, dan wel om aan die voortzetting de voorwaarde te verbinden dat voor schadeloosstelling van de houder van het recht zekerheid wordt geboden. Onder dezelfde voorwaarden kan ook een voorlopig bevel worden uitgevaardigd tegen een tussenpersoon wiens diensten door een derde worden gebruikt om inbreuk te maken op een intellectuele-eigendomsrecht. Voor de toepassing van dit artikel omvatten “tussenpersonen” aanbieders van internetdiensten.
2. Een voorlopig bevel kan ook worden uitgevaardigd om de inbeslagname of afgifte te gelasten van goederen waarvan wordt vermoed dat zij inbreuk maken op een intellectuele-eigendomsrecht, teneinde te voorkomen dat zij in het handelsverkeer worden gebracht of zich daarin bevinden.

3. Elke Partij zorgt ervoor dat, in geval van een vermeende inbreuk, haar rechterlijke instanties de bevoegdheid hebben om conservatoir beslag te laten leggen op de roerende en onroerende goederen van de vermeende inbreukmaker of die kunnen blokkeren, met inbegrip van het blokkeren van zijn bankrekeningen en andere tegoeden. Met het oog daarop kunnen de bevoegde instanties overlegging van bancaire, financiële of commerciële documenten of passende inzage van de desbetreffende informatie gelasten⁸¹.

ARTIKEL 25.57

Corrigerende maatregelen

1. Elke Partij ziet erop toe dat de bevoegde rechterlijke instanties op verzoek van de eiser, onverminderd de aan de houder van het betrokken recht wegens de inbreuk verschuldigde schadevergoeding en zonder schadeloosstelling van welke aard ook, de bevoegdheid hebben om de vernietiging of op zijn minst de definitieve onttrekking aan het handelsverkeer te gelasten van de goederen waarvan zij hebben vastgesteld dat zij inbreuk op een intellectuele-eigendomsrecht maken. Elke Partij ziet erop toe dat de bevoegde rechterlijke instanties, in voorkomend geval, ook de vernietiging kunnen gelasten van materialen en werktuigen die hoofdzakelijk zijn gebruikt voor het ontwerpen of vervaardigen van die goederen.

⁸¹ Mexico kan de bevoegdheid om overlegging van bancaire, financiële of commerciële documenten te gelasten, beperken tot strafrechtelijke procedures overeenkomstig zijn recht. Elke Partij kan deze bevoegdheid beperken tot inbreuken op commerciële schaal en situaties waarin de eiser omstandigheden aantoont die de schadevergoeding in gevaar dreigen te brengen.

2. Bij de behandeling van een verzoek om corrigerende maatregelen wordt rekening gehouden met de noodzaak van evenredigheid tussen de ernst van de inbreuk en de gelaste corrigerende maatregelen en met de belangen van derden.

ARTIKEL 25.58

Rechterlijke bevelen

Elke Partij zorgt ervoor dat de bevoegde rechterlijke instanties, indien een inbreuk op een intellectuele-eigendomsrecht wordt vastgesteld, de bevoegdheid hebben een bevel tot staking van de inbreuk tegen de inbreukmaker en tegen een tussenpersoon van wie de diensten door een derde worden gebruikt om inbreuk te maken op een intellectuele-eigendomsrecht, uit te vaardigen.

ARTIKEL 25.59

Schadevergoeding

1. Elke Partij bepaalt dat haar rechterlijke instanties ten minste de bevoegdheid hebben de inbreukmaker die wist of redelijkerwijs kon weten dat hij handelde in strijd met intellectuele-eigendomsrechten, te gelasten een toereikende schadevergoeding te betalen ter compensatie van de schade die de houder van het recht door de inbreuk op zijn intellectuele-eigendomsrecht heeft geleden⁸².
2. De rechterlijke instanties van elke Partij houden bij de vaststelling van het bedrag van de schadevergoeding overeenkomstig lid 1 rekening met alle passende aspecten en hebben de bevoegdheid om onder meer alle door de houder van het recht aangevoerde legitieme waardebepalingen, met inbegrip van gederfde winst, de marktwaarde van de goederen of diensten ten aanzien waarvan inbreuk is gemaakt of de voorgestelde detailhandelsprijs, in aanmerking te nemen.
3. Elke Partij bepaalt dat haar rechterlijke instanties, ten minste in gevallen van inbreuk op het auteursrecht of naburige rechten en namaak van handelsmerken, de bevoegdheid hebben de inbreukmaker, ten minste in de in lid 1 bedoelde gevallen, te gelasten aan de houder van het recht de aan de inbreuk toe te schrijven winst te betalen. Een Partij kan dit lid naleven op basis van een veronderstelling dat die winst overeenkomt met de in lid 1 bedoelde schadevergoeding.

⁸² Een Partij kan bepalen dat voor de inleiding van een schadevergoedingsprocedure geen definitieve vaststelling van een schending van intellectuele-eigendomsrechten is vereist.

4. Elke Partij kan bepalen dat de rechterlijke instanties ten behoeve van de benadeelde Partij invordering van winsten of betaling van een, eventueel vooraf vastgestelde, schadevergoeding kunnen gelasten, indien de inbreukmaker niet wist of niet redelijkerwijs had moeten weten dat hij of zij inbreuk pleegde.

ARTIKEL 25.60

Gerechtskosten

Elke Partij draagt er zorg voor dat, als algemene regel, redelijke en evenredige gerechtskosten en andere kosten die de in het gelijk gestelde Partij heeft gemaakt, door de in het ongelijk gestelde Partij worden gedragen, tenzij de billijkheid zich daartegen verzet.

ARTIKEL 25.61

Openbaarmaking van rechterlijke uitspraken

Onverminderd haar recht inzake de bescherming van vertrouwelijkheid van informatiebronnen of de bescherming van persoonsgegevens, ziet elke Partij erop toe dat, in juridische procedures wegens inbreuk op een intellectuele-eigendomsrecht, de bevoegde rechterlijke instanties de bevoegdheid hebben om, op verzoek van de eiser, te gelasten dat passende maatregelen worden getroffen tot verspreiding van de informatie over de uitspraak, met inbegrip van de bekendmaking en volledige of gedeeltelijke publicatie van de uitspraak.

ARTIKEL 25.62

Vermoeden van auteurschap of houderschap van rechten

1. Elke Partij erkent dat het voor de toepassing van de in deze onderafdeling bedoelde maatregelen, procedures en rechtsmiddelen, bij het ontbreken van bewijs van het tegendeel, volstaat dat de naam van de auteur van een werk van letterkunde of kunst op de gebruikelijke wijze op het werk is vermeld, zodat de auteur als zodanig wordt beschouwd en derhalve het recht heeft om een rechtsvordering wegens inbreuk in te stellen.
2. Lid 1 is *mutatis mutandis* van toepassing op de houder van een naburig recht met betrekking tot zijn beschermde materiaal.

ARTIKEL 25.63

Administratieve procedures

Voor zover een civielrechtelijke corrigerende maatregel kan worden gelast als resultaat van administratieve procedures ten principale, dienen zodanige procedures in overeenstemming te zijn met beginselen die in wezen gelijkwaardig zijn aan die welke zijn bepaald in deze onderafdeling.

ARTIKEL 25.64

Vrijwillige initiatieven van belanghebbenden

Elke Partij streeft ernaar vrijwillige initiatieven van belanghebbenden om inbreuken op intellectuele-eigendomsrechten terug te dringen, ook online en op andere marktplaatsen, te faciliteren, waarbij de nadruk ligt op concrete problemen en praktische oplossingen worden gezocht die realistisch, evenwichtig, proportioneel en billijk zijn voor alle betrokken belanghebbenden.

AFDELING D

Handhaving aan de grens

ARTIKEL 25.65

Overeenstemming met de GATT en de Trips-overeenkomst

Bij de uitvoering van maatregelen aan de grens ter handhaving van intellectuele-eigendomsrechten door douaneautoriteiten, ongeacht of zij onder deze overeenkomst vallen, zorgt elke Partij voor overeenstemming met haar verplichtingen uit hoofde van de GATT en de Trips-Overeenkomst, met name met artikel 41 en deel III, afdeling 4, van de Trips-Overeenkomst.

ARTIKEL 25.66

Maatregelen aan de grens ter handhaving van intellectuele-eigendomsrechten

1. Elke Partij beschikt over procedures voor de vernietiging van goederen die inbreuk maken op intellectuele-eigendomsrechten, overeenkomstig de artikelen 46 en 59 van de Trips-Overeenkomst.
2. Met betrekking tot goederen die onder douanetoezicht staan, ziet elke Partij erop toe dat haar douaneautoriteiten zich, in overeenstemming met haar wet- en regelgeving en in overleg met andere bevoegde autoriteiten, actief richten op het identificeren van zendingen die goederen bevatten waarvan wordt vermoed dat zij inbreuk maken op merken, auteursrechten of andere intellectuele-eigendomsrechten. Deze activiteiten moeten, ten minste met betrekking tot invoergoederen, op basis van risicoanalyse worden verricht.
3. Elke Partij zet een centraal beheerde elektronische databank met betrekking tot ten minste merken en tekeningen of modellen van nijverheid op, en houdt deze bij, die dient als een kosteloos relevant instrument voor samenwerking tussen de bevoegde autoriteiten en houders van rechten, en voor de verstrekking van informatie voor risicoanalyse. Elke Partij streeft ernaar de elektronische databank voor risicoanalyse uit te breiden naar andere intellectuele-eigendomsrechten.

4. Elke Partij ziet erop toe dat door de houder van een recht verstrekte informatie automatisch in de elektronische databank wordt opgenomen, op voorwaarde dat zij aan de desbetreffende eisen voldoet, overeenkomstig haar wet- en regelgeving. De door de houder van een recht verstrekte informatie wordt automatisch of binnen een redelijke termijn gevalideerd door de bevoegde autoriteiten van elke Partij.
5. De Partijen erkennen de voordelen van het bijhouden en verbeteren van een elektronische databank, met als doel bij te dragen tot het opsporen van inbreuken op intellectuele-eigendomsrechten en het verstrekken van elementen om de procedure voor opschorting van de vrijgave van goederen die onder douanetoezicht staan of voor de vasthouding ervan in te leiden.
6. Elke Partij bepaalt dat haar douaneautoriteiten op eigen initiatief kunnen overgaan tot de opschorting van de vrijgave van of tot de vasthouding van goederen waarvan wordt vermoed dat zij inbreuk maken op een intellectuele-eigendomsrecht, of de houder van een recht of de bevoegde autoriteiten in kennis kunnen stellen zodat zij kunnen beoordelen of een procedure moet worden ingeleid die tot de opschorting van de vrijgave van die goederen of tot de vasthouding ervan kan leiden.
7. Een Partij wordt ertoe aangemoedigd over procedures te beschikken voor de snelle vernietiging van nagemaakte merkartikelen en door piraterij verkregen goederen die via post- of expreskoerierszendingen worden verzonden.
8. De douaneautoriteiten van elke Partij houden regelmatig overleg en bevorderen de samenwerking met belanghebbenden en andere autoriteiten die betrokken zijn bij de handhaving van de in dit artikel bedoelde intellectuele-eigendomsrechten.

9. De Partijen werken samen met betrekking tot de internationale handel in goederen waarvan wordt vermoed dat zij inbreuk maken op intellectuele-eigendomsrechten en, in het bijzonder, om informatie over die handel te delen, overeenkomstig hun wet- en regelgeving.

10. De Partijen wisselen regelmatig van gedachten over de juiste toepassing en het beheer van dit artikel.

AFDELING E

Slotbepalingen

ARTIKEL 25.67

Samenwerking en transparantie

1. De Partijen werken samen ter ondersteuning van de uitvoering van dit hoofdstuk.
2. De samenwerking betreft, maar is niet beperkt tot, de volgende activiteiten:
 - a) de uitwisseling van informatie over ontwikkelingen in het interne en het internationale beleid inzake intellectuele-eigendomsrechten;

- b) de uitwisseling van informatie over de wet- en regelgeving inzake intellectuele eigendom van de Partijen, met inbegrip van initiatieven of wijzigingen;
- c) de uitwisseling van ervaringen tussen de Partijen over de handhaving van intellectuele-eigendomsrechten;
- d) coördinatie ter voorkoming van de handel in nagemaakte goederen, ook met derde landen;
- e) technische bijstand, capaciteitsopbouw, en uitwisseling en opleiding van personeel;
- f) de bescherming en verdediging van intellectuele-eigendomsrechten en de verspreiding van informatie hierover, onder meer in het bedrijfsleven en het maatschappelijk middenveld;
- g) opleiding en bewustmaking met betrekking tot intellectuele-eigendomsrechten, met inbegrip van het effect van inbreuken op intellectuele-eigendomsrechten op de economie en de veiligheid van consumenten;
- h) uitbreiding van institutionele samenwerking, met name tussen de autoriteiten die verantwoordelijk zijn voor intellectuele-eigendomsrechten;

- i) de samenwerking met kmo's, onder meer op evenementen of bijeenkomsten die op kmo's zijn gericht, met betrekking tot het beschermen en handhaven van intellectuele-eigendomsrechten en het terugdringen van inbreuken; en
- j) de uitwisseling van informatie tussen de Partijen met betrekking tot inspanningen om vrijwillige initiatieven van belanghebbenden op hun respectieve grondgebieden te vergemakkelijken.

3. Het overeenkomstig artikel 1.10 (Subcomités en andere organen van deel III van deze overeenkomst) opgerichte Subcomité Intellectuele Eigendom houdt toezicht op de uitvoering en het beheer van dit hoofdstuk en alle andere relevante aangelegenheden.

Het Subcomité Intellectuele Eigendom komt ten minste eenmaal per jaar bijeen, behalve indien de Partijen anders overeenkomen.

4. Elke Partij wijst een contactpunt aan om samenwerking en coördinatie in het kader van dit hoofdstuk te vergemakkelijken, en deelt de andere Partij de contactgegevens daarvan mee. De Partijen stellen elkaar onverwijld in kennis van wijzigingen van die contactgegevens.

HOOFDSTUK 26

HANDEL EN DUURZAME ONTWIKKELING

ARTIKEL 26.1

Doelstelling en toepassingsgebied

1. Dit hoofdstuk heeft tot doel de integratie van duurzame ontwikkeling in de handels- en investeringsbetrekkingen tussen de Partijen te bevorderen, met name door beginselen en maatregelen vast te stellen met betrekking tot de arbeids-⁸³ en milieuaspecten van duurzame ontwikkeling die specifiek relevant zijn in de context van handel en investeringen.

⁸³ Voor de toepassing van dit hoofdstuk wordt onder de term “arbeid” verstaan: de strategische doelstellingen van de IAO in het kader van de Agenda voor waardig werk, die is verankerd in de Verklaring van de IAO over sociale gerechtigheid voor een eerlijke mondialisering van 2008.

2. De Partijen herinneren aan Agenda 21 en de Verklaring van Rio de Janeiro inzake milieu en ontwikkeling van 1992, door de Conferentie van de Verenigde Naties over milieu en ontwikkeling aangenomen in 1992; het Uitvoeringsplan van Johannesburg van de wereldtop inzake duurzame ontwikkeling van 2002; de Verklaring van de Internationale Arbeidsorganisatie over sociale gerechtigheid voor een eerlijke mondialisering van 2008, aangenomen tijdens de 97e vergadering van de Internationale Arbeidsconferentie te Genève op 10 juni 2008; het slotdocument van de VN-Conferentie over duurzame ontwikkeling van 2012, opgenomen in Resolutie 66/288 van de Algemene Vergadering van de VN van 27 juli 2012, met als titel “The Future We Want”; en de duurzameontwikkelingsdoelstellingen (SDG’s) van het document van de Agenda 2030 voor duurzame ontwikkeling met als titel “Transforming our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development”.

3. In overeenstemming met de in lid 2 bedoelde instrumenten bevorderen de Partijen:

- a) duurzame ontwikkeling, die bestaat uit economische en sociale ontwikkeling en milieubescherming, die nauw samenhangen en elkaar wederzijds versterken;
- b) de ontwikkeling van internationale handel en investeringen op een wijze die bijdraagt tot de doelstelling om de duurzameontwikkelingsdoelstellingen te verwezenlijken; en
- c) inclusieve groene groei en circulaire economie teneinde economische groei te bevorderen en tegelijkertijd milieubescherming te waarborgen en sociale ontwikkeling te bevorderen.

ARTIKEL 26.2

Regelgevingsrecht en beschermingsniveaus

1. De Partijen erkennen het recht van elke Partij om haar eigen beleid en prioriteiten op het gebied van duurzame ontwikkeling te bepalen, haar niveaus van interne milieu- en arbeidsbescherming vast te stellen en haar desbetreffende wet- en regelgeving vast te stellen of te wijzigen, alsook beleidsmaatregelen de zij passend acht. Dergelijke niveaus, wet- en regelgeving en beleidsmaatregelen zijn in overeenstemming met de verbintenis van de Partij op grond van internationaal erkende normen en internationale overeenkomsten als bedoeld in de artikelen 26.3 en 26.4.
2. Elke Partij streeft ernaar te waarborgen dat haar wet- en regelgeving en beleid ter zake een hoog niveau van milieu- en arbeidsbescherming bieden en stimuleren; en blijft ernaar streven haar wet- en regelgeving en de onderliggende beschermingsniveaus te verbeteren.
3. Een Partij mag de in haar milieu- of arbeidswetgeving vastgelegde beschermingsniveaus niet verzwakken met als doel de handel of investeringen te stimuleren.
4. Een Partij ziet niet af van toepassing van of wijkt niet af van, of biedt niet aan af te zien van toepassing van of af te wijken van, haar milieu- of arbeidswetgeving teneinde de handel en de investeringen te stimuleren.
5. Een Partij doet niet zodanig afbreuk aan de daadwerkelijke handhaving van haar milieu- of arbeidswetgeving door een onafgebroken of herhaald handelen of nalaten, dat dit als aanmoediging werkt voor het handelsverkeer of investeringen.

ARTIKEL 26.3

Multilaterale arbeidsnormen en -overeenkomsten

1. De Partijen bevestigen dat zij zich inspannen om de ontwikkeling van de internationale handel zodanig te bevorderen dat deze leidt tot volledige en productieve werkgelegenheid en fatsoenlijk werk voor allen, in het bijzonder vrouwen, jongeren en personen met een beperking.
2. In overeenstemming met het Statuut van de Internationale Arbeidsorganisatie en de Verklaring van de Internationale Arbeidsconferentie over de fundamentele principes en rechten met betrekking tot werk en de follow-up daarvan, aangenomen te Genève tijdens de 86e vergadering van de Internationale Arbeidsconferentie op 18 juni 1998, neemt elke Partij de beginselen inzake de fundamentele rechten met betrekking tot werk, zoals vastgelegd in de fundamentele verdragen van de Internationale Arbeidsorganisatie (hierna de “IAO” genoemd), in acht en bevordert en past zij deze daadwerkelijk toe, te weten:
 - a) de vrijheid van vereniging en de daadwerkelijke erkenning van het recht op collectieve arbeidsovereenkomsten;
 - b) de uitbanning van alle vormen van dwangarbeid of verplichte arbeid;
 - c) de daadwerkelijke afschaffing van kinderarbeid; en
 - d) de bestrijding van discriminatie op het gebied van werk en beroep.

3. Overeenkomstig de leden 1 en 2 en ter bevestiging van de verbintenis van de Partijen om multilaterale governance te ondersteunen, voert elke Partij de IAO-verdragen en -protocollen die zij heeft geratificeerd daadwerkelijk uit.
4. Elke Partij spant zich onafgebroken in voor de ratificatie van de fundamentele verdragen van de IAO.
5. De Partijen wisselen regelmatig informatie uit over de respectieve vooruitgang die zij boeken met betrekking tot de ratificatie van de fundamentele verdragen en bijbehorende protocollen van de IAO en van andere IAO-verdragen of -protocollen waarbij zij nog geen partij zijn en die door de IAO als actueel worden beschouwd.
6. De Partijen raadplegen elkaar waar nodig en moeten samenwerken met betrekking tot handelsgerelateerde arbeidsvraagstukken van wederzijds belang, onder andere in het kader van de IAO.
7. De Partijen wijzen op de Verklaring van de IAO over sociale gerechtigheid voor een eerlijke mondialisering van 2008 en merken op dat de schending van de fundamentele beginselen en rechten met betrekking tot werk niet als legitiem comparatief voordeel mag worden ingeroepen of op andere wijze als zodanig mag worden gebruikt, en dat de arbeidsnormen niet voor protectionistische handelsdoeleinden mogen worden gebruikt.

8. Elke Partij bevordert fatsoenlijk werk zoals gedefinieerd in de Verklaring van de IAO over sociale gerechtigheid voor een eerlijke mondialisering van 2008. Elke Partij besteedt overeenkomstig haar voorwaarden en prioriteiten extra aandacht aan:

- a) het ontwikkelen en aanscherpen van maatregelen voor de veiligheid en gezondheid op het werk, met inbegrip van compensatie in geval van beroepsgebonden letsel of ziekte, zoals gedefinieerd in de desbetreffende IAO-verdragen en andere internationale verbintenissen;
- b) behoorlijke arbeidsvoorwaarden voor iedereen, wat loon en inkomen, werktijden en overige arbeidsvoorwaarden betreft; en
- c) het handhaven van een doeltreffend arbeidsinspectiesysteem overeenkomstig haar internationale verbintenissen en de desbetreffende IAO-normen.

9. Elke Partij ziet erop toe dat haar administratieve en gerechtelijke procedures en procedures voor de arbeidsrechter voor de handhaving van haar arbeidsrecht billijk, toegankelijk en transparant zijn, en een doeltreffend optreden tegen inbreuken op de in dit hoofdstuk vermelde arbeidsrechten mogelijk maken.

ARTIKEL 26.4

Multilaterale governance en overeenkomsten op milieugebied

1. De Partijen erkennen het belang van de Milieuvergadering van de Verenigde Naties (UNEA) voor het Milieuprogramma van de Verenigde Naties (UNEP) en van multilaterale governance en overeenkomsten op milieugebied als antwoord van de internationale gemeenschap op mondiale of regionale milieuproblemen, en zij streven ernaar de wederzijdse ondersteuning van handels- en milieubeleid te versterken.
2. Overeenkomstig lid 1 en teneinde de multilaterale governance op milieugebied te ondersteunen, voert elke Partij de multilaterale overeenkomsten, protocollen en wijzigingen op milieugebied waarbij zij Partij is, daadwerkelijk uit.
3. De Partijen wisselen regelmatig informatie uit over hun respectieve initiatieven met betrekking tot de ratificaties van multilaterale milieuovereenkomsten, met inbegrip van de bijbehorende protocollen en wijzigingen.
4. De Partijen raadplegen elkaar waar nodig en moeten samenwerken met betrekking tot handelsgerelateerde milieuvraagstukken van wederzijds belang, onder andere in het kader van multilaterale milieuovereenkomsten.
5. De Partijen erkennen het recht van elke Partij om artikel 32.1 (Algemene uitzonderingen) in te roepen met betrekking tot maatregelen die zijn genomen overeenkomstig multilaterale milieuovereenkomsten waarbij zij Partij zijn.

ARTIKEL 26.5

Handel en klimaatverandering

1. De Partijen erkennen dat het belangrijk is dat de uiteindelijke doelstelling van het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatverandering (UNFCCC), gedaan te New York op 9 mei 1992, wordt nagestreefd om de dringende dreiging van klimaatverandering aan te pakken en de rol die handel daarbij speelt te erkennen.
2. Overeenkomstig lid 1 moet elke Partij:
 - a) het UNFCCC en de Overeenkomst van Parijs daadwerkelijk uitvoeren, onder andere door middel van maatregelen die bijdragen tot de uitvoering van de nationaal bepaalde bijdragen (NDC's) in overeenstemming met de Overeenkomst van Parijs;
 - b) de positieve bijdragen van het handelsverkeer aan de overgang naar een duurzame, koolstofarme economie en aan klimaatbestendige ontwikkeling bevorderen; en
 - c) groene economische groei bevorderen op basis van maatregelen inzake matiging van en aanpassing aan de klimaatverandering, met inbegrip van op ecosystemen gebaseerde aanpassing, hernieuwbare energie en energie-efficiënte oplossingen.

3. De Partijen moeten op het gebied van handelsgerelateerde aangelegenheden met betrekking tot klimaatverandering bilateraal, regionaal en, in voorkomend geval, in het kader van internationale fora, waaronder het UNFCCC, de WTO, het Protocol van Montreal betreffende stoffen die de ozonlaag afbreken, samenwerken.

ARTIKEL 26.6

Handel en biologische diversiteit

1. De Partijen erkennen de noodzaak om de biologische diversiteit in stand te houden en op duurzame wijze te gebruiken, en de rol van de handel bij het nastreven van die doelstellingen, in overeenstemming met het Verdrag inzake biologische diversiteit (VBD), gedaan te Rio de Janeiro op 5 juni 1992 en de protocollen daarbij, de Overeenkomst inzake de internationale handel in bedreigde in het wild levende dier- en plantensoorten (Cites), ondertekend te Washington D.C. op 3 maart 1973, en andere relevante internationale instrumenten waarbij zij partij zijn, met inbegrip van de op grond daarvan vastgestelde besluiten en resoluties.

2. De Partijen erkennen dat het mainstreamen van de instandhouding en het duurzame gebruik van de biologische diversiteit in de relevante sectoren van de economie en het versterken van de eigen juridische, institutionele en regelgevende kaders kunnen bijdragen tot het genereren van positieve effecten op de biologische diversiteit en de ecosysteemdiensten daarvan alsook tot het bereiken van duurzame ontwikkeling.

3. Overeenkomstig lid 1:

- a) past elke Partij doeltreffende maatregelen toe ter bestrijding van de illegale handel in wilde dieren en planten, in voorkomend geval ook door middel van activiteiten voor samenwerking met derde landen;
- b) bevordert elke Partij de opneming in de aanhangsels van de Cites van dier- en plantensoorten waarvan de staat van instandhouding bedreigd wordt geacht als gevolg van de internationale handel, en voert zij periodieke evaluaties uit, die kunnen resulteren in een aanbeveling om de aanhangsels van de Cites te wijzigen om ervoor te zorgen dat zij naar behoren de behoeften inzake het behoud van internationaal verhandelde soorten weerspiegelen;
- c) bevordert elke Partij de instandhouding op lange termijn en een duurzaam gebruik van de in de Cites opgesomde soorten, met inbegrip van de legale en traceerbare handel daarin, waarbij belanghebbenden in de waardeketen van voordelen profiteren, met name de lokale gemeenschappen waar de in de Cites genoemde soorten worden verkregen;
- d) neemt elke Partij maatregelen om de biologische diversiteit in stand te houden wanneer die onder druk staat als gevolg van handel en investeringen, met name maatregelen om de verspreiding van invasieve uitheemse soorten te voorkomen; en
- e) wisselt elke Partij met de andere Partij informatie uit over initiatieven voor de handel in op natuurlijke hulpbronnen gebaseerde producten, met als doel het behoud en het duurzame gebruik van de biologische diversiteit en dergelijke handel te bevorderen.

4. Elke Partij moet bilateraal, regionaal en in internationale fora samenwerken met de andere Partij, onder meer met de relevante belanghebbenden, bij aangelegenheden met betrekking tot handel en de instandhouding en het duurzame gebruik van de biologische diversiteit, en bij het bestrijden van de illegale handel in wilde dieren en planten, onder andere door middel van initiatieven om de vraag naar illegale producten en specimen van wilde dieren en planten te doen afnemen, en om de samenwerking op het gebied van rechtshandhaving en informatie-uitwisseling te verbeteren.

ARTIKEL 26.7

Handel en duurzaam bosbeheer

1. De Partijen erkennen het belang van duurzaam bosbeheer en de rol van de handel bij het nastreven van deze doelstelling.

2. Overeenkomstig lid 1:

- a) moedigt elke Partij de instandhouding en het duurzame beheer van bossen en de bevordering van de handel in en het verbruik van hout en houtproducten uit duurzaam beheerde bossen aan;
- b) bevordert elke Partij de handel in bosproducten die niet tot ontbossing of bosdegradatie hebben geleid;

- c) neemt elke Partij maatregelen ter bestrijding van illegale houtkap en de daarmee verband houdende handel, in voorkomend geval ook door middel van activiteiten voor samenwerking met derde landen; en
 - d) wisselt elke Partij met de andere Partij informatie uit over handelsgerelateerde initiatieven op het gebied van governance in de bosbouw en de instandhouding van de bosbedekking, en werkt zij met de andere Partij samen om de positieve effecten te maximaliseren en de wederzijdse ondersteuning van hun respectieve beleid van wederzijds belang te garanderen.
3. Elke Partij moet bilateraal, regionaal en in internationale fora samenwerken met de andere Partij, onder meer met de relevante belanghebbenden, bij aangelegenheden met betrekking tot handel en de instandhouding van bossen alsook duurzaam bosbeheer.

ARTIKEL 26.8

Handel en duurzaam beheer van biologische rijkdommen van de zee en aquacultuur

1. De Partijen erkennen het belang van de instandhouding en het duurzame beheer van biologische rijkdommen van de zee en mariene ecosystemen, en van het bevorderen van een verantwoorde en duurzame aquacultuur, met als doel duurzame omstandigheden op economisch, milieu- en sociaal gebied te garanderen; en de rol van de handel bij het nastreven van deze doelstellingen.

2. De Partijen erkennen dat illegale, ongemelde en ongereguleerde visserij (hierna “IOO-visserij” genoemd) negatieve effecten op het handelsverkeer en het milieu heeft, en bevestigen de noodzaak van maatregelen om een einde te maken aan IOO-visserij om de problemen van overbevissing en niet-duurzaam gebruik van het visbestand aan te pakken.
3. Overeenkomstig de leden 1 en 2:
 - a) handelt elke Partij in overeenstemming met de beginselen van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake het recht van de zee, gedaan te Montego Bay op 10 december 1982, de Overeenkomst van de Verenigde Naties over de toepassing van de bepalingen van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake het recht van de zee van 10 december 1982 die betrekking hebben op de instandhouding en het beheer van de grensoverschrijdende en de over grote afstanden trekkende visbestanden, ter ondertekening opengesteld te New York op 4 december 1995, de Overeenkomst van de Voedsel- en Landbouworganisatie om de naleving van de internationale instandhoudings- en beheersmaatregelen door vissersvaartuigen op volle zee te bevorderen, op 24 november 1993 bij Resolutie 15/93 goedkeuring tijdens de 27e vergadering van de Conferentie van de Voedsel- en Landbouworganisatie, de Gedragscode voor een verantwoorde visserij van de Voedsel- en Landbouworganisatie, op 31 oktober 1995 aangenomen door de Conferentie van de Voedsel- en Landbouworganisatie, en de Overeenkomst van de Voedsel- en Landbouworganisatie inzake havenstaatmaatregelen om illegale, ongemelde en ongereguleerde visserij te voorkomen, tegen te gaan en te beëindigen, goedgekeurd op 22 november 2009 tijdens de 36e vergadering van de Conferentie van de Voedsel- en Landbouworganisatie;

- b) voert elke Partij instandhoudings- en beheersmaatregelen voor de lange termijn uit en draagt zij zorg voor de duurzame exploitatie van mariene biologische rijkdommen zoals omschreven in de belangrijkste instrumenten van de Verenigde Naties en de Voedsel- en Landbouworganisatie (FAO) in verband met deze aangelegenheden⁸⁴;
- c) neemt elke Partij actief deel aan de werkzaamheden van de regionale organisaties voor visserijbeheer waarvan beide Partijen lid, waarnemer of samenwerkende niet-verdrag- of overeenkomstsluitende partij zijn, met als doel de duurzame exploitatie, het duurzame beheer en de duurzame instandhouding van mariene biologische rijkdommen en het mariene milieu te waarborgen, in voorkomend geval, met inbegrip van actieve deelname aan de vaststelling van beheers-, instandhoudings- en controlemaatregelen door die regionale organisaties voor visserijbeheer en de daadwerkelijke uitvoering en handhaving daarvan, in voorkomend geval met inbegrip van vangstdocumentatie- of certificeringsregelingen;
- d) neemt elke Partij doeltreffende maatregelen om IOO-visserij tegen te gaan, met inbegrip van maatregelen om IOO-visserijproducten buiten de handelsstromen te houden, en om daartoe samen te werken en informatie uit te wisselen; en

⁸⁴ Deze instrumenten omvatten, onder meer en voor zover zij van toepassing zijn: het VN-Verdrag inzake het recht van de zee, de FAO-Overeenkomst om de naleving van de internationale instandhoudings- en beheersmaatregelen door vissersvaartuigen op volle zee te bevorderen, de VN-Overeenkomst over de toepassing van de bepalingen van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake het recht van de zee van 10 december 1982 die betrekking hebben op de instandhouding en het beheer van de grensoverschrijdende en de over grote afstanden trekkende visbestanden, en de FAO-Overeenkomst inzake havenstaatmaatregelen om illegale, ongemelde en ongereguleerde visserij te voorkomen, tegen te gaan en te beëindigen.

- e) bevordert elke Partij de ontwikkeling van een duurzame en verantwoorde aquacultuur, onder meer met betrekking tot de uitvoering van de doelstellingen en beginselen die zijn opgenomen in de FAO-Gedragscode voor een verantwoorde visserij.
4. Elke Partij moet samenwerken met de andere Partij en binnen regionale organisaties voor visserijbeheer en andere internationale fora met als doel duurzaam visserijbeheer te bereiken.

ARTIKEL 26.9

Handel en verantwoord beheer van toeleveringsketens

1. De Partijen erkennen het belang van een verantwoord beheer van de toeleveringsketens door middel van verantwoord ondernemerschap en maatschappelijk verantwoord ondernemen, die bijdragen tot een gunstig klimaat, en de rol die de handel speelt bij het nastreven van de doelstelling van verantwoord beheer van toeleveringsketens.
2. Overeenkomstig lid 1:
 - a) bevordert elke Partij maatschappelijk verantwoord ondernemen of verantwoord ondernemerschap, onder meer door ondernemingen te stimuleren de desbetreffende praktijken toe te passen; en

- b) ondersteunt elke Partij de verspreiding en het gebruik van relevante internationale instrumenten, zoals de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen, de tripartiete beginselverklaring van de IAO betreffende multinationale ondernemingen en sociaal beleid, die in november 1977 in Genève is aangenomen, het Global Compact van de VN en de leidende beginselen van de VN inzake bedrijfsleven en mensenrechten die door de Mensenrechtenraad zijn bekrachtigd bij zijn Resolutie 17/4 van 16 juni 2011.
3. De Partijen erkennen het nut van internationale sectorspecifieke richtsnoeren op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen of verantwoord ondernemerschap, zoals de OESO-richtsnoeren voor passende zorgvuldigheid voor verantwoorde toeleveringsketens, en bevorderen gezamenlijke werkzaamheden in dit verband, onder meer met betrekking tot derde landen. Elke Partij bevordert het gebruik van de richtsnoeren die door die Partij zijn goedgekeurd.
4. Elke Partij wisselt informatie en beste praktijken uit en werkt in voorkomend geval bilateraal, regionaal en in internationale fora samen met de andere Partij bij aangelegenheden die onder dit artikel vallen.

ARTIKEL 26.10

Andere handels- en investeringsgerelateerde initiatieven ten behoeve van duurzame ontwikkeling

1. De Partijen bevestigen hun verbintenis om de bijdrage van handel en investeringen aan de doelstelling van in economisch, sociaal en ecologisch opzicht duurzame ontwikkeling te versterken.
2. Overeenkomstig lid 1 bevordert elke Partij:
 - a) het handels- en het investeringsbeleid ter ondersteuning van de doelstellingen van de IAO-Agenda voor waardig werk, dat in overeenstemming is met de Verklaring van de IAO over sociale gerechtigheid voor een eerlijke mondialisering van 2008, waaronder beleid inzake loon, inkomen en werktijden, inclusieve sociale bescherming, gezondheid en veiligheid op het werk, en andere aspecten in verband met de arbeidsomstandigheden;
 - b) vergemakkelijking van handel en investeringen in milieugoederen en -diensten, met inbegrip van die welke van bijzonder belang zijn voor matiging van de klimaatverandering, zoals duurzame en hernieuwbare energie en energiezuinige producten en diensten, onder meer door niet-tarifaire belemmeringen ter zake aan te pakken, beleidskaders die bevorderlijk zijn voor de toepassing van de beste beschikbare oplossingen vast te stellen en samen te werken met betrekking tot initiatieven op dat gebied; en

- c) de handel in goederen die bijdragen tot betere sociale voorwaarden en milieuvriendelijker werkwijzen, waaronder goederen die onder vrijwillige duurzaamheidsregelingen vallen, zoals programma's voor eerlijke en ethische handel alsmede milieukeurmerken.
3. Elke Partij moet bij aangelegenheden die onder dit artikel vallen bilateraal, regionaal en in internationale fora samenwerken met de andere Partij.

ARTIKEL 26.11

Wetenschappelijke en technische informatie

1. Bij het vaststellen of toepassen van maatregelen ter bescherming van het milieu of de veiligheid en gezondheid op het werk die van invloed kunnen zijn op de handel of de investeringen, houdt elke Partij rekening met beschikbare wetenschappelijke en technische informatie, relevante internationale normen, richtsnoeren of aanbevelingen.
2. Indien volledige wetenschappelijke zekerheid ontbreekt en er sprake is van gevaar voor ernstige of onomkeerbare schade voor het milieu of de veiligheid en gezondheid op het werk, kan een Partij kosteneffectieve maatregelen vaststellen op basis van het voorzorgsbeginsel. Die maatregelen zijn in overeenstemming met of gerechtvaardigd op grond van deze overeenkomst. Zij worden gebaseerd op de beschikbare relevante gegevens en worden regelmatig geëvalueerd in het licht van nieuwe wetenschappelijke informatie.

ARTIKEL 26.12

Transparantie

Wanneer een Partij maatregelen van algemene strekking vaststelt en uitvoert die gericht zijn op de bescherming van het milieu of de arbeidsomstandigheden en die de handel en investeringen tussen de Partijen negatief kunnen beïnvloeden, of handels- of investeringsmaatregelen die de bescherming van het milieu of de arbeidsomstandigheden kunnen beïnvloeden, dan doet zij dit overeenkomstig hoofdstuk 27 (Transparantie) en biedt zij belanghebbenden redelijke mogelijkheden hun standpunten ten aanzien van de voorgestelde maatregelen kenbaar te maken overeenkomstig haar interne wetten en voorschriften.

ARTIKEL 26.13

Samenwerking inzake handel en duurzame ontwikkeling

1. De Partijen erkennen het belang van samenwerking om de doelstellingen van dit hoofdstuk te verwezenlijken.
2. De in lid 1 bedoelde samenwerking kan betrekking hebben op gebieden als:
 - a) de arbeids- en milieuaspecten van handel en duurzame ontwikkeling in internationale fora, met inbegrip van met name de WTO, de IAO, de Milieuvergadering en het Milieuprogramma van de Verenigde Naties en multilaterale milieuovereenkomsten;

- b) het effect van de arbeids- en milieuwetgeving en normen op handel en investeringen; en
- c) het effect van de handels- en investeringswetgeving op arbeid en het milieu.

3. De in lid 1 bedoelde samenwerking kan ook betrekking hebben op de handelsgerelateerde aspecten van:

- a) de fundamentele, governance- en andere bijgewerkte IAO-verdragen die relevant zijn voor de handel;
- b) de Agenda voor waardig werk van de IAO, daaronder begrepen samenwerking op het gebied van het verband tussen handel en volledige en productieve werkgelegenheid, het aanpassingsvermogen van de arbeidsmarkt, de fundamentele arbeidsnormen, waardig werk in de mondiale toeleveringsketens, sociale bescherming en sociale integratie, sociale dialoog, de ontwikkeling van vaardigheden en gelijke kansen voor mannen en vrouwen;
- c) multilaterale milieuovereenkomsten, met inbegrip van samenwerking op douanegebied en steun voor elkaars deelname aan dergelijke overeenkomsten;
- d) de huidige en toekomstige internationale regeling in verband met klimaatverandering, daarbij inbegrepen manieren ter bevordering van koolstofarme technologieën en energie-efficiëntie, de voorbereiding en invoering van koolstofbeprijzing met inbegrip van emissiehandelssystemen, op ecosystemen en op waterbeheer gebaseerde benaderingen voor aanpassing aan de klimaatverandering;

- e) het Protocol van Montreal betreffende stoffen die de ozonlaag afbreken en de wijziging van Kigali daarbij, in het bijzonder:
 - i) maatregelen om toezicht te houden op de productie en het verbruik van en de handel in ozonaantastende stoffen en fluorkoolwaterstoffen (HKF's);
 - ii) de invoering van milieuvriendelijke alternatieven;
 - iii) de actualisering van normen; en
 - iv) de bestrijding van de illegale handel in onder die overeenkomst vallende stoffen;
- f) de bevordering van inclusieve groene groei en een circulaire economie;
- g) transparante particuliere en publieke duurzaamheidsregelingen, met inbegrip van milieukeuren;
- h) de bescherming en het herstel van ecosystemen, de toegang tot genetische rijkdommen en de eerlijke en billijke verdeling van de voordelen die voortvloeien uit het gebruik ervan, in overeenstemming met het Protocol van Nagoya inzake toegang tot genetische rijkdommen en de eerlijke en billijke verdeling van voordelen voortvloeiende uit hun gebruik bij het Verdrag inzake biologische diversiteit, gedaan te Nagoya op 29 oktober 2010, alsook de waardering van ecosystemen en de bijbehorende diensten en economische instrumenten;

- i) maatschappelijk verantwoord ondernemen, verantwoord ondernemerschap en verantwoord beheer van mondiale toeleveringsketens, onder meer met betrekking tot de naleving, de uitvoering en de verspreiding van internationaal overeengekomen instrumenten;
- j) de milieuvriendelijke verwerking van chemische stoffen en afval;
- k) de bevordering van de instandhouding en het duurzame gebruik van biologische diversiteit, onder meer door de bestrijding van de in artikel 26.6 bedoelde illegale handel in wilde dieren en planten;
- l) de bevordering van de instandhouding en het duurzame beheer van bossen teneinde ontbossing en houtkap een halt toe te roepen, met inbegrip van de bevordering van de handel in bosproducten die geen aanleiding hebben gegeven tot ontbossing of bosdegradatie, als bedoeld in artikel 26.7; en
- m) de bevordering van duurzame visserijpraktijken en de handel in producten afkomstig uit duurzaam beheerde visbestanden, alsook de bescherming en het herstel van het mariene milieu, als bedoeld in artikel 26.8.

ARTIKEL 26.14

Subcomité Handel en Duurzame Ontwikkeling

1. Het bij artikel 1.10 (Subcomités en andere organen van deel III van deze overeenkomst), lid 1, punt l), opgerichte Subcomité Handel en Duurzame Ontwikkeling komt binnen een jaar na de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst bijeen, tenzij de Partijen anders zijn overeengekomen, en vervolgens wanneer het nodig is, overeenkomstig artikel 1.4 (Subcomités en andere organen) van deel IV van deze overeenkomst.
2. Het Subcomité Handel en Duurzame Ontwikkeling:
 - a) vergemakkelijkt en houdt toezicht op de daadwerkelijke uitvoering en het beheer van dit hoofdstuk, met inbegrip van samenwerkingsactiviteiten die in het kader van dit hoofdstuk worden ondernomen;
 - b) voert de in de artikelen 26.17 tot en met 26.19 bedoelde taken uit;
 - c) doet aanbevelingen aan de Gemengde Commissie, onder meer met betrekking tot onderwerpen die moeten worden besproken met de interne adviesgroep en het forum voor het maatschappelijk middenveld als bedoeld in artikel 1.7 (Interne adviesgroepen) en artikel 1.8 (Forum voor het maatschappelijk middenveld) van deel IV van deze overeenkomst, en
 - d) neemt alle andere aangelegenheden met betrekking tot dit hoofdstuk waarover de Partijen het eens zijn in aanmerking.

3. Het Subcomité Handel en Duurzame Ontwikkeling brengt na elk van haar vergaderingen een openbaar verslag uit.

4. Elke Partij houdt terdege rekening met mededelingen en standpunten van het publiek over aangelegenheden met betrekking tot dit hoofdstuk en deelt dergelijke mededelingen en standpunten mee aan het Subcomité Handel en Duurzame Ontwikkeling en haar mechanismen van het maatschappelijk middenveld als bedoeld in artikel 1.6 (Betrekkingen met het maatschappelijk middenveld) van deel IV van deze overeenkomst.

ARTIKEL 26.15

Contactpunten inzake handel en duurzame ontwikkeling

Elke Partij wijst een contactpunt aan om de communicatie en coördinatie tussen de Partijen aangaande aangelegenheden in verband met de uitvoering van dit hoofdstuk te vergemakkelijken, en deelt de andere Partij de contactgegevens daarvan mee. De Partijen stellen elkaar onverwijld in kennis van wijzigingen van die contactgegevens.

ARTIKEL 26.16

Geschillenbeslechting

In geval van onenigheid tussen de Partijen over de interpretatie of de toepassing van dit hoofdstuk, maken de Partijen uitsluitend gebruik van de in de artikelen 26.17 en 26.18 bedoelde geschillenbeslechtsprocedures.

ARTIKEL 26.17

Overleg

1. Een Partij kan om overleg met de andere Partij verzoeken over de interpretatie en toepassing van dit hoofdstuk, door bij het overeenkomstig artikel 26.15 ingestelde contactpunt van de andere Partij een schriftelijk verzoek hiertoe in te dienen. Het verzoek bevat de redenen waarom om overleg worden verzocht, met inbegrip van een beschrijving van de aangelegenheid in kwestie. Het overleg begint onverwijld na de indiening van het verzoek om overleg door een Partij, en in elk geval uiterlijk dertig dagen na de datum van ontvangst van het verzoek, tenzij de Partijen anders overeenkomen. Het overleg wordt in persoon bijgewoond of vindt, indien de Partijen dit overeenkomen, langs elektronische weg plaats.

2. De Partijen treden in overleg teneinde een voor beide Partijen bevredigende oplossing voor de aangelegenheid te bereiken. Met betrekking tot aangelegenheden die verband houden met de in dit hoofdstuk bedoelde multilaterale overeenkomsten houden de Partijen rekening met informatie van de IAO of relevante multilaterale milieuorganisaties of -instanties, teneinde samenhang tussen de werkzaamheden van de Partijen en de werkzaamheden van die organisaties of instanties te waarborgen. In voorkomend geval en indien onderling overeengekomen, winnen de Partijen advies in bij die organisaties of organen, of bij elke andere deskundige die of elk ander orgaan dat zij geschikt achten.
3. Indien een Partij, dertig dagen na de datum van ontvangst van het in lid 1 bedoelde verzoek, van oordeel is dat de zaak verder moet worden besproken, kan die Partij schriftelijk verzoeken het Subcomité Handel en Duurzame Ontwikkeling bijeen te roepen en dat verzoek aanmelden bij het in lid 1 bedoelde contactpunt. Het Subcomité Handel en Duurzame Ontwikkeling komt onverwijld bijeen en streeft ernaar een wederzijds bevredigende oplossing te vinden voor de kwestie.
4. Het Subcomité Handel en Duurzame Ontwikkeling wint, in voorkomend geval, advies in bij de in artikel 1.7 (Interne adviesgroepen) van deel IV van deze overeenkomst bedoelde interne adviesgroepen of zij wint ander deskundigenadvies in.
5. Alle door de Partijen bereikte oplossingen worden openbaar gemaakt.

ARTIKEL 26.18

Deskundigenpanel

1. Indien de Partijen, binnen negentig dagen na het verzoek om overleg overeenkomstig artikel 26.17, geen wederzijds bevredigende oplossing hebben bereikt, kan een Partij verzoeken een deskundigenpanel in te stellen om de zaak te onderzoeken. Dat verzoek wordt schriftelijk ingediend bij het op grond van artikel 26.15 aangewezen contactpunt van de andere Partij. Het verzoek bevat de redenen voor het verzoek om instelling van een deskundigenpanel, alsook een vermelding van de rechtsgrondslag voor de klacht.
2. Tenzij anders bepaald in dit artikel, zijn de artikelen 31.6 (Instelling van een panel), 31.10 (Taken van het panel), 31.20 (Vervanging van panelleden), 31.21 (Reglement van orde), 31.22 (Opschorting en beëindiging), 31.23 (Ontvangst van informatie) en 31.24 (Interpretatieregels); en afdeling E (Algemene bepalingen) van hoofdstuk 31 (Geschillenbeslechting); alsook de bijlagen 31-A (Reglement van orde) en 31-B (Gedragscode voor panelleden en bemiddelaars) van toepassing.

3. Het Subcomité Handel en Duurzame Ontwikkeling stelt op haar eerste bijeenkomst na de inwerkingtreding van deze overeenkomst een lijst van ten minste 15 personen op die bereid en in staat zijn om als panelleden zitting te nemen in het deskundigenpanel. Die lijst bestaat uit drie deellijsten: een deellijst voor elke Partij en een deellijst van personen die geen onderdaan van een van de Partijen zijn en als voorzitter van het deskundigenpanel kunnen optreden. Elke Partij draagt ten minste vijf personen voor haar eigen deellijst voor. De Partijen kiezen ook ten minste vijf personen voor de lijst van voorzitters. Het Subcomité Handel en Duurzame Ontwikkeling zorgt ervoor dat de lijst wordt geactualiseerd en dat het aantal deskundigen steeds ten minste 15 personen bedraagt.

4. De in lid 3 bedoelde personen beschikken over gespecialiseerde kennis of deskundigheid op het gebied van arbeids- of milieurecht, kwesties waarop dit hoofdstuk betrekking heeft, of de beslechting van geschillen in het kader van internationale overeenkomsten. Zij zijn onafhankelijk, treden op persoonlijke titel op, nemen geen instructies van enige organisatie of regering aan met betrekking tot de onenigheid, zijn niet verbonden aan de regering van een van de Partijen, en nemen de bepalingen van bijlage 31-B (Gedragscode voor panelleden en bemiddelaars) in acht.

5. Er wordt een deskundigenpanel ingesteld in overeenstemming met de procedures van artikel 31.6 (Instelling van een panel), leden 2 en 3. De deskundigen worden gekozen uit de personen op de in lid 3 van dit artikel bedoelde deellijsten, overeenkomstig artikel 31.7 (Samenstelling van een panel).

6. Tenzij de Partijen binnen vijf dagen na de datum van instelling van het deskundigenpanel, zoals bepaald in artikel 31.6 (Instelling van een panel), lid 3, anders overeenkomen, luidt het mandaat van het panel als volgt:

“in het licht van de desbetreffende bepalingen van hoofdstuk 26 (Handel en duurzame ontwikkeling) van deel III (Handel en investeringen) van deze overeenkomst, de aangelegenheid onderzoeken die is beschreven in het verzoek om instelling van het deskundigenpanel, tot bevindingen komen en aanbevelingen doen voor de oplossing van de kwestie, en een verslag uitbrengen overeenkomstig artikel 26.18 (Deskundigenpanel), lid 8”.

7. In aangelegenheden met betrekking tot de naleving van de in dit hoofdstuk bedoelde multilaterale overeenkomsten streeft het deskundigenpanel ernaar inlichtingen en advies in te winnen bij de desbetreffende organen van de IAO of andere in het kader van multilaterale milieuovereenkomsten ingestelde organen.

8. Het deskundigenpanel legt aan de Partijen binnen negentig dagen na de instelling van het deskundigenpanel een tussentijds verslag en uiterlijk dertig dagen na het uitbrengen van het tussentijdse verslag een eindverslag voor. Deze verslagen vermelden de resultaten van het feitenonderzoek, de toepasbaarheid van de desbetreffende bepalingen, alsmede de beweegredenen die aan de bevindingen en aanbevelingen ten grondslag liggen. Elke Partij maakt het eindverslag openbaar binnen 15 dagen na de datum waarop het door het deskundigenpanel is voorgelegd.

9. De Partijen bespreken, rekening houdend met het verslag en de aanbevelingen van het deskundigenpanel, welke passende maatregelen moeten worden getroffen. De Partij die passende maatregelen uitvoert, stelt haar in artikel 1.7 (Interne adviesgroepen) van deel IV van deze overeenkomst bedoelde interne adviesgroep en de andere Partij in kennis van eventuele acties of maatregelen die uiterlijk drie maanden nadat het verslag openbaar is gemaakt, moeten worden uitgevoerd. Het Subcomité Handel en Duurzame Ontwikkeling houdt toezicht op de follow-up van het verslag van het deskundigenpanel en de aanbevelingen ervan. De in artikel 1.7 (Interne adviesgroepen) van deel IV van deze overeenkomst bedoelde interne adviesgroepen kunnen in dit verband opmerkingen indienen bij het Subcomité Handel en Duurzame Ontwikkeling.

ARTIKEL 26.19

Evaluatie

1. Ter versterking van de doeltreffende uitvoering van dit hoofdstuk starten de Partijen bij de inwerkingtreding van de overeenkomst een formeel evaluatieproces, onder meer rekening houdend met de ervaringen die zijn opgedaan met de uitvoering van dit hoofdstuk, de beleidsontwikkelingen in elke Partij, ontwikkelingen in internationale overeenkomsten en standpunten die door belanghebbenden zijn ingebracht. De Partijen zullen ernaar streven het evaluatieproces binnen 12 maanden af te ronden.

2. Voor de toepassing van lid 1 bespreken de Partijen tijdens de vergaderingen van het Subcomité Handel en Duurzame Ontwikkeling de werking van de institutionele bepalingen en de bepalingen inzake geschillenbeslechting zoals uiteengezet in de artikelen 26.14 tot en met 26.18, met inbegrip van een mogelijke evaluatie van de doeltreffendheid ervan en de versterking van het handhavingsmechanisme, met inbegrip van de mogelijkheid om een nalevingsfase toe te passen, alsook relevante tegenmaatregelen als uiterste redmiddel.
3. Het Subcomité Handel en Duurzame Ontwikkeling kan wijzigingen van de desbetreffende bepalingen van dit hoofdstuk voorbereiden waarin het resultaat van de in de leden 1 en 2 bedoelde besprekingen tot uiting komen, in overeenstemming met de in artikel 2.4 (Wijziging) van deel IV van de overeenkomst vastgestelde wijzigingsprocedure.
4. Onverminderd het resultaat van de evaluatie overwegen de Partijen ook de mogelijkheid om de Overeenkomst van Parijs als essentieel onderdeel van deze overeenkomst op te nemen, en de wijze om dat te doen.

HOOFDSTUK 27

TRANSPARANTIE

ARTIKEL 27.1

Definities

Voor de toepassing van dit hoofdstuk wordt verstaan onder:

- a) “maatregelen van algemene strekking”: wet- en regelgeving, procedures en administratieve besluiten van algemene strekking;
- b) “belanghebbende”: iedere natuurlijke of rechtspersoon die door een maatregel van algemene strekking kan worden geraakt; en
- c) “administratieve maatregel”: een maatregel of besluit met rechtsgevolgen die of dat in een individueel geval gevolgen heeft voor de rechten en verplichtingen van een specifieke persoon, en betrekking heeft op een administratieve maatregel of het niet nemen van een administratieve maatregel of besluit als bepaald in het recht van de Partij.

ARTIKEL 27.2

Doelstelling

De Partijen streven ernaar een transparant regelgevingskader te bevorderen.

ARTIKEL 27.3

Publicatie

1. Elke Partij ziet erop toe dat elke maatregel van algemene strekking met betrekking tot alle aangelegenheden die onder dit deel van de overeenkomst vallen:
 - a) snel en gemakkelijk wordt gepubliceerd via een officieel aangewezen medium en, indien dit haalbaar is, langs elektronische weg, of anderszins beschikbaar wordt gesteld op zodanige wijze dat handelaren en andere belanghebbenden zich ermee vertrouwd kunnen maken; en
 - b) indien vastgesteld op het centrale overheidsniveau, een toelichting op het doel en de motivering ervan bevat.
2. Bij het invoeren of wijzigen van een in lid 1 bedoelde maatregel biedt elke Partij, voor zover mogelijk, tussen de publicatie en de inwerkingtreding voldoende tijd om zich ermee vertrouwd te maken.

ARTIKEL 27.4

Informatieverstrekking

1. Een Partij verstrekt, op verzoek van de andere Partij, onverwijld informatie en beantwoordt onverwijld vragen over bestaande of voorgestelde maatregelen van algemene strekking die de werking van deze overeenkomst wezenlijk beïnvloeden.
2. Overeenkomstig dit artikel verstrekte informatie loopt niet vooruit op de vraag of de maatregel in overeenstemming met deze overeenkomst is.

ARTIKEL 27.5

Uitvoering van maatregelen van algemene strekking

1. Elke Partij voert op objectieve, onpartijdige, consequente en redelijke wijze alle maatregelen van algemene strekking uit met betrekking tot alle aangelegenheden die onder dit deel van de overeenkomst vallen.

2. Bij het toepassen van maatregelen van algemene strekking in specifieke gevallen op bepaalde personen, goederen of diensten van de andere Partij:

- a) streeft elke Partij ernaar een persoon voor wie een administratieve procedure rechtstreeks gevolgen heeft, tijdig en overeenkomstig haar wet- en regelgeving in kennis te stellen van de inleiding van een procedure, met daarbij een beschrijving van de aard van de procedure, een verklaring over de rechtsgrondslag voor de inleiding van de procedure en een algemene beschrijving van alle controversiële kwesties;
- b) biedt elke Partij die persoon een redelijke mogelijkheid om feiten en argumenten tot staving van het standpunt van die persoon naar voren te brengen voordat tot een definitieve administratieve maatregel wordt overgegaan, indien de tijd, de aard van de procedure en het openbaar belang dit toestaan; en
- c) ziet elke Partij erop toe dat de procedures in overeenstemming zijn met haar recht.

ARTIKEL 27.6

Toetsing en beroep

1. Elke Partij voert rechterlijke, arbitrale of administratieve instanties of procedures in, of houdt deze in stand, met het oog op een onverwijlde toetsing en, indien gerechtvaardigd, correctie van een administratieve maatregel met betrekking tot aangelegenheden waarop dit deel van de overeenkomst van toepassing is⁸⁵. Elke Partij ziet erop toe dat haar beroeps- of toetsingsprocedures op niet-discriminerende en onpartijdige wijze worden uitgevoerd door gerechten die onafhankelijk zijn van de autoriteit die belast is met de administratieve handhaving en die geen materieel belang bij de uitkomst van de aangelegenheid hebben.
2. Elke Partij ziet erop toe dat de partijen bij de in lid 1 bedoelde procedures het recht krijgen op:
 - a) een redelijke mogelijkheid om hun respectieve standpunten te staven of te verdedigen; en
 - b) een beslissing die is gebaseerd op bewijsmateriaal en ingediende stukken, of, indien de wet dat vereist, op het door de bevoegde administratieve autoriteit samengestelde dossier.

⁸⁵ Voor alle duidelijkheid: voor de toetsing en correctie van een administratieve maatregel kan een Partij vereisen dat de beschikbare administratieve rechtsmiddelen worden uitgeput.

3. De in punt 2, b), bedoelde beslissing wordt, onder voorbehoud van beroep of verdere toetsing overeenkomstig het recht van die Partij, uitgevoerd door, en komt ten grondslag te liggen aan de praktijk van het bureau dat of de autoriteit die belast is met de administratieve handhaving.

HOOFDSTUK 28

GOEDE REGELGEVINGSPRAKTIJKEN

ARTIKEL 28.1

Definities

Voor de toepassing van dit hoofdstuk wordt verstaan onder:

- a) “regelgevende autoriteit”:
 - i) voor de Europese Unie: de Europese Commissie; en
 - ii) voor Mexico: de federale overheid, met inbegrip van alle gedecentraliseerde organen van de federale overheid; en

- b) “regelgevingsmaatregelen”: maatregelen van algemene strekking die zijn ontwikkeld door een regelgevende autoriteit en aangenomen door een Partij en waarvan de naleving verplicht is, te weten:
 - i) voor de Europese Unie:
 - A) verordeningen en richtlijnen als bedoeld in artikel 288 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU); en
 - B) gedelegeerde handelingen en uitvoeringshandelingen als bedoeld in artikel 290 respectievelijk artikel 291 VWEU; en
 - ii) voor Mexico:
 - A) wetten en wetsbesluiten van de uitvoerende macht van de federale regering; en
 - B) alle overige administratieve handelingen van algemene strekking, met inbegrip van, maar niet beperkt tot verordeningen, decreten, overeenkomsten en *Normas Oficiales Mexicanas* (“NOM’s”, officiële Mexicaanse normen).

ARTIKEL 28.2

Algemene beginselen

1. De Partijen erkennen het belang van:
 - a) het gebruik van goede regelgevingspraktijken bij het plannen, ontwerpen, uitvoeren, uitvoeren, evalueren en toetsen van regelgevingsmaatregelen om de interne beleidsdoelstellingen te verwezenlijken; en
 - b) het behoud en de verbetering van de voordelen van deze overeenkomst door gebruik te maken van goede regelgevingspraktijken om de handel in goederen en diensten te vergemakkelijken en de investeringen tussen de Partijen te verhogen.
2. Elke Partij heeft het recht haar benadering van goede regelgevingspraktijken in het kader van deze overeenkomst te bepalen op een wijze die in overeenstemming is met haar eigen wettelijke kader en wettelijke praktijk alsmede met de fundamentele beginselen⁸⁶ die aan haar regelgevingsstelsel ten grondslag liggen.

⁸⁶ Voor de Europese Unie omvatten dergelijke beginselen de beginselen die zijn opgenomen in en zijn afgeleid van het VWEU.

3. De bepalingen in dit hoofdstuk worden niet zodanig uitgelegd dat een Partij verplicht is:
- a) af te wijken van interne procedures voor het vaststellen van haar prioriteiten op regelgevingsgebied en voor het opstellen en vaststellen van regelgevingsmaatregelen waarmee de beschermingsniveaus die zij passend acht worden gewaarborgd;
 - b) te handelen op een wijze die de tijdige vaststelling van regelgevingsmaatregelen ter verwezenlijking van haar doelstellingen van overheidsbeleid zou ondermijnen of belemmeren; of
 - c) een specifiek resultaat inzake regelgeving te bereiken.

ARTIKEL 28.3

Toepassingsgebied

1. Dit hoofdstuk is van toepassing op regelgevingsmaatregelen met betrekking tot aangelegenheden waarop dit deel van de overeenkomst van toepassing is.
2. Dit hoofdstuk is niet van toepassing op de regelgevende autoriteiten en de regelgevingsmaatregelen, -praktijken of -benaderingen van de lidstaten.

ARTIKEL 28.4

Interne raadpleging en coördinatie van de ontwikkeling van regelgeving

1. De Partijen erkennen dat de uitvoering van goede regelgevingspraktijken kan worden vergemakkelijkt door middel van interne mechanismen ter verbetering van de interne raadpleging en coördinatie die nodig zijn voor processen of mechanismen voor de ontwikkeling van regelgevingsmaatregelen.
2. Elke Partij stelt procedures of mechanismen vast voor de interne coördinatie of toetsing met betrekking tot de regelgevingsmaatregelen die haar regelgevende autoriteit ontwikkelt of houdt deze procedures of mechanismen in stand.
3. Dergelijke procedures of mechanismen moeten onder meer gericht zijn op:
 - a) de bevordering van goede regelgevingspraktijken, met inbegrip van de in dit hoofdstuk beschreven praktijken;
 - b) de versterking van interne raadpleging en coördinatie zodat onnodige duplicatie en strijdigheid van de vereisten in de regelgevingsmaatregelen van de Partij kunnen worden vastgesteld en vermeden;
 - c) de inachtneming van de potentiële gevolgen van de regelgevingsmaatregelen die worden voorbereid, met inbegrip van maatregelen voor kleine en middelgrote ondernemingen, in het daarop volgende besluitvormingsproces;

d) de waarborging van de naleving van de internationale handels- en investeringsverplichtingen;
en

e) de inachtneming van relevante ontwikkelingen in internationale en andere fora.

4. De Partijen erkennen dat de in lid 2 bedoelde procedures of mechanismen afhankelijk van hun respectieve omstandigheden kunnen variëren. In dit opzicht kan elke Partij, overeenkomstig haar interne voorschriften en procedures, haar regelgevingsstelsel verbeteren door middel van aanvullende mechanismen voor interne raadpleging en coördinatie.

5. Elke Partij kan een centrale coördinerende instantie instellen of handhaven.

ARTIKEL 28.5

Transparantie van de regelgevingsprocedures en -mechanismen

Elke Partij maakt de beschrijvingen van de procedures en mechanismen van haar regelgevende autoriteit voor het opstellen, evalueren of toetsen van regelgevingsmaatregelen openbaar. Die beschrijvingen verwijzen naar de desbetreffende richtsnoeren, regels of procedures, inclusief die betreffende de mogelijkheid voor het publiek om opmerkingen in te dienen.

ARTIKEL 28.6

Vroegtijdige informatie over voorgenomen regelgevingsmaatregelen

1. Elke Partij maakt ten minste eenmaal per jaar een lijst openbaar van voorgenomen belangrijke⁸⁷ regelgevingsmaatregelen die haar regelgevende autoriteit redelijkerwijs binnen een jaar verwacht goed te keuren.
2. Elke Partij maakt met betrekking tot elke regelgevingsmaatregel die is opgenomen in de in lid 1 bedoelde lijst, eveneens openbaar:
 - a) een korte beschrijving van het toepassingsgebied en de doelstellingen ervan; en
 - b) de raming van het tijdsbestek voor de goedkeuring ervan, indien mogelijk met inbegrip van de termijn voor openbare raadpleging.

⁸⁷ Voor alle duidelijkheid: een “belangrijke regelgevingsmaatregel” is een maatregel met een aanzienlijk effect op de regelgeving zoals bepaald door elke Partij, overeenkomstig haar voorschriften en procedures.

ARTIKEL 28.7

Openbare raadplegingen

1. Bij het ontwikkelen van een belangrijke regelgevingsmaatregel moet elke Partij, overeenkomstig haar voorschriften en procedures:
 - a) ofwel een ontwerpregelgevingsmaatregel ofwel de raadplegingsdocumenten bekendmaken waarin voldoende gegevens over de nieuwe in voorbereiding zijnde regelgevingsmaatregel worden verstrekt om eenieder in staat te stellen te beoordelen of en, zo ja, op welke wijze zijn belangen aanzienlijk zouden kunnen worden geschaad;
 - b) eenieder op niet-discriminerende wijze redelijke mogelijkheden bieden om opmerkingen in te dienen; en
 - c) de ontvangen opmerkingen in overweging nemen.
2. Elke Partij moet elektronische communicatiemiddelen gebruiken en ernaar streven één enkel speciaal toegangspunt te gebruiken voor het verstrekken van informatie over openbare raadplegingen, onder meer over de wijze waarop opmerkingen kunnen worden ingediend.

3. Elke Partij maakt de opmerkingen die zij ontvangt openbaar, alsook een samenvatting van de resultaten van de raadplegingen. Deze verplichting geldt niet voor de mate waarin vertrouwelijke informatie of persoonsgegevens moeten worden beschermd, of waarin ongepaste inhoud moet worden achtergehouden.

ARTIKEL 28.8

Regelgevingseffectbeoordeling

1. Elke Partij zorgt ervoor dat haar regelgevende autoriteit, overeenkomstig de toepasselijke voorschriften en procedures, bij het ontwikkelen van belangrijke regelgevingsmaatregelen regelgevingseffectbeoordelingen uitvoert.
2. Bij het uitvoeren van een regelgevingseffectbeoordeling overeenkomstig lid 1 zorgt de regelgevende autoriteit van elke Partij voor de vaststelling of instandhouding van procedures en mechanismen die bevorderen dat er rekening wordt gehouden met de volgende factoren:
 - a) de noodzaak van een regelgevingsmaatregel, inclusief de aard en ernst van het probleem dat de regelgevingsmaatregel beoogt aan te pakken;
 - b) eventuele haalbare en passende regelgevings- en niet-regelgevingsalternatieven, waaronder de optie om niet te reguleren, waarmee de doelstelling van het overheidsbeleid van die Partij wordt verwezenlijkt;

- c) voor zover mogelijk en relevant, de eventuele kosten en baten en de sociale, economische en milieugevolgen van die alternatieven, inclusief de gevolgen voor de internationale handel en investeringen en voor kleine en middelgrote ondernemingen, waarbij wordt erkend dat sommige kosten en baten moeilijk te kwantificeren en in een geldbedrag uit te drukken zijn;
- d) de verhouding van de overwogen opties tot de desbetreffende internationale normen inclusief, in voorkomend geval, de reden voor eventuele afwijkingen daarvan; en
- e) de wijze waarop de doelstellingen van het overheidsbeleid het beste worden verwezenlijkt wat doeltreffendheid en efficiëntie betreft.

3. De regelgevende autoriteit baseert zich bij het uitvoeren van een regelgevingseffectbeoordeling overeenkomstig lid 1 op het beste bewijs dat redelijkerwijs kan worden verkregen, met inbegrip van wetenschappelijke, technische, economische of andere informatie.

4. Met betrekking tot een regelgevingseffectbeoordeling die een regelgevende autoriteit voor een regelgevingsmaatregel heeft uitgevoerd, bereidt de betrokken Partij een eindverslag op waarin de factoren die de regelgevende autoriteit in haar beoordeling heeft meegenomen en de relevante bevindingen uitvoerig worden beschreven. Dat verslag wordt openbaar gemaakt uiterlijk op de dag dat de regelgevingsmaatregel openbaar wordt gemaakt.

ARTIKEL 28.9

Evaluatie achteraf

1. De regelgevende autoriteit van elke Partij houdt procedures of mechanismen in stand ter bevordering van de periodieke evaluatie of toetsing achteraf van haar regelgevingsmaatregelen, met tussenpozen die zij passend acht.
2. Bij een periodieke evaluatie achteraf gaan de regelgevende autoriteiten van een Partij na of er mogelijkheden zijn om de doelstellingen van het overheidsbeleid op doeltreffendere wijze te bereiken, en om onnodige regelgevingslasten, ook voor kleine en middelgrote ondernemingen, te verminderen. Op basis van die periodieke evaluaties achteraf moet elke Partij bepalen of haar regelgevingsmaatregelen moeten worden gewijzigd, gestroomlijnd, uitgebreid of ingetrokken.
3. Elke Partij maakt haar plannen voor en de resultaten van die periodieke evaluaties achteraf, openbaar.

ARTIKEL 28.10

Regelgevingsregister

Elke Partij zorgt ervoor dat van kracht zijnde regelgevingsmaatregelen, overeenkomstig haar voorschriften en procedures, op één enkele, gratis toegankelijke website beschikbaar zijn. Die website moet het mogelijk maken aan de hand van aanhalingen of woorden naar regelgevingsmaatregelen te zoeken, en moet regelmatig worden geactualiseerd.

ARTIKEL 28.11

Contactpunt

1. De contactpunten voor communicatie tussen de Partijen over aangelegenheden die zich in verband met dit hoofdstuk voordoen zijn:

- a) voor Mexico, het directoraat-generaal Internationale Handelsregelingen van het ondersecretariaat Buitenlandse Handel van het Ministerie van Economie (*Dirección General de Disciplinas de Comercio Internacional de la Subsecretaría de Comercio Exterior de la Secretaría de Economía*), of de opvolger daarvan; en
- b) voor de Europese Unie, het directoraat-generaal Handel, of de opvolger daarvan.

2. Elk contactpunt is verantwoordelijk voor raadpleging van en coördinatie binnen zijn respectieve regelgevende autoriteit, naargelang van het geval, over aangelegenheden die zich in verband met dit hoofdstuk voordoen.
3. Elke Partij deelt de andere Partij de contactgegevens van haar contactpunt mee en deelt de andere Partij alle wijzigingen van die contactgegevens onverwijld mee.

ARTIKEL 28.12

Samenwerking en uitwisseling van informatie

1. De Partijen werken samen om de uitvoering van dit hoofdstuk te vergemakkelijken. Het kan hierbij onder meer gaan om het organiseren van alle relevante activiteiten, daarbij inbegrepen wederzijdse bijstand, om de samenwerking tussen hun regelgevende autoriteiten te versterken.
2. De Partijen wisselen uiterlijk één jaar na de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst informatie uit over hun bestaande voorschriften en procedures inzake goede regelgevingspraktijken en, in voorkomend geval, over alle ter uitvoering van dit hoofdstuk genomen maatregelen.

ARTIKEL 28.13

Geschillenbeslechting

Een Partij kan met betrekking tot de toepassing of interpretatie van dit hoofdstuk geen beroep doen op geschillenbeslechting uit hoofde van hoofdstuk 31 (Geschillenbeslechting).

HOOFDSTUK 29

KLEINE EN MIDDELGROTE ONDERNEMINGEN

ARTIKEL 29.1

Doelstelling

De Partijen erkennen het belang van de bepalingen van dit hoofdstuk en van andere bepalingen van deze overeenkomst die strekken tot een betere samenwerking tussen de Partijen inzake aangelegenheden die van belang zijn voor kleine en middelgrote ondernemingen (hierna “kmo’s” genoemd) of die anderszins voor kmo’s bijzonder voordelig kunnen zijn.

ARTIKEL 29.2

Uitwisseling van informatie

1. Elke Partij creëert of behoudt een publiekelijk toegankelijke website met informatie over deze overeenkomst, waaronder:
 - a) de tekst van deze overeenkomst, met inbegrip van alle bijlagen;

- b) een samenvatting van deze overeenkomst; en
 - c) op gebruik door kmo's toegesneden informatie met:
 - i) een beschrijving van de bepalingen van deze overeenkomst die de Partij van belang acht voor kmo's van beide Partijen; en
 - ii) eventuele extra informatie die de Partij nuttig acht voor kmo's die de in het kader van deze overeenkomst geboden kansen willen aangrijpen.
2. Elke Partij neemt in de in lid 1 bedoelde website links op naar:
- a) de overeenkomstige website van de andere Partij; en
 - b) de websites van haar overheidsinstanties en andere relevante entiteiten waarvan de Partij denkt dat die nuttige informatie kunnen verschaffen aan kmo's die handel willen drijven of zaken willen doen in die Partij.
3. De in punt 2, b), bedoelde websites bevatten informatie met betrekking tot het volgende:
- a) de douanewet- en regelgeving, en procedures voor invoer, uitvoer en doorvoer, alsmede daartoe vereiste formulieren en documenten;

- b) de wet- en regelgeving en de procedures inzake intellectuele-eigendomsrechten;
- c) de technische voorschriften en, in gevallen waarin conformiteitsbeoordeling door derden verplicht is als bedoeld in hoofdstuk 9 (Technische handelsbelemmeringen), de verplichte conformiteitsbeoordelingsprocedures en links naar lijsten van conformiteitsbeoordelingsinstanties;
- d) de sanitaire en fytosanitaire maatregelen die betrekking hebben op in- en uitvoer;
- e) de voorschriften inzake overheidsopdrachten, een databank met berichten van aanbesteding en de desbetreffende bepalingen van hoofdstuk 21 (Overheidsopdrachten);
- f) de procedures voor de registratie van bedrijven; en
- g) andere informatie die de Partij nuttig acht voor kmo's.

4. Elke Partij neemt in de in lid 1 bedoelde website een link op naar een databank die elektronisch doorzoekbaar is op code van de tariefnomenclatuur. Deze databank:

- a) bevat de volgende informatie met betrekking tot de toegang van goederen tot haar markt:
 - i) tarieven van douanerechten en tariefcontingenten, in voorkomend geval, met betrekking tot landen die meest begunstigde naties zijn en landen die geen meest begunstigde naties zijn, alsook preferentiële douanerechten en tariefcontingenten;

- ii) accijnzen;
 - iii) de belasting over de toegevoegde waarde;
 - iv) douaneheffingen of andere vergoedingen, met inbegrip van productspecifieke vergoedingen;
 - v) oorsprongsregels als bedoeld in hoofdstuk 3 (Oorsprongsregels en oorsprongsprocedures); en
 - vi) de criteria voor het bepalen van de douanewaarde van goederen; en
- b) bevat zoveel mogelijk van de volgende informatie met betrekking tot toegang van goederen tot haar markt:
- i) andere tariefmaatregelen;
 - ii) teruggave van rechten, uitstel van betaling of andere vormen van hulp ter verlaging, terugbetaling of vrijstelling van douanerechten;
 - iii) in voorkomend geval, voorschriften betreffende de aanduiding van het land van oorsprong, inclusief de plaats en de methode voor het aanbrengen daarvan;

iv) informatie die vereist is voor invoerprocedures; en

v) informatie over niet-tarifaire maatregelen.

5. Elke Partij werkt de overeenkomstig de leden 1 tot en met 4 verstrekte informatie en links regelmatig bij om te garanderen dat zij correct zijn.

6. Elke Partij ziet erop toe dat de overeenkomstig dit artikel verstrekte informatie wordt gepresenteerd op een manier die passend is voor gebruik door kmo's. Elke Partij streeft ernaar de informatie beschikbaar te stellen in het Engels.

7. Een Partij vraagt aan personen van een Partij geen vergoeding voor de toegang tot de op grond van de leden 1 tot en met 4 verstrekte informatie.

ARTIKEL 29.3

Kmo-contactpunten

1. Elke Partij wijst een contactpunt aan ("kmo-contactpunt") dat belast is met de in dit artikel beschreven taken en deelt de contactgegevens daarvan aan de andere Partij mee. De Partijen stellen elkaar onverwijld in kennis van wijzigingen van die contactgegevens.

2. De kmo-contactpunten:

- a) zien erop toe dat de behoeften van kmo's bij de uitvoering van deze overeenkomst in aanmerking worden genomen en overwegen manieren om de handels- en investeringsmogelijkheden voor kmo's te vergroten door de samenwerking tussen de Partijen op het gebied van kmo-aangelegenheden te versterken;
- b) brengen manieren in kaart en wisselen informatie uit om kmo's van de Partijen in staat te stellen de nieuwe kansen die deze overeenkomst biedt aan te grijpen;
- c) zorgen ervoor dat de in de in artikel 29.2 bedoelde websites opgenomen informatie actueel en relevant voor kmo's is, en overwegen in die websites aanvullende informatie op te nemen die door een kmo-contactpunt kan worden aanbevolen;
- d) pakken alle overige kwesties aan die voor kmo's van belang zijn in verband met de uitvoering van deze overeenkomst, onder meer door:
 - i) onderling informatie uit te wisselen;
 - ii) in voorkomend geval, deel te nemen aan de werkzaamheden van de subcomités en werkgroepen die zijn opgericht uit hoofde van deze overeenkomst, en aan die subcomités en werkgroepen, binnen hun respectieve werkgebieden, kwesties en aanbevelingen voor te leggen die van bijzonder belang zijn voor kmo's, waarbij duplicatie van werkprogramma's moet worden vermeden; en

- iii) mogelijke wederzijds aanvaardbare oplossingen vast te stellen en voor te stellen ter verbetering van het vermogen van kmo's om aan de handel en investeringen tussen de Partijen deel te nemen;
 - e) brengen regelmatig verslag over hun activiteiten uit ter bestudering door de Gemengde Commissie; en
 - f) nemen alle andere, door de Partijen overeen te komen aangelegenheden in verband met kmo's in het kader van deze overeenkomst in overweging.
3. Kmo-contactpunten komen bijeen indien dat nodig is, en verrichten hun werkzaamheden via de door de kmo-contactpunten overeengekomen geëigende communicatiekanalen, waaronder e-mail, videoconferentie of andere elektronische communicatiemiddelen.
4. Kmo-contactpunten kunnen bij het verrichten van hun activiteiten streven naar samenwerking met deskundigen en met externe organisaties, naargelang van het geval.

ARTIKEL 29.4

Niet-toepassing van geschillenbeslechting

Een Partij kan met betrekking tot de interpretatie of toepassing van dit hoofdstuk geen beroep doen op geschillenbeslechting uit hoofde van hoofdstuk 31 (Geschillenbeslechting).

HOOFDSTUK 30

GRONDSTOFFEN

ARTIKEL 30.1

Definities

Voor de toepassing van dit hoofdstuk wordt verstaan onder:

- a) “vergunning”: de toestemming, licentie, concessie of een soortgelijk administratief of contractueel instrument waarmee de bevoegde autoriteit van een Partij een entiteit het recht toekent om op haar grondgebied een bepaalde economische activiteit uit te oefenen;
- b) “entiteit”: elke natuurlijke persoon, onderneming of groep daarvan; en
- c) “grondstoffen”: stoffen gebruikt bij de vervaardiging van industrieproducten, met uitzondering van verwerkte visserijproducten en landbouwproducten, en bestaande uit zout, zwavel, aarde en steen, gips, kalk en cement (GS-post 25); ertsen, slakken en assen (GS-post 26); goederen die onder GS-post 27 vallen; anorganische chemische producten (GS-post 28); organische chemische producten (GS-post 29); meststoffen (GS-post 31); natuurlijk rubber (GS-post 40); huiden, vellen en leder (GS-post 41); en onedele en edele metalen en bewerkte mineralen (ex-GS-posten 71, 72; 74 tot en met 76; 78 tot en met 81), met uitzondering van uranium en thorium (GS-post 26.12) en radioactieve elementen en isotopen (GS-posten 28.44 en 28.45).

ARTIKEL 30.2

Beginselen

1. Elke Partij behoudt het soevereine recht om, overeenkomstig haar recht en het Verdrag van de Verenigde Naties inzake het recht van de zee, ondertekend te Montego Bay op 10 december 1982, te bepalen of er op haar grondgebied gebieden beschikbaar zijn voor de exploratie en productie van grondstoffen.
2. Overeenkomstig de bepalingen van dit hoofdstuk behouden de Partijen zich het recht voor de maatregelen vast te stellen, te handhaven en uit te voeren die noodzakelijk zijn ter verwezenlijking van legitieme doelstellingen van openbaar beleid, zoals het veiligstellen van de voorziening van grondstoffen, de bescherming van de samenleving, het milieu, de volksgezondheid en de consument en de bevordering van de openbare orde en veiligheid.

ARTIKEL 30.3

Monopolies bij in- en uitvoer

Een Partij wijst geen invoer- of uitvoermonopolies voor grondstoffen aan noch handhaaft deze. Voor de toepassing van dit artikel wordt onder invoer- of uitvoermonopolie verstaan het exclusieve recht of de exclusieve verlening van een machtiging door een Partij aan een entiteit om grondstoffen uit de andere Partij in te voeren of naar de andere Partij uit te voeren⁸⁸.

⁸⁸ Voor alle duidelijkheid: deze bepaling laat de bepalingen van hoofdstuk 10 (Investerings) en hoofdstuk 11 (Grensoverschrijdende handel in diensten) en de bijlagen daarbij onverlet en heeft geen betrekking op een recht dat voortvloeit uit de verlening van een exclusief intellectuele-eigendomsrecht.

ARTIKEL 30.4

Uitvoerprijzen

De Partijen stellen door middel van maatregelen geen hogere prijs vast, en handhaven die evenmin, voor de uitvoer van grondstoffen naar de andere Partij dan de prijs die voor die goederen in rekening wordt gebracht wanneer zij bestemd zijn voor de binnenlandse markt.

ARTIKEL 30.5

Binnenlandse prijzen

1. De Partijen mogen de prijs van de binnenlandse voorziening van grondstoffen (hierna “gereguleerde prijs” genoemd) alleen reguleren door een openbaredienstverplichting op te leggen.
2. Indien een Partij een openbaredienstverplichting oplegt, ziet zij erop toe dat de verplichting:
 - a) duidelijk gedefinieerd, transparant en evenredig is; en
 - b) niet wordt gehandhaafd wanneer de omstandigheden of doelstellingen die aanleiding gaven tot het opleggen ervan niet langer bestaan.
3. Een Partij die de prijs reguleert, ziet erop toe dat de methode aan de hand waarvan de in lid 2 bedoelde gereguleerde prijs wordt berekend, wordt bekendgemaakt voordat die prijs van kracht wordt.

ARTIKEL 30.6

Samenwerking inzake grondstoffen

De Partijen werken samen op het gebied van grondstoffen met onder meer de volgende doelstellingen:

- a) terugdringing of afschaffing van maatregelen die de handel en investeringen in derde landen verstoren en van invloed zijn op grondstoffen;
- b) coördinatie van hun standpunten in internationale fora waar handels- en investeringsvraagstukken met betrekking tot grondstoffen worden besproken, en bevordering van internationale programma's op het gebied van grondstoffen;
- c) bevordering van de uitwisseling van marktgegevens op het gebied van grondstoffen;
- d) bevordering van maatschappelijk verantwoord ondernemen overeenkomstig internationale normen, zoals de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de bijbehorende richtsnoeren voor passende zorgvuldigheid;
- e) bevordering van onderzoek, ontwikkeling, innovatie en opleiding op relevante gebieden van gemeenschappelijk belang met betrekking tot grondstoffen;
- f) bevordering van de uitwisseling van informatie en beste praktijken met betrekking tot interne beleidsontwikkelingen; en
- g) bevordering van een efficiënt hulpbronnengebruik, onder meer door verbetering van de productieprocessen, duurzaamheid, herstelbaarheid, ontwerp met het oog op demontage, gemak van hergebruik en recycling van goederen.

HOOFDSTUK 31

GESCHILLENBESLECHTING

AFDELING A

Doelstelling en toepassingsgebied

ARTIKEL 31.1

Doelstelling

Het doel van dit hoofdstuk is een doeltreffend en doelmatig mechanisme op te zetten om geschillen tussen de Partijen over de interpretatie en toepassing van dit deel van de overeenkomst te vermijden of te beslechten teneinde waar mogelijk tot een onderling overeengekomen oplossing te komen.

ARTIKEL 31.2

Toepassingsgebied

Tenzij anders bepaald, is dit hoofdstuk van toepassing met betrekking tot elk geschil tussen de Partijen over de interpretatie of toepassing van de bepalingen van dit deel van de overeenkomst (hierna de “betrokken bepalingen” genoemd), indien een Partij van mening is dat een maatregel⁸⁹ van de andere Partij niet in overeenstemming is met een van de betrokken bepalingen.

ARTIKEL 31.3

Definities

Voor de toepassing van dit hoofdstuk zijn de definities van bijlage 31-A (Reglement van orde) en bijlage 31-B (Gedragscode voor panelleden en bemiddelaars) van toepassing.

⁸⁹ Voor alle duidelijkheid: elk handelen of nalaten door een Partij kan voor de toepassing van dit hoofdstuk een maatregel van die Partij zijn. Een voorgestelde maatregel van een Partij kan het voorwerp zijn van overleg op grond van artikel 31.5. Er wordt geen panel ingesteld voor de toetsing van een voorgestelde maatregel.

ARTIKEL 31.4

Forumkeuze

1. Indien in verband met een specifieke maatregel een geschil ontstaat over een mogelijke strijdigheid met een verplichting in het kader van dit deel van de overeenkomst en een in wezen gelijkwaardige verplichting uit hoofde van een andere internationale overeenkomst waarbij beide Partijen partij zijn, met inbegrip van de WTO-Overeenkomst, kiest de Partij die de procedure inleidt het forum om het geschil bij te leggen.
2. Zodra een Partij de procedures voor de geschillenbeslechting uit hoofde van deze afdeling of uit hoofde van een andere internationale overeenkomst heeft ingeleid, leidt die Partij met betrekking tot de in lid 1 bedoelde maatregel niet ook geschillenbeslechtsprocedures in een ander forum in, tenzij het eerst gekozen forum om procedurele of bevoegdheidsredenen geen uitspraak kan doen.
3. Voor de toepassing van dit artikel geldt het volgende:
 - a) een procedure voor geschillenbeslechting krachtens deze afdeling wordt geacht te zijn ingeleid wanneer een Partij overeenkomstig artikel 31.6 een verzoek tot instelling van een panel indient;
 - b) procedures voor geschillenbeslechting krachtens de WTO-Overeenkomst worden geacht te zijn ingeleid wanneer een Partij overeenkomstig artikel 6 van het DSU een verzoek tot instelling van een panel indient; en

- c) een procedure voor geschillenbeslechting krachtens enige andere overeenkomst wordt geacht te zijn ingeleid overeenkomstig de relevante bepalingen van die overeenkomst.

4. Onverminderd lid 2, belet geen van de bepalingen in deze overeenkomst een Partij om de opschorting van verplichtingen die door het Orgaan voor Geschillenbeslechting van de WTO of uit hoofde van de geschillenbeslechtsprocedure van een andere internationale overeenkomst waarbij de Partijen Partij zijn, is toegestaan, ten uitvoer te leggen. Op de WTO-Overeenkomst of enige andere internationale overeenkomst tussen de Partijen kan geen beroep worden gedaan om te beletten dat een Partij de verplichtingen uit hoofde van dit deel van de overeenkomst opschort.

AFDELING B

Overleg

ARTIKEL 31.5

Overleg

1. De Partijen streven ernaar alle geschillen als bedoeld in artikel 31.2 op te lossen door te goeder trouw overleg te voeren, teneinde tot een onderling overeengekomen oplossing te komen.

2. Een Partij verzoekt de andere Partij schriftelijk om overleg en geeft daarbij aan om welke maatregel het gaat en welke bepalingen zij van toepassing acht.
3. De Partij waaraan het verzoek om overleg wordt gericht, beantwoordt het verzoek onverwijld en uiterlijk tien dagen na de datum van ontvangst van het verzoek. Het overleg wordt binnen uiterlijk dertig dagen na de datum van ontvangst van het verzoek gehouden en vindt, tenzij de Partijen anders overeenkomen, plaats op het grondgebied van de Partij waaraan het verzoek is gericht. Het overleg wordt dertig dagen na de datum van ontvangst van het verzoek geacht te zijn afgesloten tenzij de Partijen overeenkomen het overleg voort te zetten.
4. Overleg over urgente aangelegenheden, zoals wanneer het bederfelijke waren betreft, wordt binnen 15 dagen na de datum van ontvangst van het verzoek geopend. Het overleg wordt binnen die 15 dagen geacht te zijn afgesloten, tenzij de Partijen overeenkomen het overleg voort te zetten.
5. Tijdens het overleg verstrekt elke Partij de andere Partij voldoende feitelijke informatie om een volledig onderzoek mogelijk te maken van de wijze waarop de maatregel in kwestie gevolgen kan hebben voor de toepassing van dit deel. Elke Partij streeft ernaar de deelname te garanderen van personeel van haar bevoegde overheidsinstanties die deskundig zijn op het gebied waarover het overleg plaatsvindt.
6. Het overleg, en in het bijzonder alle tijdens het overleg door de Partijen ingenomen standpunten, is vertrouwelijk en laat de rechten van elk van de Partijen in latere procedures onverlet. Elke Partij beschermt vertrouwelijke informatie die is ontvangen in de loop van het overleg zoals gevraagd door de Partij die de informatie verstrekt.

7. Indien de Partij waaraan het verzoek om overleg is gericht niet binnen tien dagen na de datum van ontvangst van het verzoek hierop reageert, indien het overleg niet binnen de in lid 3 of 4 vastgestelde termijn wordt gehouden, indien de Partijen overeenkomen geen overleg te voeren of indien het overleg is afgesloten zonder dat een onderling overeengekomen oplossing is bereikt, kan de Partij die om overleg heeft verzocht een beroep doen op artikel 31.6.

AFDELING C

Werkwijze van het panel

ARTIKEL 31.6

Instelling van een panel

1. Indien de Partijen er niet in slagen het geschil door middel van het in artikel 31.5 bedoelde overleg bij te leggen, kan de Partij die om overleg heeft verzocht om de instelling van een panel verzoeken.

2. Het verzoek om instelling van een panel wordt gedaan door middel van een schriftelijk verzoek dat aan de andere Partij wordt meegedeeld. De klagende Partij vermeldt in haar verzoek welke maatregel in het geding is en legt uit, op zodanige wijze dat de rechtsgrond van de klacht duidelijk is, waarom die maatregel indruist tegen de betrokken bepalingen.

3. Na ontvangst van het verzoek wordt een panel ingesteld.

ARTIKEL 31.7

Samenstelling van een panel

1. Een panel bestaat uit drie panelliden.
2. Binnen 15 dagen na de datum van ontvangst van het schriftelijke verzoek om instelling van een panel door de Partij waartegen de klacht is gericht, treden de Partijen met elkaar in overleg om overeenstemming te bereiken over de samenstelling van het panel. Daartoe wijst elke Partij, binnen tien dagen na de datum van ontvangst van het schriftelijke verzoek overeenkomstig artikel 31.6, een panellid aan dat onderdaan van die Partij kan zijn, en stelt zij de andere Partij maximaal drie kandidaten voor die als voorzitter kunnen optreden. De Partijen streven ernaar binnen 15 dagen na de datum van ontvangst van het schriftelijke verzoek overeenkomstig artikel 31.6 overeenstemming te bereiken over de voorzitter uit de kandidaten voor de functie van voorzitter. Een Partij kan bezwaar maken tegen een door de andere Partij aangewezen panellid indien zij van mening is dat die persoon niet voldoet aan de eisen van artikel 31.9.
3. Indien de Partijen het niet binnen de in lid 2 vastgestelde termijn eens kunnen worden over de samenstelling van het panel, passen de Partijen de in de volgende leden vastgestelde procedures toe om een panel samen te stellen.

4. Elke Partij wijst, binnen zeven dagen na het verstrijken van de in lid 2 vastgestelde termijn, een panellid aan uit haar deellijst als bedoeld in artikel 31.8.
5. Indien de klagende Partij niet binnen de in lid 4 genoemde termijn een panellid aanwijst, vervalt de geschillenbeslechtsprocedure bij het verstrijken van die termijn.
6. Indien de verwerende Partij niet binnen de in lid 4 genoemde termijn een panellid aanwijst, kan de klagende Partij een in het reglement van orde in bijlage 31-A opgenomen tot aanstelling bevoegd gezag verzoeken het panellid door middel van loting aan te wijzen. Het tot aanstelling bevoegde gezag wijst binnen 15 dagen na ontvangst van het verzoek van de klagende Partij het panellid door middel van loting aan uit de in artikel 31.8 bedoelde deellijst van de verwerende Partij.
7. Indien de Partijen niet binnen de in lid 2 vastgestelde termijn overeenstemming bereiken over de voorzitter, kan de klagende Partij of, in geval van procedures overeenkomstig artikel 31.18, elk van de Partijen, binnen zeven dagen na het verstrijken van die termijn een in het reglement van orde in bijlage 31-A opgenomen tot aanstelling bevoegd gezag verzoeken de voorzitter van het panel door middel van loting aan te wijzen uit de in artikel 31.8 bedoelde deellijst van personen die dienen als voorzitter. De tot aanstelling bevoegde autoriteit wijst binnen 15 dagen na de ontvangst van het verzoek van die Partij de voorzitter aan.
8. Voor de toepassing van de leden 6 en 7 wijzen de in het reglement van orde in bijlage 31-A opgenomen tot aanstelling bevoegde autoriteiten de panelleden aan overeenkomstig de bepalingen van dit hoofdstuk en het reglement van orde in bijlage 31-A.

9. Indien geen van de in artikel 31.8 genoemde lijsten wordt aangenomen door de Gemengde Commissie, worden de panelleden of de voorzitter benoemd uit de personen die zijn aangewezen door één Partij of beide Partijen, en schriftelijk aan de andere Partij meegedeeld.

ARTIKEL 31.8

Lijsten van panelleden

1. De Gemengde Commissie stelt uiterlijk zes maanden na de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst een lijst vast van ten minste 15 personen die bereid en in staat zijn om als panellid op te treden. De lijst bestaat uit de volgende drie deellijsten:

- a) een deellijst van personen van de Europese Unie;
- b) een deellijst van personen van Mexico; en
- c) een deellijst van personen die als voorzitter van het panel zullen optreden.

2. Elke deellijst bevat ten minste vijf personen. De in punt 1, c), bedoelde deellijst bevat geen personen die onderdaan van een van de Partijen zijn.

3. De Gemengde Commissie kan aanvullende lijsten vaststellen van personen met kennis van en ervaring in specifieke onder deze overeenkomst vallende sectoren. Met instemming van de Partijen worden die aanvullende lijsten gebruikt voor de samenstelling van het panel overeenkomstig de procedure van artikel 31.7.

ARTIKEL 31.9

Vereisten voor panelleden

1. Elk panellid moet:
 - a) beschikken over aantoonbare deskundigheid op het gebied van recht, internationale handel en andere onder deze overeenkomst vallende aangelegenheden, zoals de beslechting van geschillen in het kader van andere internationale handelsovereenkomsten;
 - b) onafhankelijk zijn van, geen banden hebben met en geen instructies ontvangen van een van de Partijen;
 - c) op persoonlijke titel optreden en mag geen instructies aanvaarden van enige organisatie of regering met betrekking tot aangelegenheden die verband houden met het geschil; en
 - d) zich houden aan de gedragscode voor panelleden en bemiddelaars in bijlage 31-B.

2. De voorzitter beschikt ook over ervaring met procedures voor geschillenbeslechting.
3. Gezien het voorwerp van een specifiek geschil kunnen de Partijen overeenkomen af te wijken van de in punt 1, a), genoemde vereisten.

ARTIKEL 31.10

Taken van het panel

Het panel:

- a) verricht een objectieve beoordeling van de aan hem voorgelegde aangelegenheid, met inbegrip van een objectieve beoordeling van de feiten van de zaak en de toepasselijkheid van de betrokken bepalingen en de conformiteit van de maatregelen in kwestie met de betrokken bepalingen;
- b) vermeldt in zijn besluiten en verslagen de bevindingen van het feitenonderzoek, de toepasselijkheid van de betrokken bepalingen, de beweegredenen voor de bevindingen en conclusies en, indien de partijen daarom gezamenlijk hebben verzocht, eventuele aanbevelingen; en
- c) pleegt regelmatig overleg met de Partijen en biedt passende kansen voor de ontwikkeling van een onderling overeengekomen oplossing.

ARTIKEL 31.11

Mandaat

1. Tenzij de Partijen binnen vijf dagen na de datum van benoeming van het laatste panellid anders overeenkomen, luidt het mandaat van het panel als volgt:

“in het licht van de door de Partijen aangehaalde desbetreffende bepalingen van deel III (Handel en investeringen) van deze overeenkomst de in het verzoek om instelling van het panel vermelde aangelegenheid onderzoeken; bevindingen doen met betrekking tot de overeenstemming van de maatregelen in kwestie met de bepalingen van deel III (Handel en investeringen) van deze overeenkomst als bedoeld in artikel 31.2 (Toepassingsgebied); aanbevelingen doen, indien de partijen daarom gezamenlijk hebben verzocht; en verslag uitbrengen overeenkomstig artikel 31.13 (Tussentijds verslag) en artikel 31.14 (Eindverslag).”

2. Indien de Partijen overeenstemming bereiken over een ander mandaat, stellen zij het panel binnen de in lid 1 vastgestelde termijn van het overeengekomen mandaat in kennis.

ARTIKEL 31.12

Besluit inzake urgentie

1. Indien een Partij binnen vijf dagen na de datum van het verzoek om instelling van het panel daarom verzoekt, besluit het panel binnen tien dagen na de benoeming van het laatste panellid of de zaak betrekking heeft op dringende aangelegenheden. De andere Partij heeft de gelegenheid om binnen vijf dagen na de datum van indiening van het verzoek opmerkingen in te dienen bij dat verzoek.
2. In dringende gevallen zijn de in afdeling C vastgestelde toepasselijke termijnen de helft van de daarin voorgeschreven tijd, met uitzondering van de in de artikelen 31.6 en 31.11 bedoelde termijnen.

ARTIKEL 31.13

Tussentijds verslag

1. Het panel legt de Partijen binnen negentig dagen na de datum van benoeming van het laatste panellid een tussentijds verslag voor. Wanneer het panel van oordeel is dat deze termijn niet kan worden gehaald, stelt de voorzitter van het panel de Partijen hiervan schriftelijk in kennis, met opgave van de redenen voor de vertraging en de datum waarop het panel zijn tussentijds verslag denkt te kunnen uitbrengen. Het panel mag zijn tussentijds verslag in geen geval later voorleggen dan honderdtwintig dagen na de datum van benoeming van het laatste panellid.

2. Elke Partij kan het panel binnen tien dagen na de ontvangst van het tussentijds verslag schriftelijk verzoeken om bepaalde aspecten ervan te herzien. Een Partij kan binnen zes dagen na de indiening van het verzoek van de andere Partij opmerkingen maken over dat verzoek.

ARTIKEL 31.14

Eindverslag

1. Het panel legt de Partijen binnen honderdtwintig dagen na de datum van instelling van het panel zijn eindverslag voor. Wanneer het panel van oordeel is dat deze termijn niet kan worden gehaald, stelt de voorzitter van het panel de Partijen hiervan schriftelijk in kennis, met opgave van de redenen voor de vertraging en de datum waarop het panel zijn eindverslag denkt te kunnen uitbrengen. Het panel mag zijn eindverslag in geen geval later voorleggen dan honderdvijftig dagen na de datum van instelling van het panel.
2. In het eindverslag wordt elk schriftelijk verzoek van de Partijen met betrekking tot het tussentijds verslag besproken en wordt duidelijk ingegaan op de opmerkingen daarbij. Het panel kan het tussentijds verslag naar aanleiding van een schriftelijk verzoek en opmerkingen van de Partijen wijzigen en, wanneer het dat zinvol acht, de zaak nader onderzoeken.
3. De uitspraak van het panel in het eindverslag is definitief en bindend voor de Partijen.

ARTIKEL 31.15

Nalevingsmaatregelen

1. De Partijen erkennen het belang van onmiddellijke naleving van de bevindingen en conclusies van het panel in het eindverslag, om ervoor te zorgen dat het geschil daadwerkelijk wordt beslecht. De Partij waartegen de klacht is gericht neemt alle nodige maatregelen om de bevindingen en conclusies van het eindverslag onverwijld op te volgen teneinde de betrokken bepalingen na te leven.
2. De Partij waartegen de klacht is gericht stelt de klagende Partij uiterlijk dertig dagen na ontvangst van het eindverslag in kennis van de maatregelen die zij heeft genomen of voornemens is te nemen om aan de uitspraak te voldoen.
3. Tenzij de Partijen tot een onderling overeengekomen oplossing overeenkomstig artikel 31.33 komen, vereist de beslechting van een geschil de opheffing van maatregelen die niet in overeenstemming met de overeenkomst zijn.

ARTIKEL 31.16

Redelijke termijn

1. Indien onmiddellijke naleving niet mogelijk is, stelt de Partij waartegen de klacht is gericht uiterlijk dertig dagen na de ontvangst van het eindverslag de klagende Partij in kennis van de redelijke termijn die zij nodig heeft om het eindverslag na te leven. De Partijen streven ernaar overeenstemming te bereiken over een redelijke termijn voor de naleving van het eindverslag. De redelijke termijn mag niet langer duren dan 15 maanden vanaf de indiening van het eindverslag op grond van artikel 31.14.
2. Indien de Partijen het niet eens worden over de redelijke termijn, kan de klagende Partij ten vroegste twintig dagen na ontvangst van de in lid 1 bedoelde kennisgeving het oorspronkelijke panel schriftelijk verzoeken de redelijke termijn vast te stellen. Het panel doet zijn besluit binnen twintig dagen na de datum van ontvangst van het verzoek aan de Partijen toekomen.
3. De Partij waartegen de klacht is gericht stelt de klagende Partij ten minste één maand voor het verstrijken van de redelijke termijn schriftelijk in kennis van haar vorderingen bij de naleving van het eindverslag.
4. De Partijen kunnen overeenkomen de redelijke termijn te verlengen.

ARTIKEL 31.17

Toetsing van de naleving

1. Uiterlijk bij het verstrijken van de redelijke termijn stelt de Partij waartegen de klacht is gericht de klagende Partij in kennis van alle maatregelen die zij heeft genomen om het eindverslag na te leven.
2. In geval van onenigheid tussen de Partijen over het bestaan van maatregelen om het eindverslag na te leven of over de verenigbaarheid ervan met de betrokken bepalingen, kan de klagende Partij het oorspronkelijke panel schriftelijk verzoeken een besluit over de zaak te nemen. In het verzoek wordt vermeld om welke maatregelen het gaat en wordt uitgelegd hoe die maatregelen niet in overeenstemming met de betrokken bepalingen zouden zijn, op een wijze die voldoende is om de rechtsgrondslag van de klacht duidelijk aan te tonen. Het panel doet zijn besluit binnen zestig dagen na de datum van ontvangst van het verzoek aan de Partijen toekomen.

ARTIKEL 31.18

Tijdelijke maatregelen

1. Op verzoek van en na overleg met de klagende Partij dient de Partij waartegen de klacht is gericht een voorstel voor tijdelijke compensatie in indien:

- a) de Partij waartegen de klacht is gericht de klagende Partij in kennis stelt van het feit dat het niet mogelijk is om het eindverslag na te leven; of
- b) de Partij waartegen de klacht is gericht verzuimt binnen de in artikel 31.15 bedoelde termijn of vóór het verstrijken van de redelijke termijn kennis te geven van een maatregel die zij met het oog op naleving heeft getroffen; of
- c) het panel oordeelt dat er geen maatregelen met het oog op naleving zijn getroffen of dat de met het oog op naleving getroffen maatregel niet in overeenstemming is met de betrokken bepalingen.

2. In elk van de in de punten 1, a) tot en met c), bedoelde situaties kan de klagende Partij de Partij waartegen de klacht is gericht schriftelijk ervan kennis geven dat zij voornemens is de toepassing van verplichtingen uit hoofde van de betrokken bepalingen op te schorten indien:

- a) de klagende Partij besluit geen verzoek overeenkomstig lid 1 in te dienen; of

- b) wanneer een verzoek overeenkomstig lid 1 wordt ingediend, de Partijen geen overeenstemming bereiken over de tijdelijke compensatie binnen twintig dagen na:
 - i) de datum van kennisgeving aan de Partij waartegen de klacht is gericht dat het niet mogelijk is om het eindverslag na te leven;
 - ii) het verstrijken van de redelijke termijn; of
 - iii) het nemen van het besluit van het panel overeenkomstig artikel 31.17.

3. In de kennisgeving wordt vermeld in welke mate de verplichtingen zullen worden opgeschort. Bij de overweging welke voordelen moeten worden opgeschort, moet de klagende Partij eerst trachten voordelen op te schorten in dezelfde sector of sectoren als die welke worden getroffen door de maatregel waarvan het panel heeft vastgesteld dat die niet in overeenstemming is met dit deel van de overeenkomst of leidt tot tenietdoening of beperking. De opschorting van concessies of andere verplichtingen kan worden toegepast op andere onder dit hoofdstuk vallende sectoren dan de sector of sectoren waarvoor het panel heeft vastgesteld dat de voordelen worden tenietgedaan of beperkt, met name indien die opschorting volgens de klagende Partij haalbaar en doeltreffend is om aan te zetten tot naleving. De mate van opschorting van concessies of andere verplichtingen mag niet groter zijn dan de mate die overeenkomt met de door de schending veroorzaakte tenietdoening of beperking.

4. De klagende Partij kan de verplichtingen 15 dagen na de datum van toezending van de in lid 2 bedoelde kennisgeving opschorten, tenzij de Partij waartegen de klacht is gericht een verzoek uit hoofde van lid 5 heeft gedaan.

5. Indien de Partij waartegen de klacht is gericht van oordeel is dat de aangegeven mate van opschorting van concessies of andere verplichtingen niet overeenstemt met de mate van tenietdoening of beperking door de schending, kan zij het oorspronkelijke panel vóór het verstrijken van de in lid 4 genoemde termijn van 15 dagen schriftelijk verzoeken hierover uitspraak te doen. Het panel bepaalt de hoogte van de voordelen die het gelijkwaardig acht en legt zijn besluit binnen dertig dagen na de datum van het verzoek voor aan de Partijen. De klagende Partij schort geen verplichtingen op totdat het panel een besluit heeft genomen. De opschorting van verplichtingen moet in overeenstemming zijn met dit besluit.

6. De opschorting van verplichtingen of de in dit artikel bedoelde compensatie is tijdelijk en wordt niet toegepast nadat:

- a) de Partijen op grond van artikel 31.33 tot een onderling overeengekomen oplossing zijn gekomen;
- b) de Partijen zijn overeengekomen dat de Partij waartegen de klacht is gericht door de genomen nalevingsmaatregel de betrokken bepalingen naleeft; of
- c) alle nalevingsmaatregelen waarvan het panel heeft vastgesteld dat zij onverenigbaar zijn met de betrokken bepalingen zijn ingetrokken of gewijzigd zodat de Partij waartegen de klacht is gericht die betrokken bepalingen naleeft.

ARTIKEL 31.19

Toetsing van nalevingsmaatregelen na vaststelling van tijdelijke maatregelen

1. De Partij waartegen de klacht is gericht stelt de klagende Partij in kennis van elke nalevingsmaatregel die is genomen na de opschorting van verplichtingen of na de toepassing van tijdelijke compensatie, al naargelang het geval. Met uitzondering van de in lid 2 bedoelde gevallen beëindigt de klagende Partij de opschorting van verplichtingen binnen dertig dagen na ontvangst van de kennisgeving. In gevallen waarin compensatie is toegepast, en met uitzondering van de in lid 2 bedoelde gevallen, kan de Partij waartegen de klacht is gericht de toepassing van die compensatie beëindigen binnen dertig dagen na ontvangst van haar kennisgeving van naleving.
2. Indien de Partijen binnen dertig dagen na de datum van ontvangst van de kennisgeving geen overeenstemming bereiken over de vraag of de maatregel waarvan is kennisgegeven, ertoe leidt dat de Partij waartegen de klacht is gericht in overeenstemming met de bedoelde bepalingen handelt, verzoekt de klagende Partij het oorspronkelijke panel schriftelijk hierover een besluit te nemen. Het panel doet zijn besluit binnen zestig dagen na de datum van ontvangst van het verzoek aan de Partijen toekomen. Indien het panel van oordeel is dat de genomen nalevingsmaatregel in overeenstemming is met de betrokken bepalingen, wordt de opschorting van verplichtingen of de compensatie, al naargelang het geval, beëindigd. In voorkomend geval wordt de mate van opschorting van verplichtingen of van compensatie aangepast in het licht van de beslissing van het panel.

ARTIKEL 31.20

Vervanging van panelleden

Indien een panellid tijdens geschillenbeslechttingsprocedures niet kan deelnemen, zich terugtrekt of moet worden vervangen omdat hij of zij de vereisten van de gedragscode voor panelleden en bemiddelaars in bijlage 31-B niet naleeft, wordt een nieuw panellid benoemd overeenkomstig artikel 31.7 en het reglement van orde in bijlage 31-A. De termijn voor de indiening van het verslag of het besluit wordt verlengd met de tijd die nodig is voor de benoeming van het nieuwe panellid.

ARTIKEL 31.21

Reglement van orde

1. Op de panelprocedures in deze afdeling zijn dit hoofdstuk en het reglement van orde in bijlage 30-A van toepassing.
2. Het reglement van orde zorgt er met name voor dat:
 - a) Partijen het recht hebben op ten minste één hoorzitting voor het panel waarbij elke Partij haar standpunten mondeling kenbaar mag maken;

- b) elke Partij de gelegenheid heeft haar eerste schriftelijke stukken en schriftelijke weerleggingen in te dienen;
 - c) elke Partij, onder voorbehoud van de bescherming van vertrouwelijke informatie, haar schriftelijke stukken, schriftelijke versie van een mondelinge verklaring en schriftelijke antwoorden op een verzoek of vraag van het panel, indien die bestaan, openbaar maakt, zo spoedig mogelijk nadat die documenten zijn ingediend en uiterlijk op de datum van indiening van het eindverslag; en
 - d) het panel en de Partijen alle informatie die door een Partij aan het panel is verstrekt als vertrouwelijk behandelen.
2. Alle hoorzittingen van het panel zijn openbaar, tenzij anders overeengekomen door de Partijen.

ARTIKEL 31.22

Opschorting en beëindiging

1. Het panel schort zijn werkzaamheden te allen tijde op gedurende een door de Partijen overeengekomen periode van ten hoogste twaalf opeenvolgende maanden wanneer beide Partijen daarom verzoeken. Het panel hervat zijn werkzaamheden vóór het einde van de opschortingsperiode op schriftelijk verzoek van beide Partijen, of op de laatste dag van de opschortingsperiode op schriftelijk verzoek van een van de Partijen. De verzoekende Partij doet de andere Partij dienovereenkomstig een kennisgeving toekomen.

2. Indien geen van beide Partijen vóór het verstrijken van de opschortingsperiode om hervatting van de werkzaamheden van het panel verzoekt, vervalt de autoriteit van het panel en worden de geschillenbeslechtsprocedures beëindigd. Dit laat het recht van de Partij om met betrekking tot dezelfde kwestie een nieuwe procedure in te leiden, onverlet.

3. Indien de werkzaamheden van het panel worden opgeschort, worden de relevante termijnen in deze afdeling verlengd met dezelfde termijn als de opschorting van de werkzaamheden heeft geduurd.

ARTIKEL 31.23

Ontvangst van informatie

1. Op verzoek van een Partij of op eigen initiatief kan het panel bij de Partijen informatie inwinnen die het noodzakelijk en passend acht. De Partijen antwoorden onverwijld en volledig op elk verzoek om dergelijke informatie van het panel.

2. Op verzoek van een Partij of op eigen initiatief kan het panel alle informatie uit eender welke bron inwinnen die het passend acht. Het panel heeft ook het recht om het al dan niet technische advies van deskundigen in te winnen wanneer het dat passend acht, in voorkomend geval met inachtneming van door de Partijen overeengekomen voorwaarden.

3. Het panel behandelt *amicus curiae* opmerkingen van natuurlijke personen van een Partij of in een Partij gevestigde rechtspersonen overeenkomstig het reglement van orde van bijlage 31-A.

4. Alle informatie die het panel uit hoofde van dit artikel verkrijgt, wordt aan de Partijen bekendgemaakt en de Partijen kunnen opmerkingen over die informatie indienen.

ARTIKEL 31.24

Interpretatieregels

1. Het panel legt de betrokken bepalingen uit volgens de gebruikelijke regels voor de interpretatie van het internationaal publiekrecht, met inbegrip van die welke in het Verdrag van Wenen inzake het verdragenrecht zijn neergelegd. Het panel houdt tevens rekening met de relevante interpretaties in de verslagen van WTO-panelen en van de Beroepsinstantie die zijn goedgekeurd door het Orgaan voor Geschillenbeslechting van de WTO.

2. De verslagen en besluiten van het panel mogen de rechten en verplichtingen van de Partijen uit hoofde van deze overeenkomst niet verruimen of beperken.

ARTIKEL 31.25

Verslagen en besluiten van het panel

1. De beraadslagingen van het panel zijn vertrouwelijk. Het panel stelt alles in het werk om verslagen op te stellen en besluiten te treffen bij consensus. Indien dat niet mogelijk is, besluit het panel bij meerderheid van stemmen. In geen geval worden afzonderlijke adviezen van panelleden openbaar gemaakt.
2. De besluiten en verslagen van het panel worden door de Partijen onvoorwaardelijk aanvaard. Zij scheppen geen rechten of verplichtingen voor natuurlijke personen of rechtspersonen.
3. Elke Partij maakt de verslagen en besluiten van het panel, onder voorbehoud van de bescherming van vertrouwelijke informatie, zo spoedig mogelijk na de datum van indiening bij de Partijen openbaar.

AFDELING D

Bemiddelingsmechanisme

ARTIKEL 31.26

Doelstelling

Het bemiddelingsmechanisme heeft tot doel te bevorderen dat door middel van een integrale en snelle procedure en met de hulp van een bemiddelaar een onderling overeengekomen oplossing wordt bereikt.

ARTIKEL 31.27

Inleiding van de bemiddelingsprocedure

1. Elke Partij kan de andere Partij te allen tijde schriftelijk verzoeken om aan een bemiddelingsprocedure deel te nemen met betrekking tot een maatregel van die Partij die de handel of de investeringen tussen de Partijen ongunstig beïnvloedt. Overleg voordat de bemiddelingsprocedure wordt ingeleid, is niet verplicht.

2. Het verzoek bevat voldoende details om de zorgen van de verzoekende Partij daarin duidelijk tot uitdrukking te laten komen en:

- a) geeft aan om welke maatregel het gaat;
- b) bevat een uiteenzetting van wat volgens de verzoekende Partij de negatieve gevolgen van de maatregel voor de handel of de investeringen tussen de Partijen zijn of zullen zijn; en
- c) legt uit wat volgens de verzoekende Partij het verband tussen die gevolgen en de maatregel is.

3. De bemiddelingsprocedure kan alleen met wederzijdse instemming van de Partijen worden ingeleid. De Partij waaraan het verzoek is gericht neemt het verzoek in welwillende overweging en doet de verzoekende Partij binnen tien dagen na ontvangst haar schriftelijke aanvaarding of afwijzing toekomen. Anders wordt het verzoek geacht te zijn afgewezen.

ARTIKEL 31.28

Keuze van de bemiddelaar

1. De Partijen streven ernaar, indien mogelijk uiterlijk 15 dagen na de ontvangst van de aanvaarding van het verzoek, overeenstemming te bereiken over een bemiddelaar.

2. Indien de Partijen binnen de in lid 1 vastgestelde termijn geen overeenstemming over een bemiddelaar kunnen bereiken, kan elke Partij een in het reglement van orde in bijlage 31-A opgenomen tot aanstelling bevoegd gezag verzoeken om binnen vijf dagen na het verzoek de bemiddelaar door loting aan te wijzen uit de in artikel 31.8 bedoelde deellijst van personen die als voorzitter dienen.
3. Indien de in artikel 31.8 bedoelde deellijst van personen die als voorzitter dienen niet door het Gemengd Comité is goedgekeurd op het moment dat overeenkomstig artikel 31.27 een verzoek wordt ingediend, wordt de bemiddelaar door middel van loting gekozen uit de personen die door één Partij of beide Partijen voor die deellijst zijn aangewezen, al naargelang het geval.
4. De bemiddelaar mag geen onderdaan van een van de Partijen zijn of in hun dienst staan, tenzij de Partijen anders overeenkomen.
5. De bemiddelaar houdt zich aan de gedragscode voor panelleden en bemiddelaars in bijlage 31-B.

ARTIKEL 31.29

Regels van de bemiddelingsprocedure

1. Binnen tien dagen na de benoeming van de bemiddelaar legt de Partij die een beroep op de bemiddelingsprocedure heeft gedaan de bemiddelaar en de andere Partij schriftelijk een gedetailleerde beschrijving van het probleem voor, in het bijzonder van de werking van de maatregel in kwestie en van de mogelijke negatieve gevolgen ervan voor de handel of de investeringen tussen de Partijen. Binnen twintig dagen na ontvangst van deze beschrijving kan de andere Partij daarover schriftelijk opmerkingen maken.
2. De bemiddelaar staat de Partijen op transparante wijze bij om duidelijkheid te scheppen over de betrokken maatregel en de mogelijke negatieve gevolgen ervan voor de handel of de investeringen tussen de Partijen. De bemiddelaar kan met name bijeenkomsten tussen de Partijen organiseren, de Partijen gezamenlijk of afzonderlijk raadplegen, verzoeken om bijstand van of overleg plegen met deskundigen en belanghebbenden op het betrokken gebied alsmede alle aanvullende ondersteuning bieden waarom de Partijen hebben verzocht. Alvorens om bijstand van of overleg met relevante deskundigen of belanghebbenden te verzoeken, overlegt de bemiddelaar met de Partijen.
3. De bemiddelaar kan advies aanbieden en een oplossing voorstellen ter overweging door de Partijen. De Partijen kunnen de voorgestelde oplossing aanvaarden of afwijzen of een andere oplossing overeenkomen. De bemiddelaar geeft geen advies en maakt evenmin opmerkingen over de verenigbaarheid van de maatregel in kwestie met deze overeenkomst.

4. De bemiddelingsprocedure vindt plaats op het grondgebied van de Partij waaraan het verzoek tot inleiding van een bemiddelingsprocedure is gericht, of in onderling overleg op een andere locatie of met andere communicatiemiddelen.
5. De Partijen streven ernaar binnen zestig dagen na de benoeming van de bemiddelaar tot een onderling overeengekomen oplossing te komen. Bij het bereiken van een dergelijke oplossing kunnen de Partijen overwegen eventueel noodzakelijke interne procedures te voltooien. Zolang geen definitieve overeenstemming is bereikt, kunnen de Partijen eventuele tussentijdse oplossingen overwegen, in het bijzonder wanneer de maatregel betrekking heeft op bederfelijke waren.
6. Op verzoek van een van de Partijen dient de bemiddelaar bij de Partijen een ontwerp van het feitenverslag in dat het volgende bevat:
- a) een korte samenvatting van de betrokken maatregel;
 - b) de gevolgde procedure; en
 - c) in voorkomend geval, de onderling overeengekomen oplossing, met inbegrip van eventuele tussentijdse oplossingen.
7. De bemiddelaar geeft de Partijen 15 dagen de tijd om hun opmerkingen over het ontwerpfeitenverslag in te dienen. Na bestudering van de opmerkingen van de Partijen dient de bemiddelaar binnen 15 dagen een definitief feitenverslag in bij de Partijen. Het feitenverslag mag geen interpretatie van deze overeenkomst bevatten.

8. De procedure wordt beëindigd:

- a) door goedkeuring van een door de Partijen onderling overeengekomen oplossing, op de datum van goedkeuring ervan;
- b) door onderlinge overeenstemming van de Partijen in de loop van de procedure, op de datum van die overeenstemming;
- c) door de schriftelijke verklaring van de bemiddelaar, na overleg met de Partijen, waarin wordt aangegeven dat verdere bemiddelingsinspanningen geen nut hebben, op de datum van die verklaring; of
- d) door een schriftelijke verklaring van een Partij nadat onderling overeengekomen oplossingen in de bemiddelingsprocedure zijn onderzocht en adviezen en voorgestelde oplossingen van de bemiddelaar in overweging zijn genomen, op de datum van die verklaring.

ARTIKEL 31.30

Vertrouwelijkheid

1. Tenzij de Partijen bij het geschil anders overeenkomen, zijn alle andere fasen van de bemiddelingsprocedure, met inbegrip van adviezen of voorgestelde oplossingen, vertrouwelijk. Elke Partij mag echter openbaar maken dat bemiddeling plaatsvindt.

2. Indien dit zo is overeengekomen door de Partijen, worden onderling overeengekomen oplossingen openbaar gemaakt. De openbaar gemaakte versie bevat geen informatie die door een Partij als vertrouwelijk is aangemerkt.

ARTIKEL 31.31

Verhouding tot geschillenbeslechtsprocedures

1. De bemiddelingsprocedure laat de rechten en verplichtingen van de Partijen uit hoofde van de afdelingen B en C of van geschillenbeslechtsprocedures op grond van elke andere overeenkomst onverlet. Voor alle duidelijkheid: een bemiddelingsprocedure kan worden ingeleid of voortgezet terwijl er panelprocedures lopen.
2. Een Partij mag zich in andere geschillenbeslechtsprocedures in het kader van deze overeenkomst of enige andere overeenkomst niet baseren op of niet als bewijs gebruiken en een panel mag geen rekening houden met:
 - a) standpunten die de andere Partij in de loop van de bemiddelingsprocedure heeft ingenomen of informatie die uitsluitend overeenkomstig artikel 31.29, lid 2, is verzameld;
 - b) het feit dat de andere Partij zich bereid heeft verklaard een oplossing te aanvaarden voor de maatregel waarop de bemiddeling betrekking had; of
 - c) door de bemiddelaar gegeven adviezen of gedane voorstellen.

3. Tenzij de Partijen anders overeenkomen, mogen bemiddelaars niet optreden als panelleden in het kader van geschillenbeslechtsprocedures uit hoofde van deze overeenkomst of enige andere overeenkomst met betrekking tot dezelfde aangelegenheid waarin zij hebben bemiddeld.

AFDELING E

Gemeenschappelijke bepalingen

ARTIKEL 31.32

Verzoek om informatie

1. Alvorens een verzoek om overleg of bemiddeling op grond van artikel 31.5 of 31.27 in te dienen, kan een Partij verzoeken om informatie over een maatregel met negatieve gevolgen voor de handel of investeringen tussen de Partijen. De Partij waarbij het verzoek wordt ingediend, verstrekt binnen twintig dagen na ontvangst van het verzoek een schriftelijk antwoord met haar opmerkingen over de verzochte informatie.
2. Van een Partij wordt normaal gesproken verwacht dat zij, alvorens om overleg te verzoeken of een bemiddelingsprocedure of de andere relevante samenwerkings- of overlegprocedures op grond van deze overeenkomst in te leiden, om informatie verzoekt overeenkomstig lid 1.

ARTIKEL 31.33

Onderling overeengekomen oplossing

1. De Partijen kunnen met betrekking tot een in artikel 31.2 bedoeld geschil te allen tijde tot een onderling overeengekomen oplossing komen.
2. Indien een onderling overeengekomen oplossing wordt bereikt tijdens de panel- of bemiddelingsprocedure of tijdens andere door de Partijen overeengekomen alternatieve wijzen van geschillenbeslechting, met inbegrip van procedures van goede diensten of verzoening, delen de Partijen die oplossing gezamenlijk mee aan de voorzitter van het panel of de bemiddelaar, al naargelang van het geval. Na die kennisgeving wordt de procedure bij het panel of de bemiddelingsprocedure stopgezet.
3. Elke Partij neemt de maatregelen die nodig zijn om de onderling overeengekomen oplossing binnen de overeengekomen termijn uit te voeren.
4. Uiterlijk op de datum waarop de overeengekomen termijn verstrijkt, stelt de uitvoerende Partij de andere Partij schriftelijk in kennis van de maatregelen die zij heeft genomen om de onderling overeengekomen oplossing uit te voeren.

ARTIKEL 31.34

Termijnen

1. Alle in dit hoofdstuk vastgestelde termijnen worden geteld in kalenderdagen vanaf de dag volgend op die waarop de desbetreffende handeling zich heeft voorgedaan.
2. Elke in dit hoofdstuk bedoelde termijn kan in onderling overleg tussen de Partijen worden gewijzigd.
3. In het kader van afdeling C kan het panel de Partijen te allen tijde voorstellen een in dit hoofdstuk vermelde termijn te wijzigen, met opgave van de redenen daarvoor.

ARTIKEL 31.35

Kosten

1. Elke Partij draagt haar eigen kosten die voortvloeien uit deelname aan de procedure bij het panel of de bemiddelingsprocedure.

2. De Partijen zijn gezamenlijk aansprakelijk voor de kosten die voortvloeien uit organisatorische aangelegenheden, met inbegrip van de honoraria en de kosten van de panelleden en de bemiddelaar, en delen deze in gelijke mate. De honoraria van de panelleden worden bepaald in overeenstemming met het reglement van orde in bijlage 31-A. Het honorarium van de bemiddelaar wordt bepaald conform dat voor een voorzitter van een panel in overeenstemming met het reglement van orde in bijlage 31-A.

ARTIKEL 31.36

Beheer van de geschillenbeslechtsprocedure

1. Elke Partij:
 - a) wijst een instantie aan die verantwoordelijk is voor het beheer van de geschillenbeslechtsprocedures in het kader van dit hoofdstuk; en
 - b) stelt de andere Partij binnen drie maanden na de inwerkingtreding van deze overeenkomst schriftelijk in kennis van de locatie en de contactgegevens van die instantie.
2. Elke Partij is verantwoordelijk voor de werking en de kosten van haar respectieve aangewezen instantie.

3. Niettegenstaande lid 1 kunnen de Partijen overeenkomen om gezamenlijk een externe instantie te belasten met het verlenen van ondersteuning voor bepaalde administratieve taken in verband met de geschillenbeslechtsingsprocedure in het kader van dit hoofdstuk.

ARTIKEL 31.37

Particuliere rechten

Een Partij voorziet niet in een recht naar haar interne recht tegen de andere Partij te ageren op grond dat een maatregel van de andere Partij onverenigbaar is met deze overeenkomst.

ARTIKEL 31.38

Wijziging van bijlagen

De Gezamenlijke Raad kan bijlage 31-A (Reglement van orde) en bijlage 31-B (Gedragscode voor panelleden en bemiddelaars) wijzigen.

HOOFDSTUK 32

UITZONDERINGEN

ARTIKEL 32.1

Algemene uitzonderingen

1. Artikel XX van de GATT 1994, en de aantekeningen en aanvullende bepalingen daarbij, is opgenomen in en maakt deel uit van deze overeenkomst, en is *mutatis mutandis* van toepassing op hoofdstuk 2 (Handel in goederen), hoofdstuk 3 (Oorsprongsregels en oorsprongsprocedures), hoofdstuk 4 (Douane en handelsbevordering), hoofdstuk 6 (Sanitaire en fytosanitaire maatregelen), hoofdstuk 8 (Energie en grondstoffen), hoofdstuk 9 (Technische handelsbelemmeringen), hoofdstuk 22 (Overheidsondernemingen, ondernemingen waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend en aangewezen monopolies), en afdeling B van hoofdstuk 10 (Liberalisering van investeringen).
2. De Partijen zijn het erover eens dat:
 - a) de in artikel XX, punt b), van de GATT 1994 bedoelde maatregelen de milieumaatregelen⁹⁰ omvatten die noodzakelijk zijn om het leven of de gezondheid van mens, dier of plant te beschermen; en

⁹⁰ De Partijen erkennen het recht om artikel XX, punt b), van de GATT 1994 in te roepen met betrekking tot maatregelen die zijn genomen overeenkomstig multilaterale milieuovereenkomsten waarbij zij partij zijn.

b) artikel XX, punt g), van de GATT 1994 van toepassing is op maatregelen voor de instandhouding van levende en niet-levende niet-duurzame natuurlijke hulpbronnen.

3. Indien een Partij voornemens is maatregelen te treffen overeenkomstig artikel XX, punten i) en j), van de GATT 1994, voorziet die Partij de andere Partij van:

a) alle ter zake dienende informatie; en

b) op verzoek, een redelijke mogelijkheid voor overleg over alle aangelegenheden die verband houden met een dergelijke maatregel, teneinde een wederzijds aanvaardbare oplossing te vinden.

De Partijen kunnen besluiten tot elke maatregel die nodig is om de kwesties die het voorwerp zijn van overleg als bedoeld in punt 3, b), op te lossen.

Wanneer door uitzonderlijke en kritieke omstandigheden die onmiddellijk handelen vereisen, voorafgaande informatieverstrekking of overleg niet mogelijk is, kan de Partij die voornemens is de betrokken maatregelen te treffen, onmiddellijk de maatregelen nemen die nodig zijn om die omstandigheden aan te pakken, en stelt zij de andere Partij hiervan onmiddellijk in kennis.

4. Artikel XIV, punten a), b) en c), van de GATS is opgenomen in en maakt deel uit van deze overeenkomst, en is *mutatis mutandis* van toepassing op hoofdstuk 11 (Grensoverschrijdende handel in diensten), hoofdstuk 12 (Tijdelijke aanwezigheid van natuurlijke personen voor zakelijke doeleinden), hoofdstuk 13 (Interne regelgeving), hoofdstuk 14 (Wederzijdse erkenning van beroepskwalificaties), hoofdstuk 16 (Telecommunicatiediensten), hoofdstuk 17 (Internationale zeevervoerdiensten), hoofdstuk 18 (Financiële diensten), hoofdstuk 19 (Digitale handel), hoofdstuk 22 (Overheidsondernemingen, ondernemingen waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend en aangewezen monopolies) en op afdeling B van hoofdstuk 10 (Liberalisering van investeringen).

5. De Partijen zijn het erover eens dat de in artikel XIV, punt b), van de GATS bedoelde maatregelen de milieumaatregelen⁹¹ omvatten die noodzakelijk zijn om het leven of de gezondheid van mens, dier of plant te beschermen.

6. Voor alle duidelijkheid: artikel 2.8 (Uitzonderingen met betrekking tot de staatsveiligheid) van deel IV wordt geacht een bepaling van deel III te zijn.

ARTIKEL 32.2

Belastingheffing

1. Voor de toepassing van dit artikel wordt verstaan onder:

a) “vestigingsplaats”: de fiscale woonplaats; en

⁹¹ De Partijen erkennen het recht om artikel XIV, punt b), van de GATS in te roepen met betrekking tot maatregelen die zijn genomen overeenkomstig multilaterale milieuovereenkomsten waarbij zij partij zijn.

- b) “belastingverdrag”: een verdrag ter voorkoming van dubbele belastingheffing of een andere internationale overeenkomst of regeling die geheel of hoofdzakelijk betrekking heeft op belastingheffing en waarbij elk van de Partijen partij is.

2. Geen enkele bepaling in dit deel van de overeenkomst heeft gevolgen voor de rechten en verplichtingen van een Partij uit hoofde van enig belastingverdrag. In geval van strijdigheid tussen deze overeenkomst en een dergelijk belastingverdrag heeft het belastingverdrag voorrang voor zover het de strijdige bepalingen betreft.

3. Artikel 10.8 (Meestbegunstigingsbehandeling), artikel 11.7 (Meestbegunstigingsbehandeling), artikel 18.4 (Meestbegunstigingsbehandeling) en artikel 18.7 (Grensoverschrijdende handel in financiële diensten), lid 4, zijn niet van toepassing op een voordeel dat op grond van een belastingverdrag door een Partij wordt toegekend.

4. Mits de hieronder bedoelde maatregelen niet zodanig worden toegepast dat zij een middel tot willekeurige of ongerechtvaardigde discriminatie tussen de Partijen bij soortgelijke omstandigheden of een verkapte beperking van handel en investeringen vormen, wordt geen van de bepalingen van deze overeenkomst uitgelegd dat een Partij wordt belet maatregelen vast te stellen, toe te passen of te handhaven die erop gericht zijn directe belastingen op billijke of doeltreffende wijze op te leggen of te innen en waarbij:

- a) een onderscheid wordt gemaakt tussen belastingbetalers die niet in dezelfde situatie verkeren, in het bijzonder met betrekking tot waar zij ingezetene zijn of hun vestigingsplaats hebben of de plaats waar hun kapitaal is geïnvesteerd; of

- b) ernaar wordt gestreefd belastingontwijking of -ontduiking te voorkomen in overeenstemming met de bepalingen van belastingverdragen of de interne belastingwetgeving.

5. Voor alle duidelijkheid: het feit dat een belastingmaatregel een belangrijke wijziging van een bestaande belastingmaatregel inhoudt, met onmiddellijke ingang vanaf de bekendmaking in werking treedt, de beoogde toepassing van een bestaande belastingmaatregel verduidelijkt of onverwachte gevolgen voor een investeerder of een onder deze overeenkomst vallende investering heeft, vormt op zichzelf geen schending van artikel 10.15 (Behandeling van investeerders en van onder de overeenkomst vallende investeringen).

6. Indien een investeerder een verzoek om overleg overeenkomstig artikel 10.22 (Overleg) indient waarin hij aanvoert dat een belastingmaatregel inbreuk maakt op een verplichting uit hoofde van artikel 10.7 (Nationale behandeling), lid 2, of artikel 10.8 (Meestbegunstigingsbehandeling), lid 2, of overeenkomstig afdeling C van hoofdstuk 10 (Investeringsbescherming), kan de verweerder de zaak verwijzen voor overleg en gezamenlijke vaststelling door de Partijen om te bepalen of:

- a) de maatregel een belastingmaatregel is;
- b) de maatregel, indien wordt vastgesteld dat het om een belastingmaatregel gaat, indruist tegen een verplichting uit hoofde van artikel 10.7 (Nationale behandeling), lid 2, of artikel 10.8 (Meestbegunstigingsbehandeling), lid 2, of afdeling C van hoofdstuk 10 (Investeringsbescherming); of

c) er sprake is van strijdigheid tussen de verplichtingen van deze overeenkomst die zouden zijn geschonden en die van een belastingverdrag.

7. Een verwijzing overeenkomstig lid 6 geschiedt uiterlijk op de datum die het Gerecht bepaalt voor de verweerder wat betreft de indiening van diens contramemorie of verweerschrift. Indien de verweerder een dergelijke verwijzing doet, worden de in afdeling D van hoofdstuk 10 (Beslechting van investeringsgeschillen) bedoelde termijnen of procedures opgeschort. Indien de Partijen binnen honderdtachtig dagen na de verwijzing geen overeenstemming bereiken om naar de aangelegenheid te kijken, of er niet in slagen een gezamenlijke vaststelling te doen, is de opschorting van de termijnen of van de procedure niet langer van toepassing en kan de investeerder zijn vordering doorzetten.

8. Een gezamenlijke vaststelling door de Partijen overeenkomstig lid 6, is bindend voor het Gerecht.

9. Elke Partij draagt er zorg voor dat haar delegatie voor het overeenkomstig lid 6 te voeren overleg personen omvat met deskundigheid ter zake van de onder dit artikel vallende aangelegenheden, waaronder vertegenwoordigers van de desbetreffende belastingautoriteiten⁹² van elke Partij.

⁹² Voor Mexico zijn “vertegenwoordigers van de desbetreffende belastingautoriteiten” ambtenaren van het Ministerie van Financiën en Overheidskrediet.

ARTIKEL 32.3

Openbaarmaking van informatie

1. Geen enkele bepaling in deze overeenkomst mag zodanig worden uitgelegd dat een Partij verplicht wordt vertrouwelijke informatie beschikbaar te stellen waarvan openbaarmaking de rechtshandhaving zou belemmeren of anderszins in strijd zou zijn met het openbaar belang of schadelijk zou zijn voor de rechtmatige handelsbelangen van specifieke openbare of particuliere bedrijven.
2. De openbaarmaking van informatie via de geschillenbeslechtsingsprocedure in het kader van dit deel van de overeenkomst wordt geregeld door de bepalingen van de toepasselijke hoofdstukken.
3. Wanneer een Partij in het kader van deze overeenkomst, onder meer via de organen die bij deze overeenkomst zijn opgericht, de andere Partij informatie voorlegt die ingevolge de wet- en regelgeving van de Partij die de informatie voorlegt als vertrouwelijk wordt beschouwd, wordt die informatie door de andere Partij als vertrouwelijk behandeld, tenzij de Partij die de informatie voorlegt, anders beslist.

ARTIKEL 32.4

WTO-ontheffingen

Indien een bij een bepaling van dit deel van de overeenkomst vastgesteld recht of vastgestelde verplichting een recht of verplichting uit hoofde van de WTO-Overeenkomst herhaalt, wordt elke maatregel die is genomen in overeenstemming met een op grond van artikel IX, leden 3 en 4, van de WTO-Overeenkomst vastgesteld ontheffingsbesluit, geacht in overeenstemming te zijn met de bepaling in deze overeenkomst.